

965 SZ.

HALASY E.

1896

JÓKAI MÓR

ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

XXXIV. KÖTET

FELFORDULT VILÁG • ÉSZAK HONÁBÓL

A DEBRECZENI LUNÁTIKUS

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1895

FELFORDULT VILÁG

★

ÉSZAK HONÁBÓL

★

A DEBRECZENI LUNÁTIKUS

IRTA

JÓKAI MÓR

A FRANKLIN-TÁRSULAT TULAJDONA

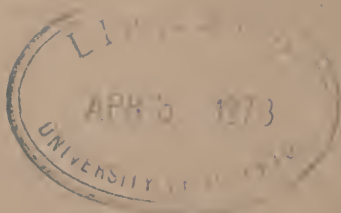
BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1895

PH
3261
F45
1893

FELFORDULT VILÁG

EGY FARSANG AZ ALFÖLDÖN.

Néhány évvel ezelőtt, vízkeresztnapján reggel, négy szatmármegyei fiatal ember összeszólalkozott bizonyos nemes versenyzésre. A verseny feladata ebből állott: farsang első napján elkezdni Szinyér-Váralján a tánczot; abban kivilágos kivirradtig helytállani; — akkor felülni a csöngős szánra, áthajtani Szamostelekre, ott is tánczba virradni meg s reggel ismét menni tovább Aranyosmegyesre, ott is folytatni a dáridót, azzal megint egy faluval odább, fel Ugocsának, Beregnek, Zemplénnek, onnan lekerülni Szabolesnak, Biharnak, végig vigadni mind a hat vármegyét egy csepp kipihenés nélkül.

A verseny szabályai voltak ezek: egy ismerős házat el nem kerülni, a hova a négy közül valamelyik betérni óhajt, egy tánczot sem hagyni kezdeni négy közül másnak, s nem végezni előbb mint más. Minden toasztot elfogadni s soha egy csepp bort nem hagyni a pohárban. Egész farsangon át nem aludni ágyban, hanem csak a szánban fekvé, a míg egyik falutól a másikig utaznak; — és végre előfordulható kalandoknál, mint például párbajok, szerelmi cselszövények dolgában, fidéliter egymás segítségére lenni; hasonló eseményeknek is igen gyorsan kellvén végrehajtatniok, miután egy faluban egy napnál tovább időzni nem szabad.

A négy ifju közül, kik ez elmés versenyt megkezdték, egy kidőlt már Tisza-Ujlakon: tüdőgyuladást kapott és két nap alatt belehalt. Ez nem volt életrevaló ember.

Egy második megszökött a társaságtól a mándoki lako-

dahmon: ennek örök életére hitvány, gyáva ember lett a neve: nem is mert többet a világ elé jöni, hanem hazament Gödényházára és soha ki nem mozdult onnan többé.

Kettő kiállta a versenyt, s végigtánczolta mind a hat vármegyét, mind a hét farsangi hetet, nappal utazva hófúvason, vizöntésen keresztül, rázós szekéren, hengerbuzkás szánon, éjjel tánczolván, poharazva, szerelmes asszonyt ölelve, férjekkel verekedve, apák elöl futva.

Olyan híre volt már a két utazónak az alföldön, mint a tatárjárásnak.

Úgy beszéltek róluk, mint valami mesés tüneményről, melyet nem hisz az ember, a mig nem lát, de mégis odább mondja, a mit hallott róla s tesz is hozzá, ha helyén találja.

A farsang utolsó hetében járt már, s a közelgő bőjt nevére sietett mindenki vigadni; Béltek; Erdőd, Majtény és Királydaróc mind készült a dáridóhoz; a mit nehezített az a körülmény, hogy a két utazó tánczos lefoglalta Nagy-Károlyban az egyetlen czigánybandát s maga hordozza magával, lehetetlenné téve másutt beültetni a vigalmat, mint a hova ők viszik azt.

Az volt környékszerre az égető kérdés: hová fog ma betérni Borez Adorján s Gábor Endre? Így hitták hőseinket.

Mert a jöttüket megelőző hír épen nem rémite el senkit, sőt fiatal leányok és leányos anyák minden közeledő szücsörgésnél önkénytelen gondoltak rájuk, s inkább öröm volt, mint ijedtség, ha azt mondták magukban: «hátha ők jönnek».

Psychologok nevezhetik ezt a veszedelmes iránti kíváncsiságnak, a különczök iránti szokásos érdekeltségnek, az együgyűbb emberek azonban arról fognak beszélni, hogy Borez Adorján a gazdag rózsapallagi birkás fia, a kiről az a hír, hogy millioma van készpénzben, s a mellett Adorján eszményi szépség egy férfiban, s hogy ilyenformán nincs mit csodálni rajta, ha látogatását inkább óhajt-

ják, mint rettegik. Azt a boldog illusiót pedig ki akarná elvitatni fiatal lánykától, mely az egész szépnemmel közös, mely szerint egy férfi, ki tíz hölgnél csapodár volt, a tizenegyedikhez hű fog lenni, s ilyen tizenegyediknek ki ne hinné magát.

Borcz Adorjánt minden dévaj adoma, mit felőle a hír titok fejében kikürtölt, csak annál érdekesebbé tette. Azt mondták róla, hogy genialis, originalis fiu.

Kevesebb figyelem jutott versenytársának, Gábor Endrének, a kiről mindössze annyit volt szokás tudni, hogy igen erős ember, iszik bort ellenőrizhetlen mennyiségben a nélkül, hogy valaha meglátszanék rajta; akárhány poharat kiürített, soha sem garázdálkodik, s akárhány szép asszonynyal és leányfével tánczolt, egyre se mosolyodik el, sem azontul egy szót sem szól hozzá, csupán egy elméssége van, mikor már nagyon jó a kedve; mely abból áll, hogy a kiivott üveg poharat megeszi jó barátságból. Különben az esztendő három szakában otthon ül a jószágán és tüzesen gazdálkodik; napokig nem iszik egyebet tiszta víznél, hanem a mint a tél beáll, akkor olyan tizenhárompróbás korhely lesz belőle, a kin senki túl nem tesz az Érmelléken. Mikor kitavasodik, ismét visszatér józan munkájához.

Ezzel egyébiránt csak a kósza mendemondák vannak előadva; a mikre, mint tudjuk, nem sokat kell építeni . . . .

A farsang három utolsó napját hazánkban is, úgy mint másutt, vigan szokták eltölteni minden háznál; ilyenkor akármely faluban, akármelyik nyitott kapun hajtasson be a vendég, bizonyos lehet felőle, hogy jókedvű társaságot talál együtt. (Legalább még eddig így volt; már nem tudom, hogy ezután hogy lesz?) Az embernek van jó barátja, jó ismerőse, azt meghívja, bánatát, gondjait kiesukja az ajtón erre a kis időre, borát csapra üti, hadd folyjon; panasztát szélnek ereszti, hadd fogyjon; ugyis rövid a farsang, ugyis hosszú a böjt, mért ne vigadnánk, a mikor lehet?

A Nagy-Károlytól a Szilágyságba vezető úttól félretérve,

találja az ember gróf Somlyóházi pusztáját. Néhány ezer holdnyi jókarban tartott birtok, melynek szántóföldei, kaszállói két erdős hegy közötti völgyben fekszenek; a völgyet patak szeli keresztül, mely alantabb malmot hajt, a patak maga az uradalmi kert közeléből ered, mely gyümölcsös és fenyvesből áll, s melynek örökzöld fenyői mögül regényesen emelkedik ki a domboldalba épített urilak, hátul fehér tetejével.

Az urilak két szárnyra van osztva; egyik a grófi család számára van fentartva, a másikban lakik a tiszttartó.

Málai Máté régi hivatalnoka a családnak; ő is ott nevedett gyermekkorától fogva a Somlyóházi családnál, feleségét is onnan vette el, ki ott számtartó leánya volt; a mostani gróf öregapja volt a násznagyuk, ő maga volt egyetlen leányuk keresztatyja; ha ők mentek Kolozsvárra, a gróf házához kellett szállniok, meg nem engedte, hogy máshová menjenek; ha a gróf jött Somlyóházára, néha eselédet sem hozott magával, hanem meginvitálta magát ebédre, vacsorára a «mámikához». Ha Máté uram jött hozzá, akárhány uri vendége volt a grófnak, csak úgy beszélt vele, mint jó ismerőssel, s nem volt a grófnak sem jó, sem rossz állapota, a miben Málai uramnak részt ne lett volna szabad venni. Mind a két fél megszokta egymást úgy tekinteni, mint összetartozó részt, melyet a parancsolás és engedelmeskedés elve helyett valami nyugalmas egymástértés kapcsa tart össze; mely a két férfiről nemcsak a két nőre, de egyuttal a két leányra is átszármazott.

Ebből azonban nagyon hibásan következtetné valaki, hogy gróf Somlyóházi valami nagyon könnyen hozzájárulható férfi, s másfelől Máté urat hiába képzelné valami nyájas, szelíd, magát kedveltető embernek; sőt inkább a gróf arról ismeretes, hogy a kényességig válogatós az emberekben, olyas valami criticus a közéletben, a ki nemhogy a népszerűséget hajhászná, de még nagyon is meg akarja érdemeltetni az ő barátságát; a tiszttartó pedig épen egy

morózus, kedvetlen, mogorva férfiú, a ki soha életében senki fiának egy bókot nem mondott.

A tisztartóéknál nagy ünnepélyre készültek farsang utolsó napján. Ezüstmennyegzőjük napja volt ez, huszonöt békében és szeretetben eltöltött év emlékünnepe. Estig sok vendég jött össze a vidékről és még többre vártak, a mit bizonyított a ház éber előőrsének résenléte.

Hogy ki volt ez a ház éber előőrse? azt majd mindjárt elmondom.

Az urilak még a régi francia modor szerint épült, mely Mária Terézia ideje alatt nálunk is széltére divatba jött; a tágas udvart magas kőfal keríté, rácsosan rakott téglákból, minden két ölnyre egy párkányzatos kőoszlop, annak a tetején pedig sorban rococo Amor alakok, kiket a becsületes kor szeméremtudó erkölce fertelmes bő zubonyokba és puliderekbe öltöztetett; némelyiknek a háromszegletű kalapot is feltette a fejére, s a haját hátul szalagos csapba fonta.

Hanem hát már ezeken a kis Amorkákon sajnálkozni késő, bekormozta azokat már az idő annyira, hogy rájuk sem ismerhetni többé; a falu felőli kerítésről egy pár le is kívánczozott, s azoknak a helyei üresen maradtak.

Egy ilyen üresen maradt szobortalapzat pedig különösen kinálkozó hely arra nézve, hogy mikor a tisztartó urék vendégeket várnak, olyankor a ház éber előőrse Dráva, oda felugorjék és onnan vigyázza meg a vendégek közeledését; majd az egyik, majd a másik fülét emelve fel magasra, hegyesre, a mint magában gondolkozik: talán jobbról, vagy talán balról jön valaki? néha csüggedten erőszttve le mind a kettőt; — sehonnan sem jönnek. Eszébe jut, hogy talán eltévedhettek valamerre, nem találhatnak ide, akkor felnyujtja a nyakát, nagyot üvölt, mintha toronyőr adna jelt a tévelygő vándornak: «erre tartson kentek!» s aztán hallgatózik: mi eredménye lett figyelmeztető szavának? Valamit neszez; balfüle egyenesen áll az ég felé, mintha drótra volna huzva; azzal leugrik oszlopálványáról,

nyargal be a pítvarba, megáll a konyha-ajtóban, s nagy örvendve esahol be rajta: jönnek már! itt vannak a falu alatt! azzal megint vágat vissza classicus őrhelyére, most már egyre fujja a lármakürtöt (már a milyen lármakürtje tudniillik egy kutyának van), bámulatos kötél táncezosi ügyességgel forogva körül az oszlop tetején, melyen épen csak a négy lába fér el. Most már nem csak hallja, de érzi is a közeledőket. Meg tudná mondani, hogy kik jönnek? Azután csodálkozva látja, hogy a pítvarból még sem siet senki az érkezők elfogadására. Talán nem értették, a mit bejelentett, talán nem szólt elég világosan? újra benyargal a pítvarba, ott a szemközt jövő tisztartónét majd hanyattdönti, az jót húzna a hátára, ha volna mivel; «ezoki, ördög beléd!» e siker után kötelességének ismeri a bundás előørs jó meszszire eléjük nyargalni a közeledőknek; a szánésörgés már jól hallik; Dráva két percz alatt találkozik velük; hangos szemrehányásokat téve nekik, hogy hát ilyen soká kellett jöni? már most csak utánam! ismét előre szalad, hogy megmutassa nekik az utat; sokkal előbb odaér a kapuba, mint a szán, megint visszafut hozzájuk; ej be lassan tudnak mászni! azzal mintha ő volna a diadalmenet kengyelfutója, egy bak-arasznyira a lovak orra előtt rugtat be az udvarra, s ő az első, a ki a megérkezett vendégek nyakába ugrik, még nehezebbé téve nekik a bundát; hogy azok elmennek, a kocsissal kezd fraternizálni, olyanokat ütve a csizmaszárára a farkával, hogy az majd leesik a lábáról; végre a lovakkal köt barátságot, s hogy azokat is kifogják, végig hengergözik ott a jó puha hóban, kényelmesen elhnyújtózva benne. Több vendéget nem vár.

Az embernek azonban nem adott a természet ilyen gyorsan felismerő ösztönt, tisztartóné asszony sokáig nézegette összevissza az érkezőket, de rájuk nem ismert addig, míg hangjukat nem hallá, annyira el voltak álarcrozva bundákkal, sipkákkal és a bajuszukra ragadt zuzmarával.

— Kellünk-e asszony néném? szól az egyik bundás férfi, téli keztyűjével végighárítva szakállát.

A tisztartóné ekkor ismert csak rájuk.

— Hát ti vagytok azok? Oh ti országos semmirekellő gazemberek!

Azzal fülön fogta az országos semmirekellő gazembereket, s megcsókolá ábrázatjaikat jobb és balfelül, nem törődve szakállaik jégcsapjaival.

— Mi az ördög hoz benneteket ide, ti csavargó országháborítók? Ti világ bolondjai, ti; forgós teringette ostoba ficzkói! — Azután megint megölelte őket. — No az ugyan szép volt tőletek, hogy útba ejtettetek minket. Gyertek hát be! Megfagytatok úgy-e? Lélek gázolta kópéi!

Azzal jót ütött széles tenyerével hol az egyik, hol a másik hátára, úgy terelte őket befelé, folyvást szidva mind a kettőt, mint a bokrot.

Azok pedig egyre nevettek.

— De hiszen, szól az elébbi hang gazdája, nem így akarunk mi ide behajtatni, hanem muzsikaszóval; de a helmeziek elátkoztak bennünket, hogy a czigányaink szánja a falu végén összetörött; gyalogjönek utánunk a rajkók; de azért itt lesznek mindjárt.

Ez alatt a konyhába értek; a tisztartó lakosztálya azon régi jó szokás szerint levén berendezve, miként a konyhán kellett a szobákba menni; ez volt az első a háznál, első és legtekintélyesebb lak: a háziaszszony dolgozó szobája; nem a mestani bűzterjesztő, takaréktűzhelyek konyhája, hanem az ősi egészséges tűzhely, lángoló kemenczéjével; pattogó falhasábok a vaskutya lábán, nyáron forgatott malacz pirul mosolyogva egyfelől a tűznél, másfelől tojáshabbal kenetett dorongosfánk; a nagy öblös fazekakban irigységébresztő töltött káposzta buzog, a széles lábasokban pedig valami jó főhet, mert ugyancsak meg van rakva alja is teteje is menyecskeszemű parázsossal, a nyitott kemencze fris kalácsillattal árulja el e nap titkait, a házi kisasszony egy kicsit haragos, bizo-

nyosan fánkot süt és ha beszélnek hozzá, nem kelhet a tészta, egy másik kisasszony pedig éppen kétségbe van esve, mikor olyan szép tengeri nyulat készített szitán keresztül nyomott írósvajból, olyan volt a szőre, mint az igazié, szemei is voltak mazsolaszőlőből, aztan valaki a tűzhöz közel tette s fél fele elolvadt.

El innen, férfiak! csak be a szobába. Nincs itt ilyenkor senkinek semmi keresete. Tisztartóné asszony bekergeti szidott vendégeit az előszobába, ott leszed róluk bundát, sipkát, télikeztyűt, a míg rendes emberformában lehet őket látni.

Ez a két híres, hat vármegyét végigtánczolt korhely.

Borez Adorján halvány arcán, fáradt szemein nagyon meglátszanak az álmatlan éjek nyomai; azt mondják, szép ember; így, a hogy most itt áll, senki sem venné azt rajta észre; fekete bajusza, szakálla, hanyagul összevegyülve, becsett szemeire lomhán roskadnak le szempillái, sötét szemöldei ránczokat húztak homlokára; alakja már csaknem ferdén áll a lankadtságtól, vállai előre roskadva, egyik lábával a másikba botlik, ha lép, ha egy perczig megáll, térdei előre esuklanak.

Még eddig hangját sem hallatta, mindig versenytársa beszélt a házi asszonynyal.

Emezen nem látszik meg semmi viszontagság; száraz, csontos ember, magas, szikár alak; arcza becsületes, nyílt, és nem ígér többet, mint a mennyi a fejében van; bajuszáról s szakálláról nem érdemes beszélni, olyan ritka.

Senki sem mondaná róluk, így rátekintésre, hogy az egyik a környék Adonisa, a másik maga Hercules.

A tisztartóné nagy gonddal tisztogatá le vendégei ruhájáról a bundaszőrt; tisztességesen jelenjenek meg a többi vendégek előtt, mert szép társaság van együtt, a kik majd megnézik az embert.

— Visszanézzük őket, tréfálkozik Gábor, mert mi meg leánynézőbe jöttünk ide.

— Leánynézőbe, ide? kiáltá egyszerre haragosan a

tisztartóné. Sodrófát ti nektek, nem leányt! Az utolsó szolgálómat sem adnám nektek, azért, ha ezer köröszet buzád terem is, s ennek a másiknak meg milliomm forintot ad is az apja. Való is ti nektek tisztességes hajadon!

— Mond valamit, asszony néném; magam is gondoltam rá, hogy nem vagyok én oda a kisasszonyok közé illő. Hadd menjen be csak Adorján a szálába, ő tud németül is, majd én csak kinn maradok a konyhában.

— Maradsz biz a pokolban! Kellesz ott most nagyon. Nincs még ott semmi megsülve.

— De bizony valami csinos kis leányt sejtettem meg ott a tűzhely mellett.

— No félbolond! nézd el nézd! Tán soha se láttad életedben? Az én Eszterem az, te málé!

— Igen az egyik; de a másik?

Tisztartóné asszonyom itt felemelé tekintélyes ujját s úgy tett vele öcsémuram orra előtt, mint az óra ketyegője.

— Az a másik nem ebfogra való. Azt nem a kentek számára nevelték, dominus Kocsma de eadem uraimék; azért attól csak sicez! mert ott a körmére ütnek az embernek.

— De már azt meglátjuk! A czimbora egy lépést tett a konyhaajtó felé; természetes tisztartóné asszonyom azonban gyorsan útját állta s félrelökte onnan:

— Czoki kurta! az a leány a grófkisasszony.

A czimbora meg is hökkent e szóra egy kicsinyt, meg nem is akarta hinni.

— Hát hogy van az itten?

— Hát úgy van itt, hogy itt van. A gróf okos ember. Mikor a grófkisasszonyt kinevelték a mindenféle nevelők és professorok, akkor azt mondta a gróf: «leányom, tudsz angolul, francziául, tudsz festeni, zongorázni, énekelni; és azért még sem tudsz semmit, mert nem értesz a gazdasághoz; azt sem tudod, miből lesz a laska? nem tudsz az uradnak egy szája izére való ebédet megfőzni, ha kívánja; nem érted a háztartás ezer meg ezer apró titkát, anélkül pedig veszedelmére vagy annak, a ki valaha el-

vesz, akármilyen gazdag ember legyen is; azért már most eredj újra nevelő-intézetbe az én somlyóházi tisztartónémhez, ott mindent megtanulhatsz. Meg is tanul a lel kemadta mindent, s fogadom, hogy esztendő alatt olyan gazdasszony válik belőle, hogy megcsókolhatja a lábai porát a ki férjhez veszi. Azt pedig jól tudja a gróf úr, hogy a somlyóházi tisztartóné mellett jó helyen van akárki leánya, mert jobban megőrzi az ötét, mint a bécsi madám! — No hát mars előre.

Az ifjaknak be kellett érni a magyarázattal, vagy hitték, vagy nem, mert a tisztartóné galléron ragadta őlet s ellenállást nem tűrve, betolta a szomszéd terem ajtaján, honnan a többi összegyűlt vendégek meleg zaja hangzott elő.

Hajh, másforma világ volt az!

Én nem tudom, vérünkben van-e, vagy a levegőben: átok-e rajtunk, vagy végzetes nyeremény? mi nem tudunk valamit, a mit még apáink tudtak: — nem tudunk mulatni többé.

Most ha összejövünk egymással, vagy ezivakodnunk kell epegerjesztő tárgyak felett, vagy előveszszük a politikát s versenyezzünk abban, hogy melyikünk tud szomorubb conjecturákat felállítani úgy is bekövetkezendő bajok felől? vagy ott ragadunk a kártyaasztalnál; legjobb esetben tánczolunk s nézzük: más hogy járja a bolondját.

Az a kedélyes, egymással megelégedő mulatság nem található többé, a mihez nem kellett sem kártya, sem zene, sem politika, sem szép asszonyok, mégis reggelig elvigadott rajta minden ember, ifja és véne, s a következő esztendeig visszaemlékezett rá, milyen jól mulatott akkor!

Ki is ment az a divatból: zálogos játék, az anecdotázó öreg urak, az a jó nevető publicum, a ki minden tréfát olyan meleg kedélylyel fogadott, azok a vidám fiatal emberek, enyelgő leánykák; azok mind a mesevilágba tartoznak már; itt-amott falukon, kis városokban némi utóhangjaikra találni, de az sem úgy szól már, mint azelőtt. Okosabbak lettünk: — az a kérdés, hogy boldogabbak-e?

Mikor a két országos korhely előtt kinyitá tiszttartóné asszony a terem ajtaját, olyan nagy volt odabenn a vígjaj, hogy alig vette észre valaki bejööttüket.

A középső tölgyfaasztal körül állt egy csoport öreg úr és fiatal ember, vegyest; nem igen feszes öltözetekben; ki kabátban, ki mentében, ki meg attiladolmányban; valahány szem, mind egy köpezös öreg úr felé volt fordulva, aki bizonyosan érdekes történeteket bocsátott közre, a hogy minden arcz nevetésre készült vonásaiból lehete gyanítani.

Az öreg úr molnárszinű hosszú zrinyi-dolmányt viselt, nagy ezüst filigrán gombokkal, széles zsinórzattal, hasonló színű magyar nadrágot és ezüst sarkantyús csizmát; galambfehér haja olyan sűrű volt, mint a kefe, és olyan apróra nyirva; gyakran végigdörzsölte rajta tenyerét, mikor beszélt, mintha úgy szikráztatná ki belőle az élcz villanykáit.

Bajusza épen olyan fehér volt az öreg úrnak, miként haja, arczának egyéb részét tisztán tartotta minden szőrtől a borotva, sima volt az és elevenpiros s mikor nem mosolygott is, úgy tetszett, mintha mosolyogna.

Harsány hangja kihangzik a lahotából; épen valami kalandját meséli, hogy ment végig nem rég Pesten a váczi utcán ugyanabban a molnárszin kabátban, nagy elő-ernyős sipka a fejében, elefántesontgombos nádpálca a kezében; látta, hogy valami nyúzott képű gyanus ember egyre sandalog mellette. Azt hitte, hogy a zsebkendőjét akarja ellopni. Hát a mint este bemegy a színházba, leül a második emeleti zártszékbe, felhúzzák a függönyt, kit lát előlépni a szinpadra? saját magát, azzal a hosszú kabáttal, azzal a fehér bajuszzsal, azzal az ernyős sipkával és hosszú nádpálcával a kezében . . . «Az akasztó-fáralaló! Komédiás volt! Azért nézett úgy meg, hogy este kijátszon a színházban!» Tán megharagudott érte az öreg úr? Dehogy haragudott, sőt elkezdett kacagni és verte az öklével a támlát, hogy minden ember ő rá nézett; úgy kiabált: «én vagyok ott, a ki lelke van a komédiásá-

nak! én vagyok ott!» Még most is esorog a szeméből a könny, mikor ezt elmondja, úgy kaczag fölötte. A kik hallgatják is, mind kaczagnak; pedig így leírva nincs ennek semmi hatása; az a kedély kellett ahhoz, az a boldog jó hangulat, hogy az ember úgy tudjon elbeszélni valamit és úgy tudjon nevetni rajta.

Egy távolabbi szögletben tisztos matrónák ülnek, kiket valami kitünő férfiú mulattat. Nem fiatal ember már, az ötvenesben jár; a hogy a száját tartja, az látszik belőle, mintha most is igen kellemetes embernek tartaná magát, s vonásaiból kitűnik az erőködés mindenkinek valami szépet mondani; öltözete urias volna, bársony gallér nyakán és hajtókáin, mellénye vörös bársony, nyakában nagy arany láncz, újjain nehéz köves-gyűrűk, miket szüntelen igazgat; mikor valakivel beszél, mindig olyan közel hajol hozzá, mintha valami titkot akarna vele közölni, vagy sajnálná a szót, hogy azt más is megértse. Egy öreg asszonysággal látszik nagyon megakadva lenni, a ki a kabátja végső gombját megfogva, sehogy sem akarja őt tovább bocsátani, a min a többiek titokban nevetnek s integetnek szemmel az öreg asszonyságnak, hogy csak ingerkedjék még a foglyul esettel.

A teremben alá s felsétálgat egy fiatal hölgy; a szépség tökélyének volna nevezhető, ha a szépség felől csak a szemek adnának ítéletet. Gyönyörű halaványbarna creolarez, nyugtalan sötét szemekkel; két ajka együtt oly parányi, mint egy eperszem; termete mint egy antik szoboré; sem költő, sem művész szebb alakot nem kívánhat magának ideáljától.

Hanem van valami e szép alak minden vonásán, minden mozdulatán, a mi annak szépségéből levon; az, hogy meglátszik rajta: mennyire tudja ő, hogy milyen szép?

Hasonló azokhoz a szépségekhez, a miket a divatképeken látni. Akármilyen ideálkép legyen is azokon, az embernek nem megy ki a fejéből, hogy ez csak divatkép.

Egy fiatal, igénytelen ember látszik őt mulattatni, a

kiről most nem sok mondanivalónk van. Azok közé tartozó, a kikkel az ember százszor is találkozik, míg egyszer feltűnnek. Meglehet, hogy azért igen derék és kitűnő emberek. Meglehet, hogy ennél is az az eset; — majd meglátjuk.

A vidám, zengőbongó társaság közt bujdokolva csuszamlik néha keresztül egy kicsiny jelentéktelen alak; a ki még kisebbé törekszik magát tenni az által, hogy a fejét aláhuzza; majd boros palaczkokat hord az egyik szobából a másikba, majd a cselédekkel suttog; ha valaki a vendégek közül észreveszi s megszólítja: egyet mosolyog, de azt is csak félig, azzal csuszamlik odább, úgy kerülgetve minden embert, mintha üvegből volnának s félne, hogy összetöri valamelyiket.

A tisztartóné harsány hangja egyszerre beleszól a társalgásba; az általa bevezetett két vendéget egyenkint bemutatja a társaság csoportozatainak és viszont.

— Itt van ez a két jó madár! szól a mesemondó öreg úr elé érve; Borez Adorján öcsém, meg Gábor Endre öcsém. Ez meg az én legkedvesebb urambátyám Simándi Gida, ha hallottátok hírét.

Persze, hogy mind hallották egymás hírét. Mind a hárman szívesen kezét szorítanak s örülnek, hogy szerencséjük van egymáshoz.

Következik az asszonyságoknál a bemutatás.

— Kedves komám, Borsodiné asszonyság. Itt hozom a két korhelyt. Ez Borez Adorján, ez meg Gábor Endre.!

— A két hires tánczos, kiált fel a vidám öreg asszonyság, eleresztve a fogvatartott úr gombját végtére. No, hála Istennek, hogy eljöttek, legalább lesz kivel tánczolnom nekem is.

— Igen bizony! mordul vissza a tisztartóné, ha a mankók és a zselleszék is tudnának kalamajkát járni.

Mind nevetnek rajta. Az öreg asszonyság azt vágja erre vissza, hogy nem kell neki akkor mankó, mikor szép legények híják tánczba; akkor elfelejti ő azt.

Következik a bársony galléros úr.

— Tekintetes Torhányi úr : . . . nagyságos is lehet még belőle, (a bársonyos úr lekötelezetten mosolyog) amott van pedig a kisasszonya, Amália; most nyissátok aztán fel a szemcitéket.

A két gavallér egy fordulással a szép delnő előtt terem. Adorján az első tekintetre megdöbbenve szedi magát rendbe, Gábor egyet sodorint összeállni nem akaró bajusza szálain s félredörmög asszonyonénjéhez :

— Kapitális leány.

— Ez már nektek való ; veti ez oda hevenyén. Valjon, hogy érthette?

Amália kisasszony rögtön elfoglalta Adorjánt s most még csinosabb, még elevenebb divatkép lett belőle. Az eddig vele beszélgető ifju egyszerre háttérbe szorult s félrevette magát a többiek közé, adomákat hallgatni.

Még a legutóbb említett alacsony öreg urat fogta elő valahonnan a házi asszonyság, új vendégeit bemutatva neki és azoknak őt.

— Ez az én kis férjem ; szólt mosolyogva, s erőteljes arczához olyan jól illő ellágyulással tevé hozzá : az én öreg vőlegényem ; — az én ezüst vőlegényem.

A kis férfiú meghajtá magát a gavallérok előtt, s valamit, de füllel nem hallhatót, mormogott fogai között fél másodperczig tartó mosolygás mellett, a mire Gábor jónak látja azt felelni :

— Részünkről van a szerencse.

Pedig a kicsiny úr aligha olyasmit nem mormogott a fogai között, hogy tele van a keze dugóhuzóval, tehát nem nyújthatja oda.

Mikor Torhányi urat és Borez Adorjánt egymásnak bemutatták, mikor Adorján visszafordult Amáliához, egyiknek az arcán sem lehetett észrevenni még csak annyi különbséget sem, melyből a többiek azt tudhatták volna meg, hogy «volt már egymáshoz szerencsénk» ; oh a meglepetést csak a színpadon szokták marquirozni ; a

közéletben sokkal jobb színészek az emberek; ott nem a publikum kedvéért játszanak, ott az a művészet, hogy ne lásd, mit érzek most? Pedig valamit kell az olyan három embernek érezni, a kik közül kettő régóta szerelmes egymásba, s a harmadik régóta őrzi őket, hogy ez a szerelem az egyenes országúton haladjon előre. Hanem az ilyesmit nem kötik a világ orrára; s azért Torhányi úr és Amália kisasszony, és Borez Adorján engedik magukat egymásnak bemutatni, mint tisztos idegeneket.

A mint belemelegedtek a társaság tagjai a kölcsönös ismeretségbe, idegenek megbarátkoztak egymással: megpendíték, hogy valamit játszani kellene.

Nem kártyást, hanem mulatságost, a hol egyik ember játszik a másikkal, csupán azért, hogy nevensen, vigadjon, a jó kedvet szaporítsa. A mint egy megkívánta, a többi mind készen volt rá, s találgatták, mit játszanak.

Azt mondják, hogy nincsen kedély a magyarban; láttatok volna csak bennünket a magunk fiatalságában, hogy elmulattunk napestig a hármás futóson; az volt a feladat, kinek-kinek elfogni a maga szép leányát; ha azt nem találta: elfogni helyette a másikat; ha a párok egymásra találtak, milyen nagy öröm volt akkor! A ki pár nélkül maradt, hogy nevettünk rajta olyan nagyot, másik perczben aztán mi rajtunk nevettek; utoljára aztán szépen megosztottunk: ez az enyim, ez a tied.

Vagy a vak zenésznél, mikor egyik játszó szemét beköték, adtak kezébe főzőkalán-nyelet, a társaság többi tagja, férfi és nő összefogózva keringett körüle sebesen, a közepén álló rámutatott főzőkalán-sceptrumával az eléje akadóra, az egész kör megállt rögtön s hangot kelle adni a kérdező parancsára: a nagy elfojtott nevetés miatt alig bírta azt kimondani a meglepett; volt kaczaj, ha elárulta magát, volt nagyobb, ha a kérdező nem találta ki.

Ha meguntuk ezt is, fordítottuk másra a tréfát, férfit és lányt kiválasztánk: ez a bárány, ez a farkas; körbe fogózott a fiatalság: ez a sövény; benn a bárány, künn

a farkas; farkas iparkodik áttörni a kerítésen, nem eresztik; ha átrontott, a báránycát bocsátják ki s a farkast marasztják belül; míg egyszer aztán a báránycá is azt akarja, hogy elfogják; a farkaska nem eszi meg, nem, inkább megcsókolja szépen; s lesz belőlük páros galamb, s ők is a körbe állanak; jön a többi egymásután.

Ha ebbe is elfáradtunk, leültünk egymásra kendőt hájigálni; ehmondtuk: kire, mire, miért haragszunk? nagyon sok okunk is volt néha a haragra; el sem is találtuk hirtelen, hogy miért? akkor zálogot kellett adnunk; a sok zálog összegyűlt rakásra; akkor aztán elővett bennünket egy öreg asszonynénénk, törvényszéket tartva fölöttünk; mit érdemel az a bűnös, kinek záloga most kezébe van rejtve? hogy lestük, hogy vártuk, vajjon mire fognak elitélni? statuát állani? magát megcsókolni? háromszor hazudni? vagy koldulni menni keseredett párral, sorba koldulva férfitől magamnak egy darab kenyeret, feleségemnek egy esőkot, szép leánynál magamnak egy esőkot, feleségemnek egy darab kenyér? kútba esni, ki húzzon ki? verset mondani ex templo? énekelni, vagy szavalni? vég nélküli fát találni? gyertyát meggyújtani térdén? bűnösöket meggyóntatni? másodmagával prédikálni? egyik a dikeziót mondja, másik gestikulál hozzá; színműveket eljátszani sugó után? — oh, mind ez oly mulatságos volt, hogy az ember fáradttá kaczagta magát rajta s nem tudott jó kedvében hova lenni.

Hanem most már mind ennek vége van: most csak tánczolunk, kártyázunk, politizálunk és azután megint újra kezdünk táncolni, kártyázni és politizálni; nem játszik többé senki, nem mulat senki, hanem bámul azon, hogy ilyen semmiségeken hogyan tudtak valaha mulatni?

A társaság a haragszomrádnál járt; a mulatságra már Cecil gróf kisasszony és Eszti is előkerültek, végezve dolgaikat a konyhában; a két leány összebeszélésből egyformán volt öltözve, mind a kettő rózsaszinbe, egy szál rózsabimbóval a hajukban; pedig különben úgy külön-

bőztek egymástól, mint a föld és a tenger: Eszti barna-piros, eleven, nyugtalan teremtes, elmés, beszédes gonosz lény, ki mindenkinek szórta az élezeket; Cecil grófnő pedig csöndes, szelid, ábrándos arcz, nagy figyelmes kék szemekkel, okos, hallgató ajkai többször csukva, mint beszédben, fehér-piros arczán csak a természet keze hinté el bűvész szépségeit; mosolyogni is alig tudott, mégis olyan szép volt. Eszti egy daczos méhe, mely döngve ijesztgeti a gyöngeszívűt, s ha kell, csípni is tud; Cecil pedig egy félénk pillangó, mely elrebben a közeledőtől, szárnya hamvát féltve.

A játéokban Eszti is két zálogot vesztett; az egyikből elmésen kivágta magát, kútbaesésre lévén ítélve, az öreg anecdotás urat idézte elő a sarokból, az húzta ki, s kop-pant a fiatalság szeme-szája tőle; hanem a másodiknál kávé-édesítésre kárhoztatták, s az már veszélyesebb hivatal; ha a zálog történetesen nem a kamarakules, még eltagadja, hogy nem az övé, így azonban kénytelen volt feladatát teljesíteni, s annak, a fél társaság szemeit körülbelül kikaparva, emberül meg is felelt.

Most a törvénybíró — Borsodiné nagyasszonyság — egyszerre két zálogot szorított kezébe s kérde, mire méltó az a két nagy bűnös, a ki azt otthagytá?

Az esküdtszék arra szavazott, hogy menjenek koldulni az istenadták.

Kié hát a zálog?

Az egyikre az a fiatal igénytelen ember ismert rá, mint sajátjára, a kiről még nem is igen beszéltünk; szegény, nagy bünt is tett; játék közben Cecilt nagysádnak nevezte, holott a haragszomrádban mindenki per tu van; ezért zálogolták meg. Ő csak megadta magát sorsának szerényen.

Hanem a második zálognak nem akadt gazdája.

Szép kis rubingyűrű volt az, olyan pieziny-kis karika, mintha gyermekek viselnék; olyan csinos kis jószág. — De hiába, a rubingyűrűnek csak nem akadt gazdája, senki sem szólalt fel: az enyim, kiváltom.

Végre Esztinek is meg kellett azt látni, ez egyszerre ráismert.

— Ah, hisz ez Cecilé! ugyan kinek az ujja is menne ez a piczi kis gyűrű másnak?

Cecil, a mint elárulták, felszökött helyéről és el akart futni.

Esztí utána futott, elfogta és visszahozá.

— Oh kedves barátném, nem megy az ily könnyen. Azért, hogy te grófkisasszony vagy, érted sem nagyobb kár, mint más szegény ember leányaért, csak eredj koldulni, legalább megtudod te is, hogy milyen szomorú a szegény ember állapotja.

Cecil igazán meg volt rettenve, elpirult, zavarba jött; tán sírva is fakad, ha Borsodiné asszonyság nem biztatja áldott vidám szavaival.

— Lelkem, grófkisasszony, a játékban nincsen szégyen . . . .

Remegve engedé magát a sorban ülők közé vezetetni; a fiatal bűntárs félszeg udvariassággal nyujtá neki karját. Olyan ügyetlen volt szegény. Tán ő még jobban félt, mint társnéja. Midőn meg kellett fognia Cecil kezét, csak alig merte azt ujjai hegyével érinteni, attól tartott talán, ha nagyon megfogja, ez a kis czukorkéz elolvad kezében.

Legelől a sorban a ragyogó szépség, Amália ült, mellette Adorján. A fiatal koldus szemérmetes hangon hebegé el rövid mondókáját Amália előtt: «magamnak egy esókot, társnémnak egy darab kenyeret».

A hódító szépség büszke nonchalanceszal nyujtá oda arcát, mintha azt mutatná, hogy ilyen esetben észre sem kell azt venni. A fiatal ember pirulva, tétovázva közelite hozzá, s mindenki jól látta, hogy csak felé esókolt, csak a levegőbe: nem ért e szép arcához. Nevettek is rajta itt-ott háta mögött.

Most Adorján elé léptek; a fiatal ember itt összeszedte magát s egész nyugalommal ilyen változatot mondott a themáról:

— Kérek magamnak egy darab kenyeret, társnémnak pedig egy csókot — a kezére.

Azzal diadalmasan nyujtá Adorján elé azt a szép fehér kezecskét.

Ez olyan jó ötlet volt, hogy mindenki elkezdett rá tapsolni. «Bravo! Helyes! Derék fiu. Ez ugyan megtréfálta az egész társaságot!» — És azután sorban kezét csókolattatott az egész társasággal szép társnéjának; ki tudja, ki vette észre? jutalma nem volt-e érte egy soha senkinek meg nem vallott szorítás attól a kis gyöngéd kéztől?

E pillanattól az igénytelen fiu vonta magára a társaság figyelmét. Az emberek megkérdezgették egymástól: ki ő és honnan jött?

Senki sem ismerte; a háziasszony annyit mondott felőle, hogy valami Fehér Gyula, olyan közönséges név, a mit az ember a másik perczben megint elfelejt. Bizonyosan valami gazdasági irtok lesz; — olyan szerény. Hanem ez elmés ötlet volt tőle.

Most csak elmésséget láttak abban, pedig ha az ember úgy tudhatná a jövőndöket, a hogy nem, láthatna abban egyebet is.

Talán bimbójából kifesző gyöngédséget.

Talán tojásszékében megmozduló gyűlöletet?

Talán csirájában feltörekvő féltést?

.... Hanem hát most hagyjuk abba az okoskodást, asztalon a leves!

Ez most a legokosabb szó, — asztalon a leves.

Leves bizony, tisztelt barátim. De levesen kezdtük ám a vacsorát, nem is herbatén, a hogy ti kezdtétek. Aztán milyen leves volt az! Sárga a beléfőtt tyukoknak zsirjától; illatos, éltető még a párája is, csak épen annyi só, annyi bors benne, a mennyi kell, hogy a zeller és petrezselyemgyökér édes járulékát kedvesen ellensúlyozza: a kinek így nem jó, ott van a paprika, úgy megmérgezhethi vele magának, a hogy csak kívánja; hát a mi benne van: nyulánk rétes-szakaszocskák, ki tudná, mivel megtöltve, a mi csak

úgy omlik az ember szájában. Bizony megettük azt, édes barátaim, még repetáltuk is, hanem azért csak ti maradtatok annál a herbaténál.

A vendégek hozzáültek. Nagy bajba telt, míg meg tudtak benne egyezni, hogy ki hol üljön; már ezen nálunk hajdanában mindig birkózni volt szokás. Végre megalkudtak abban, hogy az asztalfő egyik végét a két jubilált házastárs, másik végét a két házikisasszony foglalja el, így azután complicált «populeam virgam etc.» számítás szerint valahogy helyéhez lehetett kötni minden embert.

Akkor jó étvágyat kívántak egymásnak s egy pár pillanatig elesendesült minden ember, hogy a ki elébb imádkozni akar magában, azt végezhesse halkán; akkor azután megszólalt a kanálsörömpölés.

A következő tálnál már azután készen volt az az amabilis confusio a társalgásban, a mi nélkül a mulatság nem is mulatság, mikor minden ember beszélhet a szomszédjával, a mit akar, nem kénytelen valamennyi hallgatni, míg egy viszi a szót, itt kaczagnak, amott suttogva beszélnek s egymást nem zavarják vele; legfőlebb a házikisasszony, meg a vén hajdu zavarja meg néha az embert a körülhordott tállal, disputálva mindenkivel, hogy de biz ebből a pulykából, de biz ebből a bélesből venni kell. Csak ezt a kis darabot, ezt a piritottját, az ő kedvéért, mert majd megharagszik! Egyszer-másszor valami élezes áldomás vonja magára a figyelmet: uram, uram! szállok az úrnak! a megszólított felijed, míg észreveszi, hogy csak a poharához száll valami, nem a fejére; azután éljeneznek, összeverik a poharat s még nagyobb lesz utána a vidám zajgás. Az öreg urak kaczagnak, néha érzékenyen megszorongatják egymás kezét az asztalon keresztül; Borsodiné asszonyság éles nevetése keresztüleseng minden kaczagáson. A fiatalokat is érdekes elnézni: Eszti és Cecil alattomban hogy szakítják el a csirke sarkantyuját, persze, hogy Eszti felé szakadt a nagyobb rész, de azt senkinek sem szabad tudni. Amália duzzog egy kissé;

szomszédai elhanyagolják. Fehér Gyula szórakozott, szemei mindig valahol másutt tévedeznek, szinte maga is látszik érezni, hogy Amáliát túl a rendén elhanyagolja, mert mikor észreveszi magát, mindig olyasmivel kínálja, a mi annak nem kell; Adorján pedig egészen egykedvű, szép szemei alig mozdulnak meg néha; nem látszik őt érdekelni semmi csak a midőn toasztot isznak, emeli fel ő is poharát s kiiszsa fenéig; nincs rá semmi hatása annyak. Amália annyira rosszkedvű a miatt, hogy már egyszer megtette figyelmetlen szomszédjain azt a szégyent, hogy a harmadik szomszédjában ülő apjától kért vizet, a mikor aztán egyszerre négyen siettek azt tölteni a poharába, hogy mind szétömlött az asztalon. Gyulát a vacsora vége felé mégis megszállta annyira a felebaráti szeretet, hogy fogván egy tányér czukros mogyorót, megkínálta vele a szép Amáliát s diskurzust akart vele kezdeni azon tárgy fölött, hogy olvasta-e már Jósika legujabb regényét; a minek azonban a szép Amália egyszerre véget vetett azzal a válaszszal, hogy soha sem olvasott semmi magyar könyvet. Gyula nem is kínálta őt többet czukros mogyoróval.

— Nem álmos ön? kérdé Amália szúrósan, másik szomszédjához fordulva, ki villájával az üres tányérra irogatott mindenfélét.

— Nem biz én, felelt Adorján, s egykedvűen hátraveté magát székében: hanem egy kicsit megleglettem már a jót. Úgy vagyok, hogy nem is szeretek már szép hölgyre nézni, mint a jóllakott ember az ételre.

E gorombaság után zsebre dugta kezeit s a szemközt ülő öreg anecdotás urnak piros orcájára olyan hidegen tudott nézni, mint egy álmjáró; pedig máskor legalább is mosolyogni szokott rá.

E perczben megzendült odakinn a pitvarban az utánuk vergődött cigányok zenéje. Adorján arcát egyszerre valami rángatag élsugár rezgette keresztül; ennek volt még rá hatása. Szemei villogva nyitak fel; ajkain mosoly vonult át; termete nekidélezegült; egészen más ember

lett belőle. Ah, ez a zene volt az ő lelkének kiegészítő része. — Olyan kiegészítő része, mint az arab rajongóénak a mákonyfüst. Areza gyönyörtől kezdett ragyogni s halani lehetett, a mint sarkantyút összeveri az asztal alatt.

Gábor Endre is kirugta e hangra maga alul a széket, engedelmet kért a gorombaságért; kezét esókolta a házi-asszonynak, kívánt neki még ötven esztendő az eddigiek után; hanem azontúl nem is lehetett őket tovább tartani, rohantak ki mind a ketten a cigányok elé.

Ah, a cigány! a szegény cigány; az volt a legfőbb gond! Talán egész vaesora alatt az nyugtalanítá őket, nem lett-e valami bajuk? nem tört-e hegedű vagy bőgő-borda? nem ficzomodott-e ki a primás keze? nem szöktek-e el másfelé? Ah, a hűséges jó fiuk! Megérdemlik, hogy összecsókolják őket, s úgy vigyék be diadallal a terembe, mint győztes hadvezérek sebhelyes bajnokaikat; a cigánynak nincs más kottája, mint annak az areza, a ki zenéjét hallgatja, arról játsza le a vígat, a szomorút, míg aztán úgy belecsalja lelkét a hegedűjébe, hogy viszont, mikor ő akarja, akkor lesz az hol vig, hol szomorú.

A két ifju egészen átváltozott. Most voltak azok, a kiknek őket a hír festé. Gábor Endre a daliás, hősi alak; Borez Adorján a szívrabló.

Egyedül járták el ketten azt a most már divatból kiment tánczot, a mi olyan szép volt, a toborzót; a mit férfi férfival szemközt állva szokott lejteni, déleczeg, daliás léptekkel. Az egész test mozog abban, s minden mozdulat egy plastikai szobor mintaképe. Az arez mosolygása, a szem villogása játszik abban főszerepet; nem is való az minden hánytvetett legénynek; mert az még azon időkből maradt ránk, a mikor a magyar ember tánczolt azért, hogy nem tudta, hova legyen szíve-lelke erejétől, tánczolt vitézi büszkeségből hírneves csaták végével. Én is csak egy pár-szor láttam már ezt az ősi tánczot, de még most is úgy látom azt magam előtt.

Képzelet nem éri utól azt a bűbajos déleczeg járást, a

mit a vidék legszebb ifja ott a bámuló társaság előtt tett; minden szem tüze az ő arcán látszott összegyülni, úgy ragyogott az, olyan szép volt; minden mozdulatából báj, erő és kellem tünt ki. És ő azt tudta jól; úgy tudott szemeivel a szép hölgyek szemeibe vágni, úgy tudott a kedvükért lelkesülni; egészen más ember volt, mint félóra előtt. Minden arczon lehetett látni, hogy mennyire tetszik neki — csak Amáliáén nem. Ő szerelmes volt belé.

* * *

Míg odabenn hangosabbra válik a vigalom, künn a pusztán szállingózik a hó; beszűrkiült az ég egészen; nincs holdvilág, csak a hófény derengeti az éjszakát. Alig látszik a sík mezőn, merre van a nyomás, a mit a legutóbbi szán hagyott maga után a hóval behordott uton.

Ezen a kétséges uton, melyet az éj s a hóesés mindig jobban eltakargat, megy két utas egymásután. Az egyik egy lovag, vagy lovagnő, a másik egy ordas farkas.

A lovagnőt bő köpenyeg fedi; fején prémes süveg, csak szaváról ismerni meg, hogy nő.

Lovával beszélget, mely fel-felemeli okos fejét, füleit hegyezve, orrával szaglálva s nyugtalanul vihog s fejét szügyébe vagdalja. Érzi a közelgő farkas szagát.

— Ne félj semmit, kedves Dryászom; csak egy farkas az, nem jön több. Voltál te velem már nagyobb veszélyben is. Tudod, a medvevadászaton Gyergyóban.

A ló visszanyerít, mintha tudná, hogy mit beszélnek hozzá.

— No ne siess. Csak halkan menjünk poroszkálva, mert különben elveszítjük az utat. — Ellenségünk nem mer közelebb jönni. S ha jó, majd kárát vallja. Lásd, mind a két pisztolyt elhoztam. S tudod, hogy én nem hibázok.

A paripa hátra nézett, mintha csakugyan látni akarná a pisztolyokat s a mint a sárkányokat egyenkint pattogni hallá, büszkén emelte föl fejét, most már nem fél.

Most erdőbe ért az út, a hol nem lehetett róla letévedni

többé, itt galoppba ereszté paripáját a lovagnő, olyan bizton ülve rajta, mint egy férfi.

A farkas, mely addig szintén poroszkálva ügetett a lovag után, a mint az galoppban indult, egyszerre elkezdett száguldozva rohanni utána; eddig csak kerítette, most már üldözőbe fogta.

A lovagnő visszanézett, s látta, hogy a tér fogy közöttük, az erdő sötét volt, a táj elhagyott és lakatlan, a paripa ösztönszerűleg nyargalt mindig sebesebben.

Végre a fák között kerülőt csinált az út; a lovagnő kénytelen volt azt követni, mialatt az ordas az egyenes iránynak rohanva, keresztül törtetett berken és bozóton s eléje került.

— Most esendesen állj, Dryászom, szólt lovához az amazon, megállítva azt az eléje siető vaddal szemközt. Félre ne szökjél. Szép esendesen állj. Itt vagyok én. Ne félj semmit.

A farkas üvöltve szökött elő a zuzmarás esalitból, zölden villogó szemekkel rohanva a paripa felé, mely reszketés nélkül állt előtte. Ot lépésnyi távolban érte a lövés; a roppant fenevad, derék ordaskan volt! hengerbuczkát vetve bukott a ló lábai közé. A paripa hozzá fújt haraggal, azzal átugrott rajta és ügetett tovább; olyan büszkén rázva fejét!

Néhány perez múlva kiértek az erdőből s a kibontakozó táj sarkában meglátszott a lovagnő előtt a kivilágított ablaku kastély.

— Ah, még várnak ránk, Dryász: látod, még jókor is jövőnk: mindjárt megpihenhetsz otthon. Te is jobb szeretsz itt, mint Kolozsvárott. Régen voltál itten úgy-e? Odatalálnál már most bekötött szemmel is innen?

A mén bókkolt rá fejével s valóban nem kellett őt kormányozni többé, oly szépen kitalálta maga, merre tér el az út a kastély felé, pedig három ösvény is szelte azt keresztül.

Egy óránegyed múlva a kastély udvarán állt meg a pa-

ripa. Dráva csodálkozva vihogott körüle, mintha sehogy sem tudná felfogni, mit keresnek ezek most itten, kikre épen nem vár senki.

A tisztartó ablakain keresztül a czimbalom víg pengése hangzott a brúgó haragos mordulásai közöl. Odabenn most vígan vannak; a eseléség is kényén-kedvén mulat, senki sincs a tornáczon.

A lovagnő leszáll nyergéből s a paripája nyakára vetve a kantárt, gyöngéden rá üt kezével és azt mondja neki: «eredj szállásodra».

A mén azzal egyenesen megindul az istállók felé; az ajtó, melyen be akar menni, tolózárral van becsukva, pedig a többi nyitva levő ajtókon, tudta jól, hogy neki nem illik bemenni. Nagy okosan megfogja szájával a tolózár nyelét s kinyitja maga előtt az ajtót, s belépeget saját lakába.

A lovagnő pedig egy földszinti sötét ablakon koczogtat be; ott a vén kulcsár lakik, a ki bizonyosan nem tart a mulatókkal, mert nyolcz órán túl soha senki kedvéért életében ébren nem volt. Csakugyan most is álmából kel föl; kijő a várakozó hölgy elé, kinek jelenléte egy cseppet sem látszik őt megdöbbsenteni. Le akarta ugyan venni előtte tiszteletből a bagósüveget, de a lovagnő látta, hogy az nagyon a fejébe van nyomva, nehezen fog kijönni, s kérte, hogy hagyja abba; inkább siessen felhítni a másik szárny szobáit, azután menjen az istállóba, nyergeltesse le a lovát, jártassa meg egy kicsinyt, s azután adasson neki szénát; ő neki pedig azután hagyjon békét, mert semmire sem lesz szüksége.

A kulcsár szótlán ember volt; tette a mit mondtak neki, kinyitogatta a grófi lakosztály szobáit; meggyújtotta a gyertyákat; tüzet rakott a kandallóban és jóéjszakát kívánt, valószínűleg gondolt magában rá, hogy egyéb szükséges foglalkozást majd teljesít a tisztartó szobaleánya; az nem a kulcsár dolga.

— Micsoda vigasság van ma a tisztartónál? kérdé a delnő az eltávozót.

— Ezüstlakodalmát üli; felelt ez, egy nagy ásitást nyomva el markában.

— No hát nem kell őket háborítani. Ne szóljon felőle senkinek, hogy itt vagyok, hadd mulassanak; hozzon egy üveg friss vizet, egyébre nincsen szükségem.

A kulcsár szót is fogadott, behozta a vizet, ellátta a lovat, azután szobájába ment és aludt tovább; — a másik lakosztályban semmit sem tudtak meg az új vendég itt-létéről.

Az új vendég egy fiatal, szőke hölgy volt, nagy, eleven, nyílt kék szemekkel, miket vékony barna szemöldök rajzoltak körül, elől csaknem összeérve, mi oly különös mérész kifejezést adott az egész arcznak. Ha oly finomak nem lettek volna e szemöldök, tán félni is lehetett volna tőlük.

Vékony ajkai s keskeny tojásdad álla valami olyan szeszélyes tekintetet adtak e minden vonásaiban szelleműs arcznak, mely az első tekintetre meglep, míg az apró szőke fürtök, mik a félredobott kalap alól kiszabadultak, valami esendes melanchóliát iparkodtak arra árnyékolni, ha úgy egyszer megállt és lehajtotta fejét.

Csakhogya az egy perezig tartott; a fiatal hölgy a szobában végig járva, hirtelen egy tükör elé ért, s a mint abba véletlen belepillantott, egyszerre elnevette magát, összecsapta a kezét, szemébe kaczagott saját képmásának, mintha kaczagnának azon mind a ketten, hogy most épen itt találják egymást, a hol épen nem gondolták a találkozást. Aztán megesóválta fejét, s megfenyegeté ujjával a tükörbeli alakot, az is megesóválta fejét s visszafenyegített. Azzal hátat fordítottak egymásnak.

A hölgy ajkain még azután is vonaglott át majd a gúny, majd a jó kedv mosolygása. Míg a tűz pattogva éledt a kandallóban, odatartá pieziny csizmácskába szorított lábait melegedni, azután elkezdett a teremben fel s alá járkálni, lovagvesszejével suhogtatva; néha épen úgy tett, mintha valami ideális alaknak a hátára huzgálna vele jó

nagyokat, s ilyenkor úgy szikráztak sötétkék szemei; arcza olyan kegyetlen volt; utoljára akkorát csapott vele az asztalra, hogy még az is nagyot szólt rá, pedig nem is érezte; azután, mintha el volna fáradva, egy karszékbe veté magát, fejét tenyerébe hajtá s csendesen elbámult a kandalló tűzébe, oly mozdulatlanul, mint egy szobor.

Az épület második felében pedig tánczoltak és muzsikáltak.

Ámbátor azonban tisztartó uramnak ezüstmenyegzője volt ma, és ámbátor ezüstsarkantyús csizma volt a lábán: azért ő mégsem sajnálta a legnagyobb vigasság közepéből abban az ezüstsarkantyús csizmában kimenni az udvarra és sorra vizsgálni az istállókat: az a sok idegen kocsis nem aludt-e el pipával a szájában? nem rugdalják-e egymást a lovak? helyeiken vannak-e a cselédek? mert ha azután valami baj történik, megütheti a patvar az ezüstlakadalmat!

A mint az istállóajtókat sorra járja, egyszer csak megdöbbenve áll meg: hát ezt ki nyitotta volt ki? Benéz és látja, hogy oda is van egy ló bekötve. Ejnye, hogy mernek a grófi lovak osztályába is vendéglovakat kötni? Ki tette már ezt? Nincsen elég hely a többi istállóban? Mindjárt be is ment maga, hogy azt az idegen paripát átszállítsa; de alig nyúlt hozzá, mikor az jókedvűen elkezdett rá vihogni, mint valami régi ismerős, s a szájával egyenesen a zsebébe nyult, onnan kihúzta a zsebkendőt, feltartotta, megrázta, s azután eldobta, miután nem volt benne semmi.

— Nézd, nézd, dörmögé a tisztartó. Ez épen úgy tesz velem, mint a Dryász szokott, egyszerre a zsebemnek megy, ha lát, s ha nem lel benne czukrot, vagy kenyeret, megzálogol: elveszi a zsebkendőmet, vagy a dohányzacskómat; ugyan ki lóva lehet ez?

Lámpást hoztak elé: a tisztartó bámulva ismert a paripára: ez a Dryász.

A ló visszanyerített rá, mintha nevetve mondaná:

«persze, hogy a Dryász vagyok, hát nem ismert rám az öreg úr?»

— De hát hogy jő ez ide? Ki látott valakit idejöni rajta?

Senki sem tudott róla semmit.

A kapu nyitva volt, hogy ha vendég jő, betaláljon rajta; a eselések pedig mással voltak elfoglalva. Egy kocsis tudott annyit, hogy látott valami embert, de nem tudja, hogy kit, a ki megjárta a paripát és abrakot adott neki; de nem állítja bizonyosan, hogy nem álmodta-e ezt?

— Kit hoztál Dryász? kérde a tiszttartó a paripától, mely hizelegve dörzsölé hozzá a nyakát. A gróf jött rajtad?

Dryász megrázta a fejét e kérdésre. Nem az jött.

— Tán a grófné? kérde tovább a tiszttartó, egyre jobban hűledezve saját kérdései vakmerőségétől.

A paripa helyeslést intett. A grófné jött.

— Az öreg grófné?

A paripa tagadta azt.

— Hát — a fiatal? — Alig lehetett himni, hogy az igaz legyen.

Pedig a ló azt intette, hogy úgy van.

Senmi kétség sem lehetett többé. Dryász nem szokott sem hazudni, sem tréfálni. De hol van hát, a ki jött? Kivel beszélt?

Erre a kérdésre legtöbb bizonyosságot lehetne szerezni az által, hogy a grófi lakosztályhoz menjen az ember s ott tudakozódják.

A bejárat alatt már meglepte a tiszttartót az, hogy a tornácra vezető ajtó nyitva van. Belépett rajta; az előszoba, az étterem mind sötét volt, hanem a következő szoba kuleslyukán át már világosság látszott.

A tiszttartó még most sem tudta, hogy nem valami lelket, vagy kísértő szellemet fog-e ott találni? s úgy dobogott a szíve, midőn a kilincsre tévé a kezét.

Előbb még is koczogtatott. Arra pedig nem kapott választ. Másodszor is koczogtatott, arra sem mondták, hogy

«szabad»; már erre elszánta magát s halkán felnyitá az ajtót s a kandalló fénye mellett látta ülni a méla hölgy-alakot, tenyerébe hajtott fejjel, szomorú, halvány arczezal, hogy most igazán megrezzent tőle.

Lehetetlen az, hogy ő legyen!

A mint a neszre fölpillantott a hölgy, a közeledő arcz láttára meglelevenültek vonásai, elmosolyodott, felugrott székéről s eléje futott, tréfás csodálkozással kérdezve:

— Hát kegyed, hogy jó ide, jó tisztartó bácsi?

A tisztartó szájában megakadt a szó. Épen ő akart ilyesmit kérdezni a hölgytől s szörnyen meg volt lepve, hogy épen az kérdi ezt tőle.

— Mikor én azt mondtam, hogy ne háborítsák ma kegyedet a mulatságában; ki mondta meg, hogy itt vagyok?

— Instálom: a Dryász...

— A Dryász mondta? szólt csengő kaczagással a hölgy; nézze az ember az árulkodót!

— De instálom, grófkisasszony, ... vagy báróné ... hebegé a tisztartó zavarodva.

— Csak maradjunk a kisasszonynál, jó bácsi; szólt a hölgy, kellemesen rázva vállacskaít a kitörő nevetéstől. Nem vagyok báróné.

— Hogyan, kérem alássan? ... kérdi a jó ember, ki egyre nagyobb zavarba kezd jőni. Hát a kitűzött menyegző?

A szép hölgy jó kedve egyre nőtt; alig birta kimondani:

— Megszöktem előle.

A tisztartó arczán el nem fojthatott öröm mosolygása derült ki; kiesinyben mult, hogy együtt nem kaczagott a kisasszonynyal; a mi különben is ritkaság nála.

A kisasszony nem állhatá meg, hogy ezért nyakába ne boruljon az öregnek, ki egyik zavarból a másikba kezd esni.

— De a báró; — a nagyságos báró úr.

— A báró? Azt ott hagytam a faképnél.

— A faképnél? hehehe. Instálom . . .

— Azt tettem vele, szólt a hölgy és most már nem nevetett; most már a szemei szikráztak; felkapta lovagvesz-szejét s annak a gombos felével kezdte szavait kísérni. Elhagytam jöni egész az oltárig, felhagytam öltözni nagy czifrán, össze hagytam jöni a násznépet; engedtem neki elmondani az egész vallomást a pap után: ah, hogy tudott alakoskodni! minden mondását úgy szavalta, a hogy a rossz színészek, mikor aztán tőlem kérdezték, hogy szeretted-e ezt a férfit? azt feleltem rá: «nem szeretem!» és eltaszítottam a kezét magamtól, és lenéztem az egész világ előtt! — Ah! ez jól esett!

A delnő úgy csapott e szónál a kandalló márványára a korbács nyelével, hogy annak achat gombja százfelé szakadva repült szét.

— Ez jól esett itt! szólt a szivére ütve kis kezével, melyben annyi erő volt.

Az öreg tisztartó is úgy tett, mint a ki szeretné nagyon átengedni magát az örömnnek, ha épen valami oka megint nem volna a szomorkodásra.

— Többek között, nem tudja kegyed, hová ment az atyám Kolozvárról? senkit sem találtam otthon. Kérdezé a grófhölgy.

Hiszen épen ez járt most a tisztartó fejében, a mi őt sehogy sem engedte örülni.

Sietett is rá felelni.

— A méltóságos úr épen Pozsonyba ment.

— Az anyám is?

— A nagyságos asszony is.

— Talán épen én miattam?

— Valóban, csupán nagyságod miatt.

— Szegény jó mostoha apám. Sajnálom, hogy azt az utat teszi miattam ebben a hidegben. De csak nem eresztette ön el bunda nélkül? Sajnálám, ha meghűtené magát végettem.

— Bizony pedig éjszaka utaztak el, s azt mondták, hogy

éjjel-nappal fognak váltott lovakon sietni, csakhogy elébb odaérjenek, mint — mint . . .

— Mint a házasság végbemegy? Szegény jó apám, milyen gondos irántam. Minek nem tette volna ki magát, hogy engem megőrizzen. Haragudott nagyon?

— Oh nem, hanem a nagyságos asszony igen.

— Hát atyám nem haragudott?

— Nem. Ő sírt.

— Sirt? szólt egyszerre elszomorodva a delnő, s búsan lehajtá szép arcát tenyerébe, ő sírt miattam? És nem vádolt, nem kárhoztatott, nem panaszkodott ellenem?

— Egy szót sem hallatott előttem.

— Nem mondta, hogy rossz, háládatlan némbervagyok? Nem mondta, hogy nem érdemlette azt tőlem, hogy épen olyan embernek adjam kezemet, ki őt oly keserűen megbántotta? szóljon ön igazat. Nekem nem fog az rosszul esni. Mondja meg, nem készült-e engemet megölni? Nem mondta, hogy a hol megtalál, ott lő agyon?

A delnő hevesen ragadá meg az öreg tisztviselő kezét s leste ajkairól a szót, mintha egyaránt félne az igentől és nemtől.

— A nagyságos asszony, a grófné, igen is beszélt így; de Istenem, lehet-e azt tőle rossz néven venni?

— Hát atyám? atyám?

— Ő hallgatott.

— Hallgatott? Annyit sem mondott, hogy ez mégis lihetetlen, hogy itt tévedésnek kell lenni? nem vádolt? nem is mentett? . . . Ő megvetett engem . . .

A csüggeteg szép fő, szomorúlombos fürteivel olyan igazán fejezé ki a bánatot, mit a hölgy érte e perczen.

Még egy kínos kérdésen kellett keresztülesni.

— Hát testvérem, a szegény kis ártatlan gyermek, mit tud felőlem? Elmondtak ennek is mindent? Leírtak-e előtte mint valami örültet és rémületre való példát? Vagy hallgatnak felőlem, a hol ő jelen van, mint egy elveszett felől? Bevitték-e őt is magukkal, vagy bezárták valami kolostorba, hogy el ne tévedjen, miként én?

A tisztartó örömet is, meg nem is örömet felelt mind a kérdésre; mert a legjobbat felelhetette ugyan rá, de nem tudhatta, hogy mi lesz azután a felelet következése?

— A nagyságos kisasszony — a gróf kisasszony — Cecilie comtesse — valójában nem tud semmit az egész dologról; nem is vitték őt magukkal, nem is zárták kolostorba; — hanem most éppen — itt van.

— Hol? itt? kérdezé a delnő, felnyitva karikára azokat a nagy kék szemeit, mintha azt sem tudná, hogy hol van a perezben?

— Itt az én lakásomon; felelt a jámbor férfin egy kicsinyt elégedett arczczal; az én feleségem ügyelete alatt, a gróf úr maga bízta rá; azt mondta neki, hogy egy évig maradjon itt és tanuljon háztartást a jó asszonytól: már meg is szokott a comtesse.

— Cecilie itt van? sikolta kitörő örömmel a grófhölgy, s tenyereibe tapsolva szökött fel helyéről, mint a kivel legváratlanabbul történt valami nagy öröm. Cecilie, az én kis bubuskám itt, ebben a házban? Mit csinál ő most?

— Bizonyosan tánczol.

— Tánczol? kérdezé visszahökkenve a delnő; mintha azt hinné, hogy a tisztartó először életében kezd el éleceket mondani s azokat most ő rajta próbálgatja, hanem azután hirtelen eszébe jutott, hogy mi van ma itt a háznál? s ismét kiderült változékony arca. Vagy úgy? hisz itt ma lakodalom van; még pedig ezüst? s az én kis eziczuskám valószínűleg nyoszolyóleány; és most viszik a tánczba. No ez derék! Tehát éppen meg fogom őt látni.

— Kívánja a grófkisasszony? Mindjárt ide hívom.

— Dehogyn hívja! ugyan öreg úr, hogy gondolhat ilyet, vőlegény létére? Egy lánykát elhívni a tánczból, mikor az ember egy fordulót valamennyi néniéért sem adna. Majd oda megyek én.

A tisztartó, úgy látszik, hogy a mai nap folytonos csudák megérésére virradt.

— Serena comtesse oda jönne mihozzánk? Megalázza magát...?

— Hahaha! nevetett a delnő. Ön ezüst vőlegény, a ki huszonöt esztendő telt nejével örömben, én pedig szalma-menyasszony, ki az oltárnál hagyta a vőlegényét. — Itt egyszerre elszomorodott; vagy tán épen megfordítva értette ön? Oh ne féljen semmit. Én nem fogom senkinek a kedvét elrontani. Vég lesznek, mint a többi, ha visznek, tánczolk én is. Valami különös eleganciával sem zavarom meg az egyszerű falusi kört — ebben a félig úti, félig lovagló tolettben; ha pedig valaki elég kíváncsi lesz azt kérdezgetni, hogy mi hozott most engem ide: azt csak bizza ön rám; annak majd mondok én olyan válogatott történeteket, hogy lesz neki min bámulni.

A jámbor úr nem tudott mi ellenvetést tenni; pedig igen jól érezte, hogy itt most ő is olyan felelősségbe keveri magát, a miről sokkal nehezebb lesz számot adni, mint esztendő végén az egész sólyomházi uradalomról; hanem már annyira ismerte Serenát, hogy kapacitálni nem próbálta.

A delnő kissé félresimítá minden tükör nélkül omlatag fürteit, azzal beleakasztá kezét a kis öreg úr karjába, s inkább ő vitte azt, mint az őtet végig az épület belső folyosóján, a honnan egyenesen abba a terembe lehetett belépni egy téli és egy nyári ajtón keresztül, a hol épen javában járta a táncz.

A teremben épen lengyelt jártak, midőn a tisztartó feltárta az ajtót, s Serenát előre bocsátva kifelé görbitett karral, maga nagy áhítatosan félfejjel hátra maradt, míg a delnő otthonias vidámsággal lépett be a barátságos körbe, első tekintetével is testvérét keresve.

Cecilia épen tánczolt; a mint megpillantá Serenát, egyszerre ott hagyta tánczosát, odarohant testvéréhez, az meg ő hozzá, s ott nem törődve senkivel, egymás nyakába borultak; Serena úgy össze-vissza csókolá Cecilia arcát, szemeit, homlokát, hajának minden fürtjét, hogy az egy

szerelmes vőlegénytől is sok lett volna; elhalmozva őt hízalgő nevekkal: «kedves kis bubiskám, édes szép tuba-galambom; mézes czukros aprószentem»; a társaság rájuk bámult; tisztartó úr vállai közé húzta a fejét, mint a ki nem oka semminek; tisztartóné asszony pedig, a mint épen jött be a mellékszobából, egy tál frissen sült fánk a kezében, s meglátta azt a jelenetet ott maga előtt, úgy ejté el a tálat a kezéből, hogy valahány fánk, annyi tán-czos lába alá gurult. Akkor sem a fánkjait sajnálta pedig, hanem összezsapta a kezét:

— Szentséges Jehova! Ez a Serena grófné.

Tisztartóné asszony nagyon örült rajta, hogy szétgurult fánkjainak esetére hárihatta azt a savanyú ábrázatot, a mit továbbra is megtartott. Ő, köztünk mondvá, nem nagyon szerette Serena comtesset, ebben az órában épen nem várt reá. És különösen nem nagy örömét találta abban, hogy Serena és Cecil épen itt jönnek össze. No — nem illik szegény embernek a nagy urak magaviseletét bírálgatni: de annyi bizonyos, hogy maga a gróf sem igen fog örülni, ha megtudja, hogy Cecil Serenával találkozott.

Az egész társaságban egy vidám arcz nem fogadta Serenát, testvérén kívül; ki megijedt, ki elbámult rajta; a jobb kedvűeket nyugtalanítá sajátyszerű megjelenése, mindenki talált benne valami rendkívülit, valami kimagyarázhatlant, a mi az emberekben bizalmatlanságot gerjeszt; az avatottabbak, kik fülhegygyel érinték a magasabb mendedmondák szelét, annyit tudtak már felőle, hogy ez valami nőnemen született filius prodigus; ki anyjának és mostoha apjának sok gondot szerez régóta; s bár ne higgyen az ember semmit a rossz nyelvű pletykabeszédből, annyi bizonyos, hogy a grófkisasszony, a szülői hatalom alól emancipálva magát, saját kezére él, s nagyon keveset törődik a világ véleményével, ellenkezőleg szörnyű mulat-ságosnak találja, ha mindenféle együgyű embereket olyan kigondolhatatlan galibákba keverhet, esupa jó szeszélyből, a mitől azok aztán egész életükre híresek maradnak.

Képzeltetni, hogy egy ilyen üstökös váratlan megjelenése milyen hatást idézhetett elő egy olyan csendes diákos társaságban, mint a milyen a tisztartó vendégeié volt.

És ez a különös teremtés mégis egyszerre otthon találta magát köztük. A tisztartónét olyan szépen felköszönté, mintha könyvből olvasta volna. A ki nem ismerte, azt hihette volna róla, hogy egyenesen csak az ő ünnepélyére jött ide; az anecdotás öreg urral barátságosan kezét szorított, az öreg asszonyságokat névszerint üdvözlé s azután vidáman kérte az egész társaságot, hogy folytassák tovább az általa megzavart tánczot.

Olyan szívesen, olyan nyájasan tudott kérni, hogy kénytelen volt neki engedni az ember. Ő maga biztatta Cecilt, hogy menjen el azzal a szőke fiatal emberrel, a ki olyan szemérmesen figyelmezteti, hogy még hátra van egy pár forduló a lengyelből. Ő meg azalatt leült az öreg asszonyság mellé, a ki úgy ígérkezett tánczolni azokkal a mankókkal, annak kezdé el magasztalni kis testvérét; mennyi bájjal tánczol, mily szemérmesen süti le szemeit, valóságos kis angyal! — a mivel azt az asszonyságot nagyon megnyerte magának.

A néhány fordulónak hamar vége lett; Cecil után következett a szép Amália, a fiatal Adonissal, Borez Adorjával a tánczba.

— Festení való szép pár! — sugá Serena az öreg asszonyságnak; igazán eszményi alak mind a kettő.

Az öreg asszony gondolta magában: «csakugyan rendkívüli teremtés ez mégis; milyen merész kimondani, hogy egy férfit szépnek talál, s a mellett milyen szerény bevalani, hogy annak társnője is szép».

Adorján szemei az első fordulónál találkoztak Serena tekintetével. Még akkor csak egyszer botlott meg a sarkantyujában.

— Gyönyörűen lejt mind a kettő, — sugá Serena szomszédnéjának, elragadtatott arczkifejezéssel szemlélve a tánczolókat.

A második fordulónál Adorján, a mint Serenára talált pillantani, úgy eltéveszté a lépést, hogy tánczosnőjével szinte összezsapódott; azután meg elfeledé a figurát, a mit kellett volna csinálnia, belesült a részletekbe; utoljára, *pro coronide*, úgy rátaposott Amália köntösére, hogy annak egy egész fodra leszakadt, mire a delnő sírva futott ki a teremből, s nem is jött oda többet vissza; míg Borez Adorján, a világhírű tánczos, zavarodottan maradt a terem közepén, mint valami fiatal diák, a ki könyvből tanulta meg a tánczot.

Serena pedig úgy tett, mintha mindezt észre sem vette volna; most Cecilhez fordult, s azzal kezdett el beszélgetni. Miről? Bohóságról. — Lánykák közt divatos témákról, a miről zene mellett, vigalom közt lehet beszélni; — micsoda új tánczokat tud? magyart? mazurt? écosseisset? a walczert nem szabad neki tánczolni egészségi szempontok miatt. — Hát a polkát ismeri-e már?

Fiatal lányka mit felelhetne erre egyebet, mint hogy kíváncsian kérdezze, hogy mi az? még minálunk hirc sincsen.

— Ez most a divattáncz, a mit Párisban, Bécsben minden salon elfogadott; ép olyan kedélyes, mint a keringő, a nélkül, hogy olyan szeles volna, sokkal több báj és kellem van benne, mint bármelyikben; nem fárasztó és mégis mulatságos. Várj, én megtanítalak rá egy percz alatt.

Serena grófnő azzal a legszeretetre méltóbb naivsággal szökött fel helyéről, átölelve jobb karjával mostoha testvérét, s a táncztérre lejtve, elkezdé annak utánozhatlan csábbal magyarázni az új divattáncz lépéseit.

Igy szökellni, így fordulni el s ismét vissza a tánczos felé, így hajolni féloldalra; s aztán vállára simulni.

Igézőbb csábtüneteményt soha bűvészlámpa nem mutatott, mint a hogy e csodálatos, merész delnő tanítá ártatlan piruló testvérkéjét a tánczok legkaczerább nemére; ez mint egy öntudatlan angyal, ki csak pirul, ha gyöngeségét érzi, s szemeit lesüti attól a gondolattól, hogy mások

ránéznek; amaz pedig egy igéző damon, a ki tudja, hogy őt mindenütt imádják, hogy minden mozdulatával, szemének minden pillantásával halandó embereket ejt kétségbe, hogy midőn szép piczi lába hegyét oly kaczerul érinti a földdel, azt a földet irigylik ott alatta; — a mellett a legvidámabb csengő hangon dalolta hozzá maga a táncz dalmát: Trallá-lallá-lillalallá! mint a ki túlaradó kedvében van.

E közben valami igen közönséges és nagyon természetes tünemény történt. — Valamelyik külső ablakát a tánczteremnek rosszul kapcsolták be, a belső pedig a hőség enyhítése végett ki volt nyitva; ott künn egy óra óta erős szél kezdett tombolni; ez most egyik dühösebb rohamában hirtelen felszakítá az ablakszárnyat, s azzal zugva rohant be a terembe, a mint túlhan egy ajtót kinyitottak, végig zúdulva az egész szobasoron, valamennyi gyertya lángját lecsapva, hogy egy percze csaknem sötétség támadt mindenütt, s mindenki úgy érzé, mintha valami ellenséges szellem rohant volna a barátságos társaság közé.

Serena grófnő felsikoltott; elsápadt, olyan lett, mint a halál. Megállt mereven a tánczterem közepén, ijedős szemekkel tekintve a nyitott ablak felé, s míg egyik kezével görcsösen kapaszkodék Cecil karjába, a másikat reszketeg védelemre tartá maga elé s a léleklátás borzongó rettenésével rebegé: — többen is hallák — «ah az atyám! az atyám! — talán e pillanatban . . .»

Az ablakot hirtelen bezárták; a csunya, rosszkedvű zugolódó szél ott künn szorult, a gyertyák ismét megelevenedtek, a szobák világosak lettek, a vidám beszéd ismét kerékvágásba jött; Serena elnevette magát, ismét átkarolva Cecilt, tovább folytatá elragadó vidámsággal: Trallá lallá-lillalallá . . .

Vajjon mit akart azzal mondani: «talán e pillanatban?» — Mi jutott atyjáról eszébe attól a szélfuvástól, itt a víg táncz közepett?

Pár percze múlva meg volt nyerve az indigenatus az

új divattáncz számára; Borez Adorján, ki minden vigalomban bögöbetöréssel fenyegette a zenész nemzetet, ha más nótát próbál huzni, mint magyart és lengyelt, most maga parancsolta a cigánynak, hogy huzza el azt a nótát, a mit a grófnő dalolt az imént, a mi a született zenésznek legkisebb fejtörésébe sem került; azzal odasietett Serenához, s felhívta őt az új divattánczra. A virtuoz tánczosnak csak látnia kellett azt, hogy eltanulja. És az első csábító pár ragadta maga után a többbit. Nemsokára minden férfi és hölgy lejtett utánuk a sorban, tipegve, szökdelve és bukdácsolva, kinek hogy ment az igyekezet; mind bele volt bolondulva apraja és nagyja.

De bizony tisztartóné asszonyom még sem.

— Nem szép táncz biz ez a pulykatáncz, comtesse, akár honnan hozták; szólt kifakadva a derék asszonyság, mikor vége volt a nótának; nem is igen hiszem, hogy a méltóságos gróf úr valami nagyon büszke legyen majd rá, hogy Somlyóháza volt az, a hol ezt legelőször tánczolták erdélyi és magyarországi tánczosok.

A hogy e néhány szó egyszerre elvette Serena minden kedvét, annak mindenki előtt fel kellett tűnni. Egészen elkomolyult; egy szavát nem lehetett többé venni; egy mosolyt nem idézett elő arczán többé semmi.

Csendesen, minden felötlés nélkül jó éjszakát kívánt a tisztartónénak, megesókolta testvérét s míg mások más-sal voltak elfoglalva, ő elhagyta a termet és a lakosztályába sietett. A tisztartóné utána ment gyertyával; attól szobája ajtajában elvette a gyertyát.

— Nem parancsol a grófné semmit? Nem kívánja, hogy valamelyik leányeselédd itt háljon?

— Köszönöm. Egyedül szeretek lenni, mikor alszom. — De mégis . . . (hirtelen meggondolta magát); nem, nem, semmit sem kértem.

Azt akarta kérni a tisztartónétól, hogy engedje Cecilt ő nála hálni; de tartott attól, hogy az a katonás asszony azt találja rá felelni: már megbocsásson comtesse, Cecil most

az én leányom, s annak ott kell lenni, a hol én vagyok. Valóban kitelt tőle. Azért nem is kockáztatta Serena ezt a kérést; hanem szépen magára zárta az ajtót.

Tisztartóné asszony pedig ismét visszament a tánczterembe, s hogy még a nyomát is feltörültesse annak az előbbi táncznak, vizes pokróczokkal végig suroltatá a padlózatot, s azzal kézen fogva elővezetvén az ő ezüst vőlegényét, gyönyörüségtől ragyogó areczsal mondá: most tessék már megnézni, milyen az igazi szent Dávid táncza, eljárván azzal nagy ünnepélyesen ugyanazt a lassú magyart, ugyanazon a búskedélyes melódián, a min ezelőtt huszonöt évvel, mint menyasszony és vőlegény megnyitották a mennyegzőt. Most is minden ember gyönyörködött a jó öreg tánczában.

Csak Borez Adorján ült mélázva egy szögletben és nem ügyelt semmire; pedig Gábor Endre már harmadszor kérdi tőle:

— Hát te nyitott szemmel alszol-e, czimbora, mint a nyúl?

A RÓZSALIGETI BIRKÁS.

Nem tudom, micsoda sentimentalis kisasszony adhatta ennek a pusztának a rózsaliget nevet? vagy igen nagy képzelőtehetséggel kellett annak bírni, vagy nagyon régen lehetett az idő, mikor a parlagrózsa széltiben-hosszában ellepte a mezőt; most ugyan nem látszik azon egyéb, mint itt-amott egy-egy tüskés kökénybokor, a többit simára lelegeli az a tízezeren felül menő birka, a mi naponként a határt járja.

Nincs itt soha sem füve, sem virága az évszaknak, egy felszántott tábla, egy zöldülő vetésszalag sem szakítja félbe a hepehupás róna egykedvű fakózöld színét, mely sem őszszel, sem tavasszal meg nem tud változni.

Ezerével járó gyapjuhordó nyájak borotválják simára

naponkint a szép természet szakállát, egy-egy nádból font hodály szakítja félbe néhol az unalmas egyalkatuságot, s egy pár görbenyakú gémes kút, hosszú váluival, a hol a birkákat esténként itatják.

Valami homokbuezkás völgy mélyébe elrejtve bujdoklik maga a lakótanya, lehetett volna biz azt a dombra is építeni, s onnan érdekesebb lett volna a kilátás, de a böles telepítő úgy találta, hogy sokkal több szüksége lesz neki a szelektől való védelemre, mint a szép kilátásra, s míg a domb alját kivájva, abban épen elegendő anyagot lelt, a mennyiből valamennyi pajtát és csürt felépíthetett, addig a kivájt domboldal másfelől igen ezélszerű sánczot képezett két oldalról a télvihar ellen.

Igaz, hogy így a völgybe szorított vályogépületek az esztendő három szakaszán át túl a rendén is nedvesek, a negyedikben pedig kiállhatatlan hőséget fognak fel magukban, hanem hiszen hol talál az ember valami tökéletesre ebben az árnyékvilágban?

Ott egy csoportban mintegy nyolcz hosszú alacsony épület látszik, élével, oldalával egymásnak forgatva, csekély építészeti tervvel; valamennyi oly egyforma, rongyos, rozszant nádtetejével, czirnos vályogfalával, mely félőlnyre zöld a téli nyiroktól, parányi ablakaival, rácsos ajtaival annyira egymáshoz hasonló, hogy jövevény ember egyhirtelen meg nem tudja közüle találni, melyik a lakóház, melyik a béreslak és a birkaakol?

Udvarnak híre sínes; széna-szalmakazal minden ház előtt; a fagybaszáradt birkanyom tarkázza az egész térséget; hulladék nád, szalma lepi a környéket; s ellenőrzetlen komondorok ülnek, ásítanak mindenik ajtóban; jó szerencse, ha a látogatót százszor meg nem eszik, a míg valakire akad, a kitől megkérdezze, hogy hol van a gazda?

Úgy látszik azonban, hogy a ki azzal a sárga hintóval jött, tudja már a járást, mert egyenesen odahajtat a középen álló hosszú ház elé, s annak az ajtaja előtt állapo-

dik meg; ámbár semmi külsőleg látható oka nincsen, azt a többi birkateleltetőnél egyébnek tartani.

A hintóból elébb egy farkasbundás úr száll le, azután egy dsindsulaprémés úrhölgy, kinek asztrakánkarmantyús topánkái meglátszanak, a mint a hágesókon leszáll; utánuk a bakon hozott liberias inas, mindenféle ládákat, skatulyákat emelget le, míg a konyhából előkerülő csajhos béresasszony, rettentő csizmák szárait fenve egymáshoz, üget a harmadik, vagy negyedik hosszú épület felé, hogy a házi gazdát vendégek érkezteről értesítse.

Borc Mihály uram, a dúsgazdag birkás, most épen nagy munkával van elfoglalva. Nagyvárad országos vásár közeleg. A tömérdek sajtot szekerekre kell pakolni, a mit télen által készítettett a bális. Sok száz forintra megy annak az ára. A birkák is elkezdtek az ellést; a zsenge báránynak most legjobb az ára; azokat hevenyében ki kell most mustrálni; a melyik megélni való, azt megbélyegezni és beoltogatni, a melyik eladni való lesz, azt külön esztrengára csapni. Ilyenkor nagy szükség van a gazda jelenlétére, mert ez sok babonával jár, a billogozásnál minden birkának egyet kell tekeríteni a fülén, hogy ne fogjon rajta a métely; aztán a billog-nyelén keresztül kell ugratni, hogy jó tejelő legyen, arra pedig különösen kell ügyelni, hogy e mütét alatt a gyapjából semmi ki ne tépődjék, mert az rosszat jelent, az olyan bárányt széttépi a farkas. Aztán a magnak való bárányokat nem szabad fenhagon számlálni, mert akkor beléjük esik a dög, hanem csak kiki magának; minden ember utoljára mondja meg, hogy mennyit számlált? a gazda adja rá, hogy igaz-e? bicsakkal metszve egyenest és görbét a rovásfára.

Innen láthatjuk, hogy Borc Mihály uramnak abban az órákban, hogy a béresné érte jött, több dolga volt a szokottnál; egyik kezében a kulimászos fazék, másikban a billogozó vas, azzal nyomta egyenkint saját nevének előbetűit minden újonnan született alattvalójára, azután megint előrántotta a dolmánya zsebéből a rovásfát, — a

csizmaszár mellől a bieskát, s rőtta a sorbajövő vonást; s törülte izzadt orcáját ködmene ujjával; minélfogva olyan kulimászos kezdett lenni dolmánya, mellénye és homloka lassankint, hogy egyik sem vethetett a másik ellen semmit.

Nehéz is lett volna a jó urat kiismerni a többi juhász, béres közül valami idegennek; épen olyan törtbőr dolmányt viselt fekete birkaprémme, mint a többi bojtár, még a szíronyvarrás piszkosabb rajta, mint azokén, mert nyilván sokkal régibb. Fontostalpu saruja faggyuval bekenve, s a fejébe nyomott báránybőrsüveg tele kirázhatlan szénapolyva és bógácsmaradékkal; arcával is elmehetne olvasva a béres nép közt; semmi uri szín sinesen rajta, durezás, duzzogó, mint a bántott eseléd, bajusza kurtára nyírva, hogy ne legyen vele baja, s göndör szürke haja borzasabb minden szénaboglyánál.

Épen egy szép fekete bárányt tartott térde között, azon gondolkozva, hogy vásárra küldje-e azt is, vagy mint-hogy oly szép, ne sajnáljon rávesztegetni egy 32-cdrész krajezár ára oltott meszet a bólyegzés végett, midőn a béresné az akol ajtajában megállva, bekiáltott hozzá gyógyíthatlanul rekedt hangon:

— Nemzetes uram, vendégünk jött: tekintetes Torhányi András úr és a kisasszonya.

A birkás oda fordult felé, s mintha jobban hallana azzal, ha a sípkáját feltolja a szeméről, kérdezé minden nyájasság nélkül:

— Micsoda?

— Tekintetes Torhányi András úr! iparkodék a rekedt némben jobban kiáltani.

Borez Mihály uram aristocraticus göggel monda rá:

— Semmi Torhányi; — csak Torhán. — Torhánnak híják, nem Torhányinak. Micsoda —i? Az a —i csak nem embernek szabad. Majd bizony! egy kereskedő, egy kupecz, aztán még Torhányi!

S azzal, mintha mindent a legjobban rendbe hozott

volna, ismét lehúzta sipkáját homlokára, s haragjában a szeme alatt is festett magának szemöldököt, a mint a kulimászos ujjával le akart onnan valamit törölni.

S még azután is sokáig dörmögött rajta, a juhászaihoz szónokolva.

— Igen bizony, egy kupecz. Egy kereskedő, semmi egyéb; aztán mindjárt Torhányi akar lenni; mintha azt az ypsilont olyan könnyen adnák, mintha azt csak szeménten találnák, hogy a kinek megtetszik, vegye fel! Ismerem én régtől fogva; eleinte csak úgy írta a nevét, most már úgy is mondatja ki. Azt gondolja, hogy majd ezáltal egyszer csak, — se tette, se vette, — nemes ember lesz belőle. Hohó! Beleszólnak még abba. Mintha az olyan könnyen menne.

Borez Mihály uram egészen fel volt lázadva ettől a gondolattól. Hogyne! Tudhatta magáról, hogy az minő áldozatba kerül. Hisz ő maga is ezelőtt negyven évvel közönséges parasztfiú volt, birkákat őrizett; mennyi pénzébe került neki, míg e kiváltságos előjogot megszerezheté; s más csak úgy ingyen fejében akar hozzá jutni?

Hátrább uram! azért hogy hintóban járunk.

Gondold meg, hogy nemes Borez Mihály uram udvarában vagy most, s a milyen igaz, hogy ez a pusztá inkább nemes Borez Mihályé már, mint bárói gazdájáé, kitől azt ezelőtt húsz évvel vette ki bérbe, holdját négy rézkrajczárért harminczkét esztendőre, olyan valószínű és lehetséges, hogy nemes Borez Mihály uram még a báró czímet is megszerezheti utódai számára, miután pénze van elég; nem nagy mesterség levén egy kis millióeskát összekuporgatni 12 ezer hold földről, ha az ember évenként csak 800 bankó forint árendát fizet utána.

A vendégeknek az alatt módjukban volt magukat mulatni odabenn a lakházban, melynek belseje tökéletesen megfelelt gazdája külsejének.

A nedves falakon régi meszelés megtágult vakolatja volt omladozó félben; a rövid ablakok közei jól betömve

fűrészporról, hogy se ki, se be valami levegő ne találjon menni, ócska, megfeketült székek, almáriumok támaszkodtak avatag oldalaikkal a falnak, s egy szögletben párnátlan nyoszolya nyújtózkodott, nehéz júlászbundával leterítve, a két ablak között egy alacsony bőrpamlag ijesztgette a ráülni akarót nyiladozó fسلéseivel, mikén keresztül dugta magát az avult tehénször; az ágy és pamlag alja tele volt nyirkos dohánysesomagokkal; az almárium és még egynehány polez a gerendákig volt megrakva sajttal, míg a boglyakemenceze szurdékában világosan érett a korpacziperének készített kotyvalék; minélfogva oly orrtekerő illat uralkodott a kegyetlenül befűtött szobában, hogy attól rögtön megnémult, a ki a szabad levegőről belépett.

A gazdasszonynak ugyan volt annyi jó akarata, hogy az úri vendégeket átvezesse onnan a benyilóba; de a mely egész télen nem levén fűtve, olyan farkasordíttató hideg volt, hogy nem lehetett kiállani benne a mulatságot.

Ott már mégis esinosabb butorok voltak, ócskák ugyan, de legalább nem ragadt hozzájuk az ember, minélfogva Amália kisasszony inkább ott maradt bundában, karman tyúban, megvárandó, míg befűtenek; míg édes atyja elfogadta a nagy esizmás gazdasszony szives ajánlatát, hogy majd kifűstöli ő azt a szobát, aztán jó lesz; a mit meg is eselekedett a jó lélek, hozván be egy vaslapoczkán parazsat és behintve azt kömény-maggal: a mitől azután megint olyan illat támadt, hogy Torhányi úr azt képzelte magában, hogy főfájásról kúrálják; s míg a birkás váratott magára, azalatt azt a kínos válogatást követte, hogy vándorolt egyre az illatos szobából a hidegbe, a hidegből az illatosba, a szerint, a mint az egyik, vagy a másik maleficiumot türhetlenebbnek találta.

Azonban lassankint bemelegedett a benyilószoba s Amália kezdte lebontogatni magáról téli köntöseit. Torhányi úr olyan szivesen segített neki e munkában, úgy igazgatta leánya ruháját, szalagjait, úgy törülgette bár-

sonygallérját, fésülgette magasra tekert hajbodorzatát, felhuzogatta karmantyuit, hogy a gyémántos karpereczek kitünhessenek alóla, kiegyengette hímzett inggallérát, kívül húzva rajta a drágagyöngysort; úgy esinosítgatta — mint, — tán mint egy apa szeretett leánykáját? nem, hanem mint egy bagdadi kalmár a vásárra vitt eladó rabnőjét.

— Miért nem tetted fel a gyémántos brochet a melledre? évődék vele; mikor én mondtam.

— Nem szokás azt útra feltenni, felelt Amália kedvetlenül.

— Szokás ide, szokás oda. Tudják is azt itt, hogy mi a szokás? Ha én azt mondtam neked. Azt gondolod, hogy én azért vettem neked a sok igazgyöngyöt, brilliántot, hogy azt a fiókban tartsd?

(Úgy gondolom, hogy azt azért szokás venni, hogy az ember nyereséggel eladhassa megint: — a leányt is ráadásban.)

Amália kisasszony durezásan mondá rá:

— Minek tettem volna fel, hiszen; . . . itt elhagyta a szót és vállat vont.

Torhányi úr pedig tudta jól, hogy mit akart leánya azzal a vállvonással mondani.

— Hiszen úgy sincs itthon Adorján most, ugy-e? Nem az a kérdés a dologban. Hanem azt kell tenned, a mit én mondok, mert neked nincs eszed, de nekem van. Én tudom, hogy mit csinállok, de te nem tudod. Adorján egy nagy gazember, a kire nekem semmi gandom; bár neked se volna; hanem az apja, ez a nagyfejű számár . . .

Épen nyitotta az ajtót.

— Ah, alázatos szolgálja, kedves édes barátom uram. Örülünk, hogy friss egészségben tisztelhetjük Amália leánnyommal együtt. Ez az én Amália leánnyom, kedves édes tekintetes Borez úr. Elhoztam ötöt is magammal, a hogy legutoljára megigérttem. Talán munkájában zavarjuk most is?

— Munkámban, igen is, munkámban; felelt a birkás, szemeivel Amáliát mustrálgatva, mi alatt kezeit egyre kente-fente a dolmánya oldalához, hogy egy kicsit lemenjen róluk a szekérkenő, mielőtt valamelyiket Torhányi úrnak barátságos kézszorításra nyujtaná. Nálam mindig szorgos a munka; nem úgy, mint a kereskedőnél, a ki télen lógatja a lábát. Engedelmet kérek, hogy ilyen piszkos vagyok; az ember falun nem járhat olyan czifrán, mint a városban, itt mindenhez hozzá kell nyulni; a sárból élünk, az adja kenyerünket; ilyen a szegény ember dolga.

— No csak szeretnék én olyan szegény ember lenni, mint tekintetes Borez úr; szólt bele hízkelve a vendég úr.

Hiszen Borez úr is csak azért szokott olyasmit mondani mások előtt, hogy ő szegény ember, hogy siessenek azt megezáfolni. Nem is mentegette magát a magasztalás ellen.

— Már hiszen, a mink van, az megvan, szólt parasztbüszkeséggel felfujva magát.

— Legalább tizezer birka.

— Az idén már tizenkettő.

— Egy harmada pedig spanyol.

— Sőt két harmada spanyol. Igazi merino.

— Mily roppant szép gulyája; akkor itatták, mikor jöttünk.

— Hát még ha a vetésem látnák!

— Már az is van? csak nagy gazda Borez úr, nagy gazda. Hátha a mije zár alatt van!

— De isz az nem sok. Nem tartogatjuk azt itthon; a pénz legjobb marha, mert nem kell teleltetni, még is jól szaporít.

— Néha duplát is vet, ugy-e bár tekintetes Borez úr?

— Már hiszen ért Torhányi uram is a pénzfiaztatáshoz.

— Mi tagadás benne, szólt szerény alázattal Torhányi

úr, mint a ki valami jól megérdemlett dícséret miatt pironkodik.

— Bizony nem is hiába jár ám öt tölgyfahajója a Bánátba.

— Az idén már hét; jegyzé meg tisztelettel a szerény férfit.

— Biz a gyapjút sem azért vásárolja össze, hogy veszítsen rajta.

Torhányi úr most jónak látta nyakát egyenesesbbre igazítani merev kravatlíjában; minden újja tele volt gyűrűvel, csak úgy villogtak az alatt.

— Ez mind csak mellékes üzlet, kérem alássan; gabona, gyapjú, bor, áruszállítás s efféle csak arra való, hogy az ember firmájának hite legyen; — nagyobb szerű pénzembereknek ez mind csak mellékfoglalkozásuk; igazi nagykereskedő országa a börze, s valódi nagy kereskedés csak papirosokkal űzhető.

— Papiros, papiros; mormogá az öreg birkás, s nem gondolt egyebet, mint hogy Torhányi úrnak valahol papirosmalma van, s rongyot szed; talán a gyapjú-alkuban tőle is megvenne egy csomó rongyos ponyvát ráadáskép.

— Érték statuspapirosokat, sietett a kételkedőt hamar felrázni tévelygése álmaiból Torhányi úr.

— Vagy úgy? megtetszik venni a fekete-bankót fele áron, s el tetszik adni egész áron odafenn.

— Oh nem, nem. Vannak statuspapirosok, a mik nem bankók, a mik nem bírnak határozott árfolyammal, például a bankrésztvények, metalliquok, miknek árkelete ma hirtelen felmegy, holnap hirtelen leszáll. Itt mutathatja ki az okos kereskedő, hogy mit tud? Mikor leszáll a papiros értéke, összevesz egy millió forint árát, egy hét múlva megint felmegy: akkor eladja s nyert rajta egy pár százezer forintot.

Borez uram nagyot bámult a beszélőre.

— De hogy tudhatja azt meg, hogy mikor száll le, mikor hág fel a papiros?

— 'Sz épen az a fortély titka, szólt ravasz képpel Torhányi úr; erre való itten az ész; és azzal homlokára kopogtatott négy ujja hegyével, hogy minden gyűrűje csengett bele.

A birkás nagyot csóvált a fején, s gondolta magában, mennyivel könnyebb mestersége ez a pénzesinálásnak, mint reggeltől estig gyapjút nyíratni, s egész télen-nyáron koplalni, kuezorogni, hogy a mi egy ajtón bejött, a másikon ki ne menjen. Kezdte magában Torhányi uramat respectálni, daczára annak, hogy az ypsilon nem bír legalis existentiával a neve farkán.

— Hanem hát beszéljünk a magunk ügyéről, édes kedves tekintetes Borez úr; szólt karon fogva érdemes barátját Torhányi úr; menjünk talán át a másik szobába. Amália majd elmulatja addig magát; Amália okos leány.

A két úr azzal átment a köménymagfüstös szobába, melynek illatát most iparkodott még emelni a behozott báránybélyegző festék is. De Torhányi úrnak az most nem volt alkalmatlan. Hiszen lucri bonus odor. Szépen helyet foglaltak egymás mellett a bőrpamlagon, a birkás egy darab krétát vett a kezébe, azzal jegyzett az asztalra.

Az első posíciókon kevés alkudozással átestek: a tavalyi gyapjú, az idei bőrök felett hamar megegyeztek; mind a kettő ismerte a vásárt és ma szokatlan engedékeny kedvében volt. Máskor nem így szoktak alkudni, hanem elveszekedtek reggeltől estig; legazemberezték, lezsugorizták egymást vagy hatszor; s rendesen akkor kötötték meg az alkut, mikor már Torhányi úr fennült a hintóban; sőt gyakran el is váltak nagy dér-durral, s olyankor aztán vagy Torhányi úr tért vissza a legközelebbi csárdából egy végső szóra, vagy a birkás lovagolt utána fél-mérföldig az ultimatummal.

Ezúttal azonban olyan könnyedén átestek az alkun, mintha a gyapjú és a pénz csak olyan limlom volna, mit az ember a szérűn összegereblyél.

Nyilván valami fontosabb tárgyra tartogatja' mind a kettő az alkudozásra való talentumát és erélyét.

Torhányi úr le is fizette a felpénzt, iszonyú mennyiségű ezres közül válogatva tárcájában Borez úr szemecinek kápráztatására s azután elkezdett nyájasan mosolyogni, oda-oda pillantva szeliden tekintetes Borez uramra.

— Ezekkel hát rendbejöttünk, még pedig ugyan csak könnyű szerrel; óhajtom, hogy a legfőbb tárgyon is, a miért idejöttünk, ily barátságos igazsággal egyezzünk meg.

És azzal nyájasan megszorítá Borez uram kezét; kiesinyben múlt, hogy meg nem csókolta.

Borez úr hátra huzódott, apró ránczos szempilláival sűrűn pislogatva.

— Nos, nos, mi lehet az? mi lehet az? (Pedig jól tudta, hogy mi az.)

Torhányi úr szerényen mosolygott.

— A tekintetes úr kívánatára elhoztam Amália leányomat.

— Úgy? igenis. Láttam, láttam.

— Ő igen jó leány; nem azért mondom, mert apja vagyok.

— Láttam, láttam.

— Ő maga is nagyon kívánczozott ide.

— Bizony pedig itten semmi szépség sincs, a miért olyan nagyon kívánczozék ide.

Torhányi úr még szebben is tudott mosolyogni.

— Ha nincs is valami, — de van valaki.

— Nem értem; nem értem.

— Hiszen méltóztatik tudni, hogy ezek az ifjak olyan régóta szeretik egymást.

— Nem tudom, nem tudom. (Borez uram egyszerre elkezdett semmit sem tudni.)

— Még a nagyváradi casinobál óta, midőn egymással először találkoztak.

— Azóta sem látták egymást. Adorján úrfi nekem nem

szólt egy szót is; oh Adorján úrfinak igen nagy kilátásai vannak, igen nagyok.

— Oh Amáliának is sok szerencséje akadt már; én nem szólok a vagyon miatt. Mi az nekem; egy pár száz-ezer forinttal több, vagy kevesebb. Csupán csak azért, minthogy az ifjak egymást szeretik, óhajtanám boldogokká tenni őket.

— Ah, kérem alássan! pattant fel Borez uram, kinél az a gondolat ragadt meg, hogy a pénzét keveselték; nem egy pár százezer forintról van nálam szó, engem tetszik tudni, úgy hínak, hogy a milliomos birkás. Egy millió forinton alul nem becsülnek ki engem ebből a házból.

— Pengőben tetszett érteni?

— Mit pengőben? Én nem beszélek soha conventiós pénzben, két fél, meg egy egész; az ördög értse! én csak okos pénzben beszélek, a mit megért minden ember; én bankóban szólok.

— Hja, de tessék meggondolni, hogy ebből a tőkéből nagy rész lábas-marhákbán van; egy rossz esztendő, Isten mentsen meg tőle, s a capitalis a bőrével fizet.

— Hát az úrnak miben van a pénze? Elsülyedhet a hajója, odafagyhat, tönkre mehet, magazinuma leégphet, meglophatják, papirosait elvesztheti.

— Könyörgöm alássan, egyet nem veszthetek el, a creditemet; kereskedő, kinek egy milliója van, annak mindig van annyi creditje is, s ha minden vagyonát elveszté is, a credit megér egy milliót.

Borez uram erre nem tudott mit felelni; mert nem értette, hogy mi az a credit, olyas valami tündérmesebeli abrosznak képzelé magában, a minek csak azt kellett mondani, terülj meg abrosz. Kínjában rovásokat huzott az ábrázatján végig.

Szép-halkan annyit bátorzkodott visszafelelni tromful:

— Nekem meg van árendám.

— Haha! Mi az az árenda? utoljára is Borez úr csak árendában van itt. A mikor letelik az ideje, kiteszik innen.

— De látha nem teszik ki; szólt, tűzbejött arczezal Borc uram, s még egy X-et pingált krétával a képére. Hátha már annyiban is vagyunk, hogy megveszem az egész pusztát, mert Ludvéghi bárónak most épen pénzre van szüksége, mert házasodik, s Adorján úrfi földesúr lesz a Rózsaligeten.

— De hátha nincs szüksége, mert nem házasodik?

— Micsoda? Az úr jobban akarja tudni? Azt sem tudja, kit akar elvenni, mert az titok.

— Azt is tudom, hogy Somlyóházy gróf mostoha leányát, Kalondai Serena comtesset akarta elvenni; aztán azt is tudom, hogy a comtesse ott hagyta a bárót az oltár előtt.

Borc uram egészen le volt sujtva, s most már az orrát is bekente krétával.

— Már mindegy, azért Adorján úrfi mégis nemes ember marad; az úr pedig csak burger és a kisasszonya csak burgerkisasszony.

Már erre Torhányi is tűzbe jött.

— Mit? burger? Hát az úr mi volt? Paraszt legény volt, bacsó volt, ötven birkával kezdte a gazdaságot; mostan pedig egy komisz birkás!

— Az úr pedig egy komisz kupecz!

Az ember azt gondolta volna, hogy most ez a két dühös férfi rögtön egymás hajának fog esni, s majd elválík, hogy ki tud jobban birkózni? hanem azt nem tették; mikor már elmondtak egymásnak minden elmondhatót, akkor elhallgatott mind a kettő s úgy látszott a képükön, hogy mennyire örülnek rajta, hogy senki sem hallotta, mily csunyául összeszidták ők egymást. Azzal Borc uram duzzogva huzta magát a bőrpamlag egyik szögletébe és csinált már most a másik kezével fekete rovásokat a képére, mert az meg a pipahamuba volt mártva.

— De hát mire való ez a beszéd? kezdé Torhányi úr alantabb hangon a szót; hát minek veszünk ezen össze? A gyapjún nem veszünk össze, megegyeztünk szépen.

S most két gyermekem fogunk-e összekapni? beszéljünk egymással okosan, világosan.

Azzal most ő kapta kezébe a krétát s mutatta, hogy kész arithmethicai calculusokba is elegyedni a fölvetett thema felett.

— No hát beszéljünk okosan, én nem bánom.

— Tehát: legyen az úr fiának a nemesi levele húsz-ezer forint. Többet ugy-e nem ér?

— Ne . . . igen. (Borcz uram azt akarta mondani, hogy annyit sem ér; de idején eszébe jutott, hogy hisz az övé!)

— Az én leányom meg hoz magával húsz-ezer forint árú schmukkot. S azzal kvittek vagyunk. Azzal leírta szépen az asztalra krétával a húsz-ezer forintot kétszer, egyszer Adorján neve alá, másszor meg Amáliáé alá; mintha az egyik volna a Soll, a másik meg a Haben.

— Hát azonfölül mit ad az úr a fiával?

— Én? Hogy mit adok? Hogy én mit adok? Már én?

— No igen. Ha ki akarja házasítani, csak kell neki valamit adni! vagy azt akarja, hogy a felesége tartsa? szép kis nemes ember.

— No azt nem akarom. Tudja meg az úr, hogy én nem vagyok koldus ember; nekem van pénzem, nem piszkoskodom, adja ide azt a krétát; adok, — adok, adok neki . . .

Ez alatt hol leirt, hol letörölt valami számot az asztalon, a mit a másik markával azalatt eltakarva tartott.

— Adok neki kerekszámban százezer rénes forintokat. Annyi volt odairva az asztalra..

Torhányi úr gúnykaczagva ugrott fel az asztal mellől.

— Hahaha! hahaha! hahaha! Egy millionér! Egyetlen egy fiú! Nemes ember; még földesúr! 'Sz micsoda? egy rőföskereskedő ad annyit a fiának, mikor kiházasítja, hogy boltot nyithasson. Gyönyörű uraság!

— Hát, hát mi baj? hebegé Borcz uram, ki most már a krétát és a kormot igen szépen iparkodott egy színne kenni el a képén. Hát mi nines jól?

Torhányi úr zsebébe dugta mind a két kezét s hetykén válaszolt rá:

— Hát tudja meg az úr, hogy én föltettem magamban, hogy akármekkora summát ad az úr a fiával, én mindenestre kétszer annyit adok a leánnyommal, de a legeslegkisebb összeg, a mit reá szántam, sem tesz nálam kevesebbet kétszázezer pengőforintnál.

— Kétszázezer pengő forint? Adja az úr ezt írásban! kiálta, hirtelen kapva a szón Borez uram.

— Ihol van ni, szólt Torhányi krétával odakanyarítva az asztalra egy sor óriási nullát.

— Nem! nem az asztalra, nem krétával! hanem papírosra, papírosra! tintával pecsét alatt, tanubizonyságok előtt.

— Azt is megteszem, ha megegyezhetünk.

— No hát hogyan egyezzünk meg?

— Hát legelsőben is azt kell kimondanunk, hogy ki mit móríngol a maga részéről, azt bánatpénzül köti le arra az esetre, ha a házasság ő rajta mulnék el.

— Hogyan van ez, hogyan van ez? ezt nem értem.

— Hát csak úgy van, hogy ha én példának okáért megbánnám, hogy a leányomat az úr fiának ígértem, kénytelen volnék a kétszázezer pengőt az úrnak kifizetni.

— Az úr kifizetné nekem a kétszázezer pengőt?

— Ha pedig a tekintetes úr másitaná meg az akaratát, akkor fizetne nekem ugyanannyit váltóban.

— Micsoda? ugyanannyit? Azt én nem mondtam, kiálta felugorva Borez uram, én csak százezer rénes forintot mondtam. Annyit ígértem.

— No! Hát mondja meg egy szóval, mennyit akar adni? Ha megegyezünk, jó; ha nem egyezünk, alászolgája! nem beszélünk róla többet.

Borez uram előbb egy ideig szoktatta a száját ahhoz, a mit ki akart mondani; fel-felnyitotta, meg lecsukta.

— No, hát ördög odavigye; legyen, nem bánom száz—he—ha—negyvenötezer forint.

— Csináljon már belőle kerek summát.

— No hát száznegyven.

— Ahaha! Ne lefelé liczítájunk.

— No hát százötven.

— Üsse patvar.

Torhányi úr azzal megszorítá Borez uram kezét s mind a két úr igen elégületen mosolygott, hogy ilyen szépen megalkudtak egymással.

Nem volt egyéb hátra, mint tintát, tollat, papírost keresni elő, megírni a kölesönös szerződést, elolvastatni két írástudó tanuval, előttemeztetni, megpecsételtetni, s aztán kinek-kinek a maga példányát eltenni jó biztos helyre.

Ennél jobb üzletet Borez uram soha életében sem csinálhatott: százötvenezerért nyert ötszázezeret; öletett is ennek az örömére annyi bárányt és kappant, hogy elég lett volna egy vert hadnak, s délben megterítettette a rozszant tölgyfaasztalt, egy meglehető sárga rozsdafoltos abroszszal, felrakatá arra nehéz ezüstitányérait; csupa merő ezüstről ették az iszonyúan kozmás és paprikás ételeket; miktől Amáliát az első falatnál kilelte a hídeg; de csak hogy a tányér ezüst volt.

Ebéd fölött a két úr abban versenyezett egymással, hogy Borez úr a fiát, Torhányi úr a kisasszonyát dicsérte egymásnak. Borez uram szerint Adorjánnál rendesebb, solidabb, okosabb fiút keresve sem lehet találni, míg Torhányi úr szavára el kell hinnünk, hogy Amália valami jó gazdasszony, engedelmes, állhatatos szív, szelid és ártatlan. Amália úgy tesz, mintha oda sem hallgatna. Mit szólna bele az ember egy csiszár meg egy kalmár alkujába, a kik közül az egyik bokros lovát, a másik színehagyó kelméit akarja a vásáron emberére hagyni?

Ő rá nem is appelláltak. Ez az öregek dolga, a kik tisztában vannak egymással. Borez uramat nem is érdekelte az, hogy hátha Amália nem akar Adorjánhoz menni? akkor Torhányi uram fizethet.

Torhányi uram pedig tudta, hogy mit cselekszik?

Talán Amália is tudta? Majd rá jövünk még a válaszra.

Ebéd után jól végezvén minden ügyben, Torhányiék ismét hintójukba ültek s szépen elbúcsúzva, elhajtattak a sivatag Rózsaligetből, kísérve ezer meg ezer birka bégetésétől, miket akkor hajtottak az itatóra.

Borcz uram meg volt elégedve e napjával; a hogy el- távoztak, ismét elővette ládájából a nehéz szerződést s újra elolvasta. Minden rendén vala abban; bölcsen meg volt az kötve, ki nem lehetett belőle bujni senkinek.

— Ez ugyan jól meg van csinálva; gondolá magában. Adorján úgylis azzal fenyegetölözött, hogy ha bele nem egyezünk az ő bolondságukba, a mit ő szerelemnek nevez, hát elszökteti azt a leányt, s a milyen bolond, még meg is tette volna; így pedig elveheti rendén; s kap vele rögtön 200,000 forintot ezüstben. Ki tudja azt, hogy csak egy polgárleány? Mindjárt nemes asszony lesz belőle, mihelyt Borcz nevet kap. Jó volt a dologgal sietni, mert még ki tudja, mi lehetett volna belőle? Adorján is gonosz fiú, a leánynak is hamis szemei vannak; eddig is nagy baj volt őket megörzeni, hogy a vetésre ne ereszsék a birkát, így pedig szépen betakaríthatjuk a termést, s aztán felszabadul a tarló.

Borcz uramnak öröme e felett oly annyira ment, hogy nagylelkűségében kilencz érett sajtot kiosztott a cseléd-sége között; hadd emlegessék meg azok is azt a napot, s a juhásznak egy kerge birkát adott ajándékba, vágja le s főzze meg tokánynak.

S mintha csak az óhajtasát hallaná, jön épen az udvarra a szán, mely Adorjánt azelőtt hat héttel elvitte dárídózni. Épen hamvazó szerda volt. Letelt a szép fogadás.

A szán fenekén feküdt valaki a bunda alatt, a kocsis-nak kellett sokáig rázni, míg fölébredt mély, narcotikus álmából.

— Ifju uram, itthon vagyunk.

Adorján halavány arcza kibontakozék a téli öltözetből, nagy mereven széttekintett, mintha hirtelen nem ismerne

rá a helyre; azután nagy renyhén félre tekintett, mintha azon tanakodnék magában, hogy vajjon leszálljon-e, vagy ott maradjon a szánban fekve.

— No, édes fiam, Adorjánkám, hát megjöttél; szólt kényeztető hangon az oda siető birkás. Ej de soká oda voltál. Ugyancsak féltettelek már; fázol ugy-e? Jere szállj le; be van már fűtve a szobád. Hej ha tudnád, hogy ki volt benne?

Adorján engedte magát egykedvűen leemeltetni apjától a szán közepéből; még csak egy jó estét sem mondott neki; czammogva, a lábait maga után húzva ment be a szobába; ott lefeküdt menten a pamlagra. Valami akadt alája, azt megfogta, lehajította a földre. Egy női karmantyú volt.

— Nézd, nézd a tuszliját is itt felejtette; szólt az öreg, nyájasan emelve fel a prémes izét. Ha tudnád, hogy kié volt ez? No találod ki.

— Nem bánom én, akárkié volt, felelt Adorján kedvetlenül.

— Ejnye no, de kedvetlen vagy ma. Éhes vagy-e? van nagy vacsoránk; pulyka, bárány, barátfüfle, a mit szeretsz; tokaji bor is van megkezdve.

— Adjanak egy korsó vizet.

Adorján egy hajtásra kiitta az egész korsó tartalmát, bár az öreg eleget könyörgött neki, hogy ne igyék már annyi vizet, mert megárt.

Ettől egy kissé felüdült az erejéből kimerült ifju s kezdett apjával beszédbe állni.

— Hát ma vendégség volt nálunk?

— Olyan vendégeink voltak, szólt hamiskásan az öreg úr. Találd ki, hogy kik voltak itt?

— Nem töröm rajta a fejem.

— Hát Torhányiék. A leány is. Az Amália.

Borez uram azt a hatást várta ettől a felfedezéstől, hogy Adorján fel fog ugrani, s a nyakába borul.

Nagy volt tehát a meglepetése, midőn a helyett Adorján nagyot ásított s azt mondta rá: «ugyan ugy-e?»

— Te! A leány is itt volt. Kapitalis egy leány, már az igaz. Most már nem csudálom, hogy úgy bele bolondultál.

Adorján elkezdett valami nótát füttyölni.

— No ne füttyölj, ide hallgass. Hát annyit mondhatok, hogy már megegyeztünk az öreggel.

— Jól van.

— Még pedig nagyon jól. Ő ad kétszázezer pengőt.

— A birkákért?

— Bolondfejú! A leányával, menyasszonyi hozományt ad annyit, te neked, mihelyt megesküdtetek egymással.

— Hisz én nem kértem a leányát.

— Nem kérted?!

— Nem kértem s nem is akarom elvenni.

— Nem akarsz elvenni? Meg vagy te bolondulva Adorján? Hát nem százszor mondtad nekem, hogy szerelmes vagy bele, s elszökteted mind a kettőnk akarata ellenére is?

— Az akkor volt; most már nem szeretem.

— Nem szereted? Ezer milliom lánczos ménkü! Mióta nem szereted? Nem azért tértél be alattomban Somlyóházára három nap előtt, hogy vele találkozzál? s most azt mondod, hogy nem szereted.

Adorján a dühösködésekre semmit sem felelt, csak vállat vont.

— Nonono, Adorján, ne légy hát bolond. Kezdé az öreg siralmas hangon, kérlelőre fogva a beszédet. Hiszen én úgy alkudtam már erre, mint a bizonyosra; a házassági szerződést is megkötöttük; én mőringoltam százezer és ötvenezer forintot, a mit elvesztek, ha te lépsz vissza.

— Hát én arról nem tehetek.

— De gondold meg, hogy százötvenezer forintot vesztek el, ha te el nem veszed a leányt.

— Gondolja apám, mintha egy blattra tette volna fel s azt mondanák, hogy esiszta bakala.

— De az Isten szerelméért, százötvenezer forintot veszteni.

— Ugy kell apámnak, minék szerződött az én bőrömre, a nélkül, hogy előbb engem kérdezett volna meg. Azzal felállt Adorján és menni készült saját szobája felé.

— No — nem — nem: te bizonyosan csak meg akarsz engemet ijeszteni; te csak tréfálsz, te bolondozol most velem. Hiszen most is szereted; persze, hogy szereted. El is fogod venni.

— Nem fogom elvenni, nem is szeretem, — mert más szeretek.

Azzal otthagya az öreget Adorján, becsapta maga után az ajtót s öltözetestül belevágta magát az ágyba, a hol rögtön, a hogy a fejét letette, elaludt.

— Hújh! ezer átkozott ördög! Hújh! Milliom magas mennykő! Az én százötvenezer forintom! Hol a fejsze, hol a vasvilla? Hadd öljem meg a semmirekellőt! ordíta oda benn a birkás; megkapta a vasvillát a szegletben, s rohant vele a fia szobájába dühösen, de biz az már nyitott szájjal aludt akkor, fejét hátra szegve s mentül jobban fenyegette, hogy megöli, annál jobban horkolt; ezzel nem lehetett beszélni. Kirohant hát az udvarra a vasvillával; oldalt döfött egy juhász kutyát, felrugott egy savós dézsát, s bőszülten kezdte el püfölni a szemközt jövő tinókat: «az én százötvenezer forintom!» A juhász éppen ott nyuzta a toklyót a szinajtóra akasztva, annak megragadta a gallérját, s elkezdte rázni, verni: «százötvenezer forintom!» — «Uram! nem láttam én soha százötvenet sem egy rakáson». — «Jaj nekem, jaj nekem! kidobtam százötvenezer forintot az ablakon!»

Bizony édes Borez úr, azt aligha ki nem dobtuk az ablakon.

Ennek a mosolygó kalmárnak a szemei bizonyosan láttak meg valamit azon a somlyóházi ezüst lakadalmon, a míg más azt hitte, hogy ő csak az öreg asszonyságokat mulattatja, s aligha nem azért sietett előbb Rózsáligetre, míg Adorján haza nem kerül, s aligha igen jól nem tudta, hogy mit cselekszik?

A MAGA SZOLGÁJA.

Minden ember ismeri azt a kellemetes érzést, vagy tapasztalásból, vagy vágyai után, a mit ez a gondolat gerjeszt: «én magam ura vagyok!» Magam ura vagyok, azt teszem, a mit akarok, nem parancsol senki.

Van ennek a kellemes állapotnak egy gonosz variansa, mikor az ember a «maga szolgájává» tette magát, a mikor egy kegyetlen zsarnokot vállalt a nyakára, a ki reggeltől estig elfoglalja, idejének minden percét igénybe veszi, és a kinek fel nem mondhat, a kitől meg nem szokhatik, a ki ellen fel nem lázadhat, mert hisz ez saját maga.

Ilyen száanalomra méltó rabszolgája saját egyéniségének az a Ludvéghy Lipót báró, a kit Serena grófnő a lakodalom napján elhagyott, s a kinek a pusztáját Borez uram haszonbérli, és meg is venni fenyegetőzik.

Lipót báró azon örökké ifju férfiak közé tartozik, a kikről azt a dicséretet mondja a világ, hogy jól conserválták magukat; de nagy munkájába is került! Neki minden haja szála nagyobb gondban részesül, mint más embernek minden életműszere, s egy lefekvéséhez nagyobb előkészületekkel fog, mint más ember a meghaláshoz.

Reggel tíz órakor megvirrad neki; akkor felkel, beleül a bain hygieniquebe, mely a bőrt felfrissíti és selyemtapintatuvá teszi, ez alatt szemeit le nem veszi az óramutatóról, nehogy egy percczel többet, vagy kevesebbet mulasson a fürdőben.

Két percczel a fürdő után egy üvegesében felkevert Syrop d'Erysimum itala biztosítja hangjának tisztaságát és kellemes érczét; arra hat szem cachout kell lassankint megrágni, mely a száját megmenti a szivar szagától s a lélekzetet illatossá teszi.

Ekkor kezdődik a hajfürtök kibontása; minden csomó haja külön papillotba levén tekergetve, minthogy a vassal-bodorítás igen koptatja a hajzatot.

A báró pipereasztala egy egész gyógyszerár. Itt ez üvegesében a benzoetinctura, melyből az a szűztej készül rózsavízzel vegyítve, a mitől a szemek oly eleven ragyogást kapnak; amott egy porcellán ibrik Gold Cream felirattal, mely az arcz tüzét borotválkozás után lecsillapítja; az a furesa kenőcs ottan «collyre au pierre divin» felirattal a szempillák lázas vörösségét elűzni való s a Cerat au beurre de Cacao szükséges az ajkak üde színének visszaadására; a fogak szép fehér színét biztosítja a rózsaszinű Quinquina, a mit Eau de Botot-val kell kiöblíteni. A hajakat előbb magneticus fésűvel kell lesimítani, azután egyes szálakat, mik elég udvariatlanok szürkébe hajolni, bedörzsölgetni egyenkint keserű mandulakorommal, akkor azután az egészet bekenni a hirhedett pommade de Dupuytrennel, akkor kimosni a szakállból a tegnapi tojás-
habot, a mivel minden este bekenik, hogy fényes és göndör legyen, azután a bajusz hegyeit meleg vassal felkunkorítani; végre a hajzatot középen kétfelé választani, úgy, hogy egy hajsál hiba ne támadjon a választékban, azután a tükör előtt minden fürtöt külön esigákba szedetni, ha nem jól van, a munkát újra kezdeni, egy kis kopaszságot gondosan elmaszkirozni stb. stb.

Épen délre harangoznak, mire a báró úr a fejével készen van.

Ekkor a rettenetes zsarnok gazdája, a ki ennyire kifárasztotta, megengedi neki, hogy reggelizzék, de még ott sem engedi őt békével tölteni perczeit, az a pate digestive, mit a chocolate előtt magához kell venni, az a czukorra eseppentett ambraszesz, az a piczi pohár vin amer de la charité a reggeli után, mind megannyi elő- és utóvigyázati szer, miket a szegény rabszolgának angariában kell bevenni.

Azután felöltözködik: munkába kerül, míg saját megelégedését megnyerheti a nyakravaló megkötéssel; ebből a tudományból még leczkét is vett a szegény rabszolga valami genialis kalandortól, a ki ötven aranyért huszonégyféle nyakkendő-eszokor kötésre tanította őt meg.

Végre két óra felé tetőtől talpig elkészül, s nagyon örül, ha saját magas tetszését megnyerheté. Ekkor kényszeríti magát kikocsikázni. Egyik szemöldökének dolgot ad a fél szemüveget fogni, két kezének a gyeplőt tartani, szájának haó!-t kiabálni a jövő-menőkre, minden porezikájának reszketni a felfordulás veszedelmeitől, mely terhes foglalatosságnak csak fél négyre szakad vége, a mikor a szegény mancipiumnak ismét szolgálni kell magát, újra öltözvén ebédhez, s ellátván magát dragée antecibum és pates digestives-ekkel; öt órakor ebédre sétálni a hôtélbe, ott törni rajta a fejét, mi volna izletes és egészségre való ennek a finnyás uraságnak, a ki úgy megszolgáltatta magát? Ebéd után forceirozott commotiókat tetet vele szigorú parancsnoka; onnan elhajtja a színházba, soiréekre, kényszeríti őt azzal a parányi kis elmésséggel, a mit osztályba kapott, számtalan delnőt és kisasszonyt mulattatni, genialisnak látszani, hallatlan platitudeöket gracieuse gesticulatiókkal előadni, szűk topánkában órákig táncolni, befűzött derékka fiatal embert játszani; mikor ásítani volna kedve, akkor mosolyogni; míg azután éjjél tájon megengedi neki, hogy hazaviheti magát, de még akkor sem engedi lefeküdni, hanem elébb hajfürteit újra becsavargattatja, szakállát tojáshabbal bedörzsölteti; nedves ködös időkben arcát friss marhahus-szeletkéekkel bekötteti, megitat vele egy kávéskanálnyi vízben felolvasztott Syrop de Lactucariumot, a mitől csendes álma fog lenni, s csak úgy engedi őt a természet ápoló karjainak által.

Látni való ebből, hogy milyen terhes hivatalt vállalt magára báró Ludvéghy Lipót úr, a midőn saját magának szolgálatába állott, s talány marad előttünk, hogy lehet neki kedve egyetlen egy emberrel úgy elfoglalni magát, hogy csupán csak annak éljen, és senkivel mással ne törődjék. És még hozzá egy olyan jámbor emberrel, mint saját maga. Mert hiszen megtörténik az némely tudóson is, hogy napról-napra csupán önmagával van elfoglalva; de az legalább okos emberrel tölti az időt.

Hogyan lehet tehát, hogy egy ily jámbor és együgyű férfit, a ki a világon senkinek sem alkalmatlan, mint saját magának, gróf Somlyóházi és egész családja olyan ellenségének tud tartani, a kinek a nevére felforr a vérük, s még azt is meggyűlölik, a ki kimondta azt előttük?

Egyszerű dolog az. — Nem azoknak az embereknek vannak csupán gyűlölk, a kik szándékos malitiával törnek felebarátaik ellen; a kik felteszik magukban, hogy a más feleségét elcsábítják, a kik törik rajta a fejüket, hogy ellenfeleiket hogy juttassák tönkre; oh azok a lanyha, energiátlan jellemek, a kik nem tudnak magukon kívül senkiről semmit; a kiknek egyedüli világnézetük az önzés, a kikre nézve nem létezik sem jó barát, sem ellenség: azok bántanak meg legtöbb embert.

Róma leggyűlöltebb zsarnokainak egyike volt az, a kit Commodusnak hittak; ez a commoditás a leggyűlöletesebb jelenség a világon; a gyilkossal, a tolvajjal, az örülltel el lehet lakni egy szobában, de a commodus emberrel még jó ismeretségben sem.

Báró Ludvéghy nem vétett semmit Somlyóháziéknak; nem rágalmazta őket becsületükben, nem háborgatta jószágaikban; nem is öröklött romanticus családi gyűlöletet őseitől irántuk; hanem csak azt tette, hogy fiatalabb korában udvarolt Somlyóházi leánytestvérének. A lányka fiatal volt; ezt a kimángorlott alakot ideáljául vette; igen szerelmes lett bele; Lipót báró most még jobban udvarolt neki; a lánykának volt egy régibb imádója, Serena testvére: ez mikor látta, hogy mellőztetik, bújában elment utazni, ott hirtelen meghütötte magát és meghalt. Mikor aztán Lipót báró diadala tökéletes volt, akkor el kezdte unni a mulatságot; elmaradozott a háztól, felé sem ment a lánynak többé, utoljára csupa commoditásból egészen kiverte őt a fejéből.

Az elhagyott lányka azután csak busult, csak epedt; egyik tavaszról a másikra mind halaványabb lett; utoljára ő érte is eljött az a tavaszi szellő, a ki el szokta hordani

magával a földről elkiváncozó lelkeket, s szép csendesen meghalt.

Lipót báró meglehet, hogy nem talált ebben semmi különöst, sőt talán nem is értette a dolgot, s ha valaki megmagyarázta volna azt neki, legfeljebb azt a gondolatot keltette volna benne, hogy «parbleu», mégis van abban valami, ha az ember huszonnégy féle csokrot tud kötni a nyakravalóján.

Annyi bizonyos, hogy egy hajaszála sem hullt ki a miatti bánatában.

Azután is csak úgy soignirozta magát, ápolta szakállát és hajfürtjeit, gondja volt körmeinek tisztaságára, fogainak épségére, gyomrára és tyukszemeire; nagyobb dolgokkal ő nem szokott törődni.

Somlyóházi gróf azonban éppen ezen szomorú esetnek köszönheti, hogy mostani nejjével megismerkedett; az fiát, ő pedig testvérét veszté el Lipót báró commoditása miatt. Gondolhatni már most, hogy e családban milyen hangzású ige lehetett Ludvéghy Lipót neve? nem is mondták azt ki soha annál a háznál, míg egyszer a grófnő első házasságából leánya, Serena, azzal a hírel nem lepé meg rokonait, hogy ő Ludvéghy Lipóthoz nőül fog menni.

A grófnőnek egy gazdag öreg nagynénje lakott Pozsonyban, ki azt a furesa dolgot követelte tőle, hogy egyik gyermekét hadd nevelje ő. Gróf Bertalanné igen jó, tisztalelkű, derék asszonyság volt; a kinél Serena bizonyosan teljesen kárpótolva találta az anyai házat. Kissé nagyon is erősen kárpótolva. Az öreg asszonyság félt már az utazástól, a mi kivált az akkori utakban Pozsonytól Kolozsvárig nem volt tréfa dolog; azért Serenát soha sem láthatták egyébkor szülői, mint mikor ők jöttek nagynénjükhöz Pozsonyba; országgyűlés alatt az ilyen látogatás aztán hosszabb ideig is tartott.

Hanem Bertalan grófnő akkor sem bocsátá szülőihez Serenát; annak mindig mellette kell lenni; mert az anya elkényezteteti a gyermeket s aztán senki sem bír vele.

Pedig ellenkezőleg állt a dolog: épen ő kényeztette el a gyermeket; úgy, hogy az tíz éves korában már oly önfejlő, szeszélyes és makacs volt, hogy kifogott minden emberi tudományon. Bertalan grófnő azt állította, hogy ő igen keményen bánik vele; pedig ha néha-néha megtörtént, hogy egy szigorú szóval próbálta őt illetni, és arra Serena sirva fakadt, a jó asszonyosság alig találta helyét, míg meg tudta őt engesztelni, s mikor egyszer azzal akarta megijeszteni, hogy ha szót nem fogad, elűzi őt a háztól, mehet aztán a világba, a tíz éves gyermek azt felelte rá: hogy el is megy; s nyomban felszedte a batyuját, a mihez egy pár fehérneműt, meg egy darab kalácsot kötött bele, s neki indult a világnak; gr. Bertalané utána küldte a pitvarnokát, hogy nézze meg, hová megy? s az a hídon túl érte utól, mikor már a ligetnek indult. Mikor aztán kérdezték tőle, hogy hová akart menni? azt felelte, hogy Törökországba hamupepejkének. Aztán beszéljen vele valaki.

Mikor fitestvére meghalt, akkor édes anyja magához akarta venni Serenát; s a nagynénének át kelle látni, hogy ez egészen jogos kívánság, hanem két hónap múlva megint visszahozta őt Erdélyből.

— Kedves néném, ezt a leányt már úgy elrontottad, hogy ez csak egyedül neked jó, ezzel ugyan megverte az Isten azt a szerencsétlen halandót, a ki valaha feleségül fogja venni. Már most csak neveld tovább. Óhajtom, hogy valami olyan embert szemelj ki a számára, a kire valami nagyon haragszom, mert az ugyan megöszül rövid időn.

Serenának tetszett anyjától ez a humoristicus ötlet. Talán épen ez adta neki azt az eszmét, hogy báró Ludvéghy ellen vesse ki hálóját; a mit oly ügyesen tudott összehuzogatni, hogy nem is sejtett felőle senki addig, míg a vad fogva nem volt.

Serenát azonban egyéb vitte ez ötletre. Néhány havi otthonléte alatt látta azt, hogy anyja, ki egykor oly kedélyes és vidám volt, mennyire megváltozott, egészen el-

komolyult, szigorú, zárkózott lett: tudta, hogy e kedélyváltozásnak testvére halála volt az oka. Mostoha apját, kit a bálványozásig szeretett, számtalanszor hallotta keserűen kifakadni a főrendi osztály azon léha, jellemtelen tagjai ellen, a kik az eleven szakadást képezik a nemzet összetörekvő rétegei között, kiket egyedül finomabb önzés különböztet meg a durva proletártól; Somlyóházy kifejezésekint csupán az, hogy törköly pálinka helyett cognacot isznak, — s kezdte észrevenni, hogy az ostorozott töredék ideálját Somlyóházi szemeiben senki sem közelíti meg annyira, mint Ludvéghy Lipót. Ha valami capitalis ostobaságról való adomát köröztettek, ha egy nevezetes betise gazdájára kellett akadni: az ő volt; nem mondta senki a nevét, de tudta mindenki, hogy ő az, s még csak nevetni is restelltek rajta. Megvetették.

Olyan éles ész, mint Serenáé, mindezekon túljárt.

És ime egy napon Serena azzal lépé meg a jó öreg Bertalan grófnét, hogy ő Ludvéghy Lipóthoz fog nőül menni.

Az öreg asszony elszörnyedt, magánkívül lett, komolyan haragudni akart, előhordta Serenának, hogy mennyire neheztel ez emberre édes anyja, mennyire megveti derék mostoha apja, hogy az milyen szabadelvütlen ember, hogy utálják a többi mágnások; aztán micsoda férfi! hogy festi magát, hogy káncsérolja kopott idegeit; milyen parányi észszel jár-kei a világban; csufolják, kinevetik úton útfélen. Gondolja meg, Somlyóházi gróf testvére mily szerencsétlenül járt már e könnyelmű emberrel; végre pedig vegye fontolóra, hogy atyja, anyja soha rá nem fog nézni többet, ha az megtörténik, még ő rá is meg fognak haragudni, és ő maga is haragudni fog Serenára; kikéri magának, hogy ha Ludvéghy báróhoz megy, Pozsonyban ne maradjanak, mert ő még a kocsisának is megparancsolja, hogy, a hol a kocsijaik össze fognak találkozni, forduljon vissza és kerüljön más utczára. Ámde Serena oly bűvös-bájos-édesen tudott könyörgeni a jó nagynéninek, úgy ki tudta előtte menteni pontról-pontra

Ludvéghy hibáit; a mi gyöngesége volt, azt jósága rovására tette, a mi bűne volt, azt jellemerejének számolta be, politikai elveibe nem tartá helyesnek a női beavatkozást, ahhoz csak férfiak értenek, és végre úgy elhitette vele, hogy mennyire szerelmes bele, hogy őrzöng utána, hogy utoljára a szegény nagynéni maga volt az, a ki elhatározta magát arra a nehéz feladatra, hogy Serena szüleinek írjon; felvilágosítva őket a felől, hogy mennyire szükséges és elkerülhetetlen dolog Serenának Ludvéghyhez nőül menni, sőt még olyasmit is iparkodott velük elhitetni, a mit szegény maga sem hitt, hogy nagyon jó is lesz így vetni véget a régi ellenségeskedésnek, és hogy remélhető, miként Lipót báró, ha majd megházasodik, derék, szeretetreméltó ember lesz stb. — Sokat lehet rátenni, hogy a derék asszonyiség vége felé maga is hitte azokat a képtelenségeket, a miket másokkal el akart hitetni, annyira szépen és meghatóan adta elé azokat Serena, s ha néha támadtak is kételyei azoknak logikai valódisága felől, azzal vágta őket ketté, hogy de hát mit tehet róla szegény gyermek, ha olyan nagyon szerelmes belé?

Láttuk, hogy milyen szerelmes volt belé? ott hagyta őt az oltárnál.

Bohó leány!

Szeszélyes tervében nem gondolt semmi egyébire, mint furfangos boszuállására. Csak azt a gondolatot látta maga előtt, hogy egy férfit, ki családjának oly keserű megbántása után elég vakmerő még ő neki is udvarolni, legérzékenyebb oldalán sujtson vissza: az egoismus fájós részén, hogy azt nevetségessé tegye, és csufságot kövessen el vele, a minőt a világ soha el nem felejt neki, és a mellett nem gondolt rá, hogy ugyanekkor saját magát is mennyire hírbe hozza, milyen kalandor-köponyeget ölt magára; hogy felboszantja jó nagynénjét, a kit háromszorosán rászédett: mint megrémiti anyját, mostoháját és minden rokonát, és általán mindenkiben milyen furesza fogalmakat fog gerjeszteni jelleme felől.

Ezek az eszmék csak a megtörtént tény után kezdtek eszébe jutni. Azt jól érezte, hogy most rögtön nagynénjéhez vissza nem mehet; mert azt rögtön a guta üti meg, ha e meglepetés után vele találkoznia kell; azért rögtön postaszekérre ült s sietett haza Kolozsvárra.

A mennyegzője rémhírére felriadt szülők pedig éppen akkor útnban voltak Pozsony felé, s míg Serena Kolozsvárra érkezett, ők ugyanakkor Pozsonyban szállottak le. Csak ott tudták meg az esküvő sajátságos fordulatát. Persze, hogy az egész város arról beszélt. Rettenetes eset volt! Somlyóházi gróf bevallotta, hogy sok rendkívüli helyzetben forgott már, de itt megáll az esze, és nem tudja, hogy mit csináljon? a grófné azt mondá, hogy megöli azt a leányt, a mint rá fog találni, a jó Bertalan grófné pedig ágyának feküdt és meg akart egy huszonnégyszáz óra alatt halni.

Hanem azután csak elmúlt az egy huszonnégyszáz óra; az alatt stafétával érkezett egy levél Serenától, melyben mind szülőtől, mind nagynénjától oly megható gyöngédséggel kér bocsánatot, oly eleven színekkel rajzolja a megtörtént boszú utáni epedését, oly töredelmes bánattal sajnálja a zavart, mit a családban ezáltal előidézett, s végül oly gyermeteg engedelmességgel fogadja, hogy ezentul mindenben szülői akaratának fogja magát alárendelni, s mindaddig, míg vele nem rendelkeznek, a Somlyóházi kastélyt el nem fogja hagyni, hogy utoljára is Bertalannénak lehetetlen volt fel nem kelni az ágyból, s el nem halasztani halálaóráját, mire azután Somlyóházi grófné is felhagyott gyermek-gyilkolási szándékaival, s végre a gróf is talált ideillő okos gondolatot, hogy tudniillik Serenának nagyon jó lesz egy ideig Erdélyben maradnia, szülői felügyelete alatt, mert hisz ő szíve szerint igen derék, nemeslelkű leány, csak hogy egy kis hóbertja van néha, a miről majd elszokik az anyai felügyelet alatt.

Egyébiránt azzal, a mi Ludvéghy bárón történt, mindenki igen nagyon meg volt elégedve; bizonyosan Somlyóháziek is, ha nem beszéltek is róla.

A szegény rabszolga nem is szolgált többet régi gazdájánál ott Pozsonyban egy óráig sem tovább, hanem ő is futott onnan. A kik ráérttek felőle gondolkozni, azt állíták, hogy falusi jószágára menekült; ott szándékozik magát ápolgatni, a míg ezt a kudarezát kissé elfelejtik.

EGY EMBER, A KIBŐL MÉG LESZ VALAMI.

Neve biz ennek nem igen aristocratikus hangzású: Fehér Gyula; apja alispán volt és nagy szerepet vitt a politikai mozgalmakban; meglehetősen vagyona is volt, a mivel elég pazarul bánt. Ennek az alispánnak egyetlen fia Gyula, arra a nagyon felöltő és bizarr eszmére vete-medett, hogy ő elhagyja azt a pályát, melyen apja és ősei haladtak; nem akar sem szolgabíró, sem alispán lenni, hanem tanul valami olyan dolgot, mi után megélhet.

Rettenetes gondolat még így írva olvasni is!

Hogy egy magyar nemes fia, kit apja már a bölesőben státusférfinak szánt, kinek méltó dielsvágya az lehetne, hogy szónoklatait a politikai hírlapok per extensum közöljék, halljukokkal félbeszakítva, kinek hivatása a tusa-kodó pártok valamelyikének élén ragyogni: lemondjon e dielsvágyról s lászson valami után, a miből kenyeret kereshet.

Az öreg Fehér föl is lépett fiának ez excentrikus ötlete ellen politikai tekintélyének és apai hatalmának egész súlyával, hanem a fiatal Gyula, ki még akkor legfeljebb tizenöt éves volt, olyan okos dolgokat beszélt neki és olyan nyugalommal, hogy az öreg úr úgy érezte magát, mintha az volna az apa, és ő volna a fia, a ki most jó tanácsokat szed be akarata ellen.

Olyanformákat mondhatott Gyula az apjának, hogy: «lássá, édes apám, a hír és dielsőség a mi családunk nevének ugyan használt, de vagyonának megártott. Jószágaink adósságokkal vannak terhelve, nagy részük pör alatt. A leg-

első tisztujítás, melyen az ellenpártnak sikerül a mienket leszorítani, tönkre juttat bennünket minden tekintetben.

«Apám példája megtanított rá, hogy vesztheti el az ember vagyonát ezen a pályán, mások példája viszont megtanított arra, hogy ugyanezen a pályán hogy szerzett magának más ember nagy vagyont? s nekem ezt az utóbbit követni még kevesebb kedvem van, mint az előbbit. A szegény embertől ezen a téren mindenki fél és méltán, mert nagyon sűrű az eset, a mikben azok, kiknek nem maradt egyebük a jó hírnevüknél, azt adták el; míg más pályán a szegény embernek, ki a munkához ért és kedvvel lát, nagy kelete van. Én tudom jól, hogy elébb-utóbb szegény ember leszek, azért engedje apám, hogy készülhessek rá.»

Az öreg Fehér ettől fogva nem mert többet a fiának ellenmondani, engedte őt a polytechnicumba menni tanulni gépcomponálást, kötőrést, földkóstolást, levegőcsinálást s más afféle absurdus dolgot, a mikre itt senki-nek sem volt szüksége.

Csak azt nem értette, hogy mint akar a fiu mindezekből majd megélni, ha csak valami gőzhajóhoz be nem szegődik majd masinistának, vagy talán valami külföldi cukorrépa-gyárnak lesz ügyvezetője. Isten neki, ha kedve van hozzá, tegye; mert biz idehaza az ősi gazdaság sokkal jobban meg van már zilálva, mint hogy azt valami emberi hatalom még rendezni képes legyen.

A mit Gyula megjövendölt, csakugyan be is következett. Még Bécsben volt és tanulmányai utolsó évi folyamát hallgatta, midőn apjától egy levelet kapott, melyben az egész őszintén elmondja előtte, hogy a sokáig férczelgetett vagyoni állapoton most már szakadásra került a dolog. Több hitelező felmondta kölcsöneit s az égető váltók határidő-hosszabbításait nem futja ki tovább a folyó jövedelem. Nincs más hátra, mint választani két nagy baj között; Gyula határozza el, melyiket találja a kettő közül kisebbnek? vagy meg kell válni jószágaik legnagyobb részétől, talán az egésztől is, vagy pedig elfogadni egy

nem igen discretus ajánlatot, melyet egy nagytekintélyű férfin tett az alispánnak, azon esetre, ha ez az eddig sokképen károsított ellenpárt részére tér át. — Az öreg tiszta lélekkel mondhatja, hogy készebb volna magát főbe lőni, mint hasonló ajánlatokat meghallgatni, ha fia nem volna, a kinek sorsa előtte áll. Tehát Gyula határozzon. Ha ő azt mondja, hogy nem retten meg a tönkrejutástól, az alispán rögtön be fogja jelenteni a eridát; azonban meglehet az is, hogy Gyula, mint aféle ujabbkorbeli reális ember, a ki gőzerővel dolgozik, s pontosan ki tudja számítani, hány percent salétrom van egy mázsa guanóban? nem sokat ad az ilyen régi módi idealis fogalmakra; s minthogy neki úgy sem lesz szüksége a politikai renomméera, plausibilisnek találja tán azt a kilátást, hogy édesapja egy megfordított köpenyeg árán biztosítsa jószágait, a miket bizony különben örök időkre elver a jég.

Két nap múlva e levél vétele után otthón volt Gyula. Éjjel nappal utazott rémülten, hogy apjának megvilhesse a választ. «A koldusbot, a nyomoruság! apám, a mit választanod kell; de elveidből egyet se tagadj meg értem! Én már tanultam valamit, dolgozni is tudok, majd csak megélünk valahogy.»

Az öreg úr sirva borult fia nyakába; hiszen így óhajtott a ő ezt maga is; esakhogy nem merte azt remélni: azt gondolá, hogy egy olyan embernek, a ki fűrészmalmokat csinál, meg ásványokat kalapál, nem is lehetnek meggyőződései; mert azokhoz csak a jus publicum tanulmánya által jut az ember.

Gyula rögtön kezébe is vette a szétzilált házi állapot rendbeszedését, s az első hétén annyira ment, hogy képes volt egy rendszeres mérleget készíteni az activák és passivák mibenléte felől. Az öreg úr csak elbámult, mikor azt meglátta; soha sem volt ő neki olyasmiről fogalma, ő bizony soha sem rontotta vele magát; minek adjon az ember önmagának számot arról, hogy miye van és mivel tartozik?

Gyula összevetéséből kitűnt, hogy a kiterjedt gazdaságot tovább fenntartani lehetetlen, mert a míg az pontos számítás szerint 4 és $1\frac{1}{2}$ percentet hoz be, a rajta fekvő terhek 6% kamatot visznek el, így világos, hogy a gazdálkodás évről évre nagyobb kárral folytatódik, ezeket tehát minél előbb el kell adni, s áraikból a tartozásokat kielégíteni. Ezt pedig inkább kéz alatt kell tenni, mint bevárni a concursust, bárha ez kedvezőbb kimenetelt ígérne is, mert az embernek semmi sem olyan drága, mint a jó hitele s a bukott név nem kevesebb gyalázat, mint a renegát. Így utoljára még megmarad két kis jószágocska az egész hajótörésből; egyik Mármarosban, a vaczkói rész, a másik pedig nem messze oda, Bereghen a Tisza mellett: Burjános; ott észszel és szorgalommal újra lehet kezdeni a gazdálkodást.

Az öreg Fehér bámulva hallgatá fia terveit; ő maga ki sem tudott látni azokból a zavarokból, a miket ez szépen számokra szedve két oldalra háritott s egészen meg volt lepetve az által, hogy Gyula még a burjánosi és vaczkói jószágrészeket megmenthetőeknek tartja.

— Csakhogy édes fiam, azok vajmi keveset ígérő földek, a miktől még soha haszonbért sem kaptam, sem pedig kölcsönt nem adott rájuk senki, mert az egyik csupa erdő és kösziklás hegy, a másik pedig tiszta pusztaság, a miben vadkutyasereg és semmi más; azokból nem tudom, hogy élsz meg.

— Majd kitaláljuk annak a módját; vigasztalá őt a fiatal husz éves ember; nincs rossz föld a világon. Követ és fiát pénzzé lehet tenni, csak a módját tudja az ember; a vadkutyáknak pedig majd felmondjuk a haszonbért, csak én beszéljek velük.

A burjánosi lappal valóban gyönyörű látvány — költőnek, festőnek, vagy vadásznak. Több, mint ezer holdnyi területet náderlővel benőve, melyet nyaranta a mocsárok csodás növényzete tarkít.

„Őh én sokszor vadásztam ottan vidrákra; — szolt

Gyulát oktatta az öreg Fehér, néha napján ötvenet, hatvanat is elejtettünk egy hét alatt; ráültünk huszan, huszonötön olyan keskeny lélekvesztőkre, a mikben csak két ember fér el; egy puskás, meg egy kormányos s egész nap elbarangoltunk a berekben; egyszer egy erdélyi professor is jött velünk, nagy szakállu ember, nagy botanicus; az egész nap vízi virágokat szedett, azt mondta, hogy itt még olyan speciesek is vannak, a miket Diószegi sem irt le: igen boldoggá lett velük; másszor meg egy pictor hétféle rajzot vett a tájékról, mind igen szép volt. Estenkint aztán mindig a szigeten gyültünk össze; van tudniillik ott egy emelkedett hely, egészen négyszögletű, mintha úgy hordták volna oda; mi pogányszigetnek neveztük azt el, mert a parasztok nem sokat tudnak róla, ott igen szép magas, terebélyes égerfák vannak, azok alatt csináltunk nádgunyhókat, ott mulattunk; a gunyhók még tán most is ott vannak.»

Az öreg úr nagyot sóhajtott a beszéd végén: azok a jó mulatságok jutottak eszébe, miket ott a mocsári menhelyen víg társaság között töltö, vigan heverészve a puha fűben, a mi sehol sem olyan szép, mint ott; ropogó tűz mellett, mely fölött csüngő bográcsban illatozott a friss halászlé, s cserepesikra szurva a susterző vadászszeccsenye, a csobolyó bor ott állt a levágott fatörzsre feltéve; a víg ezimborák (mind qualificált derék nemes urak), úgy el tudtak mulatni egymással, adomázva, politizálva.

És már most ő többet ottan nem fog vadászni, nem alszik ott többet a szabad ég alatt, nem lesi többet a vidrák nyifogását, a szalonka éjjeli suhanását, nem hallgatja a vizibika bugását a távolból, s a millió béka zengő kurutty-hangját, a mi mind olyan szép volt együtt!

Nem bizony, sem ő, sem senki más ő utána, mert az a fiatal ember, azzal a serdülő szőke szakállal az állán, azokkal a távolba néző kék szemekkel, azon gondolkodik e perczen, hogy milyen okos dolog volna ezt a szép lápot lecsapolni, drága földét végig szántani Howard-ekével, s

juliusban ráereszteni azt az aratógépet, a mit kicsinyben saját maga készített; arra a négyszögletű szigetre pedig építeni derék majorházat, a honnan a jószág minden határát be lehetne látni, egyenes utakat, canadai jege-nyékkel szegve, vonván keresztül kasul a rendezett téren; itt luczerna, amott répaföldek; mesterséges kaszálók, legelők. Milyen szép lenne mind az!

Erről azonban nem szólt semmit az apjának, hanem csak annyit mondott neki, hogy majd maga megnézi azt a birtokot, hogy miként lehetne haszonra fordítani.

— A nád importál valamit; volt az öreg úr véleménye.

Az öreg Fehér néhány hét múlva csak úgy hírhallásból, a szanaszét keringő adomákból hallá meg, hogy a fia megbolondult; egész nap astrolabiummal méri a burjánosi mocsár szélét, hosszát, s ijesztgeti a madarakat kitűzködött csóvás póznáival; azt mondja, hogy le akarja azt csapolni a Tiszába.

Az öreg úr ezt hallva, maga is komolyan aggódott, hogy fiával nem történt-e valami belső szerencsétlenség; az bizony nagy kár volna; mert hogy a burjánosi lápot valaki kiszáríthassa, az még sok embernek eszeágában sem fordult meg, de ha lehető lenne is; kellene arra egy millió, a mit aztán a jószág szántóföld korában sem érne meg; Gyula pedig aligha rendelkezhetik nagyobb összeggel, mint a melynek leírására három szám elég, és így az ezresbe nem megy át.

Gyula maga is látta azokat a gúnymosolygó képeket, a mik furesa foglalkozásai közben mérnök-asztala körül megjelentek: lóhátas gavallérok, tajtékipipás ábrázatok agarak kíséretében, s bámulták alul-felül, hogy mit csinál? s kérdezgették tőle nyirkos naivsággal, hogy mi a fészkes mennykő az a háromlábu, a min girbegurbákat húz? mit akar meglőni azzal a rézsővel? Adtak neki bolond tanácsokat is, hogy mit tegyen, ha azt akarja, hogy hirtelen kiszáradjon a mocsara? Egyik azt mondta neki, hogy terítse be itatós papirossal, másik ajánlotta az Archimedes

tükrét, a mivel concentrálni lehetne a napsugarakat, s így kiszáritani a vizet; harmadik azt mondta neki, hogy furasson egy nagy lyukat a mocsár közepén, majd azon keresztül leesorog a víz a föld gyomrába.

Gyula hidegvérrel hallgatta az élezeket és mérnöki phlegmával nivellirozott tovább. És addig nivellirozott, addig calculált, míg egyszer rájött, hogy a lápot félkörben átnyalábóló holt Tisza vize másfél lábnyival alantabb áll, mint a mocsár vize maga.

Ez megfoghatatlan volt. Mi az oka hát annak, hogy a mocsár vize le nem szívároghat a Tiszába? valami rejtett gátjának kell lenni valahol. Hol lehetne ezt a gátat kitalálni? Ez épen a nehéz feladat. Legegyszerűbb lett volna ugyan egy széles esatornát vágni a mocsáron végig egész a holt Tiszáig, hanem ahhoz kellett volna 50 ezer forint legalább; erről tehát le kelle tenni. Forró nyáron szoktak a mocsár szélében benyuló keskeny földnyelvek képződni, miket a vizek közül a nap heve kiszikkasztott; azokat rengő bürük kötik össze egymással; csalóka viruló mezők, miket benőtt a fű, miket virágos szőnyegként lep el a buja tóvirág, mely szirmait a napfényre hozza, s gyökereit szövevényynyé fonja a mély víz színén, hogy e lebegő eleven hidakon ismerős vadász keresztül-kasul járhatja az egész lápot; egy-egy magánosan álló fűzfa azt is megmutatja, a hol közel a föld a víz színéhez; de egyebet azután nem is lehet megtudni. Arra a kérdésre, hogy a ropant kokojszás területen hol lehet tömör gát rejtve az embermagasságnyi rőt sás alatt? semmi tapasztalás sem bír felelni.

De birt felelni az ész, a tudomány.

Gyulának első gondja volt ez emberlaktalan vidéken védett tanyát állítani fel ideiglenes otthléte alatt, s e célra legalkalmasabb volt az apja által említett pogánysziget.

A szabályos négyszög, a mit e sziget képezett, első tekintetre mindjárt felötlött a mi ifju tudósunknak. Mi lehetett ez? Kétségtelenül emberi mű. Talán dák őrsáncz, vagy

avar földvár? Ezt kitudni igen fontos kérdés volt rá nézve. Mert ha dák őrpont az egész, akkor nincs mit kutatni felőle tovább, de ha avar telep volt, akkor itt körül meg kell lenni a körsáncz romjainak, a minőket egykoru írók körülményesen leírnak, annyira, hogy a vár nagyságából ki lehet számítani a körsáncz terét, annak távolságát a központtól, s emelkedettségét.

Az ifju tudós elkezdett a négyszögű tér oldalaiban ásni, s néhány ölnyi bontás után napszámosai egy leásott faderékre akadtak, melyen még látható volt a szene-sülés nyoma; a hogy azt leverték, nyomban mellette volt a másik és a harmadik czölöp, s odább egy egész sor.

— Megvan, megvan! rebegé örömmel az ifju, olyan örömmel, hogy munkásai azt hihették felőle, hogy a Dárius kincseinek akadt nyomára; ő pedig hevesen hozzáfogott a munkához; ismét nivellált, calculált, méregetett s másnap megmondta embereinek, hogy menjenek ki ide s ide a megjelölt pontokra; ott kezdjenek el ásni, s ha talál-nak hasonló levert czölöpöket a földben, siessenek őt tudósítani.

Első nap haszontalan volt minden fáradság. Az emberek nem fedeztek fel egyebet vidra-barlangoknál, egy-néhány vidrafiut el is hoztak elevenen, s szörnyen csodálkoztak rajta, hogy Gyula úrfi nem örül nekik.

Másnap lélekszakadva jön egy embere jelenteni, hogy találtak szenes oszlopot; nem is egyet, hanem egy egész sort és alatta megint egy másik sort.

Gyula örömtől reszketve sietett a helyre, s mikor oda-ért, levette kalapját és az égre nézett. — Miért ad ez most hálát az Istennek? kérdezek magukban a munkások.

— Már most győzni fogok, szólott letörölve az izzadságot homlokáról. Ah, háladatos izzadság volt az, mit az ész fáradalma vert ki. Ki hinné azt, hogy az ember még az archaeológiának is hasznát veheti? Az ismerősök nevettek rajta, hogy Gyula kincskereső lett.

Gyula ekkor besietett Nagy-Szőlösre, s egy négykerekű

malmot rendelt meg ottani mesterembereknél, melynek szerkezetét saját terve szerint adta eléjük. Az ismerősök most nevettek még csak hallatlanul rajta. Gyula molnár-mester lesz, malmot épít a tóra s a széllel fogja hajtatni.

A városban éppen egy olasz ezred néhány százada tanyázott, mely közt több istriai legény volt, ennek Gyula utána járt, s a parancsnokkal beszélve, sikerült neki azok közül negyvenet teendő munkálataira megnyerni. Azok már jártasak voltak az ilyes munkában, mely előtt az ottlakó magyar csak a fejét vakarta, a rusznyák pedig éppen kétségbeesett.

E negyven legénynyel neki indult Gyula a nagy munkának. Ő maga vezette azt, kimérte a csatorna szélét, hosszát, melynek a lápalatti gátot ketté kell szelni, a víz lefolyásának medrét, annak valószínű erejét, s maga is osztozott a munka minden fáradozásában, ott járt munkásaival a legveszélyesebb helyeken, hová csak hosszú deszkákön lehetett járulni, miket az ember a talpa alá kötött, s rövid időn oly barnára süttette magát a nappal, hogy maga sem ismert volna magára.

A környékbeliek nevelték a munkát. Gyula pióczákat fog, meg csikkal kereskedik. Tréfából küldtek is a nyakára egy pióczakereskedőt, hogy alkudozzék vele egynehány mázsa vérszopó állatra.

A fiatal embert mindez nem zavarta meg; ő folytatta megkezdett dolgát, s ősz felé készen volt a csatornájával, melyen keresztül emberek bámulatára eleven víz kezdett lefolyni, s akkor ráépítteté a négykerekű malmot, s öröltetett rajta olyan lisztet, a melyet még nem láttak Bereg vármegyében.

Most már aztán kevesebb anecdotát mondtak róla. Ez bizony élelmes gondolat volt! a malom télen sem áll be; kikeresi a költséget, s valamin szegényes hasznot is hajt; ha az ifju embernek csak az volt ambíciója, hogy legyen kenyere, az már van.

Igaz biz az, hogy nem is sokkal többet hozott a puszta

kenyérnél; de Gyula meg volt vele elégedve. Igen kevés-sel beérte és igen sokat dolgozott; esekély jövedelméből a tavaszi munkákra is kellett félre tenni, sőt apjának is juttatni belőle. Ő gyakran a szó szoros értelmében napról-napra nem evett egyebet kenyérnél és szalonnánál, asztalán soha bor nem állt, semmi társaságba nem járt, s minden kiadása csupán szükséges könyveire, s technikai műszereire történt.

Mint látjuk, ez a Gyula úrfi a legprózaibb ember a kerek földön, és mégis — előre merem mondani, hogy ez lesz történetünk hőse, a kit a végén majd mindenki úgy meg fog szeretni, mint a hogy már eddig én megszerettem.

Jött azonban a tavasz; a mint a hóvíz lefutott, a burjánosi láp olyan képet kezdett ezúttal mutatni, hogy ha azt jó lelkű keresztyén ember meglátta, rögtön előfogta a csuklás ijedtében. Egy nagy vörösbarna tér látszott messze elterülve, melyen semmi fű és nádszál nem zöldült, az egész éven át folydogáló víz apródonkint mind megszökött a zsombékos bürü alól, s most az ölnyi magasságban az iszapos föld felett kiszáradva függött, egyik zsombék oldalából a másikba fonódva; az egész ezer holdnyi tér sivatag takaróval behúzza összegubanczolt nád- és fűgyökér, száradt hinár és aszu-páfrán embert elnyelő magasban, melynek kietlen rejtekében most már igazán tenyészhetett vadkutya és hétfejű sárkány, a mennyi csak akart.

A környék földesurasága most már igazán felförmedt Gyula ellen. Gyula farkastenyésztő-intézetet alapít, Gyula sárkánykigyókat fogad fel kosztba; hét mérföldnyi kerületben a burjánoshoz nem lehet sem ökröt, sem lovat a mezőre kihajtani, mert azt mind elkapják a burjánosi szakállas farkasok; a tömérdek rókától pedig, a mi ott elszaporodik, baromfit nem tarthatni három vármegyében: Isten csudája lesz, ha a griffmadár is meg nem terem benne.

A lárma olyan nagy volt, hogy az öreg Fehér maga is

ijedten futott fiához, s nagyon megcsóválta a fejét, mikor e rutul elváltozott moesár képét meglátta; a míg odáig ért, az uton legalább ötven tekenős békát látott keresztül mászni, a mint egyik zsombék alól a másik alá bujtak.

— Édes fiam, mi lesz ebből már most? ez egészen el van rontva. Eddig csak legalább volt valami; moesár volt, lehetett benne nádat vágni, meg vadászni, de most már egészen az ördög bozótja lett, a minek tájékára sem lehet menni. Nem hiszem, hogy salamandra is ne lenne itt az alatt a sötét nádlabyrinthus alatt.

— Bizony az meg lehet, hogy van, szól Gyula nevetve; hanem hiszen majd itt lesz Szentgyörgy napja, akkorra fel van minden mozogható állatnak mondva a szállás.

— De ki az ördög hajtja ki őket innen?

— Hát rájuk gyújtjuk a ház tetejét, s a ki odább nem hurezolkodik, benn ég.

Az öreg Fehér félre csavarta rá a fejét, s azt mondta, hogy ő erre nem gondolt.

Gyula ekkor elébb véglárcokat huzatott a malomtól né-lány száz lépésnyire, szinte a négyszögű sziget körül, ezeket meg kellett óvni a tüztől; akkor köröskörül egyszerre meggyújtatta a zsombékokat.

Hetekig, havakig tartott a moesár égése: éjszakánként gyönyörű látvány volt az, a mint a zsombék alatt hará-pózó láng rózsaszínű fénynyel borítá messze a földet, a reesegő nádas fényes lángtenger volt, melyben a nedvesebb bürük, mint barnavörös szigetek látszottak libegve úszni, közepeikből, mint tündéri élőfák, lombos füstoszlopok emelkedvén magasra, hulló tűzgyümölesessel: majd mire lassankint izzóvá melegült a lég az égő moesár felett, dühös forgószelek ölelkeztek össze a zsarátnok színén, égő tüztöleséseket képezve, mik sebesen nyargalva tánczoltak alá s fel a pokoli tánczszórün, némelyik olyan volt, mint egy szárnyas orsó, melynek hegye a tüzes talapzatot éri, másik mint egy hegyével lefelé állított pyramid, melynek széles talapja a fekete felhők között vész

el; minden éjszaka lehetett látni e tündéri tánczosokat, a mint a mocsár egyik szélitől a másikig lejtettek, s ott eltűntek a pusztában, a mint a kopár földhez értek.

Ilyenkor éjszaka, mikor legjobban tánczoltak a tűz-oszlopok a lángoló zsarátnok felett, Gyula felkölté cselédjeit s körüljárta velük az egész izzó tért. Itt-amott fekete vonalak látszottak meg azon, mik mélyen benyultak a lángpiros mezőbe; azok nyirkos bőrük szövedékeit árulák el, miknek nedves gyökérhalmaza ellenáll a lángnak, s míg körüle és alatta minden hamuvá ég, daczol a lángokkal.

A merész ifju e sötét vonalakat keresé fel munkásai élén; behatolt rajtuk a tüztenger közepébe, ott járt az ingadozó hidon, melynek nyílásain át beláthatta a lábai alatt ölnyi mélységben izzó tőzegparázst, s segített szétverni a nedves bürüt, mely a tűz kitörését gátlá. Apja jajveszékelve látta őt e halálos munkában, de nem birta visszatartani; az ifju tréfának találta mindezt. Óvatosság mellett az egész lángtenger felszínét keresztül kasul lehet járni, mert az csak hónapok mulva fog beroskadni, s épen azért rajta kell lenni, hogy mindenütt egyenlően hamuvá legyen, s szenesülve ne maradjon, mert az nem használ úgy a földnek.

Mentül tovább terjedt a tűz, annál hangosabb kezdett lenni az a gonosz hangverseny, mely a négyszögű szigeten támadt. Eleinte csak egyes farkasordítás, vagy vonító vidrahang szólt bele a lángrecsegésbe, a mint a fészkeről felriadt vad a tűz elől a magasabb szigetre menekült. A mint azonban a köröskörül terjedő láng napról-napra szűkebbre szorítá a tért, mely a közbeszorult fenevadak menhelyéül szolgált, a mint a rókák, farkasok, vidrák és hiúzok falkái hasztalan nyargalták köröskörül azt a füstölő partot, mely mindig összébb szorult, elkezdett valami pokolbeli z sivaj és ordítás hallatszani a sziget tájáról, melynek hallatára az öreg Fehér sóhajtvá szólalt fel:

— Milyen kár, hogy ennyi szép vad puskalövés nélkül vesz el.

— Csak várjuk el őket, vigasztalá őt Gyula, egy hét múlva majd helyünkbe jönnek.

Az öreg úr nem érté ezt a jövődölést; pedig Gyula váltig biztatta rá, hogy csak állíttassa eselégeit lesbe a malom gátja mellé, majd lesz itt nemsokára valami.

Az természetes volt. A mint a megszorult fenevadak látták, hogy a tűz egyre szűkebb körbe szorítja őket, nem találták biztosnak a szigeten maradni, hanem előbb egyesével, azután falkáinkint menekültek a vizárkon keresztül, mely egyedüli szabad út volt a lángtenger közül; az pedig egyenesen a malom ablakai alá vitte őket, a honnan biztos lövésü vadászkéz minden irgalom nélkül elejtheté.

Az öreg Fehérre nézve ekkor kezdődtek csak a gyönyör napjai: egy-egy nap több farkast és vidrát lőtt le lábáról, mint hajdan egy egész hajtóvadászat alatt, s öröme ki mondhatlan volt, a mikor egy kósza hiúz is akadt pus-kája hegyére. Utoljára már nem maradt semmi vad a szigeten, minden zaj elhangzott: csak a tekenősbékák süvöltése hallatszott még néha éjszakáinkint, azok ott is veszték — és nem nagy kár értük.

Az elhamvadás műtéte egész nyár-középig tartott, akkorra a régi mocsár helyén egy szürke-barna tér maradt, melynek közepében egy zöld fákkal benőtt sziget látszott, s melyet egy kis patak szelt keresztül, ugyanaz, melyből hajdan a mocsár támadt, s mely most bő forrásvizzel látta el környékét.

Gyula fogadott munkásokkal, mert még sem bérest, sem marhákat nem tarthatott, felszántatá a kiégett tért, bevetteté ősszel buzával, repeczével s a másik esztendőn olyan termése volt az ős erejű föld barázdáin, hogy a pusztá jószágáért százezer pengőt kínáltak neki.

Természetesen nem adta senkinek, hanem eladott termékei árán rendbe hozta gazdaságát, házat épített a kis sziget magaslatára, körülültette fákkal egész birtokát és azontul nem szorult többé senkire; és azontul nem nevette többé senki, ha valamihez kezdett.

Két év múlva alig ismerünk rá a burjánosi lápra. Gazdag mezők, virágillatos repczeföldek terülnek előttünk, beszegve sugár jegenyefákkal; a Tisza partjait fiatal nyárerdő fedi, a kis sziget gyümölesfákkal körítve, rajta izléses uri lak, mely az emelkedett dombtetőről a távolba látszik; a szabályos utakon kövér vonómarhák takarítják be a most kaszált takarmányt, méla kolomphangot vegyítve a napvilágos délutáni csendbe; a mezőn sűrű zöld boglyák egymás sorjában, láposabb réten legelésző teléncsorda; mindenütt élet, elevenség és gazdag tenyészet.

És mindezt semmiből állítá elő egy ifju értelem és kiertartó erő.

Ez az átváltozott táj a legszebb költemény s a ki ezt kigondolta és létrehozni bírta, a legköltőibb kedély.

Az öreg Fehér most ott lakik a fiánál s kezdi átlátni, hogy a tudomány egyébire is való, mint hogy az embert valami hivatalba segítse. A környék csufolódói is eljárnak most Gyulához — tanulni s úgy beszélnek, mintha ők azt előre mind igen jól tudták volna, a mit ő tenni fog s jó tanácsaik nyomán jutott volna oda a fiatal ember, a hol most áll.

Mint mondják: igen jó gazda. Tud bátran költeni ott, a hol kell és takarékos lenni a maga helyén. Jóságán vasgépek dolgoznak, még akkoriban nagyon gyéren ismeretesek a két hazában. Termeszt olyan exoticus növényeket, miknek más hírét sem hallotta, s semmi sem vész nála kárba. Az öreg Fehér azt állítja, hogy az egész gazdaságból semmi sem hiányzik egyéb — mint egy jó feleség.

Gyula nem szokott az ilyen ezézésokra felelni.

Az ilyen számoló, praktikus ember nem nyilatkozik oly könnyen, nem ragad a lépre.

Az ilyen chemikus, mechanikus, polytechnikumot végzett ifju, a ki megtanulta a nivellálást, szögletmérést, földismerést, a pondus specificum, a vis centrifuga tanait, bizonyosan tudja azokat alkalmazni a házasság dolgá-

ban is. Ez bizonyosan nem házasodik előbb, mint a míg választottjának hozományát annak fényűzési képességével egybe nem hasonlítja, míg szántóföldeinek glébáját meg nem becsülte, hányadik classis? míg activáit, passiváit kedvező sulyegyenbe nem hozta; reménybeliségeit fel nem számította, s anyagi állapotát scala szerint meg nem mérte, mert hisz az ilyen praktikus emberek nem poétáznak, nem ábrándoznak, nem lesznek szerelmessé, hanem csak kalkulálnak és méregetnek.

Egyszóval Gyulán rajta veszett a praktikus gúnynév. Vehette megtiszteltetésnek, vehette másnak is, ahogy tetszett.

A következő évben ismerőseit még nagyobb csodába ejtő. Késő ősszel, mikor a mezei munkának szünete volt, felrándult varbói részbirtokukba s onnan két egész hónapig vissza sem jött.

Mit csinálhatott, mi dolga lehetett ott? azt kitalálni igen nehéz volt egyhirtelen.

A Fehér-család varbói birtoka, a mennyire lehet, még regényesebb szépségekkel volt megáldva, mint a burjánosi elátkozott vadon. Ez is hasonló elátkozott tájék, esakhogy más jellemű. Magas hegyszakadékok közé beékelve, kietlen bükk- és fenyőerdők tája, miket a szilaj zivataron kívül alig irtott valaki más világ teremtese óta.

A meredek hegyoldalból zuhogó hegyi patak omlik alá, mély medret ásva magának a sziklák között, melyet itt-amott félig eltakart a keresztül omlott szálfák tömege; az irtatlan bozótban jó helyet talál a vadpáva szilaj tánczát járni, s ha nagyon bolygatná a csalitokat — nem hiszem, hogy bölényt-ne lehetne felzavarni belőlük, medvét pedig így is minden esztendőben lönek kettőt-hármat, csak a melyik a hegy aljában lézengő hamuzsir-égető tanya közelébe vetődik.

Mit tudhatott Fehér Gyula ezen az utálatos regényes helyen hónapokig mívelni, az minden józan gondolkodású ember előtt megfoghatatlan volt. Pisztrángokat akar ter-

meszteni a hegyi patakban? vagy farkasvermeket ásat? tán csak nem akarja planiroztatni a hegyormokat?

Magával vitt eselédei beszélnek, hogy ott igen különös életet folytat. A hegyek különböző pontjain kalyibákat építtetett magának, a mikbe éjszakázni visszatér, mikor a hosszas barangolásokban kifárad. Néha a farkasok majd kihúzzák onnan, egész éjjel ott ordítanak kunyhója körül.

Korán reggel nyakába ölti a hegyet, vállára veti dupla-puskáját, vadásztarisznyáját, kezébe fog egy vasvégű botot melynek a tulsó végén kalapács van, s este, mikor haza jön, akkor tele van a vadásztáskája — ne gondolja senki, hogy talán császármadárral, vagy fajdtyukkal, hanem dirib-darab kövekkel, miket úton-útfélen összeszedett s otthon azután különválogat.

Egész nap töri, kalapácsolja a hegyet minden irányban, jegyeket vés a fákra, karókat ver le a földbe, mappát rajzol, kalkulál, tüzet rak, követ pirít, ás, vés, fúr, farag: lehetetlen, hogy meg ne legyen örülve.

Majd meg napszámosokat fogad, egy-egy ponton iszonyú gödröket ásat velük, azokat ismét betemetteti s odább megy. Minden ok és belátható czél nélkül egész barlangot vájat a hegy oldalába s azután azt mondja, hogy már most jól van. Némelyik barlanggal meg van elégedve, másikkal nines. A minap a hamuzsír-égető falában mindenféle barna, veres és lilaszín köveket talált, azokért egész inquisitiót tartott, hogy honnan kerültek ezek oda? persze az a jámbor nem tudott egyebet felelni, mint hogy neki a vízomlás hozta oda. De honnan?

Ezért a kérdésért megint valami rusnyáknak tüvé kellett tenni az egész hegyet. s törni, vájni a vízmosás medrét.

Egyszer azután, mikor a hó leesett, telerakta Gyula a kociülést a dirib-darab kövekkel s megparancsolta, hogy tavaszig semmihez hozzá ne nyuljanak, a mit ő ott ástott és kipécézett. — Ugyan kinek is lett volna rá gondja?

Azzal egyenesen felment Pestre, onnan Győrbe és Bécsbe; végre Bécsből írt édes apjának egy laconicus levelet: «Kedves apám! szíves felhatalmazásodnál fogva, mely szerint jószágaink iránt rendelkezhetem, mai napon szerződést kötöttem egy részvényes társulattal, egy varbói jószágunkon megnyitandó vashámor iránt.»

Az öreg úr erre csakugyan komolyan megijedt.

Ez már több volt, mint vakmerőség! Gyula e lépéssel azt az egész vagyonát, mit a burjánosi remeklésével szerze, kockára tette; mert hiszen ki mondhatja azt meg előre neki, hogy mi lakik a föld gyomrában? Nem is mert róla szólni senkinek; annyira félt, hogy most már a világ nemcsak sajnálni nem fogja, hanem kaczagni fog rajta.

Pedig biz azt a világnak meg kell tudni; a társulat, mely Gyula tervére vállalkozott, ezer darab ötszázforintos részvényt bocsátott ki, melynek felét maga Gyula megtartotta, tiz száztóli volt az első befizetés, azzal rögtön előkészületeket tettek az akna megnyitásához, az olvasztókhoz, a hámorokhoz; minden száj feléjük volt fordulva, készen a kaczagásra, mindenki bizton hitte, hogy a második részlet fizetésére nem kerül a sor, mert akkorra szét-szaladnak a részvényesek, ott hagyva befizetett pénzüket. Csakugyan nem is került a sor a második részlet fizetésére, mert a megnyitott vashánya az első évben oly gazdagon fizetett, hogy a költségeken felül tizenkét száztóli maradt osztalékul a részvényeseknek.

Most aztán mindenki sietett összezsapni a kezeit s azt mondták, hogy ez a Gyula mégis rettentő szerencsés ember. Pedig nem rettentő szerencse volt az, hanem egy kis szerény tudomány. Gyula ezúttal gazdaggá tette a családját. A vashánya szilárdabb pénzforrás volt minden uradalomnál, ezt nem verhetette el a jég, ennek nem ártott meg a rossz vásár; a vasnak mindig van kelete.

A vidéken kezdett Fehér Gyula azoknak a kellemetes hírébe emelkedni, a kiket úgy neveznek, hogy jó partie.

Érti az ember alatta, hogy jó partie férjhezmenendő leányok számára.

Fiatalsága mellett öntehetsége, merész számításai, szilárd kitartása által vagyoniasságra vergődve, félig-meddig bukásban levő családjával; a mellett kissé különöz, a mi őt csak érdekesebbé teszi; nem csoda, ha sokat beszéltek arról, hogy vajjon kit fog elvenni?

Az öreg Fehér maga is nagyon sokat szeretett erről a tárgyról fecsegni a kolozsvári és nagyváradi casinókban, nem lévén más dolga azóta, hogy a fia gondnoksága alá került, a casinóban ülésnél.

Az ő fecsegéseire építkezve, lehetett Gyula szándékai felől véleményeket építeni.

Az egyik azt mondta; az ilyen speculativus, számító ember, mint Gyula, a ki meg tudja mondani, hogy hány mázsa répában van annyi tápláló erő, mint egy mázsa szénában, bizonyosan házasodni is számításból fog, s valamikép nincsenek előtte biztosságban a hegyek gyomrába rejtett érzek, hogy ő azoknak értékét diametraliter ki ne vesse, hasonlóképen ki tudja kalkulálni leendő menyasszonyának hozományát is, a mi még az apák és nagybátyák ládáiban fekszik.

A másik azt állította, hogy nem! Gyula nem olyan ember; ő nem tekint pénzre, nagy vagyoni, mert az ő elve a belterjes gazdaság; hanem inkább olyan leányt keres, a ki jó gazdasszony, ért a háztartás vezetéséhez, takarékos, házias; — ne is legyen valami nagyon szép, hogy ne kelljen féltetni; mert a féltékenység igen zavaró akadály a sok munkával és speculációval elfoglalt ember ügyeiben, a ki gyakran kénytelen utazni s ritkán van odahaza.

Mások megint azt fogták rá, hogy tudós nőt keres: olyat, a ki geognosiát, trigonometriát tanult, a ki neki a nivellatiókban, földfuratásokban segíthet, a ki rajzolni tud, a ki rettenetes æquatiókat és logaríthmusokat ki tud számítani, s minden napról kereskedői könyvet vezet.

A kik valami jobbat akartak róla véleményezni, azok-

nak úgy tetszett, hogy Gyulának lehetetlen magyar lányt venni nőül, mert ilyen embernek az nem lehet ideálja, ő bizonyosan angol nőt fog hozni egyenesen Angolországból; azért is tanult meg angolul, hogy tudjon majd vele beszélni, ha lesz; s előbb-utóbb valami tengerparti városban fog megtelepülni.

A leggonoszabb nyelvek pedig épen azzal rágalmazták, hogy ennek bizony semmiféle asszony nem kell, mert ez remetének készül; reggeltől késő éjszakáig mindig dolgozik, rá sem érne, hogy valami asszonyfélével szót vált hasson, mely speciest úgy sem tartja egyébnek a gazdasági és technikai gépek sorozatában felesleges pénzfogyasztó masinánál.

Ezt a sok mendemondát rendesen mindig maga az öreg Fehér kezdte meg a fia felől, ellenállhatlan ösztönök működén benne arra, hogy szüntelen fiáról beszéljen; rendszerint olyan rendkívüliségeket gondolt ki felőle, a miket ő maga is komolyan hitt, és nem birt magában tartani, s a mikből többnyire szó sem volt igaz. Az öreg úr ilyenformán az által, hogy fiát bámulta, maga szaporitá felőle a pletykabeszédet, a mi pedig, mint tudjuk, mindig oly jól terem: erre nines se fagy, se száraz esztendő.

Gyula pedig oly közlékenytelen volt. Senkivel sem barátkozott, senkihez sem vonzódék legközelebbi ismerősei közül, került a köröket, a hol kíváncsiak voltak őt megismerni, s a számára ajánlgatott kétséges színezetű kiállításokat elég okos volt nem keresni.

Ellenben voltak olyan kedves nyugpontjai lelkének, a miket szeretett felkeresni; atyjának régi barátjai, kiket az öreg úr maga is igen elfelejdegélt már; szerény lelkészek, tisztartók, kik atyjának házáat akkoriban látogatták, mikor az még csak esküdt volt a vármegyében s aként maradoztak el tőle, a mint az mindig magasabb hivatalokra kezdett emelkedni; restelték a jó emberek, hogy ők olyan alant maradtak tőle, s azt lihették, hogy ennek kellemes dolgot cselekszenek, ha nem alkalmatlankodnak nála.

Ezek nem is ismerték Gyulát másról, mint hogy látták őt igen kis fiúnak igen sok esztendő előtt, s örültek neki, hogy ilyen szépen megnőtt. Ezek rendesen még azt sem tudták, hogy tekintetes barátjuk az öreg Fehér vagyonában és tekintélyében úgy megfogyatkozott: hagyján még azt, hogy e vagyont és tekintélyt az ifju sokszorosán visszaszerezte. — Annyit tudtak felőle, hogy Gyula okleveles mérnök. Ez közelebb hozta őt hozzájuk. Arról, hogy Gyula neve már a hírlapokban is forgott, itt rendesen nem tudtak semmit; voltak abban az időben még olyan boldog családok, a hová a kisasszonyok divatlapjain kívül más lap nem járt, a családapákat nem érdekelte a politika, s miattuk külföldön belföldön történhetett akármi nagy és rettenetes esemény, ők meg sem tudták azt.

Ilyenformán találkoztunk már egyszer Málai Máté uram ezüstlakodalmán Gyulával; akkor még a neve után sem tudakozódtunk. Láttuk őt mint szerény, feltűnni nem képes ifjút, ki, ha nem jön is zavarba, de még elpirul, ha hozzá szólnak; s tanui voltunk annak a találkozásnak, a mi közte és az ifju Somlyóházy grófkisasszony közt történt a zálogosdiban, s talán önkénytelen volt nálunk az a gondolat, hogy ez a két ifju lélek egymást megszerette. És bizonyosan igazunk volt benne.

Mindennapi ember fejet csóvál erre, s azt mondja: boldogtalan szerelem.

Mi lehetne ebből? Hogy közelíthetnének annyira egymáshoz egy gazdag, hatalmas családból eredett grófhölgy s egy köznemes fia, a ki még csak nem is státusférfiúi celebritás, s imádottjához képest mindenesetre igen szegény legény, hogy valaha azon a mérhetetlen tengerén keresztül az előítéletnek, a mi őket elválasztja, egymásnak kezeiket nyujthassák?

Egy Borez Adorján könnyen tudott magának felelni hasonló kérdésre: «én is gróf leszek»; ezívre szert tenni könnyű, csak pénzbe kerül; fellépni mint gavalléros hódító, ragyogni akármi úton módon megnyert magas össze-

köttetésekkel: ez neki mind biztos kilátás volt, s ha arra gondolt, hogy az, a kit szeret, grófnő, azt is büszkeségéhez számítá. De Gyulára nézve, ki önként, szabad akaratjából, nemesi rangján alul választott magának pályakört, ki tudta azt jól, hogy kortársai, ismerősei tréfát csinálnak az ő munkás életéből: — visszariasztó volt a parvenu neve. Egy ember, a ki addig játsza a demokratát, a míg végre egy grófi családba tolakodik fel.

Bizonyára ő nagyon jól meg fogja őrzeni azt a titkot, hogy szerelmes és rajta lesz, hogy el ne árulja azt.

Ezek a büszke főurak nem fogják őt lenézésükkel agyon sujthatni; ezek a szeszélyes urhölgyek nem fognak kacaghatni balga szenvedélyén, minden lépten éreztetve a tola-kodóval azt a kínzó fensőbbiséget, mit előkelő nevelés, megszokott önbizalom, tágabb világnézet ad a kedélynek, s mely annak mint egy szemrehányás villog untalan arczába: «tudnál-e hozzánk hasonlítani?»

Azonban — ki tudja: hátha nem oly büszkék azok a főurak, nem oly szeszélyesek az urhölgyek, minőknek őket a regényírók rajzolják? hátha az is megtörténhetik a világon, hogy egy fényes nevű dehnő igazán szeressen egy ragyogó név nélküli férfit, s ő kérdezze akkor azt magától: «tudnék-e én te hozzád hasonlítani?»

Meglátjuk azt még.

HOGY TÁMAD AZ ISMERETSÉG?

A törökök szánszalomraméltó embernek tartanak mindenkit, a ki utazik.

Az utazás apró kényelmetlenségei közé tartozik az is, mikor az ember nem ismeri az utitársát; az egyik meghúzza magát az egyik szegletbe, a másik a másikba; egyik sem tudja, hogy mit szóljon a másikhoz? vajjon nem bántja-e meg az által, ha megszólítja? és micsoda nyelven beszéljen vele? vajjon nyájas emberrel van-e

dolga, vagy gorombával? s órákig elkémlelheti egymás arcát, töprenkedve amannak kiléte felől, a mit persze az arcvonásokból nagyon nehezen lehet kitudni.

Hát még mikor magunkforma jámbor embernek azt mondja a kalauz: «csak tessék beülni a hintóba, nincs odabenn senki más, mint a gróf úr maga».

Fehér Gyulának Füzes-Gyarmatról Kolozsvárra kellett utaznia valami ügyesbajos dolgában, a mikor a kalauz ezzel a biztató szóval segítette föl a Biazini-gyorskocsi lépcsőin.

A jámbor ifju nagy vigyázatossággal lépett be a hintóba, nehogy akaratlanul megtudja, hogy méltóságos utitársának vannak-e tyukszemei és érzékenyek-e? azután szépen félrehúzta magát a másik szögletbe, s gondja volt rá, hogy a köpenyege amazéhoz ne érjen: az övé egy kicsinyt sáros volt; nagy sártengeren át utazott Gyarmatig.

Utitársa, a kiről a kalauz annyit mondott neki, hogy gróf, szürke farkasprémes köpenyébe burkolva ült a hintó egyik szögletében, kék szemüvegét az érkező felé fordítva.

— Ugyancsak megnéz, gondolá magában Gyula, s tanakodott rajta, hogy nem kellene-e megszólítani?

A kocsi megindult; a hintó hányódott-vetődött a kiméletlen uton, a gróf úr szemüvegei egyre genirozták a fiatal utitársat.

Már az épen kezdett valami tárgyra akadni, a mi felett beszédet lehetne kötni a folyvást ránéző utitárssal: az út egyik felén tudniillik igen jó, a másikon igen rossz vetések látszóttak, érdekes lehetett megvitatni, honnan eredhet e különbség ugyanazon földben; midőn bizonyos horkolási hangok egészen más gondolatra téríték; a gróf úr bizony egyre alszik, s kisebb gondja is nagyobb annál, hogy utitársát folyvást nézze; ezt csak a szemüvegek tették.

E felfedezés után Gyula is hanyatt tette magát a párnák közé, s versenyt aludt utitársával.

Igen jó meleg, álomra hivatató idő volt; nemesak a két utazó aludt odabenn, a hintóban, hanem aludt odakünn a bakon a kocsis és a kalauz is.

Egyszer azután azt álmodta Gyula, hogy az ismeretlen gróf azzal a kék szemüveggel a nyakába borul, s azzal mind a ketten leesnek egy torony tetejéből: ő alul marad, a gróf pedig felül.

A mint erre felébredt, hát a gróf csakugyan felül volt, ő pedig alul; a kocsis ablaka az ég felé; belefordultak az árokba.

Már akkor lehetetlen volt egymást meg nem szólítaniok.

— Úgy látszik, hogy feldültünk, szólt most a gróf.

— S én úgy érzem, hogy árokba dültünk, mert nagyon jön alá a víz.

— Akkor csak iparkodjunk ki innen.

A gróf azzal kiütötte a kocsis ablakát s kimászott rajta, útközben engedelmet kért Gyulától, hogy mind a két lábával rátaposott, de nem lehetett máskép. Azután Gyula is kimenekült s körülnéztek.

A jámbor lovak, miután belefordíták a kocsit az árokba, megálltak, és azt nagyon okosan tették, mert a kalauzt, ki ájultan esett fejtetőre közéjük, könnyen összetaposhatták volna; a kocsis az árokba esve jajveszékelt, hogy neki eltörött a lába.

— Nem történt önnek semmi baja? kérde a gróf fiatal utitársát.

— Semmi sem.

— Én is épkézláb maradtam. Nézzük hát ezeknek mi bajuk?

A kalauzt kihúzták a lovak alul, megloesolták a fejét vízzel; a mi nem használt neki semmit.

— Eret kellene rajta vágni, mondá Gyula, felgyürve a kalauz karjáról az inget.

— Kegyed orvos vagy sebész?

— Nem vagyok az; de értek hozzá, tanultam.

— S mivel váгна eret, van eszköze hozzá?

— Igenis; most vettem egy érvágót birkák számára. Jó lesz az ennek is.

A gróf a helyzet fatalitásában is igen humoristikusnak találta az ötletet; úgy kell a kalauznak, minek aludt el?

És szerencsésen sikerült a műtét, a birkaérvágó megtette a magáét, a kalauz magához tért és feltápáskodott.

— Már most lássuk a kocsist.

Ez azalatt folyvást ordított, hogy eltörte a lábát, vegyék ki az árokból! A gróf mondta neki, hogy csak várjon ott békével, még az az iszap jót tesz a lábának.

Mikor aztán a kalauzzal készen voltak, akkor kihúzták a sárból, s lefektették az út közepére.

Sajátságos jelenet volt, hogy ez a két férfi milyen nyugalmas phlegmával végezte az ambulance kötelességeit, a helyett, hogy szitkozódott és jajveszékelt volna.

— Melyik lábát törte el kend? kérdé Gyula az ordító atyafitól.

— Ezt a jobbikat, tekintetes uram, nyögé az keservesen. Itt a bokámban tört ketté.

Gyula végigtapcgatá műértő ujjakkal a fájdalmas lábat, melyről tollkéssel fejtette le a csizmát.

— Nincs ez eltörve atyafi, hanem csak ki van ficzomodva. Kérem méltóságos úr, legyen olyan jó, fogja meg ennek a legénynek a vállát, míg helyreigazítom a csontjait. Ennek a tarsus csontjai közül ugrott ki az astragalus s félrecsúszott az os navicularetól, s e miatt a ligamentum talianicum félrecsavarodott; egyéb baj nincs.

(Mégis valami doctor lesz; gondolá magában a gróf.)

Most egyszerre egyet rántott Gyula a fájós lábon, egyik hüvelykével megnyomta a csontját, a kocsis nagyot ordított, a másik lábával felrugva a levegőbe.

— No már most állj fel!

Az ember talpra tudott állni.

— Semmi bajod sem lesz, csak maradj veszteg; ülj oda a partra, míg a kocsit felállítjuk; hol az emelőgép?

A gróf és Gyula kifogták a lovakat a feldült hintóból,

azután nekifeszítették az emelő-esavart, talpraállították a bárkát, a beteg kalauzt és kocsist beültették a hintóba, maguk befogták megint a lovakat, s kiültek a kocsisülésre.

— Én alkalmasint jobban értek a lóhajtáshoz, mint ön, szólt a gróf, kezébe véve a gyeplőt.

— Átengedem. Ámbár én is megszoktam, hogy a lovaimat magam hajtsam, de azok igen jámbor párok s csak kettős fogat; ez pedig ötös, a mit még nem próbáltam.

(Talán mégis gazdatiszt lesz: jegyzé meg magában a gróf.)

— Én már nem először járok így, szólt a gróf, hogy ebben az útban felfordítanak, de még sem tudom magamat rávenni, hogy mikor csak egyedül kell Pestre mennem, a saját lovaimat használjam, mikor az igen haszontalan kiadás, s négy ló közül legalább is elront egyet.

(Hm, furesa gróf lehet az, gondolá magában Gyula, a ki azt nézi, hogy mi a haszontalan kiadás? s a lovakat sajnálja.)

A gróf igen ügyesen kocsizott; néhány óra múlva Nagy-Váradra értek: ott a grófot saját hintója várta; ő arra ült és másfelé ment, a gyorskocsi lovat, kocsist és kalauzt váltott, Gyula nem tudta meg, hogy ki volt az, a kivel utazott.

Gyula néhány hét múlva a sz...i fürdőre utazott. Tett magának annyi időt és pénzt félre, hogy egészsége kedvéért néhány hetet ott tölthessen.

Bizony csak az egészsége kedvéért tette, s okos ember, a ki dolga után él, jól tudja azt, hogy az egészség capitalis, azt tehát épségben kell tartani.

Árpás falu mintegy félórányira fekszik ettől a fürdőhelytől; mikor e falu alá ért, az épen lángba volt borulva, egész utczasor égett; ordítás, kiabálás hangzott minden oldalról.

Gyula rögtön leszállt kocsijáról, s a veszély színhelyére sietett, ha lehet valamiben segíteni.

Mikor a templom elé ért, ott látta a legnagyobb embercsoportot, mely a szent épület megmentésén fáradozott; a téren állt egy nagy fecskendő, melynek rudjait két oldalról hajtották szakadatlanul, a fecskendő tetején állt egy nyári blouseba öltözött férfi, ki a csövet irányozta. Ez arez, e kék szemüveg ismeretes volt már Gyula előtt. Az ő grófi utitársa.

A fecskendőnek azonban valami hibája lehetett, mert bár elég magasra lőtte a vízsugárt, de nem folytonosan, hanem szüntelen megszakadozva, a mi az egész oltási műtételt meghiusítja.

— Mi az átok baja lehet ennek a fecskendőnek? kiálta a gróf, hevült arezáról le sem törülve az izzadságot, mely azon végig folyt.

— Mindjárt segíték rajta gróf úr, szólt Gyula oda sietve; nem nagy baj az.

— Ah, ön az. Tegye, az Isten áldja meg, hisz ön mindenhez ért.

Azzal nem is üdvözölték egymást (jó napot csak nem kívánhattak egymásnak egy égő falu piacán), hanem kisorfolták a gép egyik oldalát, Gyula elkérte a gróf egyik szarvasbőr-keztüjét, azt széthasította, egyik darabját rákötötte a vízgép záresappantyújára, s azontúl folytonosan és szakadatlanul lövelt a vízsugár a tömlőből, magasabban is hordott mint az előtt. Este felé sikerült a tüzet elfojtani. A gróf és Gyula egyformán lueskosan, kormosan, fáradtan találkoztak össze az utolsó üszöktanyánál.

— Nagyon köszönöm önnek a segítségét, szólt a gróf megszorítva az ifju kezét. Megszoríthatta, az épen olyan szenes volt, mint az övé. Hogy jött ön ide?

— Én a sz . . . i fürdőbe indultam.

— Én pedig onnan jövök. A mint megláttam az égést, a fecskendő elé fogattam, s siettem ide. Ön szives lesz engem kocsiján most visszavinni, mert a lovaimnak még itt kell maradniok vizet hordani.

— Igen szivesen.

— Én pedig igen szívesen látom önt házámnál Sz . . . on, úgy is nehezen kapna ott most szállást, mert minden el van foglalva.

— Igen lekötelez, gróf úr.

A két férfi a bíró házánál lemosta magáról a kormot, ruhát váltott.

— A fürdői vendégek könnyen ostentationak vennék, ha ilyen szenesen, égetten hajtathánk be Sz . . . ra, mondá Gyula, s véleménye nagyon tetszett a grófnak, ő maga is úgy találta.

A bíró nagyon köszönte az uraknak a segítséget, csak azon sajnálkozott, hogy az iskola és a paplak is leégett.

A gróf egy percze félreinté a bírót, mikor menni akart, s titokban átadott neki száz pengőt, hogy a kárvallottak között ossza ki. Azért tette titokban, hogy utitársát ne hozza kényszerűségbe.

— Köszönöm, kegyelmes uram. Rögtön ki fogom mind a két százat osztani; az a másik kegyelmes úr is olyan jó volt.

A gróf ebből megtudta, hogy ismeretlen ismerőse épen azon a gondolaton volt, a min ő, sőt még a tárcájából is épen annyit vett ki; mintha összebeszéltek volna. — Ez még sem masinista.

A míg a gróf és Gyula a sz . . . i fürdő felé haladtak, valami tíz kocsival és hintóval találkoztak szemben, melyek mind meg voltak rakva urakkal, gavallérokkal; némelyiken hatan is ültek, s szörnyű sietséggel iparkodtak az égés felé; — a gróf nagyon kérte Gyulát, hogy ne feleljen nekik semmit, akármit kérdeznek.

— Ezek léhűtő renommisták, a kik addig ki nem mozdultak a helyükből, a míg baj volt, most aztán, hogy látják milyen szépen elmúlt a vész, nyargalva sietnek oda, s iszonyatosan fognak lármázni, lábalattoskodni, s egy óra múlva szörnyű kormosan és lueskosan térnek vissza a fürdőbe; mint a kik egy Aetnát oltottak el. Majd holnap hallgassa ön el, milyen declamatio lesz a sétányon a höl-

gyek előtt, kiki hány eleven gyereket hozott ki az égő üszkők közül, hogy mászott fel a lángoló toronyba, s milyen uteza-sorokat mentett meg bátor lélekjelenléte által?

Gyula minden szemközt jövő nevét megkérdezé a gróftól s feljegyezte tárczájába.

— Mit akar ön ezzel?

— Egy kis veszedelmen töröm a fejemet. Holnap sorba járom ezeket a derék urakat, a kik ilyen nagy részvétet mutatnak ma szerencsétlen embertársaik iránt s segílyt gyűjtök nálok a leégettek számára.

A gróf nevetett az ötletnek.

— Nem rossz. Tréfának igen jó lenne; — ha mulatságos ábrázatokat akar ön gyűjteni caricatura-album számára, akkor ez célra vezet; hanem ha pénzt akar gyűjteni az égettek számára, akkor kevésbbé. Egyet talán megfog ön, a többi szétszalad, vagy alkuba bocsátkozik s filléreket ír alá. Ah, jótékony célra nem ilyen ijesztgetéssel szokták az embereket összegyűjteni. — Annál nekem sokkal jobb eszmém van. — Adunk műversenyt az égettek javára.

— Ez praktikus gondolat.

— Hallatlanul magas árakat szabunk; mentül nagyobb lesz a belépti díj, annál jobban fogják magukat törni az emberek, hogy helyet kapjanak, mert itt mindenkinek az uraságát kell bebizonyítani. Ezen az uton kemény összeget lehet behajtani, a mit különben semmi ékesen szólás ki nem birna csalogatni az emberek zsebeiből.

— Az igaz. De hol vesszszük a versenyhez való művészeket?

— Ah, az a legkevesebb. Kitelik az belőlünk. Tud ön énekelni, vagy szavalni?

— Egyiket sem próbáltam még; de úgy hiszem, hogy ha akarom, hát tudok.

— No ez mindjárt egy. Nekem van egy leányom, a ki csinosan énekel; meg egy mostoha leányom, a ki a zon-

gorát veri; az emberek kíváncsiak lesznek megtudni, hogyan énekel és zongorázik egy grófkisasszony? s aztán akárhogy énekeltek és zongoráztak, annyi bizonyos, hogy megszólják őket, hanem ez már egy kis áldozat.

— Nem fognak tőle irtózni a grófnők?

— Oh nem. Az egyik megteszi jószívűségből, a másik megteszi hiúságból. Ismerem őket. Aztán nekem mind a kettő szót fogad.

A gróf olyan elégületen mondta ki azt az utolsó szót, nehezen is mondta ki, mert egy kis dicsekvés volt benne. — Egy gróf, a kinek a gyermekei szót fogadnak!

Mind a két férfi olyan idején levő dolognak kezdte már találni, hogy a másiktól megkérdezze: «miután ilyen összeköttetésbe lépünk, talán jó volna, ha egymástól megkérdeznők kölesönösen, hogy melyikünket kinek hínak?» azonban csak mindenik azt gondolta ismét, hogy majd talál holnap a fürdőn olyan emberre, a kitől megkérdezhesse, hogy «ki az az én jó barátom, a kivel olyan régi jó ismeretségben vagyok, de nem tudom a nevét?» S mentül tovább halogatták ezt a kérdést, mentül bizalmasabb beszélgetésbe kezdtek merülni, annál képtelenebbnek, ügyetlenebbnek tűnt fel azzal szakítani meg a társalgást, hogy de én még most sem tudom ám, hogy ön kicsoda?

Azt kitanulhatták kölesönösen, hogy egymás társaságába beillenek. Gyula észrevehette a grófon, hogy az okos, szabadelvű, előítélet nélküli ember; a ki szeret ugyan nemes ember lenni, de másnak is megengedi, hogy az legyen, s azért, hogy ő maga büszke, nem kíván mástól alázatosságot; megkívánja ugyan, hogy őt mindenki úgy respectálja, mint grófot, hanem azután ő is úgy bánik minden emberrel, mintha azok mind grófok volnának. Viszont ő is láthatott annyit Gyuláról, hogy ez nem iparlovag; más egyéb genret pedig nincs oka az embernek kerülni, s megbánni, ha elhirtelenkedett szóval vendégül találta meghívni házához.

Gyula úgy gondolá, hogy majd a gróf házánál bemutatja magát, hogy kicsoda?

Nem sokára elérték a fürdőt. A gróf megmagyarázta, hogy merre hajtsanak; a sétány végében egy kis csinos nyári lak állt, az a gróf tulajdon háza volt, mert mint mondá, itt szokta a nyarat mindig tölteni, nem megy külföldre; hanem inkább más ismerőseit is biztatja, hogy emeljék a hazai mulatóhelyek hitelét. Ha már egyebet nem tesznek, legalább tudjanak mulatni patriotismusból.

Gyula kocsija behajtatott a csinos kis udvarra, melynek közepét egy teljes nyilásban levő tulipánfa foglalta el. Gyula megdicsérte a tulipiferát, a gróf megjegyezte rá, hogy ő azt saját maga nevelte — magról. (A gróf régi kerész lehet.)

A gróf elébb szobájába akarta vezetni vendégét, hogy az hadd piperézze fel magát, midőn az asszonyoknak be akarja mutatni — tudjuk, hogy a férfiak milyen hiuk; — azonban a véletlen meghiusítá ezt az illemszabályi jó szándékot, mert alig léptek a tornácza, a terem ajtaja eléjük nyílt, s a két grófleány, kiket a kocsizörgés figyelmessé tett, a gróf elé jött sietve.

Abban a perczen a gróf három különböző módon meglepetett arcot látott maga előtt; két leányáét és Gyuláét, kik az első tekintetre bámulva néztek össze; míg végre a nagyobbik grófhölgy kedélyesen nyújtá egyik kezét Gyula elé, másikat atyjának s mind a kettőt szívesen megszorítva, leplezetlen örömmel mondá:

— Hozta Isten! Ez már meglepetés. Hol találtál erre a mi fiunkra, apám?

— Erre a mi fiunkra? kérdé elbámulva a gróf.

— No igen, Fehér Gyulára, a kit annyiszor emlegettünk.

A két férfi most egymás felé fordult: most mind a kettő megtudta, hogy ki a másik? Gyula Somlyóházi grófot, mint hirhedett derék hazafit, becsülte rég; talán valami egyéb is sokszor juttatá e nevet eszébe.

— Valóban sokszor beszéltünk önről, szolt a gróf. Többet nem mondott, de ez soknak is elég volt. Már most jöjjön, hadd mutassam be nőmnek. Jól van ön így is; — hiszen úgy is itthon van nálunk.

Itthon van nálunk? mit jelent ez a szó.

A gróf neje nem volt a szobában, azt mondták, hogy a kertbe ment le, hortensiáit átültetni, miket soha sem biz a kertészre; mindig saját kezeivel ápolja. Kedvencz virágai.

— Akkor menjünk utána, szolt a gróf s karonfogva Gyulát, levezeté a kertbe; ott mutatá be a grófnénak, kinek az még kezét sem csókolhatott, mert a delnő keztyűi egészen feketék voltak a hortensia-földtől. A grófnő azonban igen nyájasan fogadta vendégét, még azt is megengedte neki, hogy kedvencz virágai átültetésében segítségére legyen, a mi hallatlan kegy volt a delnőtől azon ifju irányában, a ki akkor cseppent az égből közéjük.

Az egész család olyan gyöngéden fogadta őt, mint valami régi kedves ismerőst; Serena annyi szépet tudott neki mondani legelső találkozásuk órájáról, s hallgatag testvére olyan szépen tudott pirulni hozzá.

Valami gyöngébb fejü ember, mint Gyula, ebben az első órában agyon-szerelmes lett volna az egész grófi családba, elkezdve a derék családfőn, annak legifjabb virágáig; hanem Gyula elég szerencsétlen volt, vagy mondjuk inkább szerencsésnek, elébbjárni az eszével, mint szívével.

Akármilyen szépen mosolyog is az ég a földre, azért az egyik mégis ég, a másik föld, s mekkora ür van a kettő között? azt még eddig csillagászok nem bírták számokkal kifejezni.

MŰVERSENY FÜRDŐN.*

Estére még egy pár fiatal úr vetődött Somlyóházi gróf házához: egy Hálomi Aladár gróf, derék, esinos fiatal ember, szőke szakállu, szelid, behizelgő modorú ifju, meg egy bánáti földesur: Rajesovics Szilárd; bár nem mágnás, de azért mágnás-számba megy; erős fekete szemöldökei, sűrű szakállá, olajbarna arezszíne bizonyítják szerb eredetét; egyébiránt mindenki tudja róla, hogy dühös magyar, minden ultránál ultrább, ki még saját magának is opponál, s annyira szabadelvű, hogy ha ma azt mondanák neki: gyere pajtás, vetkőzzünk le mezitlára, adjuk oda csizmáinkat azoknak, a kiknek nincsen, s magunk menjünk fát vágni és kapálni, bizony mondom, megtenné; pedig azért aristokratább a chinai császárnál.

Ezekkel együtt a gróf és a kisasszonyok szépen kifőzték a tervet, hogyan fogják a jótékony műversenyt rendezni; a két grófné próbáit is adta egész készséggel a zongora mellett, játékban és énekben tanusítható képességének; azután a hölgyek szobáikba távoztak, a férfiak pedig félrevonultak a pipázóba s ott folytatták a beszélgetést.

— Barátom, szólott Rajesovics Somlyóházyhoz, tudja a magas mennykő, hiszen szép-szép az a concert; ha épen kell, még magam is fellépek benne s elfujok egy tilinkón valamit; de az engem nagyon undorít, hogy mi itt ettől a szájtató publicumtól kolduljunk valamit, mikor, ha négyen-öten összeállunk, saját zsebünkből kidobhatjuk azt az összeget, a mit így száz embertől kell összekunyorál-

* Hangversenynek nevezték eddig; de ez a szó nekem nem elég (legtöbb új szavunkkal így vagyok), mert még abban az esetben sem kifejező, ha pusztán énekelnek és muzsikálnak benne; ha pedig szavalásra is kerül a dolog, épen képtelen: mert itt a művészet versenyez — ha versenyez — és nem a hangerő.

nunk. Tudja patvar, én még a más részére sem tudok kérni, inkább odaadom az ingemet magamról. Mennyi kell arra a leégett templomra?

— Nem arról van itt kérdés, szolt a gróf, szép csendesen végighallgatva a fiatal földesurat, ki e rövid beszéd alatt három pamlagra ült le és ugrott fel újra. Tudom bizony, hogy egy pár ezer forint miatt nem siratnának meg bennünket az unokáink, de nem arról van itt szó. A mi szerepeink nagyot változtak. Vagy veszitek észre, vagy nem, annyi bizonyos, hogy mi, kiket földesuraknak neveznek, nem vagyunk ennek a népnek többé urai, de lehetünk jó barátai. Ezelőtt az volt a viszony közöttünk, hogy a paraszt felszántotta földeinket, learatta gabonáinkat; mi megtizedeltük borát, buzáját, viszont ha háboru volt, hadakoztunk helyette; viseltük az ország hivatalos terheit, s ha valahol veszély támadt, vagy kár esett, kiki segített a maga emberein, s nem folyamodott a szomszédjaihoz. Ez ide s tova másképen lesz. — Én két év előtt örökváltság útján felszabadítottam jobbágyaimat, tíz év óta küzdök köztelherviselés, adóegyenlőség mellett; s a jövő évtizedben bizonyosnak hiszem az időt, a melyben nem lesz különbség köztünk és jobbágyaink között egyéb, mint az öltözet; még ez is amazoknak az előnyére.

— Hogyan?

— Mert kényelmesebb, olesőbb és tartósabb mint a miénk. A ki ezt az intését a sorsnak birtokos uraink közül át nem látja, az tíz év mulva szegényebb lesz az utolsó parasztnál, s szánni sem fogja senki, hanem nevetni fog minden ember azon a szerenesétlenül, a ki több ezer holdnyi birtok mellett tönkre jut. Ti csak parádénak veszitek az egyenlőség eszméit, mik mellett oly szép dietiókat tudtok tartani, azt hiszitek: ez csak egy új ezifra gomb a ruhán; én pedig azt mondom, hogy ez egy egész új öltözet. Bele kell magunkat találhunk. Fel kell magunkat sok olyan dologtól mentenünk, a mi eddig nálunk az urat jellemzé. Nem mondom, hogy ezután a gróf is járjon da-

róczban és fogja maga az eke szarvát, meg hogy szakácsot ne tartson, hanem érje be piritós kenyérrel; azt sem mondom, hogy asszonyainkat szoktassuk a zongorától a guzsaléhoz; hanem azt igenis mondom, hogy a ragyogásról le kell mondanunk, mert ez nem a miénk többé, az már nemzeti tulajdon. Ez legyen épen olyan közös a tisztelt publicummal, mint az útesinálás és adófizetés. — Mindenre, a mi közügy, a közérzületnek kell contribuálni; nem szabad és nem lehet annak többé egyesek áldozatai után emelkednie. A protectori szerepet letettük és beálltunk a nemzet közmunkásai sorába, s elég szép feladat, ha azt be tudjuk tölteni jól. Öt-hat magyar mágnás — mæcenásnak — annyi a kiáltó szükségekhez képest, mint a csepp a tengerben; de öt-, hatszáz mágnás — kitartó publicumnak — ha nem épen tenger is, de mindenesetre hajókázható víz. Azért csak szoktassuk mi a közönséget ahhoz, hogy vegyen részt a közügyek pártolásának dícsőségében, s ne bizzon mindent földbirtokosai buzgóságára, mert ha egyszer azután azok is el találhatnak esni, akkor zátonyon vagyunk mindenestül.

— Tudja patvar, nem tudok velök összeférni. A legnagyobb uraság közelléte nem geniroz annyira, mint egy ártatlan lateineré (a bánáti földesur nem is gyanította, hogy Fehér Gyula is az). Ha én valakinek valami köz-célra ezer forintot adok, azt mondom neki: itt van, dugd el; ne mondd senkinek, hogy kaptad, és meg ne próbáld köszönni, mert elszaladok; ha pedig ezek közül valamelyik tíz forintot ad misemondó ruhához, vagy elszaval egy verset valami jótékony hangversenyen, ha járat egy pár hirlapot, már azt akarja, hogy a nevét minden újságban kinyomtassák, hogy verseket írjanak hozzá s minden ember ujjal mutogassa az utezán: «íme itt megy az a nevezetes ember, vagy asszonyság, a ki ezért meg azért nagy hazafi, vagy honleány». — Vigye a patvar, inkább fizetek helyette, csak ne halljam, hogy más dicsekszik azzal, a mit adott.

— De hát baj ez? kiáltott közbe Gyula nevetve. (Somlyóházinak jól esett, hogy Gyula nem érezte magát sértve e beszéd által.)

— Hogy a tatárba ne volna baj? pattogott a bánati úr; én ott hallgassam, hogy Torhányi Máté uram mint diesekszik azzal, hogy ő száz forintot adott egy zártszékért: olvassam három hétig valamennyi rongyos ujságtokból sorban, hogy ezek meg ezek a mágnások egy leégett templom javára fürdői concertet adtak, s ott derék gyapjúkereskedők Torhányi Máté úr száz forintot adott egy zártszékért; azután egy sonettet Torhányi Amáliához, a ki a karpereczét áldozta fel e czélra; mert kitelik ez ettől.

— Kérem, kérem, szólalt fel Hálomi gróf, meg lehet, hogy valamelyikünk szerelmes bele.

— Hát hisz én nem sértettem meg; de nekem nem tetszenek ez emberek, mert kevélyebbek, hiubbak és rártartóbbak pénzük miatt az első zászlós úrnál, s kapnak az alkalmon, ha azt akarják, hogy a börze asztaláról beseprett olcsó ragadmány hulladékait az ember hazafiui áldozatoknak nevezze.

— No és hadd nevezzék annak, vágott közbe Gyula, ki kezdett e vita alatt elemébe jönni. Miért ne vetnök ki az adót — közérdekből — az emberi hiúságokra, kíváncsiságra, ha ezek oly könnyen megadóztathatók? — Azután azt sem kell egészen feltenni, hogy az a lateiner publicum mind olyan tetszelgő, kiünni vágyó. Mennyi nemzeti ügy virágzik a középosztály részvéte után, a mit az még csak áldozatnak sem akar tekinteni. Hisz az irodalom, köziskolák, takarékpénztárak, gazdasági egyletek mind olyan conventionatus lábon állnak, hogy azokról soha sem tudni, ki kegyelme tartja fenn? Követeli-e valaha egy könyv megvevője, vagy egy színházba járó, hogy őt megdicsérik, hogy háládatosak legyenek hozzá? pedig általa él irodalom és művészet; ön nem találja genant állapotnak buzát, vagy repezét adatni el a piacon, s ha Torhányi urammal megalkudott az egyynyiretűre, eszébe sem jut,

hogy milyen büszke képpel fizet érte majd ez a pénz embere: hát akkor ugyan minek restelkednék, ha az a kérdés kettőnk között: «*ím én önnek egy szép dalt fogok énekelni, egy derék verset szavalok, egy szép furesaságot trombitálok el, ha tetszik megadhatja az árát, ha nem kell, odább mehet*»? Talán az, ki dalait árulja, alábbvaló ember, mint a ki gyapját adja el?

Somlyóházy kezdte észrevenni, hogy Szilárd nagyon összehúzta sötét szemöldeit, s sietett tréfásan félreírnnyozni a vitát.

— Az a vége a beszédnek, hogy mintán az indítvány határozatba ment, te pedig igen szépen tudsz gordonkán játszani, magad is részt veszsz a versenyben.

— Én? kiáltá talpra pattanva Szilárd, én?

— No ne ütögesd úgy a melledet, mert fájni fog. — Még pedig saját szerzeményedet, azt a szép hajnalköltét, a mit én úgy szeretek.

— No iszen akkor lássanak Sz . . . on hajnalköltét!

— Ne esküdjél, ne esküdjél; Serena fogja kísérni zongorán.

— Ah! Sokkal szebb lesz az, ha ő egyedül játsza zongoráján; én jobb leszek oda lenni tapsolónak, vagy billétszedőnek.

— És ha én azt mondom, hogy magam fogom a karmesteri szerepet viselni?

— Kicsoda? Te? Te magad, Somlyóházy gróf, saját személyedben? Te fogsz regens chori lenni? A kapellmeister? No akkor én leszek brugós. — Kezet ide.

Szilárd azt hitte, hogy a gróf csak tréfál; ez azonban hirtelen felcsapott, s többé lehetetlen volt a visszavonulás. Most már csak abban keresett vigasztalást, hogy osztályosai is lesznek e bajban.

— Hát ez mit fog csinálni? kérdi Hálomira mutatva.

— Ez furulyázni fog.

— Szép. Hát ez a másik? Czimbalmozik?

— Nem tud hozzá. Ez Garay Kont vitézét fogja szavalni.

— Hm, veszedelmes ember. Még a nevét sem tudom.

— Fehér Gyula.

Gyula meghajtá magát tréfás bizalommal.

— Miféle ember az? kérdé Somlyóházytól Szilárd, de úgy, hogy Gyulának is kellett hallani.

— Ez barátom, szólt a gróf mosolyogva, ez egy lángész.

— Az ördög! kiálta az fel; Az se nem rang, se nem hivatal, se nem mesterség. Mi hát mégis?

Gyula tréfás komolysággal felelt rá:

— Szegesináló mesterember.

Szilárd kezét nyujtá neki.

— No hát üdvözöllek, szegesináló mester barátom.

— Mondtam ugy-e, szólt másnap a bánáti földesúr Somlyóházinak: nem megmondtam? Én elvállalom a kedvedért a colporteurséget; vőfélykedem, verbuválok, mint a bolond, a műversenyedre részint publicumot, részint komédiást; no iszen szép tapasztalásokat aratok mindenfelől. Egy helyen azt mondták, hogy ugyan már nem szégyenlenek ilyen nagy urak koldulni? másutt a drágaságról kezdtek el beszélni, hogy mennyi mindenre kell pénzt kiadni; akadtt olyan okos, a ki felvilágosított felőle, hogy ha biztosítva lett volna templom és torony, most kárpótolnák érte a községet, mért nem biztosították? Egyik fitymálta: mire való az? szavalni, énekelni ebben a melegben; ülni egy helyen, mikor odakinn olyan szép idő van; másik jó tanácscsal szolgált, hogy ne compromittáljuk magunkat úr létünkre, léptessük fel inkább a cigánybandát, azzal is egyre megyünk. Hát még azután a kiket részvétre szólítottam fel, ott kaptam nekem való válaszokat! Legjobban jártam még, a hol egyszerűen kinevettek s azt mondták, hogy csak tréfálok: lehetetlen az, hogy nobel emberek komédiázzanak a publikum előtt! Egy szigorú mama majd leforrázott, mikor azt mondtam, hogy a kisasszonya fujjon el egy nótát a publikum előtt; hogy kinek nézem én őket? Egy ember, a kiről tudom,

hogy furulyáz, majd megduellált, mikor arra kértem, hogy nem tilinkózna egyet velünk? Azután tudtam meg, hogy titokban verseket ír a számár, s azt várta tőlem, hogy azoknak az elszavalására szólítsam fel. — Egy gazembert meg alig tudtam lerázni a nyakamról, hogy ő föllép magántánczban magát produkálni; alig birtam vele megértetni, hogy itt nem lesz bukfenczhányás. Hanem azután legszebben jártam Torhányiékkel. Tudtam jól, hogy Amália kisasszony szokott énekelni, hallottam elégszer; mindig hamisan énekel és ütenyről nines fogalma; meg is örült neki nagyon, és rögtön megigérte a közreműködést, még én magam olyan bolond voltam, hogy segítetttem neki keresni a hangjegyek között, hogy mit énekeljen? lát a mint hazaérkeztem a vőfélyi körútból, az asztalommon találok egy levelet, kívül rá van írva «100 pengővel terhelve», mintha én diligenceos posta volnék, a kinek csak a borítékra szabad nézni. Azt a levelet Torhányi úr küldi és azt írja benne: hogy igen sajnálja, hogy Amália hirtelen rosszul lett, s nem vehet részt a műversenyben, hanem ime ő küld a költségek fedezésére száz pengőt. Én rögtön megfordítottam a borítékot, belepakoltam a száz pengőt, lepecsételtem, s ráírtam, hogy «köszönik a száz forintot, a költségek már egy névtelen úr által fedezve vannak; arról a hirtelen rosszullétről pedig orvosi bizonyítvány váratik, mert ez a regula».

— Hova irtad?

— Kívül a borítékra. Ha ő az enyimre kívül ráírta, hogy száz forint van benne, ráírtam én az övére az egész tartalmát.

— No de az nagy gorombaság.

— Legyen az. Meg van érdemelve. Ezek az emberek, ezek a pénzűzsérek formaliter lenéznek bennünket. Egy-más között épen olyan megvetőleg, olyan kicsinylőleg beszélnek rólunk, mint a hogy a szinpadí bárók és grófok szoktak beszélni (néha az igaziak is) a lateinerekről. — Egyenesen azt akarta velünk tudatni: hogy a mi mulatság

megjárja nekünk, jött-ment földesuraknak, az nem illik az ő rangjához, a ki előkelő bankár s tősgyökeres gyapjúkereskedő, a ki, ha saját magáról beszél is, per nagyságos úr ezimezi magát s ezüstös liberiát hordat az inasával ebben az átkozott melegben, s minden palaezk pezsgővel kijön az utczára, hogy lássák, mit iszik, s ha a zöldben reggelizik, akkora ezüst theakannákat állít ki, mint egy torony, s gunyosan mosolyog rajta, hogy gróf Somlyóházy kisasszonyai azalatt egyszerű üvegpohárból szűröcsölik a savót. De hisz én nem tűröm ezt a fajt, s könnyebb a lelkemnek, ha a tyukszemére léphetek s azt sem mondom rá, hogy «pardon».

— Nem kell azon indulatba jönni, uram, szolt közbe Gyula; minden ember, a ki önálló, büszke azok iránt, a kiktől nem függ.

— Kérem, nagyon sajnálnám, ha ön vett volna valamit magára azokból, a miket mondtam. Tudom jól, hogy ön is iparos és speculál; s én az iparnak és speculációnak nem vagyok ellene; sőt ha észszel és becsülettel viszik a kettőt, hazafiui feladatul is szépnek találom; de utálok a szédelgőket; ezeket a senki- és semmiembereket, a kiknek semmi vállalatuk sincs, mint a szerencse, a börzei árapály, a kiknek minden mesterségük a contremine; a kik milliomosokká lesznek anélkül, hogy valami iparágat felemeltek volna; de azért elismert tekintélyek; díszpolgárok, jótékony intézetek elnökei, közhasznú társulatokban választmányi tagok; protectorok, mæcenasok, hercegek! s ha kérdi az ember: miért? azt felelik rá, hja, mert ez nagy ember; de miért? milliomai vannak! Hol vette? nem tudja senki. Egyszer azután véletlenül nagyon beüt, a hausse vagy a baisse; a nagy ember, a protector, az elnök, a mæcenas egy hét alatt épen úgy elveszti a millióit, a hogy szerezte. Ha magunkforma ember tönkre jut, azért mégis csak nemes ember marad; de mivé lesz az ilyen pénzherezeg, ha pénze elmúlt?

— Azonban mit tartoznak a mi hangversenyünkre ezek

a te expectorációid? szakítá félbe a nemes haragot Somlyóházy gróf. Ennek itt úgy is hiába beszélsz, mert ez egy megfordított parvenu: egy polgárrá lett nemes.

— Jól van, hát nem beszélünk erről többet szegcsináló barátom.

Azzal leültek a komoly férfiak az asztalhoz, megcsinálták a programmot, nagy komolysággal és jó tapintattal s másnap estére kitűzték a műverseny óráját.

Másnap estig erősen dolgozott a contremine, még pedig oly ügyesen, hogy alig lehetett észrevenni, kik ássák az árkokat. Pletykabeszéd, mendemonda elszabadult, rágalmakat költöttek a hangversenyadókra, s a benne résztvevőkre gunyt, kötekedést nekiszabadítottak; hanem az mind nem rendítette meg a gróf híveit; ők álltak, mint a szikla.

A műverseny napjának reggelén minden fürdői család, gavallér és mulató vendég kapott meghívó leveleket, melyekben Borecz uram, a gazdag birkás invitálja a válogatott közönséget magához, rózsaligeti új kastélyába, egy kis barátságos nyári mulatságra, mely el fog tartani másnap reggelig.

Itt már lehetett sejteni, hogy Torhányi uram dolgozik.

A contremine igen ügyesen volt ásva: lehetetlen, hogy ez estén Somlyóházyék hangversenyén az előadókon kívül valaki jelen legyen. Milyen szégyen lesz már az is, ha el kell azt halasztaniok.

De a gróf hívei rendületlen álltak s nem vonták vissza hirdetményüket; őket nem hatotta meg a panique; pedig tudták, hogy az egész fürdő hivatalos Rózsaligetre.

Este azután olyan tele volt a műversenyi néző terem, hogy ember nem mozdíthatta benne a tagjait, bejött rá az egész provincia; a gunyolódók, kötekedők tapsoltak és éljeneztek, csakugy rengett; a gróf úgy dirigált, akár egy maestro, Cecil úgy énekelt, mint egy angyal, a bánáti úr úgy trombitált, mint egy triton, Serena úgy zongorázott, mint egy istenasszony s Gyula úgy szavalt, mint egy hős!

Az egész multság pompásan ütött ki, mindenki meg volt elégedve; az égettek számára begyült annyi, hogy építhettek belőle iskolát és paplakot.

Ilyen ez a mi közönségünk, külön-külön akármilyen ákácziuskodó is, de együttvéve szeretetreméltó.

... A rózsaligeti nyári mulatságra pedig Torhányi uron és kisasszonyán kívül csak egyetlen egy ember jelent meg a környékből; hogy az ki volt? azt megmondom majd a jövő pillanatban; ellenkezőleg pedig eltávozott a gazda tulajdon egyetlen fia, Adorján a multság elől s átment a sz...i fürdőbe műversenyt hallgatni, míg apja a kedvéért otthon dárídót rendezett. Ott hagyta az egész kompániát.

A CONTREMINÉ.

Az, a ki Torhányi uron kívül még megjelent a rózsaligeti kastély megnyitási ünnepélyén a hivatalosak közül, senki sem volt más, mint Ludvéghy báró.

Semmi okunk sines eltitkolni a feletti csodálkozásunkat, hogy Rózsaligeten kastélyról beszélnek, mert az valóban hallatlan tünnemény lehet. Még pedig nem valami vályogresidentiáról van szó, a mit pipás nemes ember saját maga kastélynak szokott titulázni, hanem valóságos egyetemleges, vaskerítéses, erkélyes kastélyról, a miben negyvenkét vendégszoba van, s torony a közepén, esengetyűvel.

Az egész világ töri azon a fejét, hogy mi lelhetne Borez uramat késő vénségére? Ő neki palota, költséges építkezés! a ki az épületet esupán csak arra valónak tartá, hogy ember és barom meg ne ázzék; a ki annyira szerette mindenben a közönségest, a szegényest válogatni, hogy Pesten sem szállt soha valami díszesebb fogadóba, hanem kikereste magának a Két kecskét, vagy más afféle régi korbéli csárdát, s ott is összepörölt a koresmárossal, ha

neki a legjobb szobát adta, mert nem illeti az a birkás embert, a kinek a cserény alatt is meg kell hálgni.

És most egyszerre palota!

Pedig nem ment ám el az esze Borez uramnak vénségére: tudta ő, hogy mit kaszál?

Azt már vette észre, hogy fia nem akarja elvenni Torhányi Amáliát, mert Serena grófnőért bolondul. — Tehát ha már bolondul, legalább okosan bolonduljon érte: tudniillik vegye el. Így a mi kárt tett Amália elhagyásával, a grófnővel annyi hasznót hozhat vissza. Hogy a grófnőt megnyerhesse: neki is meg kell mutatni, hogy úr.

Egy napon arra a csekélységre kérte fel Borez uram Ludvéghy bárót, hogy engedje meg ő neki, — de írásban, — hogy holmi szükséges építkezéseket telhessen a bérlett jószágon. Ludvéghy báró, a hogy már tudjuk róla, nagyon jól ismerte a pomádékat; de még ilyen pomádéba bele nem ült soha, mint a melyet Borez uram csinált számára; — a szerencsétlen írásba adta, hogy építhet Borez uram Rózsaligeten, a mennyit neki tetszik, csak tessék. Fél esztendő alatt nagy kastély, mellette aklok, pajták emelkedtek a régi szennyes udvartól távol; ölték a pénzt a sok épületbe, a téglavetőnek éjjel-nappal volt dolga s nem akadt egy jó indulatú ember, a ki Ludvéghy bárónak az alatt megrántotta volna a gérokkját, mondván: «uram, ugyancsak építenek ám a jószágodon; mire a haszonbéri szerződés lejár, annyi épület lesz rajta, hogy soha ki nem tudod fizetni az árát!» magának Ludvéghynek pedig nem volt esze erre rájönni.

Igen szépen el volt intézve, hogy Borez uram lassankint Rózsaliget haszonbérletéből annak tulajdonosává váljék. Akkor aztán — lehet a grófnő után tudakozódni Adorjának.

Ez azonban mély titok volt még, s az érdekelteken kívül senki sem tudott még felőle semmit, azok pedig még egymásnak sem szóltak felőle soha.

Torhányi úr még mindig kedves leendő nászúruak

nevezte a birkást, mikor összejöttek, s olyankor mind a két kezét a zsebébe szokta dugni, mintha már ott őrizné azt a százötvenezer forintot, a mit az vőlegényi váltságdíjúl fog fizetni.

Furesa! vőlegényi váltságdíjat fizetni.

Valamint Borez uram is minden intézkedését úgy vitte, mintha Torhányi Amália kisasszonyt várná haza leendő menyéül s sok tárgyban kikérte az érdemes Kalmár tanácsát: milyen izlése van a kedves kisasszonynak a lakás, a butorok tárgyában? jobban szereti-e a porcellánt, vagy az ezüstöt, a selymet, vagy a bársonyt? a festést, vagy a szőnyegezést? s e fölött sokat correspondáltak, mintha minden a legkomolyabban menne. Pedig mind a kettő tudta jól, hogy abból már nem lesz semmi.

Mikor a sz . . . i fürdőről Torhányi irt Boreznak, hogy ő nagyon szeretné, ha a tekintetes úr holnaputánra az egész fürdői közönséget meginvitálná magához mezei mulatságra az ő — és Amália kedvéért: Borez uram, ki soha életében vendég kedvéért meg nem erőltette magát, olyan természetesnek találta e kívánságot nyomban teljesíteni, hogy válasz gyanánt másnap már a meghívó jegyeket küldte Torhányinak in bianco, a bankár írta fel magarájuk a címet, a hogy legjobbnak találta.

A mint látjuk, tehát a kölesönös egyetértés a legszebb volt a két derék férfin közt.

A kit azonban személyes czimzettel hívott meg maga a birkás, az Ludvéghy báró úr volt, ki ott közel a sz . . . i fürdőhöz lakott s be is szokott oda rándulni, a mikor azután nagyon szerette azt mutogatni, mintha gróf Somlyóházyékat boszantaná jelenlétével; a kik pedig őt fel sem vették.

Az ünnepély napján tehát Torhányi uramon és kisasszonyán kívül nem jelent meg más Rózsaligeten, mint a báró. Ellenben eltávozott hazulról Adorján. A vőlegény a menyasszony elől.

Az ilyen eseteket ez életben fatalisoknak szokták ne-

vezni. Hanem hát mire való az okos ember, ha nem arra, hogy a balsorsot hasznára forgassa?

Torhányi úr nagyon mutatta, hogy mennyire meg van illetődve az által, hogy Adorján épen most nincs idehaza; pedig gondolta magában, közelednek az én százötvenezer forintjaim, szép csendesesen közelednek, mint egy nyáj szomjas bárány az itató felé; csak hadd járja az úrfi a bolondját.

Borcz uram még jobban haragudott azért, hogy annyi szép vendég megvetette uri meghívását, ámbátor a legszepe és legjava még is eljött; de hogy ő is gondolt magában valami jót, azt az ebéd fölötti étvágyáról nagyon ki lehetett venni. Ha nem lett volna megelégedve a sorssal, bizonyosan nem evett volna annyit abból a pástétomból, a mit az erdői urasági szakács készített roppant pénzért.

Borcz uram e napon rendkívül splendidus volt. Megmutatta, hogy ő ma minden áron ünnepélyt akar tartani: nagy és fényes ünnepélyt. Ha el nem jöttek a sz . . . i nagyságos és méltóságos urak, itt lesznek a tekintetes és nemzetes urak, környékbeli tiszttartók, rövid földes urak, mezei honorátorok, az etikettel nem sokat körülményeskedő derék emberek. Azok majd megjelennek a hívásra, ha mindjárt a lakoma napján kapják is az invitátiót. Azokat lóhalálában felidéztette.

Különös gondja volt neki a meghívásoknál valamire. Arra, hogy olyan családot nem hitt meg, a melyben valami türhető arcú kisasszony, vagy tensasszony fordult elő, a kitüntetettek mind tisztos meglelt matronák voltak, vagy pedig olyan szerény hajadonok, a kik notorie rosszul választják a színeket arcaikhoz. Mit akart ezzel? azt ő bizonyosan nagyon jól értette.

Nem is csalatkozott jó emberismeretében; délután négy órára, a mikorra az ebéd ideje volt kitűzve: a meghívott compossessor urak és asszonyságok mind jelen voltak az új kastélyban; látni lehetett a Napoleon óta elmúlt divatok minden esztendei mutatványait, együtt, szép összeség-

ben; látni lehetett igen sok becsületes, hanem kissé rán-czos és naptól megsütött arcot, jó izmos tenyereket, miken fölösleges volt a keztyüviselés, mert csuklóig úgy is más színű volt rajtuk a bőr, mint azontul; valamint igen sok tisztességes főkötőt, előre és hátrafelé esapottat, s frizurákat, a miken nagyon kevés javítani, vagy elrontani való maradt hátra.

Ebben a társaságban a szépek között is szép Amália valóban úgy ragyogott, mint egy nap. Valóban nap volt; Borez úr gondoskodott számára felhőkről. Vaknak kellene lenni, a ki bámulatos szépségét meg ne látná, a kit bájainak látása el ne ragadna, a ki meg tudna állni feleuton, ha feléje indult . . .

Ilyen vak ember ugyan volt már egy a világon; Adorján urfi volt az, elég nagy kárára apjának; de hátha . . .

. . . De hátha Ludvéghy báró szerencsésebb talál lenni, mint ő volt.

Oh ez a zsiros tenyerű birkás nem olyan együgyű ember, mint a milyennek szeretné magát mutatni!

Az öreg Borez iszonyú kedves ember volt ma. Mintha feladatul vette volna, hogy minden vendégét mulattassa, úgy enyelgett, úgy pajkoskodott velük. Ő maga kezdte meg a pompás lakoma után a tánczot; nem volt ugyan olyan híres tánczos, mint fia ura, de csak ő is eljárta még a kállai kettőst; éjfélig nem hagyott békét a vendégeinek, mulatniok, jól mulatniok kellett; ha kifáradtak, punchot, fagyaltot, barbarászt hordatott közöttük, a sok becsületes ember összeitta mind a hármat.

E közben biz az megtörténhetett, hogy a báró egyet-kettőt tánczolt Amáliával is, s nincs benne semmi különös, ha azután is vele beszélgetett. Senki sem volt a társaságban olyan feltűnő szép, mint ő; akár egy camélia a mező közepén. Az is meglehet, hogy mint nagy világhoz szokott kisasszony, inkább rá termett arra, hogy a báróval valami beszélgetést tudjon kezdeni, mint a nemzetes urak szerény kisasszonyai. Hanem hát ebben senki sem

talált semmi különöst; Torhányi uramnak meg épen esze ágában sem volt, hogy törődjék vele. Ő már megcsinálta a jó üzletet a kisasszonyával; arra, hogy az miként viseli magát, neki semmi gondja; ez nincs a contractusban stipulálva.

Borez uram egy táncszünet alatt alkalmat vett magának a báróhoz vetődni. Mosolygott, köhécselt, hamisan kacintott.

— Ej, ej, ej, báró úr. Nem szeretem a dolgot, nem szeretem a dolgot.

A báró hűledezve kérdezé, hogy mit nem szeret a jó úr?

— Dejszen báró úr, látom én, a mit látok. Látnak az én szemeim jól. Hanem a báró úr szemei is ugyan gonosz szemek.

A báró zavarában a szemüvegét kereste, mintha azzal akarná megnézni, hogy milyenek hát az ő szemei?

— Látom, hová kacintgat; látom azokat a pillantásokat. Ej, ej; báró úr; az a leány már menyasszony ám; az a leány az én fiam menyasszonya; nem szabad ám már ott galibát csinálni.

Ludvéghy esküdni akart, hogy neki esze ágában sincs, a mint hogy nem is volt; de Borez nem engedte szóhoz jutni.

— No, no, no, hiszen én nem izgágáskodom; az bizonyos igaz, hogy a leány nagyon szép leány, capitalis leány, akárkinek is megakadhat rajta a szeme; hanem csak tessék tekintetbe venni, hogy az már menyasszony, Adorján mátkája, egy pár hét múlva meglesz az esküvője, tehát tehát ne tessék neki életre-halálra udvarolni.

Azzal nagy nevetgölve és hunyorgatva ismét elhagyta a bárót, ki előtt Amália most már kétszeresen kezdett érdekes lenni. Menyasszony; Adorján mátkája, pár hét múlva akarnak esküdni; — ez megérdemli a fáradságot.

Most már halkabb suttogással beszélt a báró Amáliával s mélyebben nézett annak szemcibe a legközelebbi táncz

alatt, s a mint ő melegebben nézett annak arczára, az is annyival elevenebb volt. Így történik az mindig a világon.

Borez uram úgy tett, mintha rájuk sem nézne s kezeit dörzsölte örömeiben, a mint úgy látta őket együtt suttogni.

A tánczterem jázmin- és rhododendron-bokrokkal volt feldisztatva, miket a birkás Pestről hozatott ide nagypénzért, egy ilyen bokor alatt állt egy karos szék, melyen Amália szokott ülni, ha a tánczból visszatért, a mellett meg volt egy gömbölyű kartalan szék; arra tette le a báró kalapját, midőn őt tánczba vitte.

Borez uram észrevév, hogy Amália egyik keztyűjét ott feledte a karszéken, s szép esendesen odasompolygott, s mikor a füzértáncz szövevénye minden ember figyelmét lefoglalá, akkor felvette a karszékről a félkeztyűt s behajítá a báró kalapjába.

Azután rávárt, míg a füzértánczban elviszi valaki Amáliát, a báró mellől, s ez egyedül marad. Akkor oda-lopózott a háta mögé.

— Hm, hm báró úr; kégyed tánczosnéjának ugyan szép fehér keze van.

— Azt nem tagadhatom, Borez uram.

— Hihetőleg azért vetette le félkeztyűjét, hogy lássák, milyen fehér keze van.

— Borez uram olyan sokat tart az etiquettere, hogy azt is észreveszi, ha valaki fél keztyű hijával tánczol.

— Kivált, ha sejtem, hogy az a félkeztyű hova lett?

— Ugyan hova lehetett?

— Ha jól láttam, egy olyan világos, rózsaszín keztyű a báró úr kalapjában van.

Ludvéghy zavarultan mondá:

— Micsoda? Én nem tettem oda.

— Ah! azzal azt akarja mondani báró úr, hogy a kisasszony maga hajította bele; szólt rá Borez uram nehez-telő nevetéssel. Ha ha ha; ez nem volna rossz, talán saját kalapjának nézte volna a kisasszony.

Hölgy-keringő volt, a bárót elvitték Borez uram elől, visszatért helyette Amália.

Borez úr atyai komolysággal kezdett vele beszélgetni.

— Nem vesztett el valamit, Amáliácskám?

— Én? nem, felelt a delnő fanyaron.

— Gondoltam; a félkezyűjét.

— Oh nem, otthagytam, a hol ülni szoktam, a széken.

— Vagy úgy? már az más. Én mást gondoltam; imént láttam, hogy a báró úr egy világos rózsaszín kezyűt fölvetett a földről, s azt megcsókolta és azután a kalapjába tette. No csak hogy nem a kegyedé volt. Engedje hát azt a szép kezét megcsókolnom.

Amália kezyűtlen kezét nyujtá neki, a másikat ruhájá fodrai jól elrejték; halavány volt, mint a fal, s nemsokára ismét piros lett, mint egy tetten kapott gyerek. Pedig még nem vétett semmit.

Borez uram mosolyogva ment odább, s egy óráig éjfél után vissza sem tért a terembe. Látni lehetett, hogy leült Torhányival kártyázni, a mi soha sem volt szokása, és vesztett nagy pénzeket, olyan könnyű szívvel, mintha az csak polyva volna.

A báró és Amália pedig most már félénk bujdoklással találkoztak, s elfogult kebellet váltottak szót; Ludvéghy valóban elrejté keblébe Amália félkezyűjét s a leány nem merte azt keresni. És azután elkezdtek egymást kerülni s csak messziről néztek össze: ez már rossz jel.

Éjfél után két órakor Amália kijött a tánczteremből s apjának mondá, hogy feje fáj, nyugodni szeretne menni.

Borez uram maga ugrott fel helyéből, odaadta a kártyát valami szájtátó ispánnak, hogy játszék helyette s kapva egy gyertyát, saját maga kívánta a kisasszonyt azon szobáig elvezetni, a hol a nőcselédség szolgálatára vár.

Három-négy pompásan szőnyegezett és diszesen butorozott szobán kellett keresztül menniök.

Borez uram édeskés hangon kérdezé Amáliától, hogyan tetszik neki ez a kastély?

Amália szórakozottan felelé, hogy biz az nagyon szép.

— Kár, kár, mondá Borez uram, hogy csak rövid ideig marad a mienk.

Amália ránézett nagy, méla szemeivel s azt kérde, hogy miért?

Borez uram igen őszinte hanglejtéssel ekkép felelt:

— Mert az én haszonbéri szerződéseim rövid időn lejár, s akkor a jószágot minden rajta levő épülettel együtt viszsza kell a báró kezébe eresztenem.

— Hát ez a jószág a báróé? kérde Amália csodálkozva. (Neki mindig azt mondta az apja, hogy azt már Borez uram rég úgy eltakarította a báró kezéről, hogy annak egy bokorhoz sincs többé joga benne, a mi igaz is volt.)

— Persze hogy a báróé; no hát természetesen a báróé; mi csak árendások vagyunk itten, én vagyok az öreg birkás, Adorján a fiatal birkás, a nagyságos báró úr a földesúr; no hisz az természetes. A nagyságos úrnak igen sok birtoka van; maga sem tudja, hogy mennyi; Rózsaligetet tán tíz esztendeje, hogy nem látta.

A szobalány átvette Borez uram kezéből a gyertyát; a birkás jó éjszakát kívánt leendő menyének s engedte őt hálósobájába menni.

Ő pedig sietett vissza a báróhoz.

Ludvéghy arczán meglátszott a titkos tartózkodás, midőn Borez uram komoly arczczal karját érinté s azt mondá neki, hogy egy pár komoly szót akarna vele váltani egy szögletben.

— Megbocsásson báró úr, szólta a birkás, midőn a sokaságtól félrehúzhatta Ludvéghyt; a mért olyan vakmerő vagyok, hogy nagyságodat így amúgy bátorodom egyről-másról szölongatni. Mert nem mintha ez vagy amaz, hanem már csak mégis, tetszik tudni, rám nézve nem közönyös a dolog. Mert jöhetne valami közbe; én nem mondom, Isten mentsen; hanem az ránk nézve igen nagyon kellemetlen dolog volna. Amália igen jó partie volna az én Adorjánomra nézve; kérem alássan az apjának két

milliója van ; ez nem bolondság magunk forma szegény emberek közt. Az öreg Torhányi minden órában kivehet a zsebéből öt-hatszáz ezer forintot, van két milliója. Ez nagy rubrica. Én csak azért szóltam nagyságod előtt ilyen őszintén, hogy valami módon ez a házasság el ne romoljék, a mi nekünk nagy kárunkra volna. És én remélem, hogy nagyságod annyi esztendei hűségünkért nem kívánja azt a kárunkat. Egyébiránt hiszen nincsen is voltaképen mitől félnem ; a fiatalok szeretik egymást, bolondulnak egymásért, Adorján derék legény s nem hiszem, hogy olyan könnyen kivesse őt Amália fejéből ; hanem csak úgy beszéltem. Ezer bocsánatot kérek szertelen bátorságomért.

Ez volt Ludvéghy fejének az utolsó ütés, hogy tökéletesen elkábulva odaessék, a hova Borez uram akarja. Torhányi két milliója nagy szó. Körülbelül annyi elég volna, hogy Ludvéghy állapotjai rangirozva legyenek.

Hogy a birkásnak valami kára ne történjék e miatt, arra ugyan nem nagy lelkifurdalást érzett magában, arról a régi hűségről pedig épen sokat tudott volna beszélni. S utoljára még csak azt kelle hozzá hallania, hogy különben nincs mit féltetni tőle Amáliát, mert hisz Adorján derék legény ! Ez egy maga elég ok lett volna eldönteni a kérdést, de volt ott még több is.

Borez uram megint leült Torhányival kártyázni. Reggelig ütötték a kártyát ; a bankár jó csomó pénzt elnyert a birkástól s iparkodott úgy tenni, mint a ki föl sem veszi a nyereséget.

De Borez uram még kevésbbé törődött a veszteséggel, mert az ő játékában is meg volt nyerve az első robber ; ezen az éjszakán Amália és a báró nem hunyhatták le szemeiket ; — egymásról gondolkoztak ! . . .

Adorján reggelig sem érkezett vissza ; a vendégek sugtak-bugtak, mindenféle mesét fújtak egymás között : képzelhetni milyen nagy zavarban lehet most az öreg Borez, és a menyasszony apja, különösen maga a szép menyasszony, ki iránt vőlegénye ennyire figyelmetlen, és mégis mind a

hármán úgy tesznek, mintha e kimaradás őket legkevésbé sem érdekelné.

Az öreg birkás és a kalmár a kávé reggeli óta egy félre-eső szobába vették magukat s ott tanakodnak a jövőendő dolgai felől. Borez uram igen beszédes kedvében van ma, olyan kedélyes, olyan barátságos leendő nászura ellenében, elnézi annak urhatnámos ferdeségeit, nem szólítja meg érte, ha Torhányi úr csizmáit is felrakja a bársonypamlagra (máskor a hárságyról is lekergette volna velük), hogy porcellán csészéit rongálja azzal, hogy cukros rhumot éget bennük, s hetykén fitymálja a főzött theát, belekóstol s miután annyi drága cukrot, rhumot és tejszint belevesztegetett, ott hagyja: — Borez uram most mindezzel nem törődik. A nászhozományon alkusznak.

Olyan komolyan, mint a kik valósággal össze akarják gyermekeiket házasítani. Nem engedékenység, valóságos szeleburdiság, a hogy e nevezetes positiót elengedik egymásnak foglalni. Mindegyik azon iparkodik, hogy többet ígérhessen a másiknál. Milyen hintókat, milyen lovakat fognak adni gyermekeiknek, hány személyre való ezüstöt, asztali készletet? milyen rengeteg évpénzt? hová fogják őket utaztatni a lakadalom után? Párisba-e vagy Ostendébe? Kiket kérnek fel násznagyokul? A börzeüzér nagy dolognak tartja, hogy az ő leányának a híres X. lesz a násznagya, a ki báró Sina után a legelső ház Bécsben; Borez uram pedig azzal kérkedik, hogy az ő fiának maga a báró úr lesz a násznagya, egy mágnás; a hogy illik nemes emberhez a választás. Ezen egy kiesinyt összekoczkodnak, aztán megint kibékülnek s azzal végzik, hogy elkezdik egymás násznagyait kölcsönösen dicsérni és magasztalni s bámulnak rajtuk minden megbámulható tulajdonságot; végtére aztán meghatározzák az esküvő napját; egymás kezéből kapkodják ki a kalendáriumot; egyiknek a hétfő ellen van kifogás, mint szerencsétlen nap ellen, másiknak a szombat nem tetszik, mert akkor a cselédséggel kell számolni, a vasárnap nagyon közönséges, akkor csak mes-

teremberek lakodalmaskodnak, végre megegyeznek egy csütörtökben, mely egyforma távolságban esik mind a gyapjúnyíratástól, mind az ultimótól, a mikor egyik másik úr nagyon el van foglalva, azt a napot megjegyzi vörös tintával s Torhányi úr beírja tárczájába kettős notabene alá.

Azt egyik sem ejti ki a száján, hogy hát ha mind ebből semmi sem lesz? a mit már előre tudnak. Arra az esetre ott van már a vinculum. A két úr olyan szívesen mosolyog, mikor egymással kezet szorít az alkudozás szerencsés bevégeztével: valjon melyik fog közülök utoljára nevetni? . . . . .

Amália és a báró a kastély parkjában sétálnak ez alatt.

Oh ti érzékeny lelkű ábrándozók, kik szeretitek megtudni, minő hangon beszél a keletkező szerelem, jertek velem, rejtjük el magunkat e vén platánfák mögé, ide a sűrű jázmin-bokrok közé, s hallgassuk ki, mit beszélnek itt oly egyedül, oly csendesen, midőn nem félnek leelkedő hallgatózástól, midőn az öregek odafenn a zugban üzletről és számokról értekeznek.

— Ez a park itt nagyon régi; szólt a báró Amáliához, kit alá s fel kísérget a tekervényes utakon; ezt nem a birkás ültette (képesnek hitte tán Amáliát, hogy azt is elhiggye, mintha egy esztendő alatt a birkás erdőket tudna elővarázsolni a földből), ez csak utakat csináltatott bele: megengedtem neki; de azzal is rászédett, mert az utakat mind arra vitette, a hol legsűrűbben álltak a fák s útrendezés örve alatt egy pár száz öl fát eladott a parkból.

— Oh minekünk nem ilyen parkunk van Kis-Édenben, szólt bele Amália; papa egy egész szigetet vett magának a Duna közepén, azt töltéssel vétette körül s pálmafákkal ültette végig.

— Valóságos pálmafákkal? kérdé a báró. Az grandióz!

— Oh igen, ott nagyon sok van.

(Tudniillik, hogy Győr-Komárom tájékán az olaszjege-nyét pálmafának hívják.)

— Azután abban ninesenek ilyen közönséges fák. Én az ilyenek alatt járkálni sem szeretek. Nálunk esupa exotieus fák vannak, a miknek pompás levelük és viráguk van, egy kis liget egészen tulipánfákból ültetve, meg idegen fenyőfák, a miket nagy cserepekben télire az üveg-házban tartanak; az aztán sokkal szebb.

— Ah, látha még az én aranyvári kastélyom kertjét látná a kisasszony, sietett Ludvéghy folytatni a szót; azok az aruariak, malvariak, rendrondonok, radicalisok, a mik ott vannak!

Amália egészen meg volt hatva e furcsa nevek által, mikért valami botanicus nagyon megnézte volna a bárót, s bámulatában azt kérdezte tőle:

— Van talán a báró úr angolkertjében olyan Nelsonfais, a milyenről most olvastam a Leipziger Mode-Journalban?

— Oh de mennyi! válaszolt Ludvéghy könnyű szívvvel.

Tudni kell, hogy azt a Nelson-fát akkor fedezték fel Californiában, egynek-egynek a kerülete derékban tizenkét öl; a lombjai alatt pedig elférne a bárónak az egész aranyvári dominiuma, a hogy az már körül van harapdálva birói zárolásokkal.

— Kegyed járattja a Leipziger Modejournalt? (Most erre tért át a beszéd.)

— Oh csak a divatképek végett. Azok szerint szoktam a himzeteket megrendelni.

— Úgy hiszem, hogy a párisi Moniteur szebb mintákat közöl.

— Mi magunk szoktunk minden évben egy párszor Párisba menni. S akkor legjobb alkalom van a divatot megismerni. Oh ide csak akkor jön már minden, mikor elavult s kiment a divatból.

— Hát nagyságtok többször járnak Párisba?

— Oh igen. A papának mindig el kell menni, mikor a vasut-részvényesek gyűlést tartanak, neki is van egynehány

száz részvénye, ilyenkor azért szeretek vele menni, hogy ha jó kedvében van, mindent vásárol. Tavalý is hogy elvitt, egyszer csak felültetett a hintóba, a palais royal mellett álltunk meg egy elegáns velencei csipke-árus boltja előtt; — ekkor azt mondta a papa: «mademoiselle (mindig csak úgy hí) én ma az összeszámlálásnál százhuszezer frankkal többet nyertem a rögtöni hausse által, mint a mennyire számítottam, azt íme most önnek a rendelkezésére bízom», s ki nem engedett addig jönni a boltból, míg azt ott el nem költöttem.

• Ludvéghynak ennél a szónál kápráztak a szemei.

— Ah, én akkor éppen Párisban voltam. Emlékezem rá, hogy kegyedet látnom kellett akkor az italiennesban; mindenkinek föltűnt; az a ragyogó szépség, az a választékos öltözet; mindenki kérdezte egymástól: ki lehet ő? de senki sem tudott felelni; nemde egy földszinti páholyban ült, vis à vis a prosceniummal?

— Igen, szólt Amália, lesütve szemérmesen nagy ragyogó szemeit, s alattomban ismét félre pillantva udvarlója arczára.

— Megálljon, megálljon! most még többet is tudok. Másodszor ismét találkoztunk a longchamps-i mezőn; nagysád egy elegáns tilburyban ült, brüsseli csipkeruha volt rajta, florentin kalapját kezében tartotta, hogy gyönyörű fekete hajfürtei à l'anglaise szabadon omolhassanak alá, úgy nézte a futtatást; nemde így volt?

— Igen, igen; helyeslé Amália elevenen.

— Nem emlékezik már rá, hogy egy lovag odaléptetett nagysádtok hintaja mellé, kék voillal a kalapja mellett?

Amália a fejével inte, hogy emlékezik.

— Az én voltam. Valakitől megtudtam annyit, hogy nagysád egy ausztriai bankár kisasszonya s gondoltam, hogy kellemesen fogom meglepni abban a francia idegen városban, ha egyszerre ismerős nyelven szólítom meg: «welches gefällt Ihnen am meisten unter diesen Pferden?» Kegyed meg volt lepetve és elmosolyodott rá.

— Igen, igen, már emlékezem.

— És azután kegyes volt nyájas mosolylyal felelni, hogy azon sötétpej telivérnek adja át sympathiáját, melyet kék esikos, veres sapkás jockey lovagol. És én erre azt feleltem: igen boldoggá vagyok e nyilatkozat által téve; az épen az én lovam, a «Son of the Sun», így ez, ha a nagy jutalmat nem nyeri is, mégis nyertes marad.

Erre a nyilatkozatra Amáliának igen jól illett félreformitani arczát és szemérmesen elpirulni.

— És nagysád sympathiája csodálatos bűvszer volt rám nézve, mert a nagy díjat csakugyan a Son of the Sun nyerte el azon a versenyen. És én akkor azt mondtam nagysádnak, hogy e csodahatású rokonszenv mennyit érhetne egy férfirra nézve!

Amália nagy legyezőjével hajtotta arczáról a forróságot.

— Azért tetszett nekem nagysád oly ismerősnek e mostani találkozásunkkor; és nagysád nem emlékeznék én reám és azon jelenetre ott a longchamps-i versenynél? ahol az én Son of the Sun-om az ötezer sovereigndort elnyerte?

— Oh igen jól; rebegé halkan Amália s reszketeg sóhaj-tást engede szép hullámos kebléből feldagadni — az édes emlék nevében.

Most már mind a ketten jól emlékeztek egymásra.

Legszebb volt a dologban az, hogy azon kérdéses lóversenyen egyik sem volt ott közülök. S az egész kölesönösen emlékezetes eset soha sem történt meg; nem volt az egyéb, mint két hiu lélek fitogtatása, mely dicsekedést csinál abból, hogy neki csak a külseje aranyos. Amália gondolta magában, jó lesz elfogadni annak a delnőnek a képét a báró szívében, a ki azt a longchamps-i mezőn úgy megigézte, a bárónak pedig csak arra volt szüksége, hogy Amáliával tudassa, miszerint az ő lovai a longchamps-i mezőkön szoktak első versenydíjakat nyerni. Hogy ez historice nem igaz, az nem tesz semmit. Ki járhat utána? ügyes gavallérok sok ilyen jeles adattal gazdagítják a kisasszonyok ismereteit.

Ez alatt Borez uram hajduja annyira vitte az igyekezetet, hogy rátalált a báró úrra és Amália kisasszonyra a ligetben, s tudtukra adá, hogy az öreg urak már odafenn várnak rájuk régen a reggelivel; mind elhül a csokoládé.

Felmentek; odafenn Borez uram igen szívesen fogadá őket s a báró urat félrevonván, barátságos susogással tudtára adá, hogy Torhányival épen most határozták el fiának Amália kisasszonynyal leendő egybekelése határnapját, s hogy mind a ketten éktelenül le lennének kötelezve s rendén túl boldognak éreznék magukat, ha a méltóságos báró úr kegyeskednék elvállalni a násznagyi hivatalt a vőlegény részéről.

Ludvéghyt meglepte az ajánlat; annyira meglepte, hogy az első szóra elfogadta azt.

Azután Torhányi úr a jelenlevő vendégeket mind meginvitálta fejenként és személyválogatás nélkül, leányának Borez Adorján úrral tartandó menyegzőjére saját uri házához, a mi igen ocsó nagylelkűség volt tőle, miután saját uri háza a Rába és Duna összeshakadásánál van építve, a meghívott vendégek pedig Szathmárban, Bereghben laknak, vasut meg nincs, s nem igen valószínű, hogy valamelyik nemzetes úr aratás idején saját fakóit befogassa, hogy egy dunamelléki lakodalomban pipázhasson; — aztán meg — úgy sem lesz az egészből semmi.

Végül aztán összeesókolóztak vendégek és nászura, elbucsztak egymástól külön és összesen, kiki rátalált a maga kocsijára s ment, a merre lakott, a báró és Torhányiéék vissza a sz...i fürdőbe.

Fele uton találkoztak Adorjánnal, ki lóháton nyargalva jött Sz...ról Rózsaliget felé. Mikor megismerte őket, sarkantyuba kapta paripáját, s a hogy elhaladt mellettük, egy kissé megbillenté a pörge kalapot fején; ez volt minden üdvözlete menyasszonyához. A hogy tovavágtatott, Torhányi utána nézett a hintó ablakán át sokáig, azután belső örömtől mosolyogva ült vissza helyére, mikor nem lát-

hatá többet; Adorján egyszer sem nézett vissza. Minden nagyon jól megy.

Vőlegény és menyasszony szíve olyan sebesen távoztak egymástól, a milyen sebesen a nyargaló paripák vitték őket keletnek, nyugatnak.

A YANKEE TRIKK.

— Na te korhely, kiálta fia elé Borez uram, enyelgő hangon, a mint az lováról leugrott az udvaron. Hát most kell jönni? Jól van, jól no; már elmentek, senki sincs itt. Azzal leporolgatta fia kabátját s bekísérte a szobába, szépen előre bocsátva őt, mint uri gavallért.

Adorján is bizalmas lábon látszott állani ezuttal apjával, mert egy cseppet sem félt tőle; enni kért valamit, mert nagyon megrázta a ló, s végigfeküdt a pamlagon, mert huszonnégy óra óta nem aludt.

— Hát mennyire vagy a kontesszszel, he? kérde az öreg, odaülve fia lábához. Beszéltél már vele?

— Rendén vagyok; szólt Adorján, mind a két kezét feje alá téve. Hallgasson csak ide apám.

— No, hallgatok; hogyne hallgatnék: hát hogyan volt? mi történt? Mondd el csak fiacskám.

Az öreg birkás most nem fényezgette vasvillával a fiát, nem ordított a százötvenezer forintja után; még fiacskájának nevezte őt.

— Jól ment minden. Serena úgy zongorázott, mint egy istenasszony; még most is itt zúg a fülemben. Nem tánczra való nóta volt ugyan, de azért nagyon szép. Én közepett ültem és úgy tapsoltam, hogy előttem és mögöttem nem maradt ép pad.

— No azt szerettem volna látni.

— Egy ember pisszegni próbált mellettem; no iszen belecsaptam annak a kalapot a fejébe úgy, hogy nem tudom, hogy jött ki belőle?

— Azt ugyan derekasan tetted.

— A koncert után meg odavittem a kontesz ablakai alá a bandát s a legszebb nótákat huzattam egy óra hosszat.

— Lám, hogy tudja, mi a gavalléros? Hát magával nem beszéltél Adorjánkám?

— Csendesen csak. Várjon sorára. Onnan elmentünk a fürdőházba, kompániástul; a fiuk ösztönöztek, hogy mulassunk még; én bankot adtam.

— No no. Megint vesztettél?

— Bomlottul nyertem. Reggelre az egész fiatalság schwarez volt.

— Mi? mennyit nyertél? kapott rajta az öreg birkás, ki emberi közönséges szokás szerint csak azt szokta játékosnak szidni, a ki vesz; a ki nyer, tisztességes ember.

— Ötezer egynéhány száz forintot takarítottam el tőlük, felelt lusta nyugalommal a korhely.

— Megvan? Elhoztad?

— Nincs biz abból egy fillér sem. Üres a tárczám, mint új korában, mikor a kutséber rám disputálta.

— Te bolond te!

— Dehogyan vagyok én bolond. Nagyon is okos ember vagyok. Mikor reggel felé vége volt a játéknak, a megkoppasztott fiatalság hosszú képpel lézengett erre arra; akkor azt mondtam: «adjatok ide egy ív papirost; adjatok tintát és tollat; mondja meg őszintén mindenki mennyit vesztett? s írja ide a nevét, meg a vesztett összeget. Rám néztek, hogy mi lesz már ebből? Az ív tetejére felírtam: «Jótékony adakozás a sz . . . i vendégurfiak részéről Borez Adorján felszólítása folytán a **i tűzkárvallottak részére, ajánlva a gróf Somlyóházy kisasszonyok kegyes kezébe.» Azzal kitettem az asztalra a bankot, számlálja ki belőle kiki mennyit vesztett; a pénz már ugysem az övé, írja alá. — A mi fennmarad, az az enyim, azt én irom alá.

— Ej te bolond, azt mégis nem kellett volna odaadnod.

— Hagyjon békét. Ötletem furorét csinált. A gavallérok

szívesörömet csináltak nagylelkűséget a veszteségből s akkor én egy deputatio élén vittem el a közel hatezer forintra menő összeget Somlyóházyékhoz, s átadtam azt a károsultak számára Serena kisasszonynak, egy szép dictió mellett. Ez aztán megtette a hatását. Az öreg gróf kezét szorított velem, s úgy megdicsérte a mai lelkes fiatalságot, mely a helyett, hogy vagyonát haszontalan kártyaasztalok mellett fecsértené el, inkább nemes áldozatokra adózik vele.

— Nono, hátha majd megtudja.

— Nem tudhatja azt meg. A kik jelenvoltak, mind áldozatul estek s van eszük, hogy el nem árulják magukat, mikor így tiszteletet vehetnek maguknak azon a veszteségen, melyért különben kinevették volna őket. Serena el volt érzékenyülve, ő is odajött és megszorította a kezemet; egy szót sem tudott szólni, de szemeiben könny ragyogott. Oh milyen szép volt ez a leány! Ha látná őt apám!

— Látnám? mit látnék rajta. Szépség: — szépség; egyik leány olyan szép, mint a másik. Amália még sokkal szebb. De Amália csak egy kupecznek a leánya, ez pedig egy grófkisasszony. — Ez már tesz valamit. Gondolod, hogy hozzád adják?

— Én azt hiszem, hogy szeret.

— Nem az a kérdés, hanem hogy hozzád adják-e?

— Azt nem tudom.

— Hát miért ne adnák? Tán azért, hogy csak közönséges nemes vagy? Hát nem lehet-e te belőled is báró, vagy gróf? Nem tudok én annak utána járni? Ha épen az kell; ha épen azt kívánják. Nem hangzanék elég szépen Rózsaligeti gróf Borcz de eadem? Én nem ijedek meg semmi költségtől; a mibe kerül, abba kerül. Az én fiam gróf lehet; a birkás fia egy gróf, és menyé egy grófkisasszony.

— Hát Torhányiékkel mit végezett, apám?

A birkás szemrehányó sóhajrással mondá:

— Ott a te bolondságod szép galibába kevert engem; hanem — az én eszem majd kiségit abból, csak bizd őket rám, és a mire kértelek, azt el ne felejtsd.

— Micsoda?

— Hogy senkinek ne mondd, hogy Amáliát nem fogod elvenni; várd be, míg ő mondja, hogy nem megy hozzád. Hogy azt kimondja, az az én gondom lesz.

Ezzel magára hagyta fiát az öreg Borez s míg az jóízűen falatozott növekedő szerelme mellett, addig a birkás bement saját szobájába; magára zárta az ajtót; papirost készített levélnek és leült írni.

Levelet írni nem valami rendkívüli dolog akárkinél is; de ha ép jobbkezü ember arra a gondolatra vetemedik, hogy mikor levelet ír, balkézre fogja a tollat, s ha azt éppen Borez uram cselekszi, az csakugyan különös tréfa. Mert először is balkézzel senki sem tud olyan szépen írni, mint jobbal; aztán lassabban halad vele, s végtére éppen nem hasonlít az írás saját autographonjához . . .

Aha! tehát hogy nem hasonlít saját kéziratához.

Az egyik levélbe következő dolgokat írta Borez uram, ákombák kezevonásával:

«Kedves kisasszony!

«Milyen nagyon sajnálkozásra méltó a kisasszony, hogy egy olyan korhely, csapodár emberhez vesztegették el, mint az a Borez Adorján. Nem elég, hogy elég goromba volt éppen akkor elmenni hazulról, a midőn a kisasszonyék az új kastélyban meg akarták látogatni, hanem ugyanakkor a sz^{*i} fürdőben egy más kisasszonynyal mulatott. Egy grófkisasszonynyal, a ki után bolondúl, mert olyan polgár leány, mint kisasszony, nem elég a kevélynek. Azt gondolja, hogy a kisasszony is nem mehetne grófhhoz, vagy báróhoz, ha akarna. Én csak együgyü cseléd vagyok, a ki ezeket írom, de én nem állhatom meg, hogy meg ne irjam a jó kisasszonynak, milyen ember az az Adorján úrfi. Mikor le-leiszsa magát, olyankor kibeszéli, hogy csak azért veszi el a kisasszonyt, mert sok pénze van, hogy adósságát kifizesse. Ha ráunt, majd le tudja rázni a nyakáról. Ó, meg a vén apja, nem is hiják másképen a kisasszonyt, mint «az a kupeczfajta!» Gyalázatos dolog

ez. Csak arra kérem a drága kisasszonyt, hogy ne mutassa ezt a levelemet senkinek, mert még ráismernének az írásomra és rögtön elesapnának innen. N. N.»

Igy ni. — Azzal borítékba tette a levelet, ráírta a címet: Nagyságos Torhányi Amália kisasszonynak, poste restante Sz*n.

Tapasztalatból tette-e, vagy lélektani combinatióból? annyi bizonyos, hogy igen helyesen tevő a birkás, midőn azt írta a levélre, hogy poste restante, mert egyenes úton aligha az apa kezébe nem jutott volna a levél; míg az nagyon valószínű, hogy a jónevelésű kisasszonyok mindenkor ismerik levelezéseiknél a poste restante előnyeit s használják is minden alkalommal.

Ez volt az egyik. Ezt egyszerűen beküldte egy lovaslegénytől a legelső posta-állomásra.

A második levél ilyen tartalommal tölt meg:

«Servus Bruder!

«Ha nem tudtal még, hát már most megtudhatod, mi oka volt annak, hogy Serena grófné a faképnél hagyott. Más ifjut szeretett: a szép Borez Adorjánt s mondhatom, hogy nem rossz izlése van. Még talán hozzá is menne, ha a fiu házasulandófélben nem volna. Az a legszebb a tréfában, hogy Adorjánának éppen te vagy a násznagya — ki menyasszonyát számára megkéred. — Ha csak annyi eszed volna, mint egy falusi kisbirónak, s annyi kurázsíd mint egy harangozónak, igen jó tréfát csaphatnál ezúttal, boszút állva magadért és másért; de minthogy egyik sines, hát servus; maradj ülve.»

Ezen levél báró Ludvéghynek lett czimezve.

Ezt már nem bizta másra Borez uram, hanem maga tette a zsebébe; befogatott érte s elment vele hat mérföldnyi messzeségre, Nagyváradra, ott tette fel a postára: senki sem tudhatta, ki küldi?

Az ember nem hinné, mennyi bennszületett ravaszság van az ilyen emberekben, a kik egy héten csak egyszer mosdanak.

Mind a két méregadag megérkezett küldetése helyére, s mindakettő megtette a hatását.

Amáliának ártani kezdett a sz . . . i víz. Valami együgyű orvos volt ott, az elhitte neki, hogy ez a fürdő a kisasszonynak veszedelmes vértolulást okoz, s Torhányi úr atyai kötelességének tarthatá leányát felvinni Marienbadba, a mi igen szép járó föld Erdély szélétől mérve.

Mintegy véletlenül báró Ludvéghy is éppen Marienbadba utazott.

Egyik sem tűrhette, hogy mindennap lássa, hallja, mily nyilvánosan udvarol Adorján Serenának, hogy sutognak az emberek, miszerint a gróf nem ellenzi, ha Serena hozzá akar menni, anyja nem törődik vele, mert már évek óta nem szól Serenához egy szót sem; de hiába is elleneznék, mert a grófnő akkor csak csupa szeszélyből is hozzá menne, s ha tiltanák neki, elszöknék utána.

Akkor feltűnt előtte az ifju, mikor a leégett falusiak számára oly jelentékeny összeget gyűjtött össze barátai és saját zsebéből; azt nem is sejti, hogy ez a gyűjtemény milyen furcsa úton ment végbe. Akkor még csak feltűnt előtte Adorján. Egy pár emberrel találta tudatni, hogy becsüli ezt az ifjut; persze minden ember rögtön azzal válaszolt neki, hogy elmondta a mi rosszat Adorjánról csak tudott, hogy ez milyen korhely, mily kicsapongó, mily csapodár, műveletlen, durva, iszákos és a többi.

Ettől azután egészen szerelmes lett bele Serena.

Mentül jobban szólták, annál becsesebbé lett előtte.

Lehet, hogy durva, kicsapongó, gondolá magában; de nemes szíve van, de lelke romlatlan, öserejű; egy nő, ki igazán szeret, ki élni tud azért, a kit szeret, drágakővé fogja őt simíthatni. Serena boldog volt abban a gondolatban, hogy ez elvetett gyöngyszemnek ő adhatja meg eredeti ragyogását. S annyi önérzet, annyi hiuság volt benne, hogy erre képesnek hitte magát. A léha ifju gondatlan szavaiban kereste a mély értelmet, rendetlenségeiben geniálitást talált, s becsülte benne azt, a mi különben na-

gyon keveset ér a világban: a nyers, egyenes őszinteséget.

Pedig semmi sincs annyi hamisításnak kitéve, mint ez a szép, becsülésre méltó őszinteség; még a csokoládé sem. Vannak goromba, válogatatlan beszédű emberek, kik, ha rákerül a sor, olyan szépen el tudják mondani a hazugságot, mint a legsimább udvaronc, a ki abból él.

Végre egyszer azt is megmondták Serenának, hogy Adorján, míg előtte olvadozik, azalatt egy más nővel jár jegybe; a kit el kell neki venni, mert 150 ezer forintnyi kötvény van a visszalépés ellen róva: ez pedig nagy pénz; Serenának összes vagyona sem megy annyira, mert apja nem volt különösen gazdag.

Serena úgy tett az ellenvetéssel, a hogy magához és Adorjánhoz legméltóbbnak gondolá.

Mikor egyszer alkonyatkor a sz...i kert virágos fái közt sétáltak, megfogá imádója kezét s tiszta sötét szemével annak szemeibe nézett.

— Feleljen nekem egy szavamra őszintén, Adorján.

— Parancsoljon velem; szólt az ifju határozott arccal. El volt tudniillik határozva, hogy annyit fog hazudni minden kérdésre, a mennyit csak elbir.

— Ön jegyben jár Torhányi leányával.

Adorjánnak e helyen jó módja volt kétértelmű válaszokat adni.

— A világ azt beszéli; apáink is úgy végezték; de mi magunk nem tudunk róla semmit.

— Hogy határidő is van kitűzve, melyben önöknek meg kell esküdniök egymással.

Adorján elnevette magát.

— Határidő van valamire tűzve; hanem én azt hívő vagyok, hogy inkább fizetésre, mint esküvőre. Kereskedők dolga az, nagysád; a kik igen veszedelmes alapra üzérkedést építettek: gyermekeik hajlamára. Gyermekeinkben jók voltunk egymáshoz, apáink «risicot» csináltak éretlen hajlandóságainkból s megkötötték az alkut, a nél-

kül, hogy tőlünk kérdezték volna, beleegyezünk-e? Így szoktak repezére, ezukorrépára, dohányra alkut kötni; lehet, hogy a repeze elfagy, a jég elveri, az ára szállhat lejjebb és alább; a visszalépő fél bánatpénzt fizet.

— Azt mondják, hogy önnek atyja százötvenezer forintot kötelezett bánatpénzül, ha ön lép vissza.

— Azt bizony mondom, meg is fogja fizetni, legalább én meg nem szabadítom tőle.

Adorján oly forró szenvedélylyel tekintte e pillanatban Serena szemeibe, hogy a hölgy meg volt igézve általa. Szinte reszketett a hangja, midőn tovább beszélt.

— Azon nő pedig nagyon gazdag.

Adorján tudott már valamit e rejtélyes gazdagság mindenlétéről, hanem azért igen jó alkalom volt rá nézve büszke elvetéssel felelhetni erre:

— Ah, micsoda férfi volna az, a ki egy nőnél, kitől szerelmet vár, gazdagságot keresne. Én nem becsültem soha a pénzt.

No ebben igazat mondott.

— És igen szép nő, folytatá a félelem bátorságával Serena; mondják, hogy jó is és igen művelt.

— Nem tagadok meg tőle semmit; szép, jó, művelt; — de ha én nem szeretem!

Serena most egyszerre kigyulladt arczezal fordult Adorjánhoz:

— S tudja ön, hogy én szegény vagyok?

Ez vallomás volt in optima forma. Még pedig őszinte, tiszta lélekből jövő vallomás.

Igazi, egyenesen nőtt lelkű férfit e szavak élete végső napjáig boldoggá tettek volna; azt mondta volna: elvetek magamtól mindent, a mit kívüled birhatok, te magad többet érsz nekem az egész világnál. Hanem Adorján nem volt ez a férfi.

Neki először is hiúságát illeté igen kellemesen e biztató, megelőző szó, azután arra gondolt, hogy a grófnő nem is olyan szegény, milyennek mondja magát és utol-

jára — hogy hiszen van út és mód, azt az áldozatot is megkímélhetni, a mibe ez összeköttetés más részről kerülne; Borez apó már felvilágosította őt a felől s a fiúnak tetszett az eszköz: nem mondani le Amáliáról, hanem addig játszani vele a komédiát, a míg az szökik meg tőle, ha máshonnan nem, — az oltár lépesőjétől.

Ennélfogva Adorján igen válogatott kifejezésekben mondhatá el Serenának, hogy ő boldognak fogná magát érezni, ha a grófnő semmi vagyonnal nem bírna is; hogy azon percztől fogva, melyben őt először meglátta, el volt bűvölve általa, hogy az életét is odaadná szerelmeért s más efféle ostoba közbeszédeket, a miket az egész világ elkoptatott már.

Serena gyöngéden szorítá meg a keze után nyuló kezét. A nők olyan rossz kritikusok akkor, midőn azt hiszik, hogy ideáljukat feltalálták.

— Lássá ön, szólta a grófnő, én nekem rossz szeszélyeim vannak; néha kiállhatatlan vagyok mind azokra nézve, a kik környeznek; sokszor megbántom azokat pillanatnyi szenvedélyből, a kiket szeretek, becsülök; azt én mindig megbánom, keserűen megbánom, de soha meg nem vallom, hogy megbántam. Minden hizelgést, nyájaszkodást utálok, mert azok mögött mindig tettetés, hazugság rejlik, e miatt azt hiszik, hogy szívtelen vagyok; saját édes anyám gyűlöl, mert nem tudom előtte mutatni, mennyire szeretem s én inkább évekig nem váltok vele szót, mint hogy gyöngéd közeledésemből azt sejtse, hogy érdekből térek meg hozzá. Lássá, én igen kiállhatatlan jellemmel vagyok megverve. Gondoljon rá, midőn hozzám közelít.

Adorján közel volt ahhoz a bolondhoz, hogy kimondja, miszerint ezt már elegen mondták neki, de ő erre nem ad semmit. A férfi könnyen segít magán. E helyett megdicsérte a grófnő szép szeméit; ez volt a legokosabb tőle, a mit kigondolhatott.

Serena Adorján karjába fűzte kezét:

— Ha valakit szeretek, legyen az rokonom, kedvesem, vagy kedvencz állatom, azért vakon tudok áldozni mindent. Volt egy kis kutyám, azt mondták felőle, hogy megveszett, lövessék agyon, én nem engedtem, szobámban tartottam, ápoltam, azzal a tudattal, hogy a legiszonyubb halállal játszom, egész véglehelletéig; azt mondták rólam, hogy bolond vagyok, de szerettem a kis teremtet nagyon. Mostoha apámat nagyon megbántotta egy ember, én világ előtti híremet áldoztam fel érte, hogy boszút álljak rajta, és boszút álltam. Megítélt mindenki, de én meg voltam elégedve magammal. Én nem kérdelem öntől, mi rangot, mi sorsot oszt meg velem? Szalmás-kalyibába visz-e, a hol fösvény kéz méri ki a napi eleséget, s beszámolják este, mit dolgoztam nappal? Nem kérdezem öntől, mily emberek rokonai, a kik közé visz? Lesz-e haragos napam? házsártos ángyom? én mindenbe beletalálom magamat. Csak azt kérdelem öntől, oly nemes szíve van-e önnek, a milyennek én azt hiszem? Képes-e ön úgy elvetni magától mindent, a mit szerethetne, azért, a kit szeret?

Adorján fel volt rá buzdulva, hogy most mindjárt úgy feldicséri magát, ahogy csak a grófné óhajtja, hanem Serena megelőzte ebbeli szándékát:

— Én tudom, hogy ön sokszor könnyelmű volt, nyers, szilaj magaviseletét ismerem; (no hisz akkor hát sokat ismerhet felőlem, gondolá Adorján) de tudom jól, hogy a szilaj lángnak nemes kő ad tűzhelyt; mikor önnek áldozatkészsége az enyimmel találkozott, akkor én azt képzeltem, hogy egy ritka derék jellem kulcsát találtam meg.

Jaj! gondolá Adorján, hátha egyszer ennek a kulcsnak a kulcsát találtnád meg.

— Én épen oly önfeláldozást kívánok attól, a kire soromat rábíztam, mint a milyennel én közelítek hozzá s nem tudnám azt a gondolatot elviselni, hogy habozhatott valaha, a midőn választania kellett.

Adorján arcából észrevehette Serena, hogy ez olyan magas stylusból van mondva, a melyet ő nem ért.

Serena szemközt állítá őt magával s éles, átható szemeit Adorján gondtalan szemeibe mélyesztve, ezt monda neki:

— Meri ön nekem megígérni, hogy e percztől fogva semmi kötelék nem létezik azokból, a mik önt egy más nőhöz kötötték, hogy még csak pókfonál szál sem maradt meg belőle, hogy sem szerelem, sem önérdek nem vonja önt többé hozzá?

Adorján esküdött, mint bármily rend szerinti lovag.

— Akkor — bizzék bennem, szólt Serena, forrón megszorítva az ifju kezét s lángoló arczezal hagyta őt el; sietve távozván fel a nyári lakba.

Adorján szomju tekintetével követé e mythoszi alak lebbenését a kert tekervényes utain, s gondolá magában önelégülten:

«Szerelmes belém, örülten szerelmes.»

Adorján másnap este otthon volt apjánál.

— Nos, mennyire vagy már? kérdezé az öreg nyugtalanul. (Az idő sürgetős már, a Torhányi terminusa is közeleg.) Hogy megy a dolog?

— Jól is, rosszul is. A leány persze odavan, az halálosan szerelmes belém. Az kész volna ma elszökni velem.

— No hisz az kellene csak nekem! kiálta fel megrettenve a birkás. Hát a Torhányi vinculum?!

— Úgy? Igaz. No hiszen addig szó sincs róla; hanem az apjával különösen jártam.

— Halljuk, halljuk, nos?

— Hát én még aznap este, hogy a kontesz megvallá szerelmét, — ő hozta elő, én nem is forceiroztam; — elmentem az apjához, a grófhoz s solenniter megkértem Serena kezét.

— No? és nem volt haragos a gróf?

— Oh nem.

— Ez jó.

— Dehogy jó. Nevetett, mikor mondtam neki, hogy el akarom venni Serenát, s azt mondta, hogy tegyem, a mit

legjobbnek látok. Egy nagy csibuk volt a szájában, arra sokkal többet látszott ügyelni, mint az egész discursusra. «Kedves Adorján, én már rég óta elszoktattam magamat attól, hogy Serena leányom viselt dolgain a fejemet megfájdítsam. Az én házamnál mindenki ura magának s teszi a mit jónak lát. Én nem járok családom tagjai előtt fegyverbe öltözve, nem beszélek velük haragosan, börtön és kancsuka pedig soha sem divatozott nálunk. Engem is úgy neveltek; s én is úgy neveltem gyermekeimet, és nem volt okom megbánni: mind leányom, mind mostoha leányom igazán szeret és ragaszkodik hozzám, bárha mindegyik egészen más modorban. Cecil úgy szeret, mint egy gyermek, Serena, mint egy férfi. Ha kell, párbajt is vív értem. Én nem parancsolgatok, se nem kegyetlenkedem, csak sejteni engedem, hogy mit szeretek, vagy nem szeretek, s ő megérti azt. Hanem szerelmi dolgokban, házassági ügyekben még sejteni sem engedek semmit. Az nekem mindegy. Kérem, félre ne értsen. Nem azért mindegy, mintha nem bánnám, akármiféle emberhez megy nőül? boldog lesz-e, vagy boldogtalan, becsülést, vagy megvetést szerez-e magának? nem azért, hanem azért, mert már nagyon sokszor rászedett. Kedves Adorján, nem ön az első, a ki azzal a szóval jön hozzám: «adja ön nekem Serena kezét, a kisasszony beleegyezését birom», s a kit én azzal a felelettel nyugtattam meg: «járjon ön kedves barátom utána, de vigyázzon, hogy el ne maradjon tőle». Már most megszoktam az ő szeszélyeit nem venni komolyan. Azért kedves Adorján, üljön le nálam, gyújtson pipára s beszéljünk másról: én nagyon köszönöm, hogy bizalmába beavatott, hanem megbocsát, ha nem jegyzem fel magamnak ezt a kérdést.»

— No de hát így mégis nem utasított el?

— Gonoszabb ez az elutasításnál. Azt értette meg velem, hogy bennem sem lát egyebet, mint egyikét annak a sok lóvátett bolondnak, a kiből Serena mulatságot csinált magának, kihallgatta szerelmi vallomásaikat, buz-

ditotta őket merész reményekre, s mikor megkérték, akkor mint a madárfogó az ostoba veresbegyét, felfűzte őket egymás után nyakuknál fogva egy pórázra.

— Hm, hm. Ezt szokta volna tenni?

— Oh velem nem teendi ezt. Engem igazán szeret. — És itt Adorján elhallgatott, lesütötte fejét; az jutott eszébe: «szeret, mert derék, nemeslelkű lovagnak hisz, én pedig nem vagyok az, és ő nem tudja, hogy az mind hazugság, a mit bennem szeret». Könnyelmű volt, hamar kiverte fejéből ezt a szomorító gondolatot. Kérdezém a gróftól, hogy van-e ellenem valami kifogása? Azt felelte rá, hogy ez egészen fölösleges kérdés; arra a szavamra pedig, hogy Serena anyjával is akarok beszélni, igen udvariasan adá tudtomra, hogy a szegény grófné különben is oly ideges, annyira alterálja minden legkisebb rendkívüliség, hogy az orvosok egyenesen megtiltottak neki minden felindulást, legalább arra az időre, a míg a fürdői kúra tart. Mennykő baj az ilyen gróf-forma emberekkel eligazodni! Más azt mondta volna: oda bizony nem mehetsz: ez meg olyan szépen kiostábláz azzal a szóval, hogy a feleségének megtiltották az orvosok, hogy Borez Adorján meg kérje a leánya kezét. S utoljára ez is csak annyit tesz, hogy be van az ajtó csukva.

— Tudom én, hogy mi az ő bajuk, hogy mit tudjanak felhozni ellened? szólt a birkás ravasz arczfintoritással, mintha valami nagyon titkos dolognak került volna a háta mögé. Majd segíték én azon.

Adorján rámereszté a szemeit: vajjon mit tud az öreg? mert hiszen azt, hogy ő országos korhely, kártyás, részes, tivornyázó, azt ország-világ tudja, azt nem szükség az öregnek felfedezni. Tudja azt bizonyosan Somlyóházy gróf is, csak hogy nem akarja az embernek úgy minden allegoria nélkül szemébe mondani; és bizonyosan Serena is sokszor hallotta már azt; hanem az ilyesmi csak annál érdekesebbé teszi a férfit a nő előtt. A nő mindig azt hiszi magában, hogy neki hivatása szerelmi erejével

bukott lelkeket fölemelni. Hanem hogy ezen miként akar az öreg segíteni? az nem volt egyszerre átlátszó Adorján előtt. Tán meg akarja tiltani a borítalt?

— Az a bajuk, szólt titkolózva az öreg Borez, s Adorjánt zsinórjánál fogva közelebb húzá magához, hogy te nem vagy gróf, mint ők.

Üm. Ezt Adorján is tudta régen; hanem hiszen épen az a nagy szerencse, hogy egy grófkisasszony egy köznemes fiuba szerelmes, s ha elveszi, mindig így beszélhet felőle mások előtt: «feleségem a grófnő» s a cselédek többé nem tekintetes úrnak, hanem nagyságosnak hívják, mert konteszt vett feleségül. Hisz ez az essentiája az egész viszonynak.

— Mikor Ludvéghy báróhoz akart menni a kontesz, szólt az öreg, okosan ujjaira szedve a mondást, akkor kétségbe voltak esve a grófék, mert haragudtak rá, mert rongált vagyону, aztán meg mivel nagyon mihaszna ember is az, ha meg kell neki adni az igazat; midőn pedig Borez Adorján kéri leányukat, akkor csak nevetnek, akkor rá sem ügyelnek a dologra: mert az csak egy birkás fia; pedig a birkásnak van pénze, több mint nekik. De nem fognak ők soká nevetni, nem fognak ők soká fumi-gálni! azt fogadom.

Adorján várta, hogy miféle talizmánja van az öregnek, melynek erejével meggátolhassa, hogy a ki nevetethnék, ne nevéssen?

— Te is gróf fogsz lenni! kiálta az öreg úr s elkezdett örömében kacagni. Olyan jól esett neki az a gondolat, hogy kaczagott rajta és egészen nekipirult.

Adorján előtt nem volt egészen tisztában a kilátás, nem tudta, mi úton képzei ezt apja elérendőnek, tán valami régi kutyabőrt fedezett fel, melyből kisül, hogy elődeik, mielőtt juhokat nyírtak volna, zászlós urak voltak? vagy azt várja a fiától, hogy az valamikép megmentse az országot, s hazafiui érdemeiért kineveztessek mágnásnak? vagy csak amugy via facti el akar foglalni

egy bitangjában járó grófi ezímet s szeretné látni, hogy ki választja el őt attól?

Az öreg Borez még mindig nehezen tudott magához térni a nagy nevetésből s munkájába került komolyan értekezni a fiával.

— Hát tudod; van nekem egy ágensem Bécsben. Igen derék, okos ember. Azzal én már értekeztem, hogy mi úton módon lehetne az embernek gróffá lenni? Tudod: gróffá! a kinek azt mondja minden ember, hogy «méltóságos gróf úr!» a kinek szabad az udvarba bejárni, szabad a király asztalához leülni . . .

— Jól van, jól no; tudom én, hogy mi minden szabad neki.

— Hát ez az ágens úr, ez a derék, okos ember azt mondta, hogy az nem lehetetlen. Hogy ha az ember valami nagy áldozatot, valami nagy szolgálatot tenne, a mi hát sok pénzbe kerülne; én nem tudom, hogy hogyan? de ő már tudja, mert ő nagyon okos, tapasztalt ember. Ez az úr mondott is nekem több olyan grófokat, még hercegeket is, a kik így lettek nagy urakká. No én herceg lenni nem kívánok, az nekem sok; de gróf csakugyan lehetnék. Lehetnék! Tarthatnék olyan lovakat, mint akármelyik, mert van miből? Vehetnék uradalmat, a hol nekem tetszik, a milyen nagyot tetszik. No hát nem igaz?

Adorján elgondolkozott; valami homályos sejtelem azt sugta neki, hogy az a hölgy, a ki megszerette a rangján alul levő ifjút s kész volt czimeréről lemondani, hogy hozzá leszálljon: nem fogná-e megvetni azt a nevetséges embert, a ki pénzen vett magának rangot, hogy kedveséhez emelkedjék? Hanem azután az a kellemes gondolat kitörülte azt a fejéből, hogy az mégis szép volna, ha az ember azzal az öntudattal dughatná a szívat a szájába: «én is mágnás vagyok».

— Hanem akkor neked is meg kell ígéred, Adorján, hogy nekem szót fogadsz abban az egyben, a mire kérlek, úgy-e bár?

Adorján elnevette magát, vállat vont.

— Jól van.

Miért ne ígérhette volna meg, hiszen csak egy kis tréfás játékról van szó, a mit végre kellett hajtani . . . igen: egy utálatos, alávaló, nemtelen játékról.

Adorján készen volt rá.

KIS ÉDEN.

Torhányi úr azon időkben nagy tekintélyű férfiú volt a kereskedő világban. A kik emlékeznek még azokra a tágas raktárakra a Duna partján, megmondhatják, mennyi tenger nép jött, ment, dolgozott azok körül napestig: itt hajókról hordták a gabonát, nagy kétkerekű talyigákra rakva; amott társzekerekről emelgették le a roppant árukötegeket, deszkaládákat, hengergették a rengeteg tonnát előre, czipelték ötven hatan vállvetve a gyapjus haraszakokat; tevékeny spediteurök számláskönyveikkel jöttek mentek közöttük, megbízott ágensek alkudoztak kisebb nagyobb kalmárokkal; s a bureauban ott ült egy sereg írnok s reggeltől estig írt roppant könyveket tele számokkal.

Torhányi úr üzlete ragyogóan halad. Milliók forognak a kezén, tudja az egész világ. Mindenben szerencsés, a mihez fog; soha sem panaszkodik rossz időkről; neki a legmostohább évszak is gazdagon fizet.

Ő ért minden egyes ágához a kiterjedt kereskedelemnek; gabonát, gyapjút, déli gyümölcsöket ad és vesz; váltókat escomptál, hitelpapirokkal nyereszkedik és az mind jól üt be neki: speculatiói mindig szerencsések; semmi portéka rajta nem vész; manquo, deficit, behajthatatlan tartozás nincs rubrikái közt, el tudja találni a pontot, mikor kell a hausseról egyszerre a baissera fordulni s mintha a szerencse istenasszonya is ahhoz szítana, a ki már úgy is gazdag, csaknem minden évben éri egy-

egy sorsjáték főnyerője: valóságos publicum scandalum már, mikor sorshuzás után olvassa az ember, hogy ismét Torhányi nyert ötven, hatvan, nyolezvan ezer forintot, a ki eddig sem tudja már, hogy hova legyen a sok pénztől?

Mert ha igen-igen fölöslegesen nem volna a pénze, nem tehetne olyanokat, mint például néhány év előtt, a midőn egy bécsi nagykereskedőház megbukott s sok egyéb házat is belevont a condolentiába; akkor azt beszélték, hogy Torhányi is uszik vele egy pár százezer forintig; s ekkor ő, midőn legjobban sajnálkoztak rajta, megvett egy pusztaszigetet a Duna közepén, raktáraival szemben, saját költségén áthidalattatta ott a folyót, erős töltéssel körülfogatta a szigetet s olyan angol kertet telepíttetett rá, hogy azt később méltán megillette ez a büszke ezim: «Kis Éden.» A legritkább becses fák virágzó bokrai között tündéri mulatólakok emelkedtek elő, befuttatva kúszó rózsafajokkal, hogy messziről szinte égni látszott az egész ház a nyiló rózsáktól; s mesterséges szökőkutak lövelték a vizet a márvány medenczéiket körülfogó keleti virágokra s művész faragta szobrok fehér tagjaira.

Igy felelt meg Torhányi uram a sajnálkozó közvéleménynek, midőn az legjobban aggódott ő miatta.

Oh Torhányit nem kell féltetni egy pár szegény száz-ezer forint miatt; Torhányi meg sem érzi azt, egy helyen elveszti, másikon kétszeresen visszanyeri. Fekvő birtokain kívül ki tudja mennyi pénze van, a mit látni nem, csak sejteni lehet szegény ember fiának.

Torhányi úr hitelét az is rendkívül szokta emelni, hogy minden szerencsés sikerű vállalatja után megemlékezik a jótékony segélyre szorult szegények házairól, százakat, ezreket ajándékoz kórházaknak, szent eklézsiáknak, város szükségére: ki nem marad sehonnan, a hol valami hazafiúi aktust lehet elkövetni, országos intézetek alapításában részt vesz; jótéteményeit nem késnek hirdetni a háládatos hírlapok s olyankor tudhatja az ember: Tor-

hányi úr megint nyert igen sokat, mert az év végén a bilanceon maradót tiszta haszonból busásan áldozott minden szép és nemes czélra.

Torhányi úr egy szóval derék ember, szilárd ember, szerencsés ember! . . .

Pedig hát mindez csak káprázat.*

Torhányi úr egész üzlete jégre van építve: csak a napnak kell rá sütni, s rögtön összeolvad. Minden, minden ámitás itt. Ámitanak a ki- és berakodó hajók, a társzeke-
rek, a hengerített hordók: ámitanak a főkönyvbe írt erős számok; a nagy nyereségek, a jótékony adakozások, a kis Éden gyümölcsfái; még Amália kisasszony gyémántjai is. Mind káprázat az egész.

De hát ki tudhatja azt?

Ki tudhatja azt, hogy mi van azokban a bezárt mállhasomagokban? Hogy Torhányi már régen folytatja azt a veszedelmes szemfényvesztést, hogy nagy áron hitelbe megvesz kevesebbet érő árukat; azokat eladja kész pénzen olcsóbbért, mint vette. Az így támadt pénzzel fizet régi tartozást, s új adóssággal törleszti a lejárat napján számláit.

Ki tudhatja azt, hogy vannak egész osztályok Torhányi raktáraiban a padlásig rakva tonnákkal, tele czukorral, kávéval, gáliczkővel (egyben sincs egyéb homoknál) mikre bármikor ezreket kaphat kölcsön a banktól. A bank szolid hypothekákat keres mindig, minthogy holmi földbirtokra nem kölcsönözhet.

Ki tudhatná azt, hogy Torhányi üzlete már évek óta úgy libeg a semmiben, mint a Mahomet koporsója, legalább kétszer annyi adóssággal, mint a mennyi értéke van. Nagyon szép tudomány az: két hitelező közül az egyik pénzével fizetni ki a másikat, s a harmadikéval az egyiket.

* Jobb szónak találok a «Schwindel» kifejezésére a szédelgésnél; mert a ki ebben bűnös, nem maga szédeleg, hanem mást szédít.

Hát azok a nagy nyereségek a börzén? az is mind káprázat. A diadalból nagy zajt csinál az ember, a kudarcot elhallgatja, így azt hiszik, hogy mindig szerencsés; bátor, mosolygó arcz a legnagyobb veszteség idején majdnem annyit ér, mint a tele erszény, legalább az üzletvilágban.

És a pompás sziget a Duna közepén, a gyönyörű magasztos nevű kis Éden? — az régen el van már adva egy gazdag bécsi bankárnak, forma szerint átruházva rá, csak titkos egyezés tartja még, hogy egy évig ne tudjon róla senki semmit.

Hát a sorshuzási nyeremények? ennyi egymásra következő tüneményes szerencse? Ez is csak káprázat. Torhányi nagyszerű hazardjátékot űz abban; a mennyit nyer, sokkal többet ad ki a megvásárolt jegyekre, s hogy mennyit vesz e titkos játékban, azt nem számíthatja utána senki.

Még többet:

A jótékonyságok, az adakozások játéka is csak szemfényvesztés, még pedig a legártalmasabb; azok a jámbor intézetek, miknek a kalmár néha nagylelkű adományokat szokott ajándékozni, mind igen biztos helyre gondolták vinni tőkéiket, midőn a nagyhitelű kereskedőt kérték fel, «hogy viselje gondját pénzeiknek». Ő ugyan szabadkozott, a kezelés sok dolgot ad; de hát mégis ügyyszeretből csak elfogadta s szíveségből, minden fizetés nélkül kegyeskedett azoknak elhelyezéséről gondoskodni; nem is lehet semmi hibát találni bennük; a kamatok rendesen fizettetnek, a számadások mindig rendben vannak, a pénztárak filléres pontosságig telve; curatorok, directorok meglehetnek nyugodva, hogy olyan derék férfiu kezeibe tették le községek vagyonát.

De valjon? ha egyszer — egy szép reggelen azt találják mondani: Torhányi úr nem jött haza a határidőre, melyen itthon kellene lennie, melyen hosszú képű emberek várnak reá hosszú levelekkel, és azután nap múlik nap után s mindennap több hosszú képű ember kezdi a

csengetyűt rángatni s a kis Éden hídján tombolni, s a képek mindig hosszabbak, a hosszú papirosok türelme mindig rövidebb lesz; akkor! akkor igen, mit fognak majd mondani azok a szépen patronizált közintézetek, a miket hirtelenében megtanítottak arra a gyönyörű természet-tudományi igazságra, hogy ha a jeget hármassal lakat alá zárják is vasas ládába, mégis elolvad?

A hazafias intézetek kezében maradnak nagyszerű összegekről szóló kötelezvények, a mik nevetségnek okáért be vannak táblázva itt meg amott fekvő dominiumokra, de a mely dominiumok mindössze is egy pár hold kaszálóból állnak, egy kidült-bedült oldalú csőszházzal a szögletben.

És végre a termék pompája, a roppant ezüst és arany készlet, és a hamis gyémántok Amália fülönfüggőiben; . . . de pardon, ezer bocsánat, engedelmet kérek, hiszen én egy szót sem szóltam, ez mind csak olyan föltételes vélemény; ne tessék megijedni miatta; én nem akartam Torhányi úr hitelét megingatni; hiszen épen most készülődik az egész ház a pompás, nagyszerű menyegzőhöz, mely egy milliomos (valódi milliomos) fiával hozza kapcsolatba a házat s így bizonyosan újabban megerősítendi azt; ha pedig az megíiusulna, 150 ezer forint készpénzt hajtana a cassába, a mivel megint szép ideig el lehet veszteni a közönség szeme fényét.

A menyegző előtti nap is elérkezett már, vendégek, násznagyok mind felgyülekeztek, menyasszonyi öltönyök is elkészültek, pastétomokat, tortákat sütöttek, pörkölteket hozzáértő egyéniségek — egy olyan lakodalomra, a mi nem fog végbemenni.

Amália az angol-kertben sétál báró Ludvéghyval s beszél neki atyja vállalatáról, megálmodott főnyertes sorsjegyeiről, tengeren járó hajóiról; a báró pedig rendkívül érdekes mulatságot szerez neki az által, hogy tisztartóiról, kasznáiról mesél, kik gulyákról, ménesekről referálnak neki; végre mindkét rokonszenves lélek édes áb-

rándjai találkoznak egy közös köszénbányában, melyet báró Ludvéghy főmérnöke fedezett fel, s melynek kiaknázására, ha tőkepénzes vállalkoznék, csak úgy meríthetné ki belőle a milliókat, egyik vederrel magának, másikkal a bárónak.

Torhányi úr ez alatt érkező vendégei elfogadásában remekel. Minden szava, minden mosolygása remekben van csinálva, a tettetés mesterei nem találhatnak azokban semmi hibát, semmi szakadást: senki a világon fel nem fedezheti vidám, önelégült arcán azt a benső nyugtalan-ságot, a mi szívét oly folytonosan hajtja, mint a megáradt patakvíz a malomkereket: «vajjon eljönnek-e? vajjon nem jönnek-e?»

Minden koci, melynek robogását a szigetre vezető hidon hallja, azt a kint ujtja meg szívében: vajjon eljönnek-e?

Legnagyobb aggodalmai közepett egy levelet kap Bécsből, ottani ügynökétől. Félre megy vele, a hol arcát kipihenteti a fárasztó mosolygástól; s a mint e levelet elolvassa, egészen felelevenül tőle, most már nem erőszakból mosolyog, hanem igazán jó kedve van.

Azt írják neki, hogy Borez Adorján lépéseket tett magát főnemesi rangba emeltetni; az öreg Borez arra utasítá ügynökét, hogy semmi áldozatot ne kiméljen.

Ez biztos jelenség, erre bátran lehet speculálni. Majd olyan szilárd alap az értelmes üzérre nézve, mint egy két hetes fagy 12 minus fok Réaumur, a repezékét illető vállalatnál. Világos, hogy 12 minusnál a repeze kifagy s a meglevőnek az ára felmegy; az is világos, hogy Borez Adorján nem azért akar gróffá lenni minden áron, hogy egy polgári származású kereskedő leányát nőül vehesse.

Adorján kétségtelenül biztosítást kapott Somlyóházynál, hogy Serena kezét megnyerheti s csak a rangkülönbség okoz még nehézségeket. Világos combináció.

Az öreg Borez az utolsó perezig húzza a lemondást, azt remélve, hogy talán nászura fogja őt abban megelőzni. Abban pedig nagyon csalatkozik. Torhányi úr rendületlen

speculans ; ő minden fordulatra készen van. Visszalépni semmi esetre nem fog ; ha arra kerül a sor, hogy Borez uramék csakugyan eljönnek, szívesen látja őket ; ha Adorján csakugyan elveszi Amáliát, az is jó. Hideg vérral fogja elnézni, hogy esküszik meg leánya egy olyan emberrel, a kinek nem szeretet, s a ki őt nem szereti, — a ki mást szeret ; és a ki őt gyűlöl.

Ah de ime ismerős hangok kezdenek hallatszani a melék teremben ; olyan ismerős hangok, a minőkhöz Torhányi úr épen nem reménylette ez uttal szerencsáját : valósággal Borez uram krákogó szavai azok. Borez úr mindig olyan hangon beszél, mint egy varjú ; minden ötödik szó után köhint, nem azért, mintha idült náthában szenvedne, hanem hogy magát azzal is kellemetlenebbé tegye.

Ezt a torokreszelő krákogást vélte Torhányi úr legédeesebb conjecturái közt dísztermeiben hallani.

No ! ezt elvihetné a manó ; ha a vőlegény csakugyan érkezett volna a menyegzőre ! Tán csak van még annyi igazság a nap alatt, hogy ily égrekiáltó rosszaság nem követtetik el. Az rettenetes volna, ha a vőlegény szavát tartaná s megülné a lakodalmat.

Az inasok nyitják Borez úr előtt az ajtót ; annak azonban még egy kis veszekedése van velük, mert odakinn levették vele, úri szokásból, a felső kabátját, s fél hogy valamit kilopnak belőle.

— No no ! Abban a katufrékomban van ám holmi egyetmás. Egy zsebkendő, meg egy juholtó kés ; el ne vesszen ám valami belőle. Ki visel rá gondot ? Maga ? Hogy híják magát ? Zsán ? De igazán Zsánnak híják ? Hát aztán magától kérem ám elő a katufrékomat. Aztán ne hibázzék belőle valami, azt mondom. Mert én mindent tudok, hogy mi van benne. Ördög vigye az ilyen módit ! az ember olyan messzire elhagyja magától a kabátját. Még ki is cserélhetik. Annyi ember között.

Az igaz, hogy sok ember volt már a díszteremben, mind lakadalmas vendégek távolabb vidékekről, kik egy nappal

hamarább érkeztek, hogy el ne maradjanak — egy olyan ünnepélyről, a mit a főszereplők maguk semmi esetre sem akarnak megtartani.

Torhányi úr kétség és remény közt nézett leendő nászura elé: őt magát látta már nagyon, de — Adorjánt sehol.

Az öreg Borez egyedül jött.

— Hozta Isten! hozta Isten! kedves tiszteletreméltó nászuram.

Következett a kézszorítás és összeesókolózás.

— Meg tetszett érkezni.

— Meg bizony. Pedig fatális utunk volt. De hát csak megteszi az ember — a hasznáért.

— És a gyermekei boldogságáért. Toldá a kalmár kegyes arculattal.

— No meg azért.

— Tehát méltóztatott megérkezni?

— Méltóztattam hát! Látja már, hogy itt vagyok. Ebben a disznó sárban el nem jöttem volna Szatmárból idáig senki háromszáz forintjáért. Hanem hát az úr kedvéért eljöttem. Azt ne mondja, hogy elmaradtam. Itt van a kontraktus a zsebemben.

Torhányi úr aggódva nézett körül: a szomszéd teremben levő vendégek nem hallanak-e valamit?

— Úgy hiszem, hogy szerződésünket kölcsönösen meg fogjuk tartani. Tehát Adorján úr is megérkezett?

— Oh igenis. Itt van már a városban; hanem biz az egy pár pajtására akadt, s most azokkal egy bucsú-poharat költ el; tudja nagy jó uram, szokták ezt a fiatal emberek esküvőjük előtt, hogy hát bucsút vegyenek a szabadságtól, mert ha egyszer feleség van a háznál, hát vége ám a szabadságnak.

— Tehát bú-elfelejtésre?

— A mi igaz, az igaz. Mai világban bizony úgy fordulhat a dolog, hogy nem a menyasszonyokon, hanem a vőlegényeken lesz a sor sírva fakadni, mikor az oltár elé kell menni. Hanem azért állunk a contractus mellett.

— Oh ez nekem nagy örömömre szolgál! Sietett rá megfelelni Torhányi úr; rám nézve a legnagyobb szerencse, a mit egyetlen gyermekemnek kívánhatok. Olyan szép vagyon és hozzá egy gróf.

— Egy gróf, micsoda gróf? kiálta föl Borez uram, viszszatéve a tálczára a félig kiivott marasquino pohárkát. Nem volt még hozzá szokva ahhoz a gondolathoz, hogy neki egy gróf fia van.

— Hát kicsoda? hát gróf Rózsapallagi Borez Adorján. nem tetszik ismerni? Hehe! Én már ezt is tudom. Mondhatom, hogy én is segitettem benne bécsi ágensem által, hogy megkapta ezt a titulust. Természetesen; az nekem is büszkeségem leend.

— No igaz, ez igaz; szólt Borez úr, ki jónak látta leülni erre a fölfedezésre. Úgy gondoltam, hogy miért ne lehetne Adorján is gróf, mikor annyian vannak?

— Igazán nagy szerenese Amáliára nézve. Egy polgárleány! Nem csodálnám, ha valami comtesse, vagy baronesse kedvéért történt volna; de épen egy polgárleányért. Ez igazán felfordult világ; de nagyon szép.

Borez urat nagyon kelletleníté ez a fordulata a beszédnek.

— Hiszen a mi igaz: az igaz. Adorján úrfi bizonyosan igen szép pártiákat csinálhatott volna, hanem már az megvan, ezen nem segíthetünk; itt a zsebemben a contractus, én ehhez ragaszkodom.

— És Adorján gróf is? kérdé hamis czélzattal Torhányi.

— No természetesen! Neki azt kell tenni, amit én parancsolok. A gróf úrnak azt kell tenni, a mit a birkás parancsol! Csak azért is hagytam gróffá lenni, hogy elmondhassam: a birkás parancsol a grófnak; mert a birkás az apa, a gróf pedig a fia! Azért neki kezét kell nekem csókolnia, mikor könyökig kulimászos vagyok is; mert én vagyok az úr!

Torhányi úr hagyta őt kiabálni, tudta, hogy ez nem igaz.

— Meg fog érkezni az ebédre Adorján gróf? kérdezé nagy nyájassággal.

— Nem szükség rá várakozni; akkor jön, a mikor neki tetszik; nem lesz az éhes. Különben ha későn lesz az ebéd, én sem várok ám rá, mert tisztességes ember hat órákor vacsorálni szokott, nem ebédelni; hát csak nekem adasson valamit harapnom elébb. Különben sem szeretek ott, a hol sok ember eszik egy rakáson. Megszoktam magamban ebédelni, megszoktam felkönyökölni az asztalra; aztán megmegpihenni evés közben; azért nem szeretem az ilyen társaságot. Az ember a lajbliját sem gombolhatja ki ha jóllakott; meg azokkal a kanál forma ezüst villákkal sem tudok enni; aztán meg szeretek a tálba mártogatni kedvem szerint. No hát csak az én kedvemért ne várakoztassa becses vendégeit, hanem nekem tálaltasson elébb és valahol külön; úgy sines én rajtam mit nézni. Biz én rajtam ne is figurázzék az a sok inezifinezi kis városi kupezihér.

— Kérem alássan, szólt sértődötten Torhányi úr; az én vendégeim mind igen előkelő urak, udvari ágensek, finánczráthok, praesidensek, igazgatók . . .

— Ejh, mit! Egyiknek sines azok közül gróf fia:

Ezzel ketté volt vágva a beszéd. Borez uramnak ugyan külön tálaltak; mit Torhányi úr azzal mentett ki összegyűlt vendégei előtt, hogy a derék úr el van törődve, korán le akar pihenni; a vőlegény meg nem érkezétét pedig azzal magyarázá ki, hogy annak valami kis baja esett, de mindjárt ő is meg fog érkezni.

(A mitől ugyan minden égi és földi hatalom őrizzen meg! gondolta hozzá magában.)

Torhányi úr nagyon örült, hogy ilyen számosan megjelentek házánál, kik a holnapi ünnepélyre voltak hivatalosak; különösen Bécsből jöttek sokan. Torhányi úrnak egy nagynénje vitte a háziasszonyi szerepet, kit más időkben aztán nem szokás respectálni, csak az előszobák felett uralkodik. Ezt a vidéki vendégek nem tudhatják.

A menyasszonyt nem fárasztják most az asztalhoz; a

menyegző előtti napon szabad neki elrejtőzni utolszor magányos szobájába, a hol csak bizalmasabb ismerőseinek van kiváltságuk őt egy üdvözlésre meglátogatni. Ez ismerősök közé tartoznak a násznagyok; azoknak egyik, pedig Ludvéghy báró. Ki találna abban valami felötlőt, ha a kérő násznagy a menyegző előestéjén néhány szót vált a holnapi ünnep királynéjával? Senki sem; senkinek sincs az érdekében.

A vendégek mulatnak, a menyasszony mulat, a vőlegény is mulat; — tíz óra tájon egy ismerős üggyártsa Torhányi úrnak a városból érkezik, arezán nagyon is észrevehető nyomaival a megrezzenésnek, a mit szeretne egy kis haraggal ékesíteni; ki Torhányi urat félre hívja nagy titokban, valami sürgető közlendő végett.

— Nos, mi jót hoz Háfner barátom?

Háfner barátom egészen el van fulladva a nagy sietésben, és nem hiszi, hogy maszk volna a képén, a miből azt lehessen olvasni, hogy valami jót hozott.

— Egészen el van fáradva, nem tetszik egy pohár pezsgő?

— Köszönöm, dehogy iszom: beszélni is alig tudok. Képzelve nagyságos Torhányi úr, — most jövök a vendéglőből.

— Aha, tehát azért nem iszik.

— Dehogy. Nem azért beszélek. A vendéglőben láttam a nagyságos úr vőlegényét.

— Manót? Az enyimet? nem vagyok én menyasszony!

— Jajh! Elbotlott a nyelvem; a leendő vejét, vagy mit, egy szóval Adorjáni Borz urat.

De már nem állhatta Torhányi úr a nevetést.

— Ördögöt Adorjáni Borz! Borez Adorján.

— De kérem alássan, ne tessék olyan hangosan lenni; én nem szeretném, ha a vendégek figyelmessé lennének aziránt, a mit beszélek.

— No, hát mit látott Háfner barátom; miben botránkozott meg? Fiam uram jól mulat ugy-e?

— De kérem alássan, micsoda mulatás? No iszen én is voltam fiatal ember, de fi done, hisz ez orgia, ez valóságos botrány!

— Látják mások is?

— A kinek csak tetszik. Minden ember skandalizozva van általa. Én nem állhattam meg, hogy meg ne szólítsam az úrfit: nagyon tisztelt úr, én az ön leendő ipának igen nagy jóakarója vagyok, ennél fogva nem állhatom meg, hogy szívesen meg ne kérjem, hogy miután kegyed holnap üli menyegzőjét Amália kisasszonnyal: az ilyen zajos mulatságot legalább ne tenné a világ előtt; legalább ne esinálna belőle közbotrányt.

— No és erre a szóra kivetette önt az ajtón, nemde?

— Jobban esett volna, ha azt teszi velem. Dehogy. Megölelt, összecsókolott, per tu nevezett s azt mondta: «ne félj pajtás, nem veszem én el a vén Wucherer leányát soha. (Engedelmet kérek, úgy fejezte ki magát.) Nem rablom én el Amália kisasszonyt, ha egyedül van is a világon; pedig hát nincs egyedül: van én nekem szebb is jobb is, ha akarom grófleány is, húzd rá czigány azt a nótát «a min megszerettük egymást!» Azzal lehúzta a jegygyűrűjét, a mit Amália kisasszonytól kapott s a serhordó pinczérnő ujjára akarta dugni. Szerencsére annak a körömhégyére sem ment rá, olyan vastagok az ujjai. Én, nagyságos uram, azt hittem, a földbe sülyedek, s most sem tudom, hogy ébren vagyok-e, vagy álmodom?

Torhányi úr tréfásan veregetett az ijedt ember vállára.

— Bohóság az egész, Háfner barátom: kár volt érte magának olyan aggodalmat csinálni. Olyan ember ez az Adorján: mikor néha iszik, akkor minden bolondot összebeszél; különben pedig aranyos egy jó fiu. Tudja, én nekem volt egy jó ismerősöm, a ki mindig azt kérdezte a fiatal-tól, a ki leánykérőbe jött hozzá: «volt-e valaha korhely, öcsém uram?» — ha a legény szabadkozott, hogy ő soha életében sem volt, azt mondta neki, akkor ezután fog az lenni öcsém uram. De a melyik megvallotta, hogy biz ő már

volt korhely, az tetszett neki, mert ez már átesett rajta. Mind átestünk biz ezen, édes Háfner barátom, csakhogy némelyikünk jobban el tudta titkolni. Csak nagyobb baj ne legyen a világon.

Háfner úr nem beszélt aztán tovább, megiszogatta a pezsgőmaradékot, a mit eléje tettek, Torhányi úr pedig derült arczczal tért vissza vendégeihez; ennél jobb hírt sem hozhattak volna neki. Adorján nem akarja elvenni Amáliát, mert egy grófnéba szerelmes.

Még húsz palaczk pezsgőt erre a hírre! (Hisz ez 150 ezer forint készpénz.)

Éjfél felé kezdett már az idő járni; a vendégek sugdos-tak egymásközt: a vőlegény ugyancsak hosszúra elmaradt; tán nagy baja is lett; kezdtek már kérdezősködni is rejtélyes holléte felől, míg végre Torhányi úr idején valónak találta az aggodalmakat eloszlatni egy jókor alkalmazott toaszttal, felemelvén poharát e szavakkal:

— Az én kedves jövődöbeli vőm egészségére, ki bár távol van is e perczben mulhatatlan foglalatosságai miatt, a mi sziveinkben örökké jelen van ő.

Alig esördültek össze a poharak, midőn egy inas jelenteni jön Torhányi úrnak, hogy Adorján úrfi megérkezett.

Torhányinak csaknem a lélekző gégéjére ment az a kis pezsgő erre a tudósításra. Ezt ő nem várta.

— Az urfinak valami nagy baja történhetett az úton, sietett a eseléd ijedt arczczal tudósítani a társaságot, mert úgy emelték le a kocsiból, s emelve hozzák négyen fel a lépcsőn.

— Az Istenért! valami nagy szerencsétlenség! kiáltának minden oldalról s törték magukat az ajtó felé.

— Oh nem, ne tessék semmin aggódni! igyekezett megnyugtani a társaságot Torhányi; ő tudta már jól, hogy mi baja van Adorján urfinak.

Azonban már késő volt a veszedelmet megelőzni, mert az öreg Borez, ki a kocsit régóta leste magánszobájából,

nagy lármázva jött maga a lépcsőn fel; utána czepelte négy eseléd Adorjánt kezénél, lábánál fogva.

— Oda a fiam! meghalt a fiam! kiabált a birkás torka szakadtából, hol egy doktor? fussanak tilógusért! kitörte a nyakát, elragadták a lovak, elsült a pisztoly a zselében, keresztül ment a szívéen! szaladjanak frissen.

Nosza a lármára Paffmann úr, a város főorvosa, félretaszigálva az előtte állókat, törte magát az öntudatlanul czevelt ifju felé, s futtában keresgélgni kezdte érvágóját oldalzsebeiben s annyira meg volt indulva az igyekezettől, hogy egy fogpiszkálót fogott el helyette. A eselédség a terembe ért fel Adorjánnal, ott lefektették a szőnyegre; doktor Paffmann odatérdelt mellé s megfogta üterét, ekkor a deli ifju kirántá kezét a doktoréból, azon a sajátságos ábrándozó hangon, mely bizonyos betegséget annyira jellemez, elkezdé: «ne izélj, Csillás! húzd rá azt a szép aszszony nótáját, a ki angyala van! mert különben betöröm a böggöd!»

Doktor Paffmann elszörnyedve ugrott fel mellőle.

Hisz ez nem halott, hanem holtrészeg.

Torhányi lökte a eselédeket, hogy vigyék gyorsan félre; a vendégek zavarodott ábrázatokkal iparkodtak tisztulni a teremből, s három perez mulva nem volt a nagy étteremben senki, mint Torhányi úr és Ludvéghy báró.

A báró csak a zajrá jött elő.

Torhányi úr őt is örömetst kikerülte volna ugyan, de nem lehetett, mert Ludvéghy egyenesen felé jött. A nemes úr igen felindultnak látszék s nem mutatta, hogy Torhányi urat vigasztalni jött volna.

— Tisztelt uram, szolt nagy lélekzetet véve, ez infámia! A mit ez a birkás nép megenged magának honett emberek irányában, az több az elégnél. Igen is, birkásnak neveztem őket, és nem sokat fogom magamat mérsékelni kifejezéseimben; mert ha én magam silány ember vagyok is, de apáim között volt igen sok derék ember, a kikre büszke vagyok. Ha az úr elég spekuláns egy ilyen emberhez oda-

vetni egyetlen gyermekét, ki önmagát ilyen órában így kompromittálja, az az ön dolga, hanem azt kijelentem, hogy egy ilyen házasságnak én násznagyja nem lehetek. Az ifju Borez úgy tudom, hogy grófi rangot vett magának és így tudni fogja, hogy a nemesi ezímerrel nemesi kötelességek is járnak. No ezt majd meglátjuk. Én még ez órában elhagyom e házat, de fogadom nemesi szavamra, hogy Borez úrfi nem fog e házból úgy távozni, mint Amália férje. Nyugodalmass jó éjszakát kívánok.

Ezen az éjszakán pedig nagyon rossz nyugalma volt mindenkinek.

Torhányi úr nagyon mélyen belelátott már a birkás eselszövényébe. Biz az elég brutalis gondolat volt: egy apát ilyen érzékeny oldalán támadni meg.

Hanem Borez uram tapasztalni fogja, hogy ezen érzékeny testrészt Torhányinál nem létezik. Ha azt hiszi a birkás, hogy a kalmár ezt sértésnek veendi, s majd az ily botrány után kiád a vőlegényen, akkor ugyan rosszúl számított. Ilyen tréfiáért nem dobja ki a börze-üzér a kész proczentot a zsebéből. «A ki szégyenkedik, az nem lesz gazdag.» Híres bankár mondá ki ez arany szót, Torhányi úr ezt jelszavának fogadta el. A kinek pénz kell, ne legyen sérthető! Hát a mit a báró beszélt? olyasmivel fenyegetőzött, hogy Adorjánt párbajra hívja. Ez is nagyon jó lesz. A báró úgy lő, mint Tell Vilmos; ha Adorján ezt tudja, megszökik, s ebben az esetben ő szegte meg a házassági szerződés föltételeit, ha pedig nem tudja, meglövik, Amália özvegy asszony lesz s megkapja a móríngot. Így is jól van. De azt ne higgye senki, hogy Torhányi meghátráljon Borez előtt, s ha az csakugyan nem akarja kárba veszteni a móríngját, ha inkább lemond grófi kilátásairól, új szerelméről: ám ő lássa, a börze-üzér mosolyogva fogja nézni, mikor Adorján az oltár előtt megesküszik Amáliával. — Nem fogják egymást szeretni, de hozzá lesznek kötve.

Hanem a börzék embere még sem tanulta ki eléggé az embereket! Nem gyanította a kulimászos kezű Borez fejé-

ben azt a furfangot, mely túlment a kézzel fogható brutalitáson; nem fogta fel jól Ludvéghy jellemét. Egészen más történt reggelig, mint párbajra kihívás!

A derék kifestett gentleman egészen más nemét találta ki a bosszuállásnak, és az ártatlanság védelmezésének. — Elszöktette az éjjel a menyasszonyt.

Jól összeborenálta az esetet a vén birkás! Nagyon tudta ő azt, hogy ennek az utolsó órában be kell következni. A menyasszonynyal meggyűlölteté a vőlegényt s a násznagyba szerelmesíté, s elkábítá mind a kettőt egymás gazdagságával.

Torhányi úr másnap reggel, midőn leányát indult keresni, egy levelet talált annak asztalán, mely atyjához szólt, s melyben szemére volt hányva, hogy vele mily kegyetlenül bánt, hogy e gyalázatot nem tűrheti többé, inkább elmenne a világba szolgálni, ha történetesen az a szerencse nem kínálkoznék számára, hogy báró Ludvéghy-hez mehessen uralkodni.

Ekkor nyílt fel a szeme a börzeüzérnek! Ezek «döglött halak!» (Börzekifejezés.)

Jól van biz ez kedves leányom. — Ha te elszöktél, — hát én is megszököm . . .

NŐK ILLUSIÓI.

— Ugyan édes Serena grófné, mondja meg, mikor megy már haza?

E kérdéssel lépé meg egy napon a somlyóházi tisztartóné Serenát, ki már akkor a hatodik hetet tölté Somlyóházán.

Mulatságos kérdés, mikor az ember azt hiszi magáról, hogy szívesen látott vendég, s hogy körülbelül itthon van! Serena grófnénak azonban sokkal több kedélye volt, mint-hogy azt kellőleg méltányolni ne tudja.

— Kedves, jó, zsörtölődő mama, ne verjen még ki. Tudja, hogy gazdasszonynyá akarom magamat kiképezni szárnyai alatt, addig nem megyek el.

— A grófné pedig soha sem lesz jó gazdasszony!

— Ah! Miért nem?

— Mert nincs semmi talentoma hozzá. A grófné jobban tud löni, mint rántást behabarni; jobban ért a paripákhoz, mint a ludakhoz; egyébiránt nem is ebben áll az, ami a gazdasszonyságot teszi, hanem abban, hogy az ember mindennek tudja a rendjét; ez hiányzik a grófnénál, édes lelkem. ne haragudjék, de nagyságodból, úgy segéljen, nem lesz soha semmiféle gazdasszony.

— De ha én erősen azt akarom, hogy az legyek.

— Szeszély, kedves grófné. Kápricz; semmi más.

— Nem kelek-e fel öt órakor? Nem ügyelek-e a cselédekre? Nem adok-e ki az éléstárból?

— Mind igaz, de mind nagyobb baj, mintha nem tenné. A cselédek, a helyett, hogy félnének jelenlététől, minden hibájukban bizonyos védelmére számítanak, az éléstárban meg mindig benne feledi a kulesot; aztán tegnap is két iteze lisztet adott palacsintához három embernek, már ki látta azt? Nagyságodnak haza kellene menni Kolozsvárra; ott van az úri palota; ott az előkelő társaságok, ott van a jó atyja, édes anyja, Cecil testvére; ott van a grófnének helye, nem itten. Ne haragudjék, de már én, tudja, hogy a mi a számon, az a szivemen.

— No hát nekem is az a számon, a mi a szivemen. Én nem akarok grófné lenni, meguntam azokat az aristokrata köröket, a mikben felnöttem. Nem szólom meg őket, de kerülni akarom. Én csak keserőséget találtam azokban. Meg kell vallanom, hogy igen nagy szerencsétlenségnek találom, hogy grófné vagyok. Milyen irigylésre méltók a közrendű családok, világtól elvonult, csendes, elégedett magányukban, egyedül önmaguknak s nem a világi félszeg előítéleteknek élve.

— Hagyja el grófné, azoknak is megvannak a maguk

bajai. Aztán már egyszer az kiesínált dolog, hogy úr nem élhet úgy, mint szegény ember s azzal vége van.

— De nines vége!

— Már teszem föl.

— Ha például egy gróf leány egy közrendűhöz megy férjhez.

— Azt teheti, hanem akkor az urat minden ember fél mágnásnak fogja tartani.

— Miért hiszi azt?

— Mert még az soha sem történt, hogy ha egy tekintetes úr egy méltóságos kisasszonyt vett feleségül, ez lett volna tekintetes asszony, inkább a férj lett nagyságos úr.

— Kedves mama. Majd fog az ellenkezőre példát látni.

— Tán Serena grófné akarja azt produkálni?

— Igen. Én. Látja, nekem az büszkeségem; én büszke vagyok arra, hogy egy köznemes ifjuhoz menjek nőül; hogy legyek nő, ki férje nevét s nem férje családjának nevét viseli! hogy tudjak élni nem a világnak, hanem egy embernek, a ki szeret, és a kit szeretek. Ezért nem szeretek most atyám házában lenni; ő nem szól ellenem, sokkal jobb, de abban a mosolygásban, melylyel untalan találkozom nála, meg kell találnom azt az örökös gunyt, a mivel szememre hányja, hogy csak magamat ámitom, hogy csak szeszélyem ez; a mi pedig vérem, életem, meggyőződése. Anyámmal találkozni sem merek: ő lenéz; hozzám nem szól, vagy ha szól, az egészen közönyös. S hát még ha ilyenkor szegény kis hugomra esik tekintetem, a ki ha sóhajt, csak én értem, miért? a ki szólni nem mer, mert előtte vasraes az a gát, a mi én előttem csak nádkorlát. Oh ha másért nem, Cecilért kell bebizonyítanom a világ előtt, hogy egy grófné lehet tekintetes asszony, és lehet igen boldog.

A tisztartóné furesán összehúzta ajkait, a mi kövér, telt arcának sajátságos kifejezést adott, s fejét egyre esóvál-gatá Serena rajongásai alatt.

— Hm, hm, no, no, ej, ej. Hát a grófné csakugyan azt hiszi, hogy tekintetes asszony fog lenni?

— Igen. Hiszem és akarom!

— No, no! ez az «akarom» szó nem való tekintetes asszonynak, ez grófnénak való.

Serena nyugalmat erőtetett, pedig nagyon ingerelve volt már.

— Mondhatom, hogy «akarom», miután csupán rajtam függ.

— Vajjon.

— Atyám és anyám nem tettek ellenvetést.

— Tudom. Hanem azért mégis azt mondom, hogy a grófné nem lesz tekintetes asszony, hanem csak grófné lesz, a mint illik.

— No már, kedves mama, azt csakugyan bohóság kegyedtől állítani. Ennél jobb lett volna, ha kizár az ajtón.

— Bohóság? Édes grófné, én bohóságokat már régen nem mondok. Nem is tudok. Az nem az én természetemhez való. Én régen tudok már valamit, a mit a grófnénak nem lett volna szabad megtudni, hadd lett volna meglepetés, hanem hát mivel a grófné engem azzal vádol, hogy bolondskodom, kénytelen vagyok előrukkolni vele. Igen is, a grófné grófné marad.

— Visszalépne tán esküjétől?

— Oh nem! No hiszen az kellene! Én csapnám agyon az akasztófára valót. — Engedelmet kérek; elszaladt a nyelvem. No de csak gondolatnak is, hogy ilyen menyasszonytól visszalépne!

— Nos, hát?

— Meg fognak esküdni, az már bizonyos. Hanem kérem, el ne árulja, a mit most mondok, hogy én tőlem tudta meg. Adorján örökre haragosom lenne, a mivel én persze ő érte nem sokat törődném, ha az én szeretett grófnémnak férje nem lenne a — kópé.

— De kérem, ne mondjon hát akkor grófnénak, szóla bele Serena, egy makranczos gyerek esdeklő hangján.

A tizsttartóné vállat vont s folytatá:

— A grófné semmit sem fog tudni, azaz, hogy jól van, jól, no, Serena kisasszony semmit sem fog tudni mindaddig, a míg az oltár elé nem állanak. A tisztelendő úr egymásba teszi kezeiket, így ni, mintha ez a csomó kules volna a vőlegény keze, akkor elkezdí, először a vőlegénynek: szereted-e te ezt a derék hajadont, kinek kezét kezedben tartod, nagyságos Somlyóházy Serena grófnét? Az persze azt feleli rá, hogy «hogy az ördögbe ne szeretné». Ekkor következik a sor a menyasszonyra. No: várja úgy-e, hogy mi lesz? De el ne árulja, hogy én mondtam.

Serena türelmetlenül toppantott.

— Akkor azt kérdi a pap: hát te jámbor hajadon, szereted-e ezt a kegyes férfit, kinek kezét kezedben tartod: Rózsapallagi gróf Borez Adorján urat?

Serena arca vörös lett, mint a széljósuló esti ég.

— Micsoda?

A tizsttartóné kaczagott előadása hatásával elégtelen.

— Rózsapallagi gróf Borez Adorján. A biz úgy van. — Három nap óta itt van már nálam az úrfi levele, melyben tudósít, hogy sikerült apja ágensének Bécsben számára megnyerni a grófi ezimet s én el tudtam azt hallgatni; pedig úgy-e lelkem, «tekintetes» grófné, ez nagy meglepetés. S én el tudtam idáig hallgatni.

Serena arca még egyre égett — a szégyen miatt. Nem felelt semmit a nyílt szívű asszonyságnak, ki igen mulatságos dolgot vélt elkövetni azáltal, hogy Serenával e meglepetést előre közölhette.

— Már most hát édes lelkem, grófné, csak hagyjon fel minden időre azokkal a «tekintetes asszonykodási» kísérletekkel; mert láthatja, hogy azokból semmi sem lesz. A kit Isten úrnak rendelt, maradjon úrnak; marad szegény ember elég: azokat nem kell szaporítani, teremnek maguktól. Már most hát azt is megértheti, miért kérdeztem én az előbb, hogy meddig tetszik itt még mulatni? s miért nem tetszik hazamenni atyja úri házához? Mert

ámbátor én igen nagy tisztességnek tartanám, ha én tart-hatnám ki a lakodalmat, s a grófi család sem neheztelne meg érte, de csak mégis illendőbbnek tartanám, hogy mikor egy mágnás leányát egy mágnás úrfi veszi nőül, az a szokott ünnepies pompával és díszességgel menjen véghez.

Serena nem mondatott magának többet, karjára ölté kalapját s szóttalanul kitámolygott a kertbe, ott megállt az ugrókút medenczéje előtt, s nézte a tánczoló szunyogokat. Egy-egy néha belecsapódott a vízbe; azt, ha menekülni nem bírt, elkapkodták a kis virgoncز arany halak. És Se-rena olyan szívtelen volt, hogy a szegény szunyogocskát ily halálveszedelemből ki nem segíté. Nagy dolognak kellett veletörténni, hogy a más szerencsétlenségét ilyen könnyen tudja nézni!

Ha az igaz volna!

Ha bűn volna ábrándozni; ábrándozni egy grófnőnek arról, hogy rangján alól válaszszon férjet, s beleálmodja magát abba a zajtalanabb életbe, a mi a köznemesi társaságokat jellemzi, — persze az ő képzeletében; ha sok időn keresztül a szeszély kitartásával makacsul magára vitatta azt a meggyőződést, hogy az aristokraták nem is lehetnek boldogok; ha erős lemondással törekedett elszokni mindarról, a miben nevelték, hogy egy új életrendszerhez törje meg magát, ha boldognak érzé magát abban a gondolatban, hogy feláldozhatja magát, eddigi ismerőseit, családkörét, czímét, igényeit a világ irányában egy férfiert, ki szemében a boldog középosztály képviselőinek eszményképe, — s akkor egyszerre azzal a hírrel lepik meg, hogy vőlegénye gróffá lett, a legegyszerűbb úton-módon, a hogy csak azzá lenni lehet; — megadta az árát.

Oh mily kikaczagni való helyzet!

A jámbor kertész, ki pelargoniumokat ültet egy rabattba, el nem tudja gondolni, mit kaczag a grófnő olyan jó izüet rajta, mikor kérdésére megnevezi a jámbor muskátlikat saját kertészeti neveik szerint: ez a djuk af Uvellington,

ez a vicomte de Bellegarde, ez a marquise de Pontalba; emezek itt, a tarka levelűek, hybridumok, ez itt a comtesse de Berny, emez a lord Evendale... (Csupa gróf és herczeg, a ki könnyen jutott hozzá!)

— Hahaha! Hahaha! vicomte de Bellegarde! marquise de Pontalba! Hahaha! Emezek meg hybridumok? egy gróf, meg egy herczeg ivadéka! comtesse, mylord! báró és gróf! Hahaha! És még hybridumok is! Hahaha.

A kertész abban maradt, hogy kár kiesufoljni az öreg embert; pedig dehogy csufolja őt Serena grófné, — saját magán kaczag ő olyan nagyon; saját sorsán nevet ő oly haragos hahotával. — Grófok és herczegek; egy forint 30 krajezárért daráb számra!

A mint visszatér a kastélyba, éppen akkor szökik le paripájáról Gábor, Adorjának hajdani korhely pajtása, kinek ismerjük azt a jeles tulajdonát, hogy nyáron át igen komoly férfin szokott lenni.

Esztikéhez jött, a tisztartóné leányához, ki a mult farsang óta vele van eljegyezve. Ez nyílt titok.

Serena grófné a kert rácsozata mögött megállva, önkényt nem láttatá magát a lovaggal; — hadd keresse fel menyasszonyát, kár volna boldog ember perezeit közönyös dolgokkal elrabolni.

Azonban úgy intézte el, hogy mikor Gábor ismét távozni fog, akkor találkozzék vele, szava volt hozzá.

Fél óra mulva megsokallta a várakozást; eszébe jutott, hogy hiszen Gábor ebédre is itt maradhat, s akkor ő hiába vár a kertajtóban; tehát azt tette, hogy beizent a kertész-lánykától Esztikéhez, hogy nem jönne-e ki hozzá a kertbe sétálni; tudta, hogy így Gábor is utána fog majd jönni.

Esztika sietett ki a grófnőhöz; nagyon jól illett neki a menyasszonyi arc; Serena gondolá, hogy az mégis boldogabb, mint ő; pedig hiszen ő is csak azt akarta, hogy boldogabb legyen.

— Esztikém, galambom, szólta Serena grófné, karjára fűzve a tisztartó leányát. Nekem egy nagy kérésem volna

hozzád. Mamád egy óra előtt azzal a hírrel ijesztett meg, hogy Adorján gróffá lett — vásári áron.

Itt meg kellett állni Serenának, oly közel volt hozzá, hogy sírva fakadjon.

— Én azt hiszem, hogy ez csak tréfa. Gábor bizonyosan fogja tudni, hogy igaz-e? Magam nem kérdezősködhetem felőle, tedd meg a kedvemért, édesem, hozd elő neki, s azután mondj meg nekem mindent, de mindent, hogy mi véleménynyel van felőle Gábor? az ő szavára én olyan sokat adok; tudod: oly régi hű barátok. Ugy-e megteszed ezt a kedvemért? unalmas dolog másról beszélned ő vele, de csak egy percz.

Esztiike állítá, hogy oh neki úgy sines semmi egyéb beszélni valója Gáborral.

Mint Serena grófnő előre tudta, a türelmetlen vőlegény nem várta be, míg Esztiike visszatér, hanem utána jött; Serena meglátta őt a kerti sétány végén.

— Látod, már jön is; de ne beszélj itt a fák között erről vele, valaki meghallhatná, s azt nem szeretném. Csald el a kerti pavillonig, s ott hozd elő csak Adorjánt.

Azzal Serena az út ellenkező irányában elvált Esztikétől, a legelső út-fordulónál azonban, használva a bokrok sűrűjét, sietett a pavillonhoz, s annak a hátulsó ajtaján besuhant; az első ajtót is bezárta, úgy hogy mire a két boldog szerelmes nagy andalogva odaérkezett, ha akart sem mehetett volna be a nyaralóba; de a mit nem is próbáltak meg, hanem ott maradtak a veranda alatt. A vékony deszkafalon át Serena minden szavukat hallhatá.

Esztiike kérdezé Gábortól:

— Mikor beszéltél Adorjánnal?

— Nagyon régen; — volt rá a közönyös válasz.

— Mikor fogsz vele ismét találkozni?

— Soha sem.

E felelet nagyon megzavarhatta Esztikét, egy ideig alig tudta, hogyan folytatni.

— Ti tán összeszólalkoztatok?

— Nem is láttuk egymást — már éktelen idők óta.

— Talán megbántott?

— Akkor neki volna oka engemet kerülni.

— De hát mi bajod van vele?

— Nekem épen semmi sincs.

— És mégis kerüled?

— Utálok.

— Talán azért, mert gróffá lett?

— Oh biz azért nem. Annyi gróf van, a kit becsülök!
Ha tehette, az az ő dolga.

— Azt hittem, azért hasonlítottál meg vele, hogy náladnál magasabb rangra iparkodott jutni, pénz által.

— Oh nem! Sőt én vagyok végtelenül magasabb rangban, mint ő.

— Micsoda?

— Én egy becsületes nemes ember vagyok; ő pedig egy alacsonylelkű család.

— Az Istenért; ne beszélj olyan hangosan. Talán játékban.

— Igen; a legesufabb játékban: a becsülettel, az adott szóval, a szerelemmel való játékban! Emlékezel Torhányiékre, ugy-e?

— Nagyon jól.

— Amália Adorján menyasszonya volt.

— De a viszony már régen felbomlott; azon percztől fogva, hogy Adorján a grófnét megpillantotta. Emlékezel arra a polkára farsang utolsó napján.

— A szívviszony felbomlott; de volt egy írásbeli szerződés, mely szerint mind a két fél őrizkedő szülési roppant bánatpénz fizetésére kötelezék magukat azon esetben, ha egyik vagy másik fél visszalépése miatt felbomlanék a tervezett házasság.

— Erről hallottam, sőt azt is tudom, hogy Adorján Serena grófnénak becsületszavát adta, hogy engedi apjával fizettetni a bánatpénzt Torhányinak, s soha többet Amáliával nem találkozik.

— Ezt ugyanazon napon mondhatta a grófnénak, a midőn kártyán az egész társaság pénzét elnyerve, azt mint önkénytes adakozást iratta velük alá a grófné által pártfogolt tűzkárvallottak számára. Egynehány százzal több vagy kevesebb, mit tesz az.

— Ah!

— Hogyan tartotta meg becsületszavát? azt majd mindjárt megmondom. Apjával együtt egy eselszövényt fontak, a Torhányi családnak ezzel a Ludvéghy báróvali megismertetésére, a kit Serena grófnő egy izben az oltár előtt hagyott. A báró derangirozott ember, szüksége volt rá, hogy egy milliomosnak hitt leány kezével hozza helyre dülőfélben levő gazdaságát. A két Borez szépen összeboronálta őket. E közben a házassági előkészületek mentek olyan szépen, mintha Adorjánra nézve semmi Serena grófnő sem volna a világon. — Az utolsó nap, a menyegző előtti döntött.

— S Adorján megjelent volna a menyegzőre is? Ha ezt a grófnő megtudja valaha!

— Megjelent, még pedig négy ember által hurezoltatva mint holt részeg.

— Holtrészegen?

— Dehogyan úgy! Csak tettette magát annak!

— Hogyan? Nem értem.

— Nem érted? Hogy azzal a nővel, a kit holnap az oltár elé kellene vezetnie, megutáltassa magát.

— Ah; ez rút dolog!

— Ugy-e? És annyival rútabb, hogy a czél teljesen sikerült; Amália még azon éjjel báró Ludvéghyval megszökött.

— Csitt. Csendesebben.

— A világ meg fogja tudni; mert e miatt Torhányi, vagyonilag kénytelen lévén megbukni, szintén eltűnt, vagyonát dobra verték; dobra fogják ütni nemsokára a leány hirnevét is: a kit a báró, megtudva, hogy vagyon-talan, most már nejévé bizonyosan nem tesz.

— Ah, ez rettenetes.

— Ez alávalóság. Százötvenezer forintért Borez Adorján megszegte becsületszavát, jegybenjárt egyszerre két menyasszonynyal, megbuktatott egy családot, s meggyalázott egy nőt, ki menyasszonya vala. Akkor azután százötvenezer forintért grófi czimet vásárolt, s már most azt hiszi, hogy pénzét jó helyre tette.

— S ezen ember lesz Serena grófnő férje!

— A grófnő maga keresi a fátumot.

— Ne légy hozzá igaztalan, ő oly ábrándos; a kit megszeret, annak nem látja hibáit.

— Akkor még boldog is lehet vele.

— De az irtóztató gondolat, hogy egy ily nemes lélek egy olyan aljas emberhez legyen örökre lánczolva. Ezt tudatni kellene vele.

— Hova gondolsz? Halálos ellenségeddé tennéd vele. A legaljasabb embereket a legállandóbban szokták szeretni. Az asszony szív titkai ezek: csodák, a miket nem értünk.

— De hiszen előbb-utóbb meg fogja tudni.

— Tudja meg mástól. A kitől ezt meg fogja hallani, azt gyűlölni fogja egész életén keresztül; a férfit pedig annál jobban szereti. Nem érti ezt senki, hogy ez miért van így, de ez így van mindig.

— Szegény Serena!

A boldog pár elhagyta a verandát s a kert tekervényes utain, boldogabb eszmékről susogva, tovább haladt.

A grófleány pedig benn a nyaralóban a földön fekve hevert s könyeivel áztatta a néma padlatot, mely egyedüli tanuja volt kitörő fájdalmainak.

Félóra mulva megjelent az ebédnél Serena. Újra öltözködött s soha jobb kedvű nem volt, mint most. Csak úgy szórta az élezeket mindenfelé.

A tisztartóné kockáztatta azt az észrevételt, hogy a grófné aligha «valamit nem érez».

Ebéd után Eszti megszugta Serenának, hogy Adorján

grófsága csakugyan igaz, hanem hogy Gábor ezért nem ítéli meg Adorjánt.

Serena megfordította magában a tételt: «nem ezért» ítéli meg Adorjánt, s olyan jó kedvű volt, miként még soha életében.

A VÖLEGÉNY MELLETT.

E naptól fogva Serena kedélye nagy változáson ment keresztül. Mintha ketté vágták volna gazdasszonykodási szenvedélyét, abba hagyott konyhát, éléstárt, veteményeskertet. Későn kelt, későn feküdt; a hosszas pipere miatt késleltette az ebédet; lovával, zongorájával volt elfoglalva, s a családias együttlétet a tisztartó családjával átfordítá azon megelőző szivességre, melyet a jólnevelt grófnők olyan jól ki tudnak mutatni, ha olyan emberekkel találkoznak össze, a kiket megbecsülni okuk van; de a kikkel mégis nem kíváncsiak minden este egy kimenését körülülni.

A tisztartóné mindjárt észrevette azt, s szót is tett felőle Esztinek, megjegyezvén, hogy úgy is előre tudta ő, hogy hamar vége lesz annak a bohóskodásnak. Annyival inkább szükségesnek tartá a grófnét sürgetni, hogy menjen haza Kolozsvárra. Hisz az lehetetlen, hogy egy grófi völegény egy grófi kisasszonyt éppen a tisztartótól vigyen az oltárhoz.

— Oda nem megyek, — monda a grófné, — Kolozsvárra semmiesetre sem. Ismerem az ottani köröket, egy újdonsült mágnást ott nagyon rosszul fogadnának: annak Adorjánra nézve nagyon rossz vége lenne. Különösen atyámnál éppen nem számolok Adorján számára valami előzékenységre; hiszen ő nagy demokrata, asztalánál tudósok, professzorok és művészek szoktak ülni. Könnyen megtehetné azt a tréfát, hogy a «vett gróf» számára a

«Katzentischre» terítettne. Nem állanám ki azt az iróniát, a mivel ott találkoznom kellene.

No ez már okos beszéd, gondolá magában a tisztartóné; Adorjánt félti, jól teszi. Átlátta, hogy mulya ficzkó, de szereti. Így is jól van. Az is Isten áldása, ha egy ostoba férjnek okos asszony jut házustársul.

— Hanem azt gondoltam, hogy inkább nagynénémhez megyek vissza Pozsonyba.

— Bizony nagyon jól lesz; annál még a mult évekről megmaradt «Staffirung» is azon módon megvan.

Serena összeránczoló szép szemöldeit, a mi neki oly jól illett; hanem a tisztartóné jámbor tele arca meggyőzhető felőle, hogy semmi malitia sem volt ez észrevételben. A jó asszonyság csupán azt látszott igen illendőnek tartani, hogy egy menyasszony rangjához illő mennyiségű batiszt zsebkendőkkal legyen ellátva az esküvő napjáig.

— Azért is jobb lesz Pozsonyban esküdnünk, mert ott már több előszeretettel fogadnak olyan embereket, kik valami nagyon friss megtiszteltetést kaptak Bécsből.

— Minthogy közelebb vannak oda.

— Aztán végtére is, minden grófi ezim Bécsből jön; igen sokan, ha nagyon keresnék titulusaik kútforrását őseik biográfiájában, még elhallgatásra méltóbb indokokat is fedeznének fel, mint Adorján «hű szolgálatai».

(Védelve az úrfit, gondolá a tisztartóné, nagyon jól van. — Nem jön ez többet Somlyóházára.)

— S mikor szándékozik a grófné Pozsonyba utazni nagynénjéhez?

— Azt még magam sem tudom. Majd ha rágondolom magamat.

— De én pedig szeretném azt jó eleve tudni, a készületek végett.

Serena nevetve mondá:

— De hisz én miattam még csak útra való pogácsát sem szükség sütni.

— Tudom, hogy a grófnénál minden perczben készen van a «fogj be, indulj,» de nekem ám rendben kell hagynom a házat, ha olyan hosszú útra távozom.

Serena úgy tett, mint a ki csodálkozik.

— Ah, hiszen én azt nem kívánom kegyedtől, hogy miattam törje magát olyan hosszú, kellemetlen útra. Aztán én éjjel-nappal szoktam utazni, kegyed abba belebetegednék.

— De kedves grófné, gondolja meg azt, hogy engemet micsoda szégyenbe hozna az által édes atyja, a gróf előtt, ha megengedném, hogy egyedül, az én kíséretem nélkül induljon olyan hosszú útra; nem mernék soha szeme elé kerülni. S ha valami történnék a grófnéval az uton, akkor akár mindjárt én is világgyá menjek.

— Mi bajom történhetnék? utaztam már elégszer egyedül. Aztán velem lesz szobaleányom, meg pisztolyaim.

— No azok talán megőrzik a betegségtől, meg a zsisványoktól; — de a világ nyelvétől?

— Ah! szólta Serena gúnyosan nevetve; az engem nem sebesít.

A tisztartóné egészen elszomorodott e világmegvetésre, mely úgy nem illik egy fiatal leány liljomarczához s még egyszer kérte, hogy gondolja meg, mit tesz?

— Ne szóljunk erről többet. Tudhatják, hogy mentől jobban biztatnak valamire, annál kevésbé hajlok rá. Ez az út nem kegyednek való, egyedül fogok utazni.

Ez végét szakítá az értekezletnek. Tisztartóné asszony megállapodott abban, hogy egy kigyógyíthatatlan makranczezal van dolga: bár az Isten soha ide ne hozta volna, s ha már ide hozta, segitené mentől előbb valami biztos helyre, a hol más dolga lenne a rávigyázás.

Serena pedig még abban az órában leült levelet írni. Írt kettőt. Ugy össze pecsételte mind a kettőt spanyolviaszszal, hogy abba ugyan bele nem lehetett lopózni emberi tekintetnek.

Az egyik levél szólta Borcz Adorján úrnak; a másik

Fehér Gyula úrnak; mindkettő térti vevény mellett. A leveleket a bécsi postára küldte el.

Azontul mindennap volt dolga a lovásznak benyargalni Deésre, megtudni, ha visszaértek-e a vevények?

Először Fehér Gyulác érkezett meg s csak másnap Adorjáné; ugyanekkor két levél is jött a grófnéhoz a mondott uraktól.

A mint ezeket megkapta a grófné, rögtön intézkedéseket tétetett, hogy holnapután utazhassék. A tiszttartó-család irányában oly visszatartó volt már, hogy többé senki sem látta jónak ellenvetéseket kísérteni meg elhatározása iránt.

Egészen félrevonulva rendezé Serena útikészületeit, saját szobaleánya segélyével; kocsisa utasítva volt hosszú útra készülni, a minek az nagyon örült. A háziakat nem avatták többé semmibe.

A legutóbbi napokban már ebédelni sem jött le Serena a tiszttartóékhoz, szobáiba vitette étkeit, s egyedül falatozott. Igazán azt akarta, hogy senkinek se legyen nehéz szíve utána, ha eltávozik.

Elutazása előtti estén sietett röviden elbúcsúzni a háziaktól, igen száraz utasításokat adva a tiszttartónak, hogy mit mondjon majd atyjának, ha Kolozsvárra érkezik.

Akkor mégis reszketett egy kicsit a hangja, a midőn arra kérte, hogy jó testvérét, Cecilt üdvözlje.

Esztikét kérte, hogy fogadjon el tőle egy karpereczet menyasszonyi ajándokul. Az ugyan jobban örült volna egy barátnői csóknak búcsú fejében, a mivel még néhány nap előtt a tekintetes asszonynya készülő Serena irányában oly adakozó volt; hanem hiszen ma már tudja, hogy nem lehet grófnénak nem lennie, s azok értékes tárgyakat szoktak ajándékozni.

Végül arra kért mindenkit Serena, hogy miatta korán ne keljenek, mert ő igen korán hajnalban fog elindulni, a mikor még mindenki alszik a háznál.

A kis tiszttartó oly félszegül mosolygott arra a szóra:

lehet is ő előtte azt mondani: igen korán. A gazdamberre nézve nem kezdődik és végződik a nap; az ébren alszik és éjfélben is sorra látogatja az aklokat. Nincs annak semmi korán.

Serena azonban azt hívé, hogy azzal rászédheti a tisztartóékat, ha akkor, a midőn gondolni lehet, hogy most a legéberebbek is első álmukat aluszszaák, szép csendesen befogat, s elhagyja az udvart, anélkül, hogy valaki észrevenné. Szép holdvilágos az éj, az utak jó karban vannak, könnyű az utazás.

A kifőzött terv egészen sikerült; az első kakasszó után készen állt a hintó; Serena felült minden nesz nélkül, s elhagyta a kastélyt, a nélkül, hogy valakit felzavart volna, még a kutya sem nyiffantotta el magát.

A falun keresztül mentében nem találkozott egyébbel, mint az éji őrral, ki találomra épen akkor kiáltotta a tizenegyet; pedig bizonyosan volt már éjfél. A házak kapuiból ülő komondorok ugattak egy kicsit nagy álmosan a haladó hintó után, hanem azok is abba hagyták s nemsokára kint robogott a hintó a nyílt országon.

A mint a holdvilágos útra kiértek az árnyas utcák fásorai közül, Serena kinézett a hintó hátulsi ablakán, s egy távolról koczogó ekhós szekeret vett észre, mely utánuk jött.

Kereskedő lehet, ki ily későn utazik; ki járna más ily órában a maga jószántából?

Félóra múlva megint hátranézett; már akkor közelebb járt az ekhós szekér. Csak három lóval volt, de könnyű szerrel levén, versenyt futhatott a négylovas hintóval.

Ezentúl kezdett az ekhós szekér Serena figyelmének tárgya lenni, minden tíz perczben kinézett utána, néhány száz lépésnyire beérte az a hintót s azután mintha meg lenne elégedve a sikerrel, nyomában maradt, nem akarta elkerülni.

Egyszer azt parancsolá Serena a kocsisnak, hogy sebesen hajtson, azután visszanézett az ekhós szekérre, mit

esinál. Ha elmaradt is az egy időre, de félóra mulva ismét nyomában volt, nem bírták elhagyni.

Majd meg azt parancsolá Serena, hogy álljanak meg, akkor az utána jövő is megállt; a kocsis leszállt s annyi rendbehozni valót talált lovai szerszámán, hogy kifogyasztá Serena türelmét. Ha pedig ő tovább hajtattott, az ekhós szekér is mindjárt nyomult utána.

— Micsoda ember lehet az, a ki utánunk jön, s sem el nem akar hagyni bennünket, sem elmaradni tőlünk? kérdé végre a grófné kocsisától.

— Valami jámbor kupecz lehet, felelt az, a ki örül, hogy ily későn éjszaka valakit lát maga előtt.

Ezt a magyarázatot Serena maga is a legvalószínűbbnek tartotta, s azzal fejét a kocsis oldalvankosára hajtva, elkezdett álmodozni; maga sem vette észre, hogy pedig mégsem alszik, hanem ébren van.

Abban az ekhós szekérben pedig, a mely makaesul követte a hintót, senki sem volt más, mint — a kis tisztartó maga, ki feladatául vette, hogy a grófkisasszonyt követni fogja, ha mindjárt az opereneziáig is.

Mikorra az utazó-kocsi az ilondai magas hegyi útra felfergődött, akkorra feljött a hajnalesillag is a láthatárra; a míg a lovakat néhány perczre pihentetni megállíták a hegytetőn, Serena is kiszállt a hintóból.

Gyönyörű őszi hajnalhasadás volt; a magas hegytetőről mélyen be lehet látni a magyarországi rónára, melynek láthatára még ködös lilaszinben borongott, a mindig alacsonyabbá váló hegylátak, mint óriási lépcsők következtek egymásra; — a borongós hegyoldalból egy hámor vérvörös tűzszele világított nagy messziről idáig; — a tulsó láthatáron pedig már rózsaszínt kezdett játszani az ég, s a havasok aranyos párkányai fölött ragyogott a hajnalesillag.

A rétek zöld bársonya itt-ott ezüsttel van behintve, a tiszta égen vándor daruesapat vonult végig, tán épen a kelő napot üdvözölni, melynek tűzképe mint egy támadó

aranyhegy kezd már emelkedni a havasok mögül, előre küldött csillaghírnöke után.

Serena olyan sokáig nézte a darucsapat egyenletes röptetését, szinte észre sem vevé, hogy alul a kapaszkodón egy másik öt-lovas hintó jön fel vele szemközt, csak az rezzenté eszméit oda a földre, midőn már a három első paripa csengetyüi a közelben kezdtek csilingelni.

A delnőnek csak egy pillantás kellett, hogy a lovakra ráismerjen.

— Hó! Megállj! kiálta a szemközt jövő hintó kocsisának, midőn amaz hintóját elérte. Ezek Borez úr lovai.

— Igenis, a gróf úré! felelt a eseléd.

— A gróf úr bizonyosan alszik?

— Meglehet, mert egész éjjel jöttünk.

— Majd felköltöm.

Serena azt a tréfás nemét találta ki a felébresztésnek, hogy a mint Adorján eszményietlenül nyitott szájjal feküdt a hintó vánkossai között, egyik pisztolyát elsütötte a feje fölé.

Igen mulatságos volt azt látni, a mint az álmában ekképen felriasztott úrfi egyszerre életre tért s az első pillanatban azt sem tudta: égben van-e, vagy a víz alatt, először is a tárczájához kapott, azután a hintó tulsó felén kiugrani készült, a puskájához nyulni nem jutott eszébe.

— Hahaha! kaczagott egészséges kedvvel Serena, az üres pisztolyt neki szegezve: — «la bourse ou le coeur!» — pénzedet, vagy a szivedet.

A második perczen már öt érzéke használatában volt Adorján, megismerte menyasszonyát, elgondolta, hogy jó képet kell csinálni a tréfához, ámbár azért rendesen mindig szokott haragudni az ember, ha jól aluszik és felzavarják; egy ugrással kiszökött kocsijából s készen volt a parolával.

— Mind a kettő a nagysádé régen.

Azzal volt kézsókolás, többet Serena nem engedett meg.

— Igen szép öntől, hogy szót fogadt és elém jött.

— Különben is jöttem volna már, a kedves levél útban talált.

— Helyesli, a mit irtam?

— Tökéletesen.

— Készen van a dispensációval?

— Csak egy szavamba került az alispánnál. És nagysád?

— Az enyim is velem van. Gondoskodott ön tanuról is.

— Násznagyom, gróf X. mint nagysád parancsolta, Szatlmáron vár reánk.

— Minek választott ön oly előkelő násznagyot; az enyém Fehér Gyula lesz.

Ez kissé zavarba látszott hozni Adorjánt; de nem szokott kellemetlen tárgyakon tovább gondolkodni.

— Hiszi ön, hogy még ma eljutunk Szatlmárra?

— Mindenütt pihent fogatok várnak reánk; egyébiránt, ha nagysád fáradt volna, Nagy-Bányán megpihenhetnénk.

— S nem sajnálná ön azt a napot, melyet így elvesztenénk? szólt Serena azzal a mélyennéző mosolylyal, mely a férfiakat örültté tudja tenni a boldogság miatt.

Adorján e szóra csókjaival halmozta el a kezét, mely boldogsága ajtaját volt felnyitandó s azt hitte, hogy most már egészen érti azt a széparezű sphinxet, a kinek talányait még addig férfinak nem sikerült megfejteni.

Serena ezzel hintójába tért, egy kézszorítással búcsúzva rövid időre Adorjántól, ki őt kezénél fogva segíté a hágesón föllépni. Az úrfi példátlan önfeláldozással oly messze ment, hogy maga vette ki a kocsis kezéből a gyeplőt; gyöngéden megmagyarázva, hogy a míg a veszélyes lejtő végét eléri, nem élhetne nyugodtan, ha idegen kezekben tudná azt a gyeplőt, melynek hiányos kezelése miatt boldogsága istennőjének nyaka is kitörhetnék.

Remélte, hogy finom érzésű hölgynek lesz annyi helyes érzete, hogy átlátandja, miszerint ez csak ürügy. A szerelmes vőlegény illedelmi szempontból nem várhatván azt, hogy benn a hintóban iljön menyasszonya mellett; ámbár az bizony mindegy, akár ma, akár egy nappal

később; tehát legalább hogy vele egy kocsin utazzék s hozzá közel maradhasson, a kociülést foglalja el.

Szép eszme ez, csak hogy nem ér rá az ember bővebben kidolgozni.

Az ekhós szekér megint állt ez alatt néhány száz lépésnyi távolban, s tisztartó uram látta és szemlélte az egész rövid, de sokat mondó jelenetet.

Tehát így vagyunk.

Már ilyenformán tökéletesen fölösleges lett volna neki a grófnét csak egy tapodtat is tovább követnie. Ha ő úgy látja jónak, hát csak tessék. Halálveszedelem ellen megőrzi már most a vőlegénye, tőle magától pedig őriztetni nem, csak őrizkedni lehet.

Tisztartó úr megegyezett magával abban, hogy ez a szép pásztori jelenet egészen hasonlít ahhoz, a mi Mózes I. könyve XXIV-ik részének hatvanharmadik és következő verseiben olyan szépen meg van írva; tudniillik a hogy Izsák kimegy a mezőre, s látja Rebekát, az ő menyasszonyát jönni a tevékkel, Rebeka is meglátja Izsákot az ő vőlegényét, s leszáll a tevéről, Izsák eléje fut, bevezeti anyjának sátorába «és szereté vala őtet».

A kis öreg úr nagyon patriarchalis egyszerű érzelmekkel bírt még, s megnyugodott a sors intézkedéseiben.

De jaj annak, a kit a természettudományok más skepszisra tanítottak!

A kik tudják, hogy az ég kékje nem terjed a menyországig, csak a földi gőzkör az, mely egy geometriai mérföldre terjed, azontúl az ég csillagos és fekete.

A kik tudják, hogy a hajnalesillag nem valami lyuk az égen, melyen keresztül annak dicsőségébe belátni, hanem csak egy olyan otromba sziklatömeg, mint ez a mi földünk, ha a naptól nem sütött fele van felénk fordulva, akkor fekete. Hogy az a felhő ott a nap előtt nem az istenek arany hajója, hanem a földi párának stratocumulus alakban csoportosult tömegesülése; hogy az a tűzgolyó ott a láthatáron nem is a nap maga, hanem csak

annak a gözkör által sugártörési theoriák szerint a látkör alul felemelt optikai csaléke.

A kik tudják, hogy az az ezüstpor a rét bársonyán nem csillaghamu, hanem dér, s az a bársony maga nem egyéb, mint gonosz mezőmoha, a mit rég fel kellett volna fogasolui a jó gazdának, mert előli a füvet.

A kik tudják, hogy a vándor darvak nem azért vándorolnak el innen, mintha fájna nekik az itteni politikai viszonyok kínos alakulása s boldogabb hazát mennének keresni, hol még nincs censura és lapbélyeg, hanem csak azért, mert már itt betakarították a gabonát, s máshova kell menni, a hol másodszor is aratnak.

És a kik tudják, hogy mi az, mikor vőlegény és menyasszony találkoznak egymással, véletlenül egymást meglepve? A pirulás, a hevülés, a szemérmes szemlesütés, a bátorító kézszorítás, az elfojtott sóhaj, a szívdobogtató vágy, a suttogó szó, a boldogsugárú mosoly, az enyelgő tréfa, a delejes egyakarát, — a kimagyarázhatlan összeérzés! — A kik tudják, hogy mi az a szerelem!

A kik tudják, hogy az sem egyéb, mint köd és pára; földi gözjelenet, optikai csalódás!

Hanem azt a kis tisztartó nem tudta, azért tehát visszafordult szekerekével; azt határozván magában, hogy a miket tapasztalt, elébb elmondja otthon a feleségének, aztán őszinteséggel a grófnak Kolozsvárott.

Serena a lejtő aljánál megállíttatá hintóját, s Adorjánnak egyenesen megparancsolta, hogy menjen át saját hintójába. A vőlegény szót fogadott.

Délre erőtetett hajtással Nagy-Bányára értek, ott egy rövid falatozás után, mely csak annyi ideig tartott, a meddig az új fogatokat felszerszámozták, ismét tovább hajtattak.

A déli rövid találkozás alatt Adorján egészen elhitte, hogy a grófnő szerelme türelmetlen. — Hogy sietteté az előfogatosokat! Erősen biztatta őket borraivalókkal, ha jól fognak hajtani, s egy perczig sem várakoztatá őket, mikor már készen voltak.

Jó későn volt mégis, mire Szathmárra bejutottak. — A két hintó egymásután hajtattott be a fogadó udvarára, a hol semmi más kocsis nem volt.

Serena nem várt Adorjánra, hogy lesegitse kocsijából, oly könnyeden, mintha legkisebb uti eltörődést sem érezne, szökött le onnan mindenkinél hamarább.

— Három szobát, a mik egymásba nyílnak; parancsolá a grófnő az eléje siető vendéglősnek.

Ah ez pompásan megy, — gondolá magában Adorján, kinek az egymásba nyíló szobák eszméjénél kezdett a vér a fejébe menni.

Parancsa szerint felnyitattott a három szoba, melyek közül mindegyiknek volt külön kijárása is. A középső egy nagy két ablakos, teremszerű; mellette két felől egy-egy kisebb.

— Ez itt jobbfelől az ön szobája, a balfelőlít a szobalány foglalja el, a középső az enyim, — szólt Serena Adorjánhoz, ki az elrendezést egészen szeretetreméltónak találta. Most kérem, egy kis időre távozzék szobájába, míg átöltözöm. A tulsó ajtón kijárhat.

Adorján igen természetesnek találta ezt a kívánságot, sőt még abban is, hogy Serena bezárta utána a benyíló ajtót, több ingert talált, mint visszautasítást.

A mint egyedül maradt szobájában, két feladatot tűzött ki magának; egyiket, hogy maga is át fog öltözni: az út összegyűri az embert, sokat levon a tournureból, már pedig a legközelebbi perczben minden férfin-előnyét ragyogtatni kell egy hölgy előtt, ki maga is szép akar lenni vőlegénye szemeiben.

Másik kitűzött feladata pedig az volt, hogy az áruló kuleslyukon keresztül meglopja saját boldogsága jövőjéből azon pillanatokat, midőn egy szép és szeretetre méltó hölgy gondtalanul pipereasztala előtt ül. A tolvajpillantásnak ingere van a szabad gyönyörködés felett.

Hevült képzelete e második feladattól elsőt csinált: gondolta, a másodikra azután is ráér, de itt elszalaszthat valamit. Tehát legelőbb is a kuleslyuk.

Az áruló nyíláson át épen ráláthatott az asztalra, melynél Serena uti necessairejéből keresgélt. Bizonyára mosdószereket. — Csalatkozott. — Írószereket vett elő, s leült az asztalhoz — írni.

Ah, ez unalmasan kezdődik: addig ráér az ember megmosdani.

Adorján is előkeresé tehát az utitáskájából mindenféle segédeszközeit a férfi-szépségnek. Az ezervirág-vizet, a szájmosót, az illatos szappant, a hajtépőt, a kézítükröt, a viaszkenőcsöt, a parfümös olajt, s azokat mind hadirendbe állítva asztalán, munkájához fogott.

Nem igen használt ilyesmit míg gróffá nem lett, azelőtt jobbnak látta természeti vad szépségével hódítani meg a női sziveket: hanem mikor az ember rangja megszorodik, akkor illendő, hogy kezdje el kvalifikálni magát.

A mint legelőbb a borotválkozással készen volt, ez nem sokáig tartott, épen csak az álla közepét kellett journal szerint kiszabadítania; letette borotváját s újra a kuleslyukhoz ment. Serena akkor épen levelet pecsételt.

Bizonyosan most ír szülőinek gyors elhatározása felől. Adorján visszatért mosdani.

Most Serena csengetett: a szobaleány bejött. Serena halkán beszélt vele.

Ah, bizonyosan nincs még meleg vize a mosdáshoz, azt hozat elébb. A szobaleány eltávozott, s viszont a maga részéről odakinn csengetett, s az elősiető háziszolgának egy levelet adott át; azután visszatért a szobába.

Adorján ismét a kuleslyuknál volt, Serena inte a szobaleánynak, hogy távozzék a maga szobájába, s feküdjék le, mert korán fel fogja költeni.

Tehát végre! — De mikor kezd az átöltöztetéshez?

Adorján bizony ráért még a haját is felbodorítani; s bár az alatt kétszer is odalopózott a «tron Judas»-hoz, a hogy a vendéglői keresztajtó kuleslyukait híják, az nem mutatott neki egyebet egy néma hölgyalaknál, ki szép fejét

szomorúan tenyerébe hajtva, az asztalra könyököl, s a lobogó gyertya fényébe bámul.

Ugyan mire várhat oly sokáig?

Adorján azután még a körmeit is elmetélhette, a bajuszát is kifenhette, új mellényt, otthonkát vehetett magára, zsebkendőjét beparfümözhetette, s megnézhetette haját a kézi és faltükör összeműködő segélyével, ha jól áll-e hátul? Serena még mindig nem mozdult meg azon helyzetből, hogy magát előtte érdekesebbé tegye.

Végre férfi-léptek hangzottak a folyosón végig; valaki koczogtatott az ajtón, Serena felkelt, kinyitotta előtte; Adorján a kuleslyuknál volt már és látta belépni a szobába — Fehér Gyulát.

Serena, a mint meglátta a belépőt, azzal a villanyozott kedélylyel sietett eléje, a mivel régen és őszintén óhajtott ismerősöket szokás fogadni.

— Hozta Isten! Köszönöm önnek, hogy egy bohókás nő szavára kegyed nem restelt ide fáradni.

Gyula engedé kezét a grófné két kicsi kezébe szoríttatni.

— Kötelességemnek tartottam Szathmáron lenni, miután a grófnő azt írta, hogy igen komoly ügyben kívánja szolgáltatnomat.

— Nem «szolgáltatot» írtam: «samaritanus segély» áll levelemben. Jól emlékezem a kifejezésre. Önnek egy elveszett gyermeket kell apjához visszavezetni.

Gyula mosolygott e kifejezésre, azt hitte, szívőig lát ennek a nőnek.

— Ez az elveszett gyermek? . . .

— Ön tudja jól, hogy én magam vagyok.

— S mi célra kívánja nagysád közbenjárásomat?

— Mint sejtheti: ki akarok atyámmal és anyámmal békülni.

— Engedjen meg a grófnő egy magamforma iparvállalkozóhoz illő gyakorlati kérdést: mi célja van e kibékülésnek? A grófot kell-e rábirni, hogy adja megegyezését

nagysád házasságához, vagy pedig a grófnét, hogy nagysád atyai birtokrészét szolgáltassa ki?

— Egyikről sines szó. Én egyelőre nem megyek férjhez.

— Nem megy férjhez? Hisz az egész környék beszél róla.

— Hadd beszéljenek, majd belefáradnak. Én haza vágyom. Atyám, anyám után vágyom.

— Különös!

— Különös ugy-e? Hogy egy néember, ki eddig még rab-szolgáiban is válogatott, most egyszerre maga keresse a helyet, a hol nincs más föltétel, mint kényre kedvre megadni magát. Pedig úgy van. Én engedelmes leánya akarok lenni szülőimnek, töredelmesen port hintve fejemre, s elismerve, hogy mind az, a mit eddig önfejem szerint tettem, hiba és tévedés volt, s ígérve, hogy ezután föltétlenül alávetem magamat azok akaratának, kik bölcsőbbek mint én, s kik még mindig szeretnek engemet úgy, mint én őket.

— Tisztelt grófnő. Én nem tudom magamat egyhirtelen feltalálni. A grófnő arról beszél, hogy nem fog nőül menni, hogy szülőihez akar visszatérni, én pedig épen csak ma hallottam az alispántól, hogy Adorjának dispensationalis levelet adott, s Adorján rögtön elutazott Somlyóházára. Felbomlott-e e viszony? mi oka lehetett? alapos volt-e e szakítás? azt én nekem sejtennem se lehet. Látja a grófnő, hogy miután tölem egy igen komoly ügyben kíván beavatkozást, én valóban egészen beavatva akarok lenni.

— Az meg fog történni. Nekem van néhány órai időm itt tölteni való; ön szives lesz azalatt velem maradni, s ez időt feláldozza nekem.

— A legnagyobb élvezettel.

— Foglaljon hát helyt mellettem.

Serena maga mellett mutatott helyet Gyulának a pamlagon.

— Ön most azt gondolja magában: no iszen akadtam én most egy valóságos futóbolondra; ez itt egy szeszélyes kalandornő, a kinek legkisebbik hiúsága az, hogy vőlegé-

nyeit az oltár küszöbénél hagyhassa el. Megérdemlem, hogy azt gondolja felőlem. Ez büntetés nekem azért, hogy kivétel akartam lenni a világ tisztos rendéből, mely azt írja elénk, hogy a nőnek ne legyen akarata. Pedig lássa ön, nincsen igaza; én nagyon, nagyon szerettem ezt az embert.

Serena mély csüggedéssel hajtá le szép, fürtárnyalta fejét, arcán egy pillanatra a legvalódibb fájdalom árnyéka borult el; de csak egy pillanatra; a másik perczen már ismét erős volt, mint egy férfi; nem! erősebb: mint egy asszony.

— Azt hittem, hogy ez emberben találtam föl az ideált, a kit keresek. Ön emlékszik az ünnepélyes perczre, midőn a sz... i fürdőben jótékony műversenyt adtunk, ő oly nagylelkű, oly áldozatkész arcczal lépett elém, hogy el kelle hinnem, miként szívében a legnemesebb gyöngyök hevernek elrejtve, csak a buvár hiányzik, ki azokat felhozni leszálljon. — Ön, ki e jótékony gyűjtemény eredetét ismeré, nagyon jókat nevezhetett rajtam akkor; nem, nem, meg ne sértsem ön jó szívét: ön titokban bizonyosan nagyon szánt engem; de hallgatott, azt gondolva, hogy ez életben legtöbb boldogság alapja csalódás. — Különben is nem az ön feladata volt engemet megóvni balsorsomtól; voltak rokonaim, atyám, anyám; hallhattam az ő ellenségeitől elég rosszat multja felől; intve, figyelmeztetve voltam; miért lépett volna ön kettőnk közé, midőn látta, hogy én őt mindenki ellen védem, hogy szeretem? . . . Valóban szerettem ezt az embert. Azt hittem, ideáloamat lelém fel benne. Azt, ki megfordított képe mindazoknak, kik magukat kívül festik, belül bemocskolják, kik a derék ember hírét szeretik magukra öltetni, de a kivarrott ruhán belül önző, gyáva, szívtelen köznapi lelkek. Ő pedig mindazoknak ellentéte. Rossznak akar látszani, hogy hozzájuk ne hasonlítson; de lelke mélyében siratja azt, hogy nem talál olyan egy pár szemet a világon, a kiért érdemes volna valódi lényét felleplezni: egy férfi, kiből a polgári küzde-

lem hazafit, a harez hőst varázsolna elő; míg e rothadt tespedő időszak nem tud neki más szerepet adni, mint egy korhely verekedőét. — Nagyon szép öntől, hogy még nem kaczagta el magát fenhangon.

Gyula pedig nagyon jól látta Serena szemeiben azt az elfojtott villámot, a miből a köny támad.

— Majd évek mulva, mikor a tepnapí «én» már saját magam előtt is idegen személy lesz, sokat fogunk nevetni. Hogyan hitette el egy elkényeztetett nő magával, hogy már ő ezentul egészen megfordít két életrendszert egyszerre, egy férfiét és saját magáét. Hogy törte meg kedélyét a polgári élet parancsoló körülményeihez; hogy járt gazdaság, gazdálkodás után; havakat töltött apja tisztartóságánál, hogy ellesse attól az előtte mindedig ismeretlennek maradt mysteriumokat, a miket a köznemes oly nagyrabecsül feleségénél; hogy iparkodott elszakítani multjának minden fonalát, s új jövőt szőni fonni azok nélkül; hogy vetette meg ismerősei jó tanácsát, hogy viselte szívén atyja gúnymosolyát és anyja hidegségét. Ah, uram: ez borzasztó nevetséges fog lenni évek mulva; de még most összeroskaszt. Azon ember, kinek kedveért én az őseimtől rám maradt szeplőtelen czimer koronájából ágakat akartam letördelni, hogy az övével egyenlővé tegyem: az ugyanez alatt szerzett egy pár szarvval többet a magáéhoz — pénzen! hogy az legyen egyenlő az enyimmel.

Serena úgy szégyenlette ezt, hogy két kezével eltakarta égő arcát.

— Oh mennyire meg voltam alázva, mennyire megbűnhődtem. Éreztem, hogy el kell tépnem e szövevényt, a mibe szívem úgy belebonyolódott, bárha utána szakad is az. Gyógyíthatlan marad a seb; de mégis leért a fájó részig. Belehalok; de nem élek e polypussal keblemen.

A grófnő arcán a legszilajabb fájdalom kitörése volt látható, a midőn egyszerre felkaczagott, felállt helyéről s az őt követő Gyulának naivul karjába öltve kezét, közönyös hangon monda:

— Ne ijedjen meg kedves barátom ; már ki vagyok győgyulva. A mint az imént beszéltem, csak eleven képzelődés volt, nem éreztem belőle semmit.

Azzal elkezdte Gyulával karöltve alá s fel sétálni a teremben, így folytatva a beszélgetést.

— Ha csak ennyit tudok : ez megöl ; de miután most már mindent tudok : ő van meghalva — rám nézve. — Úgy szólhatok felőle, mint egy teljesen idegen emberről ; úgy mondhatom el mindazt, mint egy adomát, melyet valamelyik napilapban olvastam. Gróf Borez Adorján úr ő méltósága nemcsak köznapi lélek, hanem valóságos válogatott semmirekellő. Évek előtt szerelmi viszonyt kötött egy szép s úgyhiszem szeretetreméltó hölgygyel, ön is láthatta azt ; egy este találkoztunk vele Somlyófalván. A két apa, két kupecz, e szerelmi viszonyra üzletet épített, mint a hogy szokás a börzén játszani fejedelmek jó barátságára vagy haragjára. A leány apjáról megsejték amott, hogy gazdagsága látszat, s iparkodtak a szerződést megsemmisíteni. — Másfél százezer forint volt a bánatpénz, melyet azon félnek kellett fizetni, a melyik a házasságtól visszalép. Én tudtam azt, midőn az ifjú Borez legelőször nyilatkozott előttem, s megemlítém neki : ő becsületére fogadta előttem, hogy semmi köze az egész üzéri kérdéshez, ezt végezze a két kupecz egymással a hogy tudja ; ő határozottan visszalépett, és soha a felbontott viszonyra gondolni nem fog. Én hittem neki, miért ne hittem volna ? egy férfi elvesztett kártyán százezreket, miért ne tehetné ugyanaz, hogy szíve hölgyeért is elveszítsen annyit, a mennyit a «coeur dame»-nak áldozott. — Azt hittem könnyelmű, ki megveti a pénzt, s nem gondol anyagi veszteségre, mikor szívétől kér tanácsot. — Ön tudja, mi történt tovább ?

— Csak általánosan. A szerződést a másik fél szegte meg.

— De hogyan ? Ezek az emberek, hogy élére vert pénzüket megmentseék, elébb egy szegény védtelen, gyanutlan nő szívét törék össze, hogy ne álljon útjukba. Folyvást tetteték, mintha állnának a házassági szerződés mellett,

készületeket tettek a menyegzőhöz; e közben alacsony eselszövényt fontak, hogy a menyasszonyt megejtsék, elcsábítva azt egy léha kalandornak, kit násznagyi czínnel csaltak a lépre; s míg az öreg Borez piszkos kerítővé aljasítá magát, az ifju más szerepet játszott a komédiában, egy undorító, bectelen szerepet; a korhely jegyesét, kinek feladata menyasszonyát kétségbeejteni, magát megutáltatni vele: és játszotta azt a szerepet teljes öntudattal, sugó után, mint valami falusi komédiás! Ugy-e bár, mulatságos történet ez? — kérdezé Serena szándékosan megállva a benyiló ajtó előtt.

Azután némán sétált egyszer végig, összekulcsolt kezeit ölébe eresztve.

— A szindarab teljesen sikerült: egész az utolsó jelenetéig. A menyegzőre kitűzött napon megjelent az ifju Borez a menyasszonyi háznál, magát ittasnak színlelte, elébb a városban mindennemű botrányból készítve el hire fekhelyét s a báró azon éjjel megszökött a menyasszonnyal. Az egyik kupecz erre eridát mondott, szintén megszökött, a másik diadalmasan hazajött, pénzét megmenté s fiát megváltá a házasságtól ingyen, mint a hogy szokás a katonaságból kiszabadulni tettetett nyomorékság mellett. És én ez idő alatt folyvást jegyben jártam vele, és álmodtam őt magamban egy félistennek!

Hát Adorján hogy érezte magát e beszéd alatt, melynek minden szavát hallania kellett?

Mint érzi magát a verembe esett vad?

Szobájából nem volt külön kijárás, nem menekülhetett bűnhődése elől. — Végig kellett hallgatnia a rettentő megálázás minden szavát, tűrni a korbácsolás minden sujtását; nézni magát az eleje tartott tükörben, mely lelkét egész benső valójában mutatá föl és mellé esendesen lenni, lélekzetét elfojtani, egy helyben állni; nehogy a tulsó szobában azt kérdezze valaki: ki jár ott? s megtudja, hogy épen az, a kiről beszélnek.

Egyszer a düh és szégyen annyira vitte, hogy az ajtóhoz

lépett, az villant át agyán, hogy felszakítja a zárt, kitör, és azt fogja mondani azon férfinak, ki mind azt hallotta felöle: uram, ön olyan dolgokat tudott meg, a miktől vagy önnek, vagy nekem meg kell halni. — Asszonyom, nyujtsa zsebkendőjét, s nézze, hogy fog itt most két férfi, zsebkendő szegletét fogva, egymásra löni. De épen akkor egy gunykaczaj hangzott Serena ajkáról, s e kaczaj elvevé minden bátorságát: reszketett, mint a büntudatos gyermek, s a helyett, hogy az ajtót felszakította volna, oda lapult hozzá, hogy jobban hallhasson.

És azután mentül többet hallott, annál jobban elhagyta minden bátorsága; minden ize reszketett bele, minden izmát elhagyta az erő; nem volt férfi többé; utoljára le roskadt térdére, az áruló kuleslyukon át csak térden állva leheté nézni. És aztán térden állva nézte kuleslyukon át menyasszonya cherub arczát, a mint oly megvetéssel beszélt vőlegényéről.

Ilyen kíváncsisággal nézte egykor Damiens, mikor a bakó nyílt sebeibe égő olajat töltögetett.

Végre kitombolta magát a harag. Serena lankadtan roskadt le egy székre.

— Ön láthatja, szólt oly csendesen, mintha már azt nem kívánná, hogy mások is hallják; nekem szükségem van egy helyre, hová szégyenpirtól égő arczomat elrejthessem. Ez anyám keble.

— Ebben igaza van, grófnő; hanem előttem még mindig rejtély marad egy kérdés. Önt Somlyóházán éri a kiábrándulás; szülői Kolozsvárott laknak, Kolozsvár Somlyóházához keletnek fekszik s én még is Szathmáron találok önt, nyugatra a somlyóházi kastélytól.

— Ön előtt ez talány. De meg fogja érteni, ha emlékezetébe hozom, hogy mielőtt Somlyóházáról szülőim lakába érnék, által kell menni a Szamoson; s midőn a hidon keresztül megyek és arra gondolok, hogy most anyám megvető arcza elé kell állnom: — attól tartok, hogy nagyon csábítóan találnám a víz fenekét. Meg kell előzni vala-

kinék jöttömet, valakinek, a ki elmondja felőlem : az elvesztett leány visszakerül, bolond volt, de nem bukott; valakinek, a kiről tudjam azt, hogy a midőn engemet szülőim előtt ment, akkor magában, önmeggyőződése előtt is kimentett és a kiről szülőim tudják, hogy igazat mond. Rokonaim között senki sincs ilyen. Távol és közel egyedül ön az.

— Azt az egyet leszámítva, hogy önt lelkemben minden rágálmon felül emelve látom, a többire nézve nagyon tulbecsül engem a grófnő.

— Egy hajszállal sem. Sokszor hallottam önt családknál emlegetni, mindig a legnagyobb szeretettel, önt nálunk mindenki szereti; érti ön: mindenki.

Gyula nagyot sóhajtott és nem felelt; hanem lesütötte a szemeit és kerülni látszott Serena tekintetét.

Serena egy darabig vizsga figyelemmel nézett az ifju arczára, mintha olvasni akarná annak vonásaiból, hogy miről gondolkodik most.

És a mint kitalálni vélte, lassankint mélyen elpirult szép alabastrom-síma arca, mindig jobban égett; — egyszer aztán elkezdett kacagni.

— Ah ha! ön most azt gondolja magában: — imhol van egy az újtestamentomi hét bolond szüzek közül, a ki a második vőlegényét hagyta el a faképnél s most keres magának egy harmadikat, a kivel a két elsőért revanchet vegyen! Nem, kedves barátom; nem úgy értettem azt. Én szeretem önt, mint testvért — mint reménybeli testvéremet, szülőim szeretik önt, mint gyermeküket, és azután van még valaki házuknál, a ki önt másként szereti mint én.

Most aztán Gyulán volt a sor benső hőségtől elpirulni.

— Oh grófnő, ez öntől szomorú tréfa.

— Se nem szomorú, se nem tréfa. A csillagokba van ez már írva, jó barátom, ön nagyon sok szomorúságot okoz avval, hogy házuk táját kerüli, s okozza azt a legjobb, a legangyalibb szívnek. Miért szakította ön félbe látogatásait?

— Grófnő, én nem tudok ön előtt titkolózni. Érzem, hogy minden vonásom elárul; megadom magamat. Megvallom, hogy nagyon szeretek: megvallom, hogy nagyon boldogtalan vagyok.

— S miért nem siet akkor oda, a hol önt viszont szeretik?

— Őszinte fogok lenni. — Világi állásunk annyira van egymástól, mint ég és föld. Én ipar embere vagyok, ki az élettel küzd, ki sárral és földdel vesződik, hogy a szerencsét kényszerítse, visszaadni azt, a mit elvett: ő pedig túlvilági lény, kinek az élet prózájáról semmi sejtelme nincs. Igaz, hogy a szív nem kérdezi, hogy kit szeressen? de néha itt benn még van valami más is a szíven kívül, a mit úgy hinak, hogy «jellem». Ez megkérdi azt: mit akarsz? Olyan körbe akarsz-e fölemelkedni, a hol idegen vagy? a hol más szokások, más életmód, más szenvedélyek uralkodnak, vagy azt akarod, hogy valaki, a kit szeretsz, hagyja el eddigi életét s kezdjen a kedvéért mást: alázasat, mint a tied? Mert grófnő, az én életem alázasat. Nem vagyok az a büszke megyei szónok, a pártvezér, a kik őseim voltak; iparüző vagyok, dolgozom, kereskedem. Már most mit enged meg inkább a sors: azt-e, hogy egy iparüző legyen a felesége kedvéért mágnás? vagy azt, hogy egy grófnő legyen a férje kedvéért kereskedőné? Nem örökké ismétlődik-e itt a regebeli halász szerelme a habléányhoz; akár ő szállt ehhez a vízbe alá, akár ez követte őt a partra: az egyiknek halála volt?

-- E kérdésre Cecil fog felelni, és én tudom, hogy mit fog felelni?

— Ön tudja?

— Biztosan tudom. Sokszor beszélünk mi erről. Cecil lelke egészen tárva áll előttem. Oh mi erről nagyon sokat beszélünk egymással. Emlékezem rá, mikor egyszer nagy társaság volt nálunk, csupa nők, valami vén fadessze a rangok elsőbbségéről kezdett értekezést. A vita úgy támadt, hogy valaki nem tudta elhatározni, hogy a «marquisnő» alatta, vagy fölötte áll-e a grófnőnek? Volt a ki azt

állította, hogy több, mint «bárónő», de kevesebb, mint «grófnő», míg más véleményárvnyalat azt állítá, hogy sőt egyenlő rangban áll a «herezegnövel». Midőn végre szavazattöbbséggel abban állapotának meg, hogy a «herezegnö» cím csakugyan a legeslegmagasabb, a mi rangban elérhető, akkor Cecil közbeszólt: «én még ismerék annál magasabb rangot, annak a ezíme «boldog nő». Mindenki nevetett az ötleten, s magában mindenki igazat adott neki. On talán nem?

— Oh grófnő.

— Ne mondja: oh grófnő! mondja: oh testvér! Lássá, ez olyan ritka eset, talán nem is fog többet megtörténni az életben, hogy férfit kérjenek így, mint én kérem most önt: «jer, ne maradj távol, ott szeretnek, viszonzod». Ez ugyan elég rendkívüli eset, de ön megérdemli azt, hogy így történjék.

Gyula pirulva kelt fel.

— Jól van. Én hiszek és megyek.

— És «ott maradok».

— Az nem tőlem függ.

— Az bizonyos. Önnek legelső szava az leend szülőimhez: «én e családnak tagja akarok lenni». Higyje el, hogy tárt karokkal fogadandják. És a mikor ez így történt, akkor azt fogja ön mondani: van ennek a mi családunknak még egy tagja; egy elveszett gyermek. Ez a szegény leány kinn áll kapunk előtt, a bűnbánó szörkötéllal a nyakán. Ez a leány most már nekem «hugom», szabad érte szót emelnem; szabad kérnem, hogy megnyiljék előtte a szülői ház, a szülői kebel; alázatosan tér meg, bánva a mit tett, bánva a mit álmódott.» Ön ezt fogja mondani, úgy-e ezt? édes, — édes — bátyám!

S itt önfeledten borult Gyula vállára Serena és zokogva fűzte körüle karjait és megcsókolta az ifju arcát, azután maga is összerezzen s mély hangon sutogá:

— Ön tudni fogja, hogy e csókkal bátyámmá van el-
iegyezve.

— Még ez órában indulok Kolozsvárra.

— Nagyon kérem; tudja, hogy a rágalomnak szárnya van. Fél óra mulva én is indulok utána. Minden állomásnál újra találkozni fogunk.

— Az Isten áldja meg önt.

— Mondja inkább: az Isten bocsásson meg.

Gyula vette kalapját és indult.

Serena az ajtóig kísérte; Gyula már kilépett, Serena visszatartá:

— Egyszer sem mondja ön: «rossz hugom?»

Gyula érzékenyen ragadta meg a szép hölgy kezét.

— Isten veled édes, édes jó hugom.

Serena várt, míg az ajtók bezárultak Gyula után; azután visszatért szobájába s a pamlag végében leomolva, összetett kezeire fektetett homlokkal sokáig, sokáig imádkozott.

Sokat kellett imádkoznia, hogy azt az átkot mind ellensúlyozza, a mit odaát a másik szobában egy feldühített fenevad ellene a poklokra küldött.

Adorján most már dühösen kezdett fel s alá járkálni szobájában, mint egy valóságos kalitkába jutott hyéna.

Ily szándékos meggyaláztatástól minden csepp vérnek méreggé kell válni.

Ez irtózatos némben nem találta elégnek, a mit más nő tett volna, hogy midőn kedvesét megvetni tanulta, azt levélben tudassa vele: vakmerően magához hívá, bezárta egy szobába s ott hányta szemére egy harmadik füle halatára alávalóságait.

E jelenetnek szomoruan kell végződni.

A ki hyénát produkál a közönségnek: legyen rá készen, hogy annak egyszer eszébe juthat a szégyenítő korbácsütésre fékezője torkának rohanni s a bámulók szeme látára összemarczangolni azt.

Egy gyöngé asszony! Ilyet merni egy férfi ellen! A ki nek csak az öt ujját kell összeszorítani, hogy belőle a lelket kioltsa.

Arra iszonyú esküt tett magában, hogy ezt a nőt meg fogja ölni. Nem fog többet kaczagni azon, a mik ez órában történtek. Először őt, azután saját magát.

Felöltözött: kétesövű pisztolyát felső kabátja zsebébe tévé, gyertyáját odabenn eloltá s megfogta a közajtó kilincsét, hogy azt sarkából kiemelje. Ez nem lesz nehéz munka. Ha zaj lesz belőle, legyen zaj. Két lövéssel úgy is vége lesz mindennek: az emberek aztán találgassák, hogy miért történt ez?

Egy perczre megállt, mert Serena hangját hallotta. A grófnő szobalányát költé fel, hogy készüljön az a tovább utazásra, fogassa be a lovakat.

A szobaleány ásitozva ment ki, mint a kinek kedve ellen esett legjobb álmát félbeszakítani.

És azzal Serena egyedül maradt a szobában.

Most Adorjának egy új gondolat fordult meg agyában.

Minek volna a zajütés, minek volna az öngyilkosság? Alkalom van a boszú büntetlen kitöltésére: az ajtót sarkából hirtelen kiemelni; azzal a nőre rohanni, száját egy selyemkendővel betömni s ott tartani, míg meg nem fullad; — és azután rázární az ajtót és menekülni a világba.

A mint e gondolat felforralta agyát, hirtelen azt hallá, hogy Serena felől a kulcs elfordul a zárban s önkényt feltárul előtte az ajtó: a hölgy ott áll vele szemközt, — egyedül.

A fenevad visszavonult e tekintet elől. Arczá sápadt volt és haja szétzilálva; fogai egymáshoz verődtek; tagjait zsibbasztó félelem állta el; nem birta kiállni ezeket a szemeket.

— Nos, uram, szólt Serena nyugodt, csendes hangon. Nem utazunk-e tovább? Én készen vagyok.

Adorján ajkain valami fehér tajtékszerű hab mutatkozott, szeme fehére csupa vér volt; a selyemkendőt, melyet kezében tartott, göresösen gyürte össze.

Háromszor is meg akart szólalni, de mellét úgy össze-

szorítá valami, s a mint hangjához jutott, egészen be volt rekedve!

— Azok után, a miket a grófnő az imént — itt e szobában — beszélt — lehet-e arra gondolni?

— Ön tehát hallgatózott? csattant fel Serena büszkén. Még azt is? — Fi donc!

Azzal végig nézte, kevélyen, méltóságosan, megölő szemekkel a férfit, ki e kevély tekintet előtt semmivé lenni érte magát; — visszatámolygott sötét szobájába s a hol nem érte a gyertyavilág, végig veté magát a pamlagon s mint a vert hyéna, a kezében tartott selyemkendőbe harapott; azt rágtá összevissza.

És azután hallá, mint hagyja el a szobát Serena, mint megy végig a hosszú sötét folyosón, a vendéglőben mindenki alszik; és akkor azt képzelé magában, hogy ő most lábhegyen utána siet: a hosszú, hangtalan sötét folyosón utóléri, ott nem láthatja büszke szemeinek villogását; ott megragadja hosszú selyemhaja tekereseinél fogva, ott lábai alá gázolja, szép természetnek istennői kecsét sarkával tiporva össze; ott megfürösztí meleg vérében kezét, s hosszú hajánál fogva végig vonszolja maga után a hideg kőpadlaton, míg egy élő ideg mozdul benne.

És mindez csak hagymáz-képzelet volt: ott feküdt ő zsibbadtan, tehetetlenül a sötét szobában s nem bántott senkit, csak a fogai közé akadt selyemkendőt.

Azután még sokáig figyelt, nem hallhatja-e még egyszer hangját annak a bűbajos nőnek, a kit már magáénak hitt, a kivel pompázhatni képzelt, a kinek szépségétől megittasult? Mire való lett volna neki ezt a hangot még egyszer hallani? mért várta azt olyan nagyon? — Sohasem hallotta többet.

Csak azt hallá, hogy egy idő múlva ajtók nyíltak, lovak dobogtak, hintó gördült, kapu záródott s azután ismét csendes lett minden. Éjszaka volt még.

Ekkor aztán fölkelte; elgondolta magában, hogy a kerek földön nincsen olyan nyomorú ember, mint ő; s azzal a

selyemkendőből kötelet csavart, hurkot csinált rá, keresett egy nagy szeget a falon, a mi egy embert meg fog birni; a selyemkendő egyik végét hozzá kötötte, azután kezével belekapaszkodva megpróbálta, elég erősen tart-e? Azután meggondolta magát: ez rút halál, s csendesen ismét lebontotta a kendőt a szegről.

Az ember nemes ember és pisztolyai vannak. És ez sokkal szebb halál. Egy kettős csövű fegyver, egyszerre mind a két ravaszát elrántva, bizonyosan öl. Csupán az a kérdés: a szívbe-e, vagy a homlokba? A szívbe löni érdekesebb; az arcz épen marad; de nem eléggé bizonyos. Ha a kéz rosszul irányoz, nem lesz rögtön halál; sokáig lehet vele kinlódni; a golyó a bordákban megakadhat és félremegy. A főbelövés biztosabb, csak hogy ez elégteleníti az arczot; könnyen széthordja a koponyát s ez rút látvány lesz.

És azután sokáig elnézegetett a pisztoly kettős üregébe, e két fekete barlangba, a mikben a halál madarai laknak, felhuzta a sárkányokat, a cső végét a szájába fogta és elgondolta, hogy milyen különös az, most csak egy nyomás a mutatóujjal és nines többé körülötte világ, és azután megint kivette szájából a pisztoly végét, leeresztette a sárkányait s visszatette a tokjába.

Nem volt ennek bátorsága se magát, se mást megölni soha.

MÁLAI MÁTÉ URAM PERPLEXITÁSA.

A jámbor tisztartó azok után, a miket a hajnal kelő fényénél látott, nem gondola egyebet, mint hogy ebben ime ő is megnyugodjék s visszatérjen Somlyóházára.

Mert, hogy mielőtt a grófot az esetről tudósítaná, előbb okvetlenül szükséges az eljárás módszerei fölött nevével értekezni, azt már csak mindenki meg fogja engedni, a kiben egy szikrája az alkotmányos érületnek s a parlamentáris kormányzat iránti tiszteletnek világít.

Mit hágy helyben az asszony?

E végre tehát elébb haza utazott; a családi konferencia azt állapította meg, hogy Máté úrnak elébb levélben foglalva kell előadni az eseményeket egész odáig, a hol Serena grófné útra indul, ő pedig kíséretére incognito vállalkozik.

Ez a levél hadd menjen el elébb a postán.

Rögtön utána másnap üljön kocsira Máté úr s igyekezzék le Kolozsvárra. Ott ejtse úgy a dolgot, hogy külön találkozassék a gróffal, s annak szép óvatosan mondja el, a miket élő szemeivel látott.

Így legjobb lesz.

Tehát Málaí még az nap és másnap otthon maradt s csak a következő hajnalban indult útra Erdély fővárosa felé.

Tisztartó úr nem szokott lóhalálában utazni; ezuttal elég ideje levén estig helybe érkezni, csendesen koczogott két mokány lovacsájával, ekhós szekérével s nem törődött vele, ha az utána jövők akárhányszor elkerülik is.

Szamosujváron innen, a fürdőház előtt van egy csárda, ott szokott rendesen megegetni. Ismerték már, mintha otthon volna.

Az örmény csapláros nem is terítettett neki külön asztalt, hanem szokás szerint csak a családi terítékhez ülteté, a mi igen jó szokás. A vendégre nézve nagyon megnyugtató az, ha látja, hogy a vendéglős is abból a borból iszik, a miből neki töltött.

— Mo nogy járás van ezen az uton. Szólt a komoly örmény úr, azzal a sajátságos kiejtéssel, mely a nyelvnek csaknem tréfás lágyságot kölcsönöz. Csak az imént jöve egy ári hintó, abban öle egy fiatol ór, a ki megrendele neki magának négy friss lovat és meg azonkívül megparancsolá, hogy másik négy ló álljon a szerszámban, majd megjön nemsokára egy másik hintó annak megkell.

— Vajjon ki lehet, a ki úgy siet?

— Bizony, ki lehet?

Arra aztán neki állt a két férfiú találgatni, vajjon ki lehet?

— Talán staféta jön, ő felsegitül a ki a kormányzót hivatja?

— Talán beteg valaki Kolozsváron, s Bécsből hoznak neki doktort?

— Talán a török követ megy Bukarestbe, az siet olyan nagyon?

— Vagy talán szökik valaki, valahonnan, valami elől.

— Én bizony nem bánom, szólt stoikus nyugalommal a vendéglős; csak fizesse meg az árát a hajtásnak.

— Én sem sokat törődöm vele.

Alig egyeztek meg abban, hogy kölesönösen nem fog-nak azon bánkódni, ki és mi utazik ilyen nagy sietséggel? midőn ostorpattogás, trombitaszó, kocsirobaj jelenté, hogy valaki érkezett a vendéglő elé. A koesi azonban kívül maradt a kapu előtt, nem hajtattott be. Csak azt várták, míg a lovakat kifogják s ujakat fognak elé.

Az érkezett hintó csupa sár volt, mert egész nap esett az eső, s ezzel összefüggésben az oldalait védő oldalbőrök is mind le voltak csatolva, nem lehetett bele látni.

Pedig mind a vendéglős, mind vendége, daczára a neutrálitási fogadalomnak, az ablakhoz sietének, hátha lehetne valamit kitudni abból a hintóból?

A bőrfüggönyök azonban meg sem mozdultak.

A vendéglős diplomatiái fogáshoz folyamodott.

— Te Jutka! szólt tányérváltogató szolgálójának; el-menj ahhoz a hintóhoz és szólj be neki: hogy ha nem parancsol-e valamit ő excellenciája?

Jutka futott ki a parancesesal; körülkerülgeté a hintót, sehol bele nem tudott nézni, utoljára aztán csak úgy találomra interpellálta. A választ megkapta és visszajött.

— Nos, mit parancsol ő excellenciája?

— Lovakat mentül előbb, meg egy pohár vizet.

— No azt miért ne adnál neki. Milyen az az ór?

— Nem láttam én.

— Milyen a hangja?

— Háát vékony.

— Jól van, hát itasd meg.

Azzal ismét az ablakhoz álltak: most már csak ki fogja legalább a kezét nyújtani, hogy a poharat elvegye; arról majd megláthatni, van-e rajta arany paszománt, zsinór, hajtóka vagy prém? generális-e, vagy basa, vagy doktor, vagy pedig muszka herezeg.

A szolgáló megjelent a pohár vízzel az egyik kezében, meg egy fekete korsóval a másikban, hogyha talán még egy pohárral tetszenék. Erre aztán a bőrfüggöny egyik hajlása kissé fölemelkedett s kinyult egy kéz a pohár után, mely pedig nem volt semmi katonatiszt, sem török úr, sem doktor, sem muszka herezeg keze, mert az a legfinomabb fehérebb hölgykéz volt.

— Hiszen az az ór kisasszony. Dörmögé a vendéglős lehangoltan. S azzal mindaketten visszaültek az asztalhoz, a hol azután sokáig eltanakodtak még azon a rendkívüliségen, hogy egy úri dáma mi oknál fogva siethet ilyen nagyon. Abban aztán megállapodtak, hogy bizonyosan haldoklik valaki a familiájából, azt akarja még életben találni.

Néhány percz mulva be voltak a hintó elé fogva a pihent lovak, trombitaszó, ostopattogás, kerék- és patkórobogás hirdeté, hogy az utazás tovább foly és többet nem törődött vele senki.

Málai uram időt szokott adni a lovainak utazás közben; maga szokott utána nézni, hogy kellő korszakokban legyen neki szolgáltatva előbb a széna, azután az abrak, utoljára a víz, azután még egy kis széna, mert a ló ebédje ugyan kevés szakácsművészetet kíván, de a tálaláshoz nagyon kell érteni.

Csak úgy délután felé vett azután bucsút gazdájától, kifizetve neki ételt és italt, abban az árban, a mibe annak magában került, mert hisz az örmény kocsmáros nem a vendégei falatján gazdagszik meg; s azután elhelyezé magát szekerebe s úgy engedvén az égiek, egész Kolozsvárig békén szunnyadozott.

Kolozsvárott az urasági majorba volt megszállás, ott volt a tisztség számára is leszálló szoba, a hol átöltözködhetett s nagy szívdobogással ballagott az úri lak felé, mely a főpiaczon vala.

Valakinek rossz hírt vinni, soha sem tartozott a kellemetes missiók közé; de rossz hírt vinni azzal a szándékkal, hogy azt úgy kell előadni, mint jót, és meg lenni felőle győződve, hogy rossz: erre csakugyan praecedens eset nem jutott eszébe Máté úrnak az ő és új testamentomból.

Mert ha veszi az ember Éli esetét, a hírnök annak sem mondá: uram örülj, nem kell már őrizned a frigyládát, mert elvették a filiszteusok; hasonlóképen Jób pátriárkának sem mondá a eseléd: bizzál uram, nem kell már szénáról gondoskodnod, mert tevédet agyonesapta az akol; szent Dávidot sem biztatá a követ, ki Absolon lázadását tudtára adá: bizzál uram, mert a fiadat ugyan szereti a te néped; egyedül ő az a szerenesetlen, a ki mint valami kedves eseményt kénytelen előadni azt a dolgot, hogy Kalondai Serena grófnő Borez Adorján gróffal itt meg itt találkozott, esalhatatlan körülményei között a találkozni akarásnak, s hogy itt már most nincs egyéb hátra, mint az esetet örvendetes tudomásul venni.

Tisztartó úr előbb saját lakosztályában keresé a grófot, ott azonban csak a pítvarnokot találta, kitől megtudta, hogy a gróf odaát van nejénél s hogy Máté úr jöveteléről értesülve van már, rendeletbe is adta, hogy a mint megjelen, utasítsák a grófnő lakosztályába.

Ez kellemetes lesz; gondolá magában Máté úr, tehát a grófné is én tőlem tudjon meg mindent. No ha most innen ki nem vernek, hát akkor sehonnan sem.

Egészen más lépcső vezetett fel a grófnő szobáiba; Máté úr aggodalmasan számlálá meg a lépcsőket, a míg felment, s nevelte rossz előérzetét, hogy minden lépcsőszakasz páratlan számban ment ki. De csak mégis felment.

Az előszobában felkérte a szolgálattevő inast, hogy szólítsa ki egy szóra a grófot. Az visszajött azzal az izennel, hogy csak tessék beszélni.

— Mások is vannak odabenn?

— Mind együtt vannak, s egy pár idegen úr is.

— Jó kedvük van-e?

— Nagyon jó kedvük van.

— No, gondolá magában Málai Máté, már ez aztán csak Isten ellen való véték lesz, egy ilyen szép jó kedvet elrontani. Pedig hát csak el kell azt rontani.

A grófnő szobáin nem voltak ajtószárnyak, csak hosszú nehéz függönyök, két három terem lakói hallhatták egymás beszédét s ha nem látták is egymást, úgy vehették, mintha egy szobában volnának.

A grófon és nején kívül Rajcsovics, a bánáti ismerős volt az első teremben; kit mindjárt az első üdvözlés után úgy mutatott be a gróf, mint leendő vejét.

Málai Máté forró szavakban gratulált a derék úrnak; igazán angyal kap nőül a szelíd grófkisasszonyban.

A szelíd epithetounál mindenki mosolygott: Málai Máté el nem tudta gondolni, miért?

De mind a mellett is nem volt szándéka idejövetele indokairól beszélni; sokkal érdekesebbnek vélte azt tudakolni, hogy nem fognak-e ma ő nagyságaik elmenni a színházba?

— Ma nem, felelt a gróf, mert mindenféle családi ünnepélyünk van, a mire ön is hivatalos lesz.

(Családi ünnepély. Ezt gonosz munka lesz egy rossz hírrel megzavarni. Ha a gróf nem fog tudakozódni Serena grófnő felől, ő ugyan egy szóval sem hozza elő ma. Bár csak a levelét ne kapta volna!)

Mily nagy volt azonban ijedelme, midőn a gróf tárczájába nyul s onnan az említett levelet vonja elő.

— Kedves Mátém; öntől ma reggel egy levelet kaptam.

Málai Máté úgy kezdé érezni, mintha annak a karszéknek, melyen ül, valami titkos gépezete volna, mely azt

felfelé emelgetné. Hogy felelhessen e kérdésre itt ezen a helyen?

— Igen is, kérem alássan. Egy levelet? Mi van abban a levélben?

— Hát hiszen ön tudja; mert maga írta.

— Igazság, hogy én írtam. Az valóban igaz.

— Azt írta ön benne, hogy Serena leányom utazik.

— Igaz, igaz, ezt írtam, hogy Pozsonyba utazik. Emlékszem már rá, felelt a jó öreg úr, mintha valami olyan történt volna vele.

— Már most én szeretném tudni, hogy mi történt tovább?

— Hogy mi történt? (Valamit mégis csak kell vallani.) Igen is. Tehát másnap csakugyan befogatott a hintóba és elhajtatott a kastélyból.

— Láttá ön elmenni?

— Igen is láttam; sőt, a mint el méltóztatott hajtani, én készen tartott szekeremen rögtön utána ügettem és azontul egész reggelig nyomában maradtam; nehogy éjszaka valami baj érhesse.

— És azután?

— Azután?

— Hol hagyta el?

— Hogy én hol hagytam el? (No most jön a haddel-hadd!) Egy helyen megméltóztatott állni a hintóval az erdőben.

— Az nem rendkívüli eset.

— És ott letetszett szállni a hintóból.

— Még azt is hajlandó vagyok föltenni róla.

(No de most?) Máté úr hallotta, hogy a mellékteremben is vannak, vidám hölgybeszéd hangzott ki onnan, közelgő öltönysuhogás figyelmezteté, hogy olyan hallgatók támadnak, a kiknek talán nem is kellene mindent hallaniok, ez aggodalmas helyzetében a mint megfordítá fejét, hogy hátra tekintsen, csaknem úgy maradt a feje. A kit maga előtt látott, az nem volt más, mint Serena, ki vidám mo-

solylyal támaszkodott Cecil vállára; a két hölgy mögött láthatta még Gyula ismerős arcát.

— S hát aztán, mikor szállt? sürgeté Málait a gróf tréfás kegyetlenkedéssel.

Máté úr egy ravasz fordulatot tett szorultságában.

— Hát azután megint felült a hintóba, — megfordult, — és visszahajtatott Kolozsvárra.

Csaknem leszédült a székről, míg annyi roppant hazugságot ily hirtelen kigondolt, elmondott — és maga is elhítt.

A mire aztán a legáltalánosabb kacaj tört ki egyszerre minden oldalról.

A kiseded férfinak ajkai és szemei nyitva maradtak bámulatukban.

Mi nevetni való van itt?

A zavarból Serena segíté ki.

— Ne mondjon ön érettem több históriai falsumot, kedves Máté bácsi. Én már megvallottam mindent. Ha ön volt az, ki az ekhós szekéren mindig nyomomban járt, akkor azt is látta, hogy egy hintó jött velünk szemközt, abban pedig egy fiatal ember ült; — nem: aludt. Azt a fiatal embert én felébresztettem pisztolylövéssel. Ugy-e így volt?

— Valóban igaz, szólt Máté úr, lábait maga alá kapva.

— Akkor az megismert, szállt; a kocsis kezéből kivette a gyeplőt, s maga hajtotta lovaikat. Egész Szathmárig jött velem. Ott az éjszaka utolért; én szállást nyitatték, három egymásba nyíló szobát. A középsőt elfoglaltam én, a balfelölit szobalányom, a jobbrólvalót ő. Én egy perczre bezártam őt, hogy átöltözzem. E percz alatt felkeresett leendő sógorom.

Máté úr karikaszemekkel nézett Rajesovicsra, s meghajtá magát.

— Nem az! szólt Serena; hanem Gyula, Cecil mátkája.

Máté urat egyre nagyobb csodák környékeztek. Hát ez a másik akkor . . . ?

— Gyula azt kérdezte tőlem, miért hívtam? És én akkor elmondtam neki, hogy vezessen szülőimhez vissza. Én azt az embert, a kit fölvettem a sárból, ismét visszadobom oda, a nélkül, hogy kezemhez ragadt volna a szennye. És ez az ember hallgatta azt mind az ajtón keresztül. És haza jöttem, keresztbe tettem a két kezemet, hogy ime verjék rá a vasat.

— A mit azonnal meg is tettünk, szólt meghajtottan a gróf, Serena kezét megfogva s Rajesovicséba téve. Itt van a te lánczod; s ez, mondhatom, erős láncz lesz. Ezt nem hagyod ott az oltárnál.

— Csak «az ásó, kapa választ el», szólt Serena, érzéstől ragyogó szemekkel.

Most már aztán Márai Máté uram is értett mindent.

— Hát ugy-e, hogy van okunk családi ünnepélynek nevezni ezt az estét?

— Valóban.

Serena bűnbánólag odatérdelt anyja lába elé, arcát annak kezére nyugtatva. A grófné lehajolt hozzá, megsimítá fejét és megcsókolá leánya homlokát.

. . . . Talán először évek óta!

A KI NEM TUD HOVÁ LENNI A PÉNZÉVEL.

Borez uram, azóta, hogy Adorján fiát gróffá tette, arra a hitre tért, hogy most már egy gróf apjának nem illik birkásnak lenni többé.

A rózsaligeti kastélyt, a szerzett uradalommal együtt egyenesen Adorján nevére iratta, hogy a tömérdek örökségi adót megtakarítsa vele.

Még a vételár kifizetése után is egész százezer forint készpénze maradt. Ezt magának reserválta.

Adorján az uradalomból rangjához illően élhet, a grófi feleség is hoz a házhoz valamit, apai öröksége rögtön kiadatik, Adorján első úr lehet azon a környéken.

Legyen is az. Legyenek neki is agaras paripái, a mik futtatáskor az ujságban kijönnek, czifra cselédjei és hivatalnokai, a kik méltóságos úrnak czimezik, mert ez őt mind megilleti.

Adorján grófilag el van látva, s a mellett Borez uram is úr maradt.

A százezer forintjával letelepedett egy tiszamelléki városba.

Százezer forint! Kézpénz!

Ki látott ebben a városban valaha annyi pénzt egy rakáson? Senki! Még az adószedő sem.

Ez annyi pénz, a mennyit elkölteni teljes lehetetlenség.

Borez uram, mikor Rózsáligeten regnált, felszámított minden garast, a mit saját szükségeire kiadott. Mind fel volt az jegyezve a kalendáriumba. Az sem telt meg vele. S mikor esztendő végén összeadta, kisült, hogy soha sem haladta az meg a száz rénes forintokat.

S ha már most elgondolta Borez uram, hogy ezentúl neki minden évben, törvényes hatos kamatu jövedelem mellett tizenötezer váltó forintot kell valamire elköltenie, akkor egészen meg volt elméjében zavarodva.

Mire lehetne ilyen iszonyú pénzt elkölteni? Jó bor, jó étel, jó élet. Erre el lehet költeni, tegyük fel, tíz forintot. Legyen kerek summa négyezer forint. Még tizenegyezer marad. Szabóra, csizmadiára, üsse kő! menjen el kétszáz forint; — koldusnak, iskolának s más afféle tribulatiókra, legyen az ember generosus! számítson megint kétszáz forintot; még ez is csak négyszáz; — kocsit lovat tartson az ember, kerüljön az hatszáz forintba. Marad még tízezer forint.

Mit kezdjen az ember ennyi fölösleggel, ha csakugyan nem akarja magát többé a vagyonszaporitásra adni?

Egy napon a Tiszaparton sétálgatott Borez uram s nézegette az épen érkező gőzhajót, mely akkor kötött ki a kiszálló hidnál.

Borez uramnak rettentő mód megtetszett ez a magában

járó alkotmány. Abban a perczben elhatározta magát, hogy ilyet ő is fog készíteni.

Jól megtelessék érteni a dolgot: — nem készíttetni, hanem készíteni.

Mert ha az jutott volna Borez uramnak eszébe, hogy kiadjon egy kis százezer forintot, azon vegyen magának egy gőzhajót, azt valami olyan vizen elereszsze, a hova a szabadalmazott gőzhajózási társulat előjogai ki nem terjednek; vagy pedig tartsa dugaszban addig, a míg amannak kiváltsága letel, s addig használja kukoriczamorzsolásra; hát akkor azt mondanák, hogy vállalkozó szellemű férfi; de nem azt cselekedte; ő maga akarta kitalálni, hogyan lehet egy hajóval két kerékkel megindulni a vizen, a nélkül, hogy valami állat huzná.

Ebbe a vállalatba úgy ölte bele az ezereket, mintha csak az ablakán hullottak volna be.

Egy ember, a ki soha a mathesis szabályait nem tanulta, most rávetette magát, hogy saját fejéből kitaláljon egy olyan csudát, mely magától mozog. Kovács, lakatos, bádogos, ács, molnár, kerékgyártó fát faragott, szegezett, kalapácsolt megrendelésére csodával határos egyenes, görbe rudakat, lemezeket, kerekeket, korongokat, gerendélyeket; de azt egyik sem tudta, hogy mire való lesz az, a mit csinál. A szörnyű hajó ott állt az öbölben, belemenni senkinek sem volt szabad; csak a készítő mestereknek, azoknak sem látni mindent, csak épen a mi rájuk volt bízva.

A hajó természetesen nem mozdult helyéből soha, de megmozdult a helyett Borez uramnak a háza, még pedig úgy kimozdult a lába alól, hogy ott is hagyta.

Úgy történt ez, hogy nagy gépészeti mániájában egyszer másszor Borez uram annyira kifogyott a költő pénzből, hogy az ácsoknak nem fizethetett: ekkor aztán arra a felfedezésére jött, hogy pénzt könnyű kapni, ha az ember váltót ír alá. Azt azonban ismét elmulasztá megtanulni, hogy a váltó napjára úgy kell ügyelni, mint a

sátoros ünnepre, mert azt nem lehet husz esztendeig elhuzni, mint a zálogos pert. Egyszer aztán odajutott, hogy beperelték. Ekkor látta át végre, hogy vannak emberek a világon, a kikkel nem lehet tréfálni.

Nagy szorultságában, mikor már épen arról volt szó, hogy a nagy háza mindjárt odahagyja és más gazdához költözik: kap egy levelet a fiától, a melyben az tudósítja, hogy ma tartotta menyegzőjét egy baronessal, s nagyon örülne, ha apját minél előbb láthatná.

Az öreg mindjárt kocsira ült; sietett Rózsapallagra. Ott a kastélyban lakó fia bizonyosan hatalmasan rangszirozta magát egy bárónővel házassággal; ettől most vissza lehet kérni valamit azokból a százezrekből, miket grófi méltóságának fenntartása végett rávesztegetett.

Az öreget elegáns inasok emelték le kocsijából, s vezették fel a kastélyba. Adorján maga lejött eléje, s nagyon örült, hogy újra ölelhette, sok évi távollét után, míg a külföldön utazott. Azután, hogy az öreg kimosdózott az úti porból, bevezette a baronessehez, hogy bemutassa.

A baronesse látása által csakugyan nagyon meg volt lepette az öreg úr. A baronesse nem igen akart másképen beszélni, mint francziául. Ő pedig így nem értett.

— Te Adi! sugá a fiának az öreg, nekem úgy tetszik, hogy a te baronessed szörnyű módon hasonlít Torhányi Amáliához.

Adorján nagyot nevetett.

— Ördögös szemed van atyus. Hát hiszen ő maga az. Mindig egymásnak szántál bennünket, végtére is összerakultunk.

— De hát hogyan lett ez baronesse?

— No, tudod, Ludvéghy után.

— Elvette volna a báró?

— No csak úgy.

— Hát most meg te vetted el?

— Én is — csak úgy.

— Hát mért hittál most engemet e miatt ide oly heventén?

— Tudod öreg, néhány apró zsenánt adósság üldöz, szeretnék tőled kölesőnözni.

— Űm. Hiszen magam is azért jöttem hozzád oly készséggel, mert én meg tőled akartam kapni . . . .

Nem sok évnek kellett elmulni, hogy Amália, ki tökéletesen tönkre tette Ludvéghy bárót, Borez Adorjánt is a kapezáira juttassa. A kereskedő leánya remekül értett gazdaságok elpusztításához.

Az öreg Borezot is látták a Tiszaparton, mint gabna-sensált ácsorogni, foltos téli kabátban, más szolgálatában. A mit épített, házai, hajói, mint használhatlan építési anyag jutottak kótyavetyére. A mit uzsorán nyert, uzsorán elveszté.

És az alatt a táblabíró fia és a gróf leánya, mint szerény gazda, mint szorgalmas gazdasszony, ha kincseket nem is, de független, senkinek nem bókoló állást tudtak kivívni maguknak.

Ime, ez a «felfordult világ».

A DEBRECZENI
LUNÁTIKUS

I. A NAGY PIACZON.

A nagy piacon szokatlan izgalom élénkíté a különben is mozgalmas képet.

Párt, mint szabad észjáráshoz, önkormányzathoz szokott néphez illik, a debreczeni piacon is mindenha létezett. A piacznak is van aristocratiája és democratiája.

A ki szalonnát, disznóhúst árul, a ki óriási dőbözőkben az illatozó túrót bocsátja az emberiség rendelkezése alá, azt a viszonyok hatalmas aristokratikus hajlamokra kényszeríti. Ahoz bizonyos fekvő tőke szükséges, és házbirtok, és kukoriczaföld, gyári készülékek és tanulmány, tehát pénz és intelligencia. A ki fontot és serpenyőt kezel, egy nemét gyakorolja a földesuri hatalomnak, midőn sátorában igazságot szolgáltat, minden apelláta nélkül.

Míg ellenben a ki csak súlymot, sárgakását, sült tököt árul, s legfeljebb fonatosig, fűzött pereczig és mézkenyérig viszi az industriát, az önkénytelen a democratia táborába sodortatik, s igen természetes, hogy egészen más programbeszédet kell tartani annak, a ki pattogatott kukoriczát osztogat kupával egy krajezárért, mint annak, ki a drága jó paprikás szalonnáért engedi kéretni magát, s egy sustákon alul hozzá sem nyul, s midőn a forgalomban levő pénzek minden nemeit avatott szemmel felismeri, s megtudja ítélni a különbséget a fekete bankó, meg a schein forint között, s azoknak viszonylatait a huszashoz, tizeshez, az öt és három conventiós krajezárhoz; közben egy téveteg máriás belbecsét meghatározni, a régi kétgarasost az újak közül visszautasítani, mikre harmincz

krajczár van verve: a három krajczárt két krajczárra devalváltni, mindezekhez, valljuk meg, sokkal több finansziális kapacitás kívántatik, mint a vámszövetségről perorálni. Ide már intelligencia kell.

Szerencsére, ha voltak is pártok a debreczeni piacon, de az intelligencia mindig többségben volt és mindig győzött. Engedte a democratiát harsogni kedve szerint s aztán nyugodt majestással leszavazta.

(Nem állhatom meg, hogy útközben meg ne örökítsem azon festői és drámai jelenetet, a melynek magam is tanuja voltam e historiai nevezetességű piacon. 1849-ben volt, a márcziusi napokban. A piac tömve emberrel és asszonyynyal. Egyszer a néptenger között hire futamodik, hogy itt hoznak egy hirhedett várfeladót, a kit fogolyképen szállítanak a véstörvényszék elé. A fedett hintót egy rota huszár kísérte a városházig. A nép dühe lángra lobbant, elállták a hintó útját, félre tolták a huszárokat, kések, vasvillák erdeje villogott a hintó körül: halál az áruló fejére! ordítá az ezertorkú rém. S bizonyára ezekre lett volna darabolva az áldozat, ha a vihar pillanatában egy hatalmas alak fel nem ugrik a fenyegetett hintó bakjára, kiben a nép kedvencz szónokát ismeré fel: Besze Jánost. Hah! Besze János! Mik vagytok ti ahhoz képest, mostani piaczbekurjantó epigonok? Mikor ez orosz-láni hangját neki eresztette a viharoknak s mondott olyanokat, hogy az ijedtség megfordult s vitézséggé vált, a düh meg kaczagásba esapott át: «Polgártársak! megálljatok!» mennydörgött alá a kocsibakról a hatalmas hang. «Hozzá ne érjen kezetek e hazaárulóhoz! Mert ez oly rettenetes gonosztevő, a ki nem érdemes rá, hogy a nép szent keze tépje őt szélylyel; ennek a bakó pallosa alatt kell elvérzeni!» — «Igaz a!» mondá e szóra a nép. Győzött az intelligencia; csizmaszárba visszadugattak a kések s a vádlottat bántatlanul szállíthatták a véstörvényszék elé, — a hol föl is mentették rendén, ma is él; de ezt bizonyynyal csak az intelligencia győzelmének köszönheti.)

Tehát a nevezetes piac izgalmai közepett állunk jelenleg; azaz, hogy a század első negyedében, a mi ismét csak figurásan értendő; minthogy akkor még sem én (a szerző) sem a teljes ezimű (az olvasó) még sem nem álltunk, sem nem ültünk sehol, lévén még akkor nem is születve.

Tehát a gyékénytetejű sátor alatt állva, mint egy trón-mennyezet árnyékában, félkezét csipőjére téve, másikban az éretturó-keverő vaslapátot használva meghosszabbított taglejtésnek, tett a forumhoz Dudásné asszonyom következő tartalmú betanulatlan beszédet:

«Hallják pedig. Ide hallgassanak. Ne legyen Dudásné a nevem, ha nem igaz. Úgy áldjon meg az Isten, mint a suhai malmot,* ha egy máknyi makulányit teszek hozzá. A magam két szemével láttam, mikor este, éjfél után két órakor hazamentem, a Dajkosné leányomnál voltam a Czegléd-utczában. Minden ember tudja, hogy tegnap körösztolta a kicsijét a nagy tiszteletű úr a nagytemplomban. A strázsák is megszólítottak a szegleten, pedig lámpás is volt nálam; hát mikor a collegium elébe érek, csak zeng ám valami ének onnan felyülről. Mi az? mondok. Hát a mint feltekintek, ott jár a háztetején valaki. Nem volt rajta se tóga, se a fején a csóka orrú, hanem egy fehér lepedő; fölmászott a collegium legeslegtetejére, neki vetette a hátát a kis toronynak, a kiből a csengettyű van, belekapaszkodott a holdvilágba s csak úgy lógáztat le róla a lábait, aztán elkezdett énekelni, de nem értettem, hogy mit, mert diákul volt. Utoljára bebújt a padláslyukon, a ki olyan szűk, hogy nappal egy macska se fér be rajta.»

Száz hang kiáltotta a sátorok alul, hogy úgy van: egyik látta, a másik hiteles személytől hallotta s annálfogva szentül hitte, hogy ő is látta; az egész sátoros aristocrácia azon a nézeten volt, hogy «ez a lunátikus». Ellenben

* Nagy elátkozás! Hétszer ütött bele egy nyáron a mennykő.

a Siserahad, a democrata sulyomáruló nép zsihajjal fogadta ez előadást, hazugságnak, mesebeszédnek kiáltva ki az egész látományt. Dudásné asszonyom bizonyosan jól felpálkázott, attul látott ilyen csudát. Csudák pedig egyáltalában nem történnek; de különösen nincs nekik semmi helyük eme tősgyökeres kálvinista városban, a hol még a szenteknek sem szabad csudákat tenni, hát a diákoknak hogy volna még szabad?

A piac véleménye egészen két táborra volt oszolva. A vásárlók, kik a jobb és baloldalon alkudoztak, kénytelenek voltak szint vallani, ha azt akarták, hogy bőrös pecsenyéhez jussanak, s Dudásné asszonyom el-kikergette az olyan vevőt a sátorából, a ki nem hitt a lunátikusban, s nem adott neki turót, ha még úgy nyögött is érte. Még a világ legflegmatikusabb népét, a kétkerekű talyigást is megmozdította kurta gubájában az általános népmozgalom, hogy a makrapipán keresztül a gyalogjárókkal feleselni kezdjen, élő tanubizonyságául a hold befolyásának a földön lakókra.

Itt csak a csengetyű parancsolhatott csendet. Nem a képviselőházi elnöki csengetyű, mert az itt nincs; hanem a collegium csengetyűje, mely hirdeti, hogy tizenegy az óra, ki van a klaszsis; most mindjárt nyitják a collegiumkaput s omlik belőle Góg és Mágog megjövendőlt hada, mint a kifüstölt darázsraj s ihol jön egymást püfölve, tépászva, taszigálva, szemközt jövők hasának ütközve, útbacső kosarakat átugrálva, könyvekkel hajgálózva, esúfolódva, kötekedve, kutyakergetve — a jövődő reménysége.

Ez intermezzo alatt tanácsos a pártoknak abbahagyni a vitát és kinek-kinek a saját kosarára, döbözére vigyázni; mert ha azt a vásott fieszkót a pajtása beletaszítja az olvasztott mézbe, azt ugyan nehéz lesz róla lenyalni. Dudásné asszonyom is várhatja a rendes kosztosát, a ki sajtos sátora elé érve elővesz egy lyukas krajezárt s azt kérdi, jó-e ez a turó?

— Jó, ha hiszed a lunátikust.

— Hogyne hinném! — Azzal leveszi a sipkáját s elkezd imádkozni az asztaláldást.

— Te! Csak nem akarsz itt nálam kóstolásból megbédelni?

— Nem. Majd sorba megyek.

S azzal megebédel, végig kóstolva az egész sajtbazárt s még a lyukas krajezárt is megmenti.

— De a perezesekhez át ne menj, fiam, mert azok nem hiszik.

— Hiszen, mire odaérek, akkorra már majd én sem hiszem.

Az előrohant könnyű sereg után jönnek az öregebb diákok; ezek már nem szaladnak hebehurgyán, nem is engedné a sarkatverő tóga; de azért helyet követelnek a pallón a szemközt jövőtől, mert a hosszúszerű pipával nem lehet kitérni s ha négy-öt ember szélében karöltve összefogózik, az el is seper maga előtt még a nagy dobogó hídról is minden keresztyén népet.

De ime két tudós férfiú közeledik, a kik még csattos cipőben járnak, s háromszegletű kalapot viselnek; a régi jó modesztus idők maradványai: nagytiszteletű tudós Harangi Ezsaiás és szintén azon czimű Tóbiássy Mózes professor urak. (Még akkor tanárok nem voltak, csak professorok.)

Sógorság, atyafiság a feleségeik után; annál fogva egy házban is laknak, s így indikálva van, hogy egy uton járnak, bár természetükre nézve egymásnak tökéletes ellentétei. Harangi philosophiæ professor, még pedig a régi, embertől érthető Kant-féle philosophiáé, kurta-nyakú, hevesvérű ember; akármi, csak nem philosophus; Tóbiássy pedig physicæ professor, hosszú, szikár alak, a phlegma személyesítve, a kit semmi kerékkiesés ki nem vesz nyugalmas sodrából. Ki nem állhatják egymást, hanem ezért el nem tudnak lenni egymás nélkül, még utazni is együtt járnak, s az egész uton veszekednek: az egyik sangvinice, a másik phlegmatice.

Már a collegium-ajtóban elkezdtek a disputát. Harangi professor úr, ha tűzbe jött, megállítá a pallón collegáját, annak pedig meg kellett állni, ha nem akart a vízbe menni: levén a palló két oldalán bokáig érő latyak.

— Nem lehet ezzel a perversus haddal boldogulni! Ha rajtam állna, megtizedeltetném őket, mint a szökevény katonákat! Egész tribust kiírtanék közülök, mint hajdan a Benjaminitákat.

— Mink se voltunk jobbak deákkorunkban.

— Ez lehet anthropologiai felfogás, de nem ethikai és logikai. Ha most saját magunk kerülnénk, mint diákok, a saját magunk keze alá, mint professorok keze alá, mink saját magunk, mint professorok, becsukatnók saját magunkat, mint diákokat, kenyérre, vízre.

— Az physikai lehetetlenség!

— De logikai lehetőség! — Este nyolcz órakor minden kapu zárva van, magam megvizsgálom. A vigilatorokat előre sorba csapatom, hogy el ne aludjanak. Mégis minden éjjel tele a város diákkal. Az utcákon végig dalolnak, a lányos házakhoz bekukuesálnak, a lakzikban reggelig tánczolnak, isznak, dorbézolnak, a strázsákat megkergetik, a kútágasokat ellopják, a kapukat végig döngetik, sőt még annyira viszik a vakmerőséget, hogy az ablakom alá eljönnek s ott kiáltják el, hogy «éjfél után óra kettő!» bolondos verseket toldva hozzá. Ezt csak diák teszi, mert mesterlegény, esizmadia, szabó nem tud cadentiákat csinálni.

— A jurátusokat kell megdorgálni, mért nem vizitálják a szobákat pontosabban.

— Hiszen minden este vizitálják: akkor ott van valamennyi s úgy tesz, mintha alváshoz készülne s nevének felolvasásakor siet kiáltani a «hic sum»-ot, nehogy úgy járjon, mint a minap humanissime Naszályi, a ki aludt már, mikor a vizitator jött, ki is ezért távollévőnek jegyzé őt fel, mondván: a ki aluszik, az nem él; — a ki nem él, az nincsen; — a ki nincsen, az jelen sínesen. De a mint

a vizitator lefeküdt, nosza rajta, felmásznak a kéményen, azon kibujnak a padlás tetejére, ott végig sétálnak a ház gerinczén, a tűzfalig, onnan a félbehagyott fal kiálló tégláin lehágnak a szomszédház tetejére, — onnan az eper-fára s onnan le a földre. Tegnap is láttak egyet, teljes holdvilágnál, a mint *con amore* végig sétált a ház tetején s még olyan impertinens volt, hogy a «dugót» dalolta. Csak megkaphatnám ezt a virginálót!

— Juridicus felfogása a somnambulismusnak.

— Micsoda somnambulismus? Tán biz álmjáró volt? holdkóros? lunátikus? Hogy valaki éjjel felmászszerk a ház tetejére s ott elkezdjen virginálni: az logice lehetetlen.

— De physice lehetséges.

A két vitatkozó úr oly fenhangon értekezett, hogy a két oldalt székelő közönség figyelmét okvetlenül magára vonta. Jobb és baloldal kezdett buzdító szavakat közbe-kiáltozni s mentül jobban belehevültek a tudósok a maguk thesisének két különböző szempontból való illusztrálásába, annál nagyobb kofaközönség csoportosult köröttük, a zshivaj nagyranőtt: az egyik *ad captum* megmagyarázta, a másik *ad absurdum* deducálta a lunátikus létezését; a pro és contra vitatkozás már-már a zendülés mérveit kezdte felölteni, a midőn Tóbiássy professor úrnak az a jó ötlete támadt, hogy fel kellene ülni egyikére ama népszerű veliculumoknak, melyek azon időben kiváló közlekedési eszközt képezték a nagy kálvinista Rómának: állván egy szekérből, melynek csak két kereke van, mint a római curriculumnak, azon igen helyes számításból, hogy két kerék nem akad el olyan véglegesen a sárban, mint négy. Az ülésbe tanácsos volt hátulról felkapaszkodni, s a ki értette a módját, háttal fordult az ülésben a ló felé, kiszámítván, hogy mikor a jármű hirtelen elakad, vagy önkényt megállíttatik, sokkal kényelmesebb lesz róla előre lebukni, mint hátrafelé. A járműt vezérlő egyéniség, a télen-nyáron elválhatatlan gubával a nyakában, él azzal

az elővigyázattal, hogy maga nem ül a kocsijába, hanem a lovára, sajátságos, utánozhatatlan lötyögtetési modorban lovagolva paripáját, míg a sokkal rosszabbul elhelyezett pasasér két oldalt a szekéroldalba fogózik.

Az indítvány Harangi professor úr részéről is helyeslőleg fogadtatott, s már-már utánzandó vala collegája példáját, ki a talyiga ülésébe eleve felkapaszkodott, a midőn a sajtok nagyasszonya pártszenvedélyből arra vete-medék, hogy lekiáltson erős várából az egy ló urának:

— János bátya! Fel ne vegye kend azt a másikat a szekerre; mert az nem hiszi a lunátikust!

— Nem hiszi-e? Monda hátrafordítva fejét az igazhívő férfiú, végig czélozva a hitetlenen a szeme elé tartott pipa kupakján keresztül. No akkor hát csak jöjjön gyalog. Gyűlh te fakó.

Azzal belevágott az ostorral a lóba, meg a vendégbe egyet hátra, másikat előre, s meglódult a sár közepébe, s ott hagyta a hitetlenek prófétáját, a kinek a megszegyénítés miatt csak annál nagyobb lett azután a haragja a lunátikus ellen.

II. A KÖZÖS KONYHA.

A ki azt kigondolta, hogy két asszony főzzön egy konyhán, az igen tréfás ember lehetett: szerette a vigjátékokat.

Pedig a régi időkben erre számtalan eset fordult elő. Akkor még nem építették a házat úgy, hogy tíz ember lakjék tíz külön barlangban, minden szobához legyen egy odú, a mibe oda legyen szorítva egy vas takaréktűzhely; hanem megépítették a házat örök időkre, erős boltozatokkal, hogy tűzveszély idején be ne égjen: jó tágas szobákat csináltak, hogy egyben elférjen az egész család, az hálószoba, fonószoba, dolgozószoba lehessen, hogy ne kelljen télen annyi kályhát fűteni; vendégeket is lehessen benne elfogadni, meg a rétes-tésztát kinyújtani, a gyerekeknek,

ha lesznek, a leczkájöket megtanulni, helye legyen négy ágynak, pamlagnak, tizenkét bőrszéknek, az üveges polárszéknek, a ruhás almáriomnak, a tetejébe rakott eczetágyas üvegekkel, meg az úr íróasztalának, melynek alsó fiókja levéltár, a hátmöge könyvtár, meg az asszony s kis-asszony varróasztalának, meg a két leánycseléd rokkáinak, időközönként a bölesőnek, időjártával a hinta lónak; s vendégség esetén még azt a középső diófa-asztalt is ki lehessen húzni, megnyujtva tizenhat ember számára.

Az ilyen becsületes szobához aztán hasonló tisztességes konyha is kellett. Annak hatalmas tűzhely volt a közepén, téglából megrakva, alul a sütökemencze, azelőtt volt egy szinpadi sülyesztő, rendesen betakarva deszkafödéllel, melyet csak akkor emeltek le róla, mikor kenyérsütés napja volt. A szolgáló abba a lyukba ült bele, a míg a kemenczét befütötte, a parazsat kikaparta, a kenyeret bevetette, s aztán időközönként kibontotta az agyag «tévőt», a mi D betűre volt formálva s sütés idejében nedves mosogató ruhával légmentesen elzárva, hogy benézzen a tűzverembe, vajjon pirulnak-e már a czipók s jól felemelkedtek-e a kenyerek?

A tűzhelyen pedig lobogott a tűz; egész hasábfák voltak felrakva ama sajátszerű vasfogásra, a mit vaskutyának neveztek elődeink; körülrakva fazekakkal, a mikből, ha kifutott is valami, nem gerjesztett mindjárt olyan büzt, mint a mostani takaréktűzhelyek, a mik rögtön elárulják az egész szomszédságnak, hogy tejet, zsírt, vagy káposztalevet futtatott-e ki a szomszédasszony? A háromlábú sybillaszékek arra valók voltak, hogy azokra tették a lábasokat, a mikben a rétes sült, azt betakarták vasfedővel; alája is tüzet raktak, tetejébe is. A doromboló czicza odaült a tűz mellé a meleg hamuba s segített főzni. No szeretném látni, hogy ülne a mostani tűzhelyre?

Még azonkívül helye volt az ilyen szép konyhában egy katlannak, a réz kondérral, a cselédek tolóágyának, a konyhaszekrénynek; nagy szapuláskor mosóteknőnek,

szapulónak, lúgos dézsának ; rózsavíz, levendulavíz főzés-kor az üstnek, disznóöléskor vágótökének, besózó teknőnek, káposztataposáskor a hordónak, vasaláskor a vasaló-deszkának, meg az élesztő-szárító lapos kosárnak, meg a csiramálé előkészítő teknőnek, meg a szilvaaszaló rámás deszkáknak s mindezek mellett még elég szabad térnek, hogy mikor a kutya bejön a konyhába s a gazdasszony ráhúz a csipővassal, szaladtában a míg a konyhaajtón kiugrik, fel ne döntsön valamit. Mert az ilyen emberséges konyhának két fél ajtaja volt: a felső fele arra való volt, hogy azon világosság jöjjön be és friss levegő télen-nyáron; az alsó fele pedig mindig csukva volt, s arra a célra szolgált, hogy a házi komondornak alkalmat szolgáltatson magát a gymnastikában gyakorolni.

Hely tehát bizonynynyal volt itt két asszony számára is elég. A konyha nem lett volna két asszony számára kevés; hanem a két asszony volt annak a konyhának sok!

Az pedig rendesen így szokott bekövetkezni, hogy mikor azok, a kik a házat építették, megérték azt az időt, hogy egy fiuk megházasodott, vagy egy leányuk férjhez ment, hát bizony azért nem építettek ám az új pár számára mindjárt új házat, hisz úgy is rájuk marad majd a régi; azok se vették a nyakokba a várost szállást keresni, — nem is tudom, hol kaptak volna? tisztességes városban minden embernek arravaló a háza, hogy maga akar benne lakni s nem azért, hogy a más baját is nézze; — hanem ott maradt szépen az új pár is az ősi háznál: elfértek azok is szépen. Ott volt a számukra a másik szoba; az épen oly nagy volt, mint az első; igaz, hogy az udvarra nyílt; de szebb volt oda kinézni, mint az utczára s különösen irással, tudománynyal foglalkozó emberre nézve nyugodalmasabb.

A konyhát pedig birta aztán a két asszony közösen.

Hogy milyen kifogyhatatlan törökmontenegrói határ-villongás származott az ilyen atyafiságos együttfőzésből, azt majd mindjárt meglátjuk nagytiszteletű Tóbiássyné

nagyasszony, és nagytiszteletű Haranginé nagyasszony példájából.

Az ő viszonyuk is ilyenformán származott.

Nagytiszteletű Tóbiássy professor úr emelteté azt a derék házat a Czegléd-utca mentében; ő volt a családfő. Első nejét korán elveszté s egyetlen leányát korán férjhez adta, nagytiszteletű Harangi professor úrhoz, s ekként kollégájának ipává lőn, miután éveken át volt neki veszekedő társa. Itt aztán közel találták egymást s mindennap vitatkozhattak. A menyecske csak nevette a két tudóst, s nem bánta, akármelyiknek van igaza. Az egyik apja volt, a másik férje, mind a kettőnek engedelmességgel tartozott.

Egyszer aztán azt gondolta magában n. t. Tóbiássy professor úr: ha már nekem van mindennapos veszekedő társam, hát Harangi kollegám feleségének miért ne legyen? Hozzunk egy napaasszonyt a házhoz.

Tóbiássy professor úr özvegy asszonyt vett el második feleségül; mint természetes, néhai tanártársának, nagytiszteletű tudós Bársonyi professor úrnak hátra maradt özvegyét, a ki abban a hirben állt, hogy igen jó gazdasszony, és pénzeeskéje is van.

Az a pénzecke a régi boldog időkben, mikor még takarékpénztárak nem voltak, otthon hevert aranyban és ezüstben, harisnyaszárba bekötve, s úgy származott anyáról leányra. Kölesön sem igen adták azt, mert azért a nyomoruságos hat perczentért nem volt érdemes felvenni azt a mindennapi aggodalmat, hogy hátha az adós nem fizet meg s pörölni kell érte.

Mennyi lehetett az a pénzecke, azt soha senki sem tudta meg, mert az válogatott furfanggal volt elrejtve olyan helyekre, a hol senkinek sem jutott eszébe pénzt keresni s ha tulajdonosnője gyanút fogott, hogy valaki kitalálta pénze rejtekhelyét, rögtön vándorolt az más-hová; a mit arról lehetett megtudni, hogy olyankor a nagytiszteletű asszony mindenkit kizárt a szobából, még az egyetlenegy leányát is.

Mert egy leánya is volt Tóbiássy úr második feleségének, a kiről azt mondták, hogy éppen olyan szép és jámbor, mint anyja volt fiatal korában. Isten őrizz, hogy olyan perlekedő legyen vénségére, mint az anyja. Veronka volt biz annak a neve.

E két tárgy fölött volt a legtöbb eszmecsere a férj és feleség között; közönséges nyelven ezt veszekedésnek neveznék, de diplomatai stylusban csak eszmecsere.

Tulajdonképen egy volt a nézet a férj és a feleség között az iránt, hogy az egyik tárgy kiadni, a másik pedig otthon tartani való. Csakhogy a tárgyak megválasztásában volt meg a kiegyenlíthetlen eltérés közöttük.

Nagytiszteletű asszony ugyanis azt tartotta, hogy a pénz örökké otthon tartandó, mert ott van legjobb helyen, ellenben a leány minélelőbb férjhez adandó, mielőtt kéri. Nagytiszteletű úr ellenben azon a nézeten volt, hogy a pénzt jobb volna kamatra kiadni, vagy szőlőt venni rajta, vagy (ki tudja mennyi lehet?) talán tanyát is s oda milyen jó volna délutánonkint kitalyigázni. Ellenben a leány, a mig csak lehet, otthon tartandó; mert igen jó leány és mert egy eseléd helyét pótolja.

Ezen aztán sokat vitatkoztak. Mártha asszonynak nem kellett azok a szőlők, a miket a professor úr ajánlott neki, a professor úrnak meg nem kellett azok a kérék, a kiket Mártha asszony ajánlott.

Pedig voltak közöttük igen szép és jeles fiuk.

Csakhogy mit ér az a «fiu»? Fiu! Mikor lesz abból még ember? Házasulható ember. Professor leányának minden diák kurizál, aztán mikor vége a semestrisnek, úgy elmegy, hogy soha hírét sem hallják többet.

Egészen más, ha egy olyan ritka talentum akad, a kinek az emlékező tehetsége annyira ki van mívelve, hogy mikor már végzett kenyérkereső ember lett belőle, még akkor is eszébe jut, hogy itt meg itt hagyott ő valakinek az ujján egy sajátmaga készítette lószőr gyűrűt: utána kellene nézni, hogy meg van-e még?

Hanem hát ennek is meg van a maga módja.

Vannak szerény, jámbor életű fiatal emberek, kikből az anyai gondos szem már messziről kinézi azt a hajlékony fát, a melyikből jó férjet lehet faragni. Jó tanulónak kell lenni és istenes magaviseletűnek, a ki nem iszik, nem kártyázik és nem kacsingat a lányokra.

Az ilyet aztán ottmarasztják egyszer-egyszer egy kis ozsonnára. Egy kis lépes méz, mandulás aszalt szilva nem vész kárba. Megengedik neki, hogy a kisasszonynak a verses könyvébe költeményeket írjon, s szárított virágokkal kedveskedjék neki. A névnapra meg is hiják s szabad neki az ártatlan zálogosdi játékban azt kívánni, hogy a házi kisasszony húzza ki a kútból, vagy hogy az menjen el vele koldulni, s a zsebkendőt annak az ölébe dobhassa, a «haragszom rád» kedélyes mulatsága alkalmával.

Később aztán, mikor a sarjú fa érni kezd, s beválik termést ígérő csemetének, a mibe érdemes a kertésznek belejótani; ha a kiszemelt ifjúból eminens theologus, esküdt, contrascriba, vagy éppen senior lesz: akkor komolyan is lehet vele beszélni.

Most már előtte az egyenes pálya. Itt az ideje, hogy kimenjen külföldi akadémiákra, legalább is Göttingába, kitanulni a philosophiát, physicát, theologiát: már a szerint, a melyikre legtöbb kilátás van, hogy üres lesz a kathedrája. Ahoz azonban pénz kell. Még pedig ezüst, arany pénz; mert a német mást nem vesz el. Az ilyen pénz aztán a vetőmag. Kikel az, ha háladatos földbe vettetik. S fel kell jegyeznünk a közmorál érdekében, hogy még eddig nem volt rá eset, hogy az ily módon kiadott pénz meg ne hozta volna gazdag kamatját; sőt a kamat hozta meg a tőkét. A lefoglalózott ifju, mikor visszatért s csakugyan kathedrához jutott, mindig megemlékezett az anyjáról, kihez a hála, s a leányról, kihez a szeretet csatolta s jól járt, ha csak az egyiket kellett neki elvenni, nem mind a kettőt.

No hát ilyen szent czélra volt Mártha asszony pénze eldugdosva.

E reményteljes választott ifjunak, ki a jelen esetben Veronka-élettársaul vala kiszemelve nagytiszteletű Tóbiássy professorné asszonyság által, az a neve volt, hogy «Nyaviga Vince», csillagzatára nézve: jurátus diák.

Némely embernek szerencsétlensége a neve. Vannak, a kiket Erősnek, Bátornak hínak; azok előtt már látatlanban is kalapot emel minden ember; a Kemény névvel egész a fejedelmi trónig emelkedett valaki; míg például az olyan szelid névvel, mint Szende, legfeljebb honvédelmi miniszterségig lehet vinni, a mi a legártatlanabb állapot.

Annak a jámbor juratus diáknak valamelyik őse természetben rosszul sikerülhetett, a miért polgártársai elnevezték Nyavigának, s a juratus diák örökölte az ősetől a nevet is, meg a termetet is. Karcsú volt, de nem egyenes, mint a nádszál; úgy tartotta a hátát, mint a macska, mikor kutyát lát meg; a szemei kegyesen forogtak felfelé, s a szája szüntelen hízelkedésre volt félrehúzva s a belőle kijövő hang mindig engedelmet kérni tetszett, a miért bátorodik mozgásba hozni a levegőt. Még diáktársai irányában is mézes-mázos, édeskedves volt; a miért azok féltek is tőle, mint a tüztől. A leggonoszabb besúgó volt.

A mamáknak azonban megvan ama sajátyszerű lélektani rendkívüliségük, hogy mikor a leányuk számára választanak férjet, akkor egészen másforma az ideáljuk, mint ha saját maguknak választanának. Tóbiássy úr sem volt pedig valami nagyon nagy gavallér; de azért kötve hiszszük, hogy a nagytiszteletű asszony elfogadta volna eszerébe Nyaviga urat. Hanem azért jó lesz az Veronkának. Az ilyen férj mellett van nyugodalmas élete az asszonynak s az a főczél.

Voltak e kitűzött czélnek természetes szövetségesei és természetes ellenségei.

Nem szerette Nyaviga urat legelőször is a neki szánt menyasszony, Veronka kisasszony; azután meg nagytisz-

teletű Harangi professorné asszonyság; az meg épen ki nem állhatta szegényt. Ellenben Harangi professor úr épen olyan hőpártolója volt, mint napaasszonya. Tóbiássy professor úr pedig nem bánta, akármilyen lesz is Nyaviga úrból, csak azt bánta, ha nagyon sokszor ott marasztották ebédre, természeténél fogva igen fösvény lévén.

Nyaviga úr most is ott jár alá s fel a ház előtt; már harmadszor ment el a kis kapunál, de nem mert bejönni, mert még nem főzte ki magában jól azt az ürügyet, a melylyel látogatását indokolja.

A két asszonyság pedig épen az ebédfőzéssel foglalkozik a közös tűzhelynél, egyik egyfelől, másik másfelől rakván meg a tüzet a maga vaskutyájára s e közben folyton folyik a szóbeli portyázás.

— De keserű füstje van egy némely nedves fának, a mit a tűzre raknak, mondja Haranginé.

— A ki nem szereti a szagát, fogja be az orrát.

— De én szeretem. Nem is jó étel, a mi nem kozmás.

— Úgy szokták ám a tüzet szítani a köténnyel, hogy az ember a más rostélyosára hajtsa a pernyéjét.

— Nem is pernye pedig, hanem korom, a mi asszonyám lábasaiába hull; régen volt a kémény kitisztítva.

— Magam is azt gondolom. De vártam rá, hogy mikor jön be rajta menyemasszony lunátikusa.

— Be is jön az, ha akarja.

— No már azért se jön.

— Ha a kollegium tetején végig tud sétálni.

— Tud ám az öreg apja borotvájának az élén.

— A mi szolgálónk is látta.

— Melyik szolgálónk?

— Hiszen csak egy van.

— Bábi te!

— Borcsa te!

— Ne hija Borcsának, mikor ő Bábi.

— No hát legyen Borbála.

Erre a nagy meghívásra csakugyan előjött az első szo-

bából az idézett személy, kezében a zsuroló csutak és a mosórongy, látán pedig egy köpülő.

— Ide gyere!

— Ott maradj!

Erre aztán a közös eseléd, a kinek mind a két asszony parancsolt, azt tette, hogy az egyik lábával megállt, a másikat meg lépésre emelte.

— Mit csinálsz most?

— Az öreg nagytisztű asszony azt mondta, hogy pallót zsuroljak.

— Hát az a köpülő minek a hátadon?

— Az ifju nagytisztű asszony meg azt mondta, hogy köpüljek. Csinálom mind a kettőt.

— Láttad-e a lunátikust? — Láttad-e?

— Láttam. Nem láttam.

— Okosan felelsz mindjárt.

— Az egyik szememmel láttam, a másikat behunytam, azzal nem láttam.

— Még a cselédek is mind megbolondultak.

— Hát csak az uraságoknak szabad?

— Elmégy mindjárt, mert a fejedhez teremtem ezt a serpenyő rántást.

— De biz itt maradsz, nekem zöldséget tisztítani.

— Bábi elmenj, mert megtépázlak.

— Borsca, ide jőjj, mert megbubozlak.

— No hát csak mentül előbb: még ma nem kaptam ki a poreziómat.

Azzal mind a két asszony neki a nyelves eselédnek! az sem volt pedig rest, iramodott ki a nyitott konyhaajtón.

Nyaviga urat pedig épen akkor hozta be a bűne ugyanazon az ajtón. Talált már valami ürügyet a bejövetelre; elfogott egy vándorló eziezát az utezán, azt hozta ölében, s ez lett volna az alkalomszerű beköszöntés: «nem idevaló ez a macska?»

Borsca azonban úgy üté könyökkel oldalba a szegény bevezető macskát, hogy az elfelejtve szerepét, nagyot kar-

molt Nyaviga úr kezén, kiugrott az öléből, fel a Bábi fejére, onnan le a két harezra induló amazon közé, végre ki, az útját álló mindenféle emberlábak között, a szabadba!

— Hozta Isten, drága kedves édes Nyaviga úr: épen emlegettük.

Tóbiássyné nagytiszteletű asszony egyszerre csupa édes-séggé és nyájassággá változott.

— Nem ide való ez a ízé?

Persze, hogy ez volt a bevezetés; de már a hozzá való «ízé» rég a szederfa tetején volt.

— Oh tessék besétálni, édes kedves Nyaviga úr. Hozta Isten! fogadá nagy nyájassággal nagytiszteletű Tóbiássyné asszonyság, ki egyszerre csupa lépes méz lett. Tessék besétálni.

Csakhogy volna hová besétálni? De az első szobát most hagyta ott félben zsuroltan a Bábi s olyan ügyesen tolt oda az ajtóhoz a mosogató dézsát, hogy abba a látogató-nak mulhatatlanul bele kellene esni, ha a fűrészpórral behintett szobába csakugyan be akarna jutni; a másik szoba pedig nagytiszteletű Haranginé asszonyság territórium, s oda olyan ellenségnek, mint Nyaviga úr, bejelentés nélkül belépni nem szabad.

— Kivántam tiszteletemet tenni, monda Nyaviga úr. Lehet szerencsém a professor úrhoz?

Mindig a professor urat keresi és mindig olyankor, mikor az nincs itthon.

— Nincs itthon, édes lelkem, de mindjárt megjön. Várja meg. Jaj, nem merem bevinni a szobába, mert most zsurolták ki.

— Oh kérem alássan, el leszek én ide kinn is.

— Hová ültessem le? (Bizony hová? minden szék tele volt lábassal, petrezselyemgyökérrel, konyharongygyal.)

— Oh kérem alássan. Elállok én szívesen. Nem vagyok elfáradva.

— A kalapját tegye kérem ide — oda — hova? Majd beviszem, leteszem az ágyra.

— Oh kérem alássan, nem engedem fáradni vele, majd leteszem ide a szék alá.

— Jaj, oda ne! kis macskák vannak a láznál, még valamit csinálnak vele! inkább oda fel a polezra.

Egy székelt aztán mégis csak kitudtak szabadítani a számára, a hova erőszakosan leültethették.

— Bábikám! esengett a legnyájasabb hangon Tóbiássyné asszonyosság a kikergetett eseléd után.

— Tessék parancsolni.

— Eredj csak, kedves leányom, keresd meg a Veronka kisasszonyodat; mondd meg neki, hogy jöjjön be.

— De hisz az nem jöhet be most; olyan dolga van.

— Micsoda dolga van, te! féleszü satrafa!

— Hát — gerebenyez.

Akkor bizonyos, hogy nem fogadhat el látogatókat.

Fogadni mernénk, hogy a mai korbelt kisasszonyok, huszan tizenkilencz közül, nem tudják, hogy miféle hangszer az a gerebény? Leirjuk a kedvökért.

Az egy hosszúkás kemény fadeszka, mintha egy összetett gitár volna; a minek a közepén, mint egy valóságos vas sündisznó, mered fel gömbölyű csoportban száz lécszeg hegyesen.

Ezen a zongorán úgy szokás játszani, hogy a kisasszony fog egy csomó kendert, a mi még tele van csepüvel, annak az egyik felét a keze körül csavarja, s aztán a másik felével oda csapkod a szegek közé, s aztán végig rántja közöttük a kenderesomagot. Többnyire kotta nélkül szokták játszani, s a kik értenek hozzá, a legszebb operákat kivezik rajta, mind addig, a míg a kenderesomag megszabadul minden kóczos tartalmától, s csak a finom, sima, szálas motring marad a kézben.

Ezt nevezik gerebenyezésnek, a mi a régi rossz világban a kisasszonyok foglalkozásai közé tartozott

Ehez pedig sajátyszerű toilette is kívántatott. Mivelhogy a kenderből kihulló sok pozdorja és csepü a viselő ruhának nem válik díszére, annálfogva a művésznő a gerebe-

nyezéshez rendesen a legrosszabb öltönyét szokta felvenni a legdurvább kötenyt kötötte fel hozzá. A fejét, hogy a haját megvédje a portól, bebugyolálta egészen, s a finom fehér kezeeskéjét befedte — nem párizsi jaquemár keztyűkkel, — hanem igen is jó vastagon reá kötözött mindenféle rongyokkal, hogy ha véletlenül bele találná vágni a kezét a gerebenybe, a szegek meg ne tépjék az újjait.

Már most tudhatjuk, hogy mi jelentősége van annak a szónak, hogy a «kisasszony gerebenyez». Azzal ma nem lehet beszélni.

Ezt a művészetet nem szokták a szalonban gyakorolni, hanem oda hátul a «kis udvarban», a mi deszka kerítéssel van elkülönítve a főudvartól s egy kis ajtón járnak bele. Ott vannak a baromfiak is. Ott a félszer: az alatt van felállítva a gerebeny.

Hanem dalolni lehet a gerebenyezés alatt. S Veronka kisasszonynak igen szép hangja volt, kivált mikor azt a csodálatos szép régi dalt énekelte:

«E zöld fának á-á-árnyékában
Lehajtom bús fe-e-ejemet,
Én szivemnek fá-á-újdalmában
Kicsordítom kö-ö-önnyemet.»

Egyszer aztán csak azon vette észre, hogy egy szép férfi mély hang elkezdi a folytatását a dálnak:

«Én tehát itt egy si-i-irt ások
E zöldelő fa-a-a alatt,
És míg megtudha-a-atnák mások
Nyugszom is már a-a-az alatt.»

Körülnézett: honnan jön ez a dal? A padlásról?

Igen is a szomszéd padlásról. Annak a tűzfala képezte a kis udvar egyik oldalát. Azon a tűzfalon valami másfél ölnyi magasan a földtől volt egy nagy gömbölyű lyuk, a min máskor piros paprikafüzérek szoktak kilógni, most pedig egy fiatal emberi fő dugta elő magát. Melynek lát-

tára Veronka kisasszony épen nem sikoltott fel, hanem csak a fejét csóválta:

— Ugyan, te Ádi! ha meglátnak!

— Akkor azt fogják tőlem kérdezni, a mit a paradicsomban: «hol vagy, Ádám?»

— Bizony nem is a jók hordoznak ám ilyen helyeken. Te valóságos istenkisértő vagy.

— Az már igaz. Nem tudom, hogy hányan fogják utánam csinálni, hogy éjjelenként kimászszanak az ablakon, onnan fel a szelelő lyukon a padlásra, onnan végig a házormon a bevégzetlen falig, s aztán le az emeletből a kiálló kőpárkányokba fogózva. Ezt előttem sem sokan tették meg a szívük baja miatt.

— Hát mi baja van a te szivednek?

— Az, hogy téged szeret.

— Hát hisz én is szeretlek, tudod jól; rád várok, más-hoz nem megyek. Egyszer megmondtam, minek kérdezed újra? Minek kockáztatod érte a fejedet?

— Hiszek is neked; de azért eljárók minden éjjel hozzád, a magam mindennapi csókjáért.

— Csitt.

— No hisz ugyan veszedelmes egy esók. Az ablakon keresztül. Ajkaink között van az üveg.

— De én adom, és te megkapod. Nem elég az?

— Dehogyan elég! Semmiképen sem elég. Addig nem hiszem el, hogy szeretsz, a míg nekem egy igazi eleven esókot nem adsz.

— Bizony nem sajnálnám tőled. Kivált ha megigérnéd, hogy aztán felhagysz azokkal a nyaktörő látogatásokkal.

— No hát itt vagytok most: add meg a esókomat, s aztán békén várok az idők beteltéig.

— Eredj, golyhó! Hiszen nincsen nekem zsiráff-nyakam, hogy oda felérjek, a hol most vagy.

— De van nekem!

— De ide lejönnöd nem szabad. Azt tudod, hogy ezzel csak nekem szereznél igen nagy bajt.

— Nem is megyek; csak a fejemet küldöm le.

— Ah, te bolond!

— No hátha megtudom azt tenni, hogy leadom a fejemet oda hozzád, a nélkül, hogy magam lemennék, megadod az ígért csókot?

Veronka nevetett; a mi azt teszi, hogy: «próbáld meg».

Megint nem tudom, hogy hány mai világbeli gavallér csinálná ezt utána Dallos Ádámnak, hogy egy szűk padláslyukon fejjel alá keresztül csuszszék, míg annyira lejut, hogy csak a lábaival tartja magát a nyílás párkányzatán, s a fejével eléri azt a magasságot, a hol az imádottjának a szemébe nézhet; csakhogy megfordítva.

— Nos, hát megkapom a csókomat?

De már ebben a helyzetben csakugyan szívtelenség lett volna őt sokáig hagyni epekedni s meg nem váltani azzal, a mit ilyen nagyon kért.

Mikor aztán megkapta, a mit kért, akkor megelégedett s szépen visszatornáztta magát azon a szűk lyukon, a melyiken kijött.

III. AZ ELTÉVEDT ÜTLEG.

Harangi professor úr az alatt jött nagy dühvel hazafelé. A Sisera hadai elől kénytelen volt egy mellékutczára menekülni, a hová nem üldözte a fertelmes lárma.

A közös lakóháznak a hátulja erre a mellékutczára dült ki s errefelé semmiféle ajtaja nem volt, hanem egy hat láb magas téglakerítése; az is szegekkel kiverve, minden betörési merénylet ellen.

A mint nagy dérdúrral végig robog a padlón a nagytiszteletű úr, s felpillant a szomszédház tűzfalára, ime mit lát meg ottan? a padláslyukban két lábszárat, azon lefüggve egy diákot.

Hogy diák: azt láthatta a tógáról; hanem hogy mit csinál odalenn? azt már nem láthatta, mert magas volt

a fal; s a milyen könnyű valakire a fejről, olyan nehéz a lábáról ráismerni. A delinquens feje pedig lenn volt a láthatár alatt. Hogy ez a fej nem jóban töri magát, annyi bizonyos. Hogy az ott nem egy lábánál fogva felakasztott ember, az is bizonyos, mert hallik, hogy beszél; még pedig duettben. No ehhez a duetthez majd mindjárt jön, a ki a taktust üsse.

Harangi professor úrnak a markában volt egy jó vadszőlővenyige páleza, pásztorbot módjára meggörbített fogantyúval. Nagyot suhintott vele a levegőben.

«Exspectas tantum» dörmögé magában, s minthogy a falon keresztül nem mászhatott, az uteza végére kerülni pedig félórába került volna; mert a debreczeni uteza egy egész fél választó kerület: tehát rohant a hetedik szomszéd telkéig, a ki becsületes kötélverő lévén, mind a két utczára nyitva volt az udvara, azon tört keresztül, így rohant a saját lakása ajtajáig, hogy el ne szalaszsa a gyilkos betörőt. S csakugyan! a mint az utezaajtón belépett, ime ott látta azt a kisudvar ajtajában állva, két kézzel az ajtófélbe fogózva: semmi kétség, hogy ő a tettenkapott bűnös; mert még a háta is meszes.

Nyaviga úr az alatt ült a számára szolgált konyhaszéken s dehogy engedte a kalapját kivétetni a kezéből: szűksége volt neki arra. Olyan volt rá nézve az a szék, mintha az volna a gerebény. Bánta nagyon, hogy ráült. Mivelhogy mind a két asszonyság azzal ostromolta, hogy mit tud a lunátikusról? Neki már csak hivatalosan értesülve kell lennie felőle, mert egyike a collegium esküdt felügyelőinek. De egyuttal azt is megmondta neki mind a két asszonyság, hogy mi véleménye van e tárgyról? Az egyik hiszi, a másik nem hiszi. Épen, mint a közvélemény odakiinn a piacon. S amnyit tudott Nyaviga úr a philosophiából, hogy két egymással ellentétben álló véleménynek, egy időben és egy helyen, egyszerre igazat adni nem lehet.

Ilyenkor nagy kines a hallgatás. A bíró kihallgatja mind a két perlekedő felet, s miután mind a kettő kibe-

szélte magát, akkor haza küldi őket, hogy hozzanak újabb bizonyítékokat.

Nyaviga úr ez esetben saját magát küldé haza.

Felállt a székről, behúzta a nyakát a két válla közé; kebléhez szorítá a sabbeszdeklit s azt mondta, hogy nem várhat már a professor urra; haza kell sietnie.

— Maradjon még egy kicsit, kedves Nyaviga úr: marasztalá őt Tóbiássyné asszony.

— Nem lehet, kérem alássan. Haza kell mennem. A multkor is megloptak, mikor otthon nem voltam.

— Szegény Nyaviga úr! sajnálkozáék Tóbiássyné asszonyság.

— A bezárt fiókomból elvitték valamennyi alkalmi verseimet.

— Szegény tolvaj! sajnálkozáék Haranginé asszonyság.

Nyaviga úr aztán búcsút vett és olyan modórban kotródott ki a konyhából, mint a ki valamit ellopott odabenn, s siet vele odább állni, míg nyakon nem kapják.

A mint azonban az utca-ajtóba érve, megüté füleit az a már szakértőleg leirt zene, a mit a gerebeny hallat, mikor a kendert tépi, az a gondolatja támadt, hogy meg kellene lesni, milyen lehet egy szép kisasszony, mikor gerebenyez?

Nyaviga úrnak vannak bátor ötletei, mikor tudja, hogy nem látják.

Visszafordult az ajtóból, s lábújjhegyen, a falhoz lapulva, hogy csupa mész lett a háta, visszalopózott. A konyhaajtó előtt, melynek csak alsó fele volt csukva, lekuporodott s négykézláb osont végig; a két asszonyság nem vevé észre, mert azok nagy vitában voltak akkor egymással s a futni készülő levessel s a megégett rántással. Szerencsésen áthaladt e veszélyes ponton.

Innen aztán könnyű volt eljutni a kis udvarig, melyet deszkakerítés választott el a főudvartól. Azon volt egy alacsony kis ajtó, melyen ha bedugta Nyaviga úr a fejét, azt épen eltakarta az ajtó szemöldökfája, a két karjával

pedig megfogózkodott az ajtóban és a küszöbfában, úgy, hogy se kinn, se benn nem volt.

A kis leány egyedül volt már, dalolt a munka mellett.

— Alázatos szolgálja Veronika kisasszony, szólt Nyaviga úr selyemszál hangon.

— Nini: Nyaviga úr! Most majd beleütöttem a kezemet a szegbe ijedtemben.

— Mivel tetszik magát mulatni?

— Nem látja, hogy zongorázok?

— Hogy tudta megtanulni?

— Bizony sokszor belevágtam addig a kezemet.

— Jaj, csak én akkor ott lettem volna, hogy meggyógyíthattam volna.

— S megtudta volna gyógyítani?

— Vannak fájdalmak, a miket egyszerre meglehet orvosolni.

— Én olyanokat nem tartok.

— Annál inkább bővölködöm én azokban.

— Hát miért nem gyógyíttatja, édes Nyaviga úr?

— Mert azokat egyedül csak Veronika kisasszony képes megorvosolni.

— Lám még azt sem tudtam. Hát miye fáj, édes Nyaviga úr?

— Jaj, ha azt megmerném mondani.

— Tán biz a foga fáj?

— Sokkal több annál.

— Tán csak az egész feje fáj?

— Ha csak még a fejem volna.

— Hát ugyan miye fáj?

— Aujajaj a hátam!!!

Persze hogy a háta fájt, mert Harangi professor úr akkorát húzott rajta végig a szőlővenyigével, hogy porfelleget vert a tóga.

Mikor aztán Nyaviga úr visszafordult felköszöntője felé, mind a ketten sóbálványnyá változának a bámulat miatt.

Különösen Harangi professor úr, a ki ugyan nem Nyaviga úr hátának szánta ezt az irgalmatlan köszöntőt.

— Hát domine Nyaviga «az»?

— Én vagyok kérem alássan professor úr, szabódék siránkozó hangon Nyaviga úr. Nem beszéltem én semmi rosszat a kisasszonynak. Megmondhatja.

— Trifureifer! Azt úgy is tudom. De mit jár a domine olyan furesa, furesa, furesa úton a házhoz, mikor egyenes úton is bejárhat?

Professor úr értette: a padláslyukon. Nyaviga úr pedig érezte magát bűnösnek annyiban, hogy ő már elment egyszer, úgy lopózott vissza, a konyhaajtó előtt bukva ment keresztül: ez mind igaz; de azért nem érdemelte meg, hogy ekkorát huzzanak a hátára.

— Kérem alássan: én azt gondoltam, hogy én nekem szabad.

— Szabad! szabad! szabad! Hiszen én nekem is szabad a kürtőbe felmásznom s a kéménylyukon kidugnom a fejemet, de azért nem teszem meg. — No már most ez megtörtént; nem tehetünk róla: ne szóljunk felőle senkinek. Felejtsük el az egész dolgot.

(Könnyű professor uramnak, gondolá magában Nyaviga úr, mert csak a botja szenvedett; de hogy felejtse el az én hátam?)

— Jól van, jól van: már most gyerünk be hozzám; de az asszonyok előtt elhallgassuk az egész casust. Veronka! Én se szólok az anyádnak, de te se szólj! De csak azt mondja meg a domine, hogy jutott eszébe, fejjel lefelé jönni be a házhoz?

Hát tudott erre Nyaviga úr felelni?

IV. IGAZSÁGOS DÁNIEL.

Épen akkorra érkezett meg nagytiszteletű Tóbiássy professor úr is. A mi igen természetes. Harangi úr gyalog

jött, ő pedig talyigán; tehát amannak hamarabb kellett hazaérni, mint neki.

Azonfelül egy kis processusa is volt még a kapuban az érdeemes szállítójával. Tóbiássy professor úr igen fősvény volt s nem szerette a pénzt vándoroltatni. A ki pedig azt hiszi, hogy a debreczeni talyigás csak úgy barátságból lötyögteti magát a nyeregben, az nem ismeri a természet-históriát.

— Ne sajnálná azt a tiz garast megadni; mondá a lóvezér, a makrapipát az agyarára szorítva s csak félszájjal szónokolva.

— Micsoda tiz garast? kérdé a nagytiszteletű úr, szét-nézve a földön, mintha leejtett volna valaki tiz garast s azt kérné, hogy adják fel neki.

— A miért ide hoztam vala.

— Atyámfia. Az nagyon sok.

— Más bolond is csak annyit fizet; válaszolt a talyigás, az orráig nyomva fel a makrapipát.

— Meg merne kend rá esküdni, hogy más is annyit fizet?

— Meg én! kiálta az, a szája szegletébe nyomva a pipa csutoráját, hogy utjában ne legyen az eskünek.

— Tartsa fel a három ujját és mondja utánam: «Én».

— Én.

— A maga nevét mondja,

— Tarisznnya Gergő.

— Esküszöm: hogy minden embert tiz garasért hordok haza. Úgy segéljen.

A talyigás megtette, hogy utána mondta.

— No jól van, barátom; monda Tóbiássy úr, becsapva a könyvet, a miből a tisztelt polgártárust eskette. Azt tudja kend, hogy én pap vagyok. Nekem az esketésért nyolecz garas szokott járni; e szerint jár még kendnek vissza a tizből két garas.

Azt oda nyomta a markába.

A talyigás megcsóválta a fejét, a fogai közül egy hegye-

set köpött a professor úr két esizmaja közé, azzal nagy dohogva eloldalgott, folyvást nézegetve a tenyerében a vargatalért: de bizony csak két garas maradt az mindig.

A három úr a konyhaajtó előtt találkozáván, levett kappal tartott a fölött tanácsot, hogy ki menjen be előbb? Harangi úr ért elébb oda; de Tóbiássy úr volt az idősebb, de Nyaviga úr volt a vendég, minél fogva egyik a másikat instálta az elsőbbségért.

— Be tetszik mindjárt! kiáltott végre Harangi úr mérgesen Nyaviga urra, mire az ijedtében bebotlott a konyhába. Ott azután egyszerre igen nyájas képet csinált az asszonyságok előtt.

— Bátorkodtam visszakerülni ismét. A nagytiszteletű urral véletlenül összetalálkozám, s ő oly nyájasan invitált meg, hogy ismét visszatértem.

A nagytiszteletű úr ez alatt titokban a zsebkendőjével igyekezett letörölgetni annak a nyájas meginvitálásnak a nyomait Nyaviga úr hátáról, mert a venyige a poros tógán valóban nagyon látható nyomot hagyott hátra.

— Trifurcifer! dörgött Harangi professor úr, miután feleségét megcsókolta. Majd szétszedett a tudatlan nép a piacon a miatt a fatalis lunátikus miatt. Egész polgárháború támadt abból az ártatlan disputából, a mit a collega urammal folytattunk az utcán.

— Ah! hát ti is a lunátikus felett vitatkoztatok. Épen, mint mi idehaza asszonyámmal.

— Böles Salamon, ne hagyj! Még idehaza is foly a perpatvar fölötte? Hisz akkor eső elől a csorgó alá menekültem. Itt is lunátikus háború van.

Nagytiszteletű Tóbiássy professorné asszonyság keneteljesen jegyzé meg:

— Nincs itt, lelkem fiam, semminemű háború; csak hogy egyikünk azt állítja, hogy van; másikunk meg, hogy nincs.

— Épen, mint mi! mondá Tóbiássy professor úr. Én hiszem, ő nem hiszi.

— No, ez nincs Isten hírével; pattogott Harangi professor úr. Ezt a veszedelmet nem hagyom megöröködni. Itthon a háznál békesség legyen. Elég ha külön-külön mi is összekaptunk, az asszonyok is összekaptak a lunátikus miatt; de trójai háborút nem csinálunk belőle. Collega uram, menjen szépen asszonyánkkal a maga szobájába; én is megyek az én feleségemmel az én szobámba, akkor nem veszhetünk össze.

— Az ám! világosítá fel Haranginé asszonyság. De úgy vagyunk ám lelkem galambom, hogy én uramatyámmal vagyok egy véleményen, nem te veled; asszonyánk meg te veled tart, nem uramatyámmal.

— Finis Poloniae! Hisz akkor én más országba költözöm!

A másik oldalon meg Tóbiássyné asszonyság csapta össze a kezét, megtudva a nagy dissidentiát, mely a szerencsétlen családot ily felekezetekre osztotta.

— No ebből nem jó lesz; monda nagytiszteletű Tóbiássyné asszonyság. Ily háborúnak nem szabad kitörni. Egyik férj felesége és veje ellen, a másik ipa és felesége ellen, egyik asszony férje és leánya ellen, a másik férje és mostohája ellen. Adjuk bíró eleibe a dolgot s legyen az ítélet birsággal összekötve. A melyik fél elveszti a pert: megnyugszik és fizet egy átalag mászlást; a melyik nyer, igaza lesz és megiszsa a mászlást. Én Nyaviga urat választom bírónak.

— Hát hisz én is compromittálok benne; mondá Tóbiássy úr.

— Valóban okosabb emberre nem lehetne bízni az ügy eldöntését; járult hozzá Harangi úr.

— Én se bánom; tové hozzá felesége.

— Ilyen nagytudományú, olvasott férfiú! — Magasztalá őt Tóbiássyné asszonyság.

— És ilyen nagy physicus! Dicsérte őt a professor élettárs.

— S ilyen philosophus! monda a második professor.

És sorban valamennyien: «a kiról példát vehet az egész fiatalság!» — «A ki ártatlanabb egy leányszónál.» — «A ki görögül és zsidóul tud.» — «A ki soha bálba nem jár.»

Ez mind magasztalás volt s a választott bíró megvesztegetésére intézett kísérlet.

Végre közbevágott az ifju nagytiszteletű asszony.

— Édes Nyaviga úr: én csak azt mondom, hogy nem szükség magának sem szépnek, sem jónak, sem bölcsnek lenni ezuttal; hanem csak rövideden megmondani, hogy látta-e hát a lunátikust, vagy nem látta?

Nyaviga úr vette észre, hogy vesztére visszakerült abba a kelepcebébe, a honnan már egyszer kiszabadult. Azelőtt csak kettős keresztűzben volt, most már négyesbe fogták; kinek adjon most igazat? Megbántani egyik félt sem illik, nem is tanácsos; pedig kötelesség. Hivatalos kötelesség.

— No hát halljuk az ítéletet!

— Tehát kérem alássan, annyi van a dologban, hogy — izé.

— M — izé?

— A mult éjszaka felköltének, azt mondják, hogy a lunátikus most jár épen a padláson.

— Ahán! kiálta Tóbiássy professor úr.

Én azonban azt mondtam rá, hogy — nini milyen nagy pók mászik a professor úr kabátján!

— Hagyjon békét az úr az én pókomnak! Azt mondja, hogy mit mondott?

— Azt mondtam, hogy az absurdum.

— Nesze neked, szólt most Harangi professor úr örömmel.

— Kimegyek azonban. S látom a hold fényes világánál, hogy egy emberi alak járkál a collegium tetején.

— Úgy-e mondtam! erősíté Tóbiássy és Haranginé.

— Mondám azonban: ez bizonyosan valami diák, a ki éjszakán ki akar szökni a collegiumból.

— Hát persze! biztatá Harangi és Tóbiássyné.

— Nem mertem azonban egész bizonyossággal állítani,

mert tudom a physikából, hogy vannak oly szerenesétlen emberek, a kik a holdba szerelmesek.

— Most szolt igazat.

— Meg akartam azonban győződni felőle, hogy csakugyan voltaképen holdas-e az odafenn, avagy pedig szökevény? vettem a lámpást és felmentem szépen a padlásra. Három dárdás jött utánam. Kettő pedig ment előttem, hatalmas gerundiumokkal.

— No most mindjárt megtudjuk hát, mi volt?

Hát, a mint a padlásablakhoz érünk, az egyik dárdás elordítja magát mögöttem, hogy ő valamit látott, a másik kettő előttem megijed, megfordul, engem feltaszít, a lámpást összetöri s rohan le a grádieson, egymás hegyin-hátán. Egyik a homlokát is betörte, másik egy fogát ütötte ki.

— És azután?

— Azután sötét lett s én négykézláb másztam le a padlásról a szobáig, hogy valami kárt ne tegyek magamban.

— Már most csak azt szeretném tudni, mondá Tóbiássy professor úr, hogy ki veszi meg az átalag bort?

— A dolog így van, mondá Nyaviga úr: Azok, a kik látták, hogy ott volt, nem tudják, hogy mi volt? A kik pedig tudják, hogy mi volt? nem látták, hogy ott volt.

— És így mindnyájunknak igaza volt.

— És így nem iszunk bort.

— De már most feleljen meg domine Nyaviga arra, miért nem jelentette ön fel ezt az esetet a sedesnek?

Ezt a mérges kérdést Harangi professor úr intézte a böles Dánielhez.

Az sok huzódozás után csak kirukkolt vele.

— Hát voltaképen tulajdonképen azért, hogy a midőn reggel előhivattam az öt dárdást, mind az öt unisono azt állította, hogy ő egész éjjel aludt, az ágyából ki sem kelt, s hogy én azt az egész történetet csak úgy álmodtam.

— Hát a melyik a fogát kiütötte?

— Azt mondta, hogy csikófog volt, magátul esett ki.

— Hát a melyik a homlokát betörte?

— Azt állította, hogy saját maga harapta meg.

— A saját homlokát?

— Én is diffikultáltam neki ez állítást, hogy azt nem érhetette el; de azt mondta, hogy székre állt fel, úgy harapta meg.

— Nyaviga úr!

— Tessék parancsolni!

— Menjen haza s feküdjék le.

— De kérem alássan: ebéd előtt nem szoktam lefeküdni.

— Igység vizet és feküdjék le. Förmedt rá Harangi professor úr. Szegény Nyagiva úr aztán, mint engedelmes alattvaló megtette, hogy házament, előbb jól lakott, aztán lefeküdt, maga elé tétetett egy nagy vizes kancsót, hogy ha a professor úr vizitálni talál jönni, rendeleteit foganatosítva találja. Ámbátor semmit sem értett azoknak indokaiból.

Elég, ha a professor úr értette.

Mikor egyedül maradt a két tudós férfin, Harangi úr így szólt Tóbiássy úrhoz:

— Collega uram! kezdem elhinni a dolgot. És most már azt is kitalálom, hogy ki a lunátikus?

— Ugyan ki?

— Nem más, mint a derék jámbor Nyaviga.

— Lehetetlen!

— Ethice és logice lehetetlen, de empyrice még is lehető. Magam láttam, hogy fényes nappal a szomszéd padláslyukából ereszkedett le fejtetőre a mi kis udvarunkba. Mert a lunátikusoknak az a szokásuk, hogy mikor a hold süt, akkor fejjel fölfelé, mikor a nap süt, akkor fejjel lefelé szeretnek sétálni

Erre Tóbiássy úr a következő tervvel állt elő.

— Hogy pedig egész bizonyosságot szerezzünk magunknak a dologról, én a következő módot ajánlanám, a mit a lunátikusok kigyógyításánál szoktak foganathba venni: Éjszakára egy dézsa hideg vizet tesznek az ágyuk elé, melybe a holdkóros, a mint ágyát el akarja hagyni, okvetlenül belelép s arra fölébred.

— Nagyon jó lesz! Ebből megtudjuk az igazat.

A szegény jámbor Nyaviga úr aztán a következő éjjel abban a kellemes meglepetésben részesült, hogy a mint egyért-másért leszállt az ágyából, térdig esett bele a hideg vizes dézsába, s mikor ezért lármát csapott, a Sisera hadai kinevették, a sedes elé hozott panaszára pedig azt mondták, hogy csak menjen a szobájába, feküdjék le s igyék még több vizet.

Hire futamodott, hogy ő lunátikus.

V. NAGY HALOTT VAN!

Kevés időre ezután nagytiszteletű Tóbiássyné asszonyság azt a hibát követte el, hogy meghalt.

De ne tessék komolyan venni a dolgot; nem igazán halt meg, hanem csak úgy félig-meddig. Meghütötte magát a nagy szapuláskor s másnapra úgy megmeredtek a tagjai, hogy egyet se tudott megmozdítani. Feküdt, mint egy darab fa.

A chirurgus, a kit odahivattak, hogy aligha meg nem halt a nagytiszteletű asszony! délután «bene sonantibus» lévén, csak azt kérdezte, hogy «tudja-e mozdítani a nyelvét?» — «Nem». — «Akkor megholt».

Mert Tóbiássyné asszonyságnak a nyelve még Nem-tóbiássyné korából is arról a nagy életerőről volt emlékezetes, hogy a közvélemény szerint azt még majd a holtá után külön kell kivégeztetni.

El is bántak aztán vele annak szokott rendi szerint, felöltöztették, koporsóba tették s harangoztattak rá.

Annyi emberséget azonban tegyen fel rólam minden ember, hogy nem engedek egy derék kálvinista asszonyságot élve eltemettetni s hogy furesa lesz ennek a vége.

A jó Veronka kisasszony e tekintetben egészen a kezemre működik, a mennyiben zokogva és sikoltozva borul édes anyjára s mennyire földre esküszik, hogy nem halt

az meg; ő nem engedi eltemettetni, ha csak őt magát is el nem temetik vele együtt.

Ezt pedig nagyon jól esett hallani a nagytiszteletű aszszonyságnak. Mert az elrejtőzés állapotában hallott ám mindent, a mit körülötte beszéltek.

Annál kevésbbé volt rá nézve épületes, a mit mások beszéltek fölötte.

A Veronkát kituszkolták a halottas szobából, azt mondták neki, hogy ilyenkor a leánynak nem az a dolga, hogy sirjon-rijon, hanem hogy lásson a gyászruha után, hogy meglegyen holnapra.

A két nagytiszteletű úr magára maradt a szobában s következő gyászbeszédet tartott az elhunyt felett.

— Vajjon mely rejtekbe dughatta el a lelkem a pénzeeskéjét? monda Tóbiássy úr. — Nem azért mintha Veronkát meg akarnám tőle fosztani, hanem hogy az ő javára fruktifikáljam. Vennék rajta szőlőt.

— És elküldenők rajta Nyaviga urat akademiákra, szólt Harangi úr, ő lenne az Úr szőlőjében pásztor.

— Az én szőlőmben?

— A Zebaoth úr szőlőjében.

— Az már más. «Nolo acerbam sumere.» De vajjon hova dughatta el a pénzeeskéjét?

— Kereste atyám uram a párnaszákban? — Ott már nincsen. — Hát vajjon a tükör háta mögött? — Volt ott, de már nincs ott. — És a kályha fölött lévő urnában? — Ott is lakott egy ideig, de már kiköltözött onnan. — Vajjon a karosszék támlájában nem rejlik-e? — Megvizítáltam és semmit sem találtam. — A téli boeskor talpában? — Az is pedig lyukas. — Kitalálom már, hol vagyon? — No ha kitalálja fiam uram, akkor kérhet tőlem a megboldogult hagyatékából bármit; odaadom. — Hát megmondom. Itt van az ablakban ez a sok almamuskátli, ezeknek a cserepebe lészen eldugva.

A megboldogult csak nevette magában addig a dolgot, a míg a két tudós úr játszotta azt a játékot, a mit a gyere-

kek «Strinksz»-nek neveznek s mondogatta magában: «víz, víz!», de a mint a muskátlikat hallotta emlegetni, majd fölkiáltott ijedtében: «tűz, tűz!» s akkor vette észre, hogy mégis nagyon meg lehet halva, ha még arra sem bír felkiáltani, hogy az ő szép muskátliait hogy szedegetik ki a eserepekből s a virágok földé alatt hogy találják meg a hólyagba takargatott lázsiásokat és a körmöczi aranyokat.

S még Tóbiássy úr nagy szomorúan azt mondá rá: «csak ennyi volt? Azt hittem, hogy legalább két ennyi».

— De ezen való szomorúságában ne feledkezzék meg atyám uram, hogy nekem is ígért valami jutalmat.

— Én? Nem is emlékezem rá. Hát mit kíván fiam uram a szegény nyomorult inséges hagyatékából?

— Azt a régi bibliáját.

No ez nem nagy kívánság.

Tóbiássy úr azonban elébb végig pörgette az újjain a vas-kos könyv lapjait s kirázogatta, hogy nincs-e közé szorulva bankó? csak azután kézbesítette nagylelkűen.

Az elhunyt pedig szeretett volna kézzel-lábbal rugdalózni és nyelvét neki eresztetni: «oda ne add, vén bolond! Abban van a legtöbb pénzem!»

Mivel hogy a jámbor asszonyságnak, mint okos és értelmes puritán hölgynek kedvencz olvasmánya volt a biblia, azonban másfelől meg gondos anya is volt, s úgy találta, hogy ebben a szent könyvben vannak egy némely történetek, melyeket hajadon leánynak olvasgatni nem épen multhatatlan kötelesség, annál fogva nehogy a Veronka azokba beletévedjen, az ilyen lapokat az alsó és középső szélein gondosan egymáshoz ragasztá csirizzel; a felső nyílást pedig arra használta, hogy a hozzá került bankókat az összeragasztott levelek közé csúsztatgatá. Erre a bibliára aztán el lehet mondani, hogy «duplex libelli dos est».

Harangi úr biz azt elvitte magával.

A gyászoló felek után következtek a szomszédasszonyok. No hisz azoktól hallott még sok szépet magáról a boldo-

gult lélek, a míg testi porhüvelyét felöltöztették. Hej, hogy nem cseszthette meg rájuk a nyelvét! Dante ezt az egyet, a földolgot, kifelejtette a «pokol»-ból: mikor a szomszéd-asszonyok elkezdenek sincerisálni az ember felett s az ember nem felelhet vissza!

Ezeknek eltávozta után következtek a virrasztók.

Régi jó szokás szerint, tekintélyes halottak fölött virrasztani volt szokás. El czélra szolgáltak a kis diákok, műnyelven «dárdás»-ok, a kik egész éjjel a halottas szobában gyászénekeket énekeltek. Hogy torkuk ki ne száradjon, volt gondoskodva számukra illendő mennyiségű, gondosan megvizezett karczosról, de biz azok, mikor már vették észre, hogy mindenki alszik a háznál, többet anekdotáztak, mint énekeltek.

— Látod, hogy meghalt a professorné!

— Látom, nem is leszek professorné soha, hogy meg ne haljak.

— Élve még a mennyországba?

— Mint Illés próféta.

— De mint Zöld Marci.

— Szegény asszony! pedig milyen jó asszony volt, ha az ajtóhoz nem szoríthatta a sarkamat, akkor nem ütött hátba.

— Szegény professor úr! milyen nagyon meglesz szomorodva! Három hétig folyvást borsót főzet a coquián számunkra buvában.

— Van is rá oka. Nem ő találta fel a perpetuo mobilét, mégis ő vesztette el.

— Hehehe! A Mártha asszony nyelvét!

— Írj rá epitaphiumot te.

«Itt nyugszik már Mártha asszony.

De még az ura is otthon.»

— Hát a professorra mit írál, ha meghal?

«Halált adják ingyért:
Mert ha adnák pénzért;
Professor most is élne.»

Erről aztán egész adomagyűjteményt mondtak el egymásnak a vásott suhanczok tréfás epítaphiumokról, s akadt közöttük olyan novitius, a kinek még újság volt a:

«Jó két nótáros volt mind a három Ége
István, János, Márton és a felesége,
De most már meghaltak s mind a négynek vége.»

S nagyokat röhögött rajta s aztán viszonzásul ő is elmondta, hogy Itt nyugszik Kis, kinek neve János is — A ki nem volt valami fis — Kális, hanem fis — Lederbül dolgozó esis — madia Mis — kolezon. Ezért aztán fabaraczkot kapott a fejére minden oldalról, hogy mert olyant mondani, a mit már mindenki ismer.

A boldogult pedig buzgón fohászkodott az egek urához, hogy csak még egyszer térhetne a világra vissza! nem az élet muló örömei után való bűnös vágyakodásból, de csak azért, hogy ennek a sok istentelennek az üstökét és kontyát még egyszer amúgy Istenigazában jól megezibálhassa.

Mely óhajta hogy miként teljesedett? azt majd megtudjuk időjártával.

AZ AKADÉMIA PROMOCZIÓ.

Azért azonban, hogy gyász van a háznál, a hivatalos teendőket csak el kell mégis végezni.

Az esperes (mivelhogy a püspökség jelenleg «vacat») mára hívta össze a consistoriumot az akadémika promociók elintézése végett.

Mi az az akadémika promoció?

Az magyarul: akadémiaira való promoteáltatás.

Tudniillik, az levén a rendszer, hogy az iskoláit jól vég-

zett theologusnak alkalom nyujtassék külföldi akadémiák látogatására s azokban hittudorra, vagy tanárrá kiképeztetésére: e végből az illető felruháztatik három évre népnevelői állomással. Tehát a cél: az, hogy valaki pénzt szerezzen; az eszköz: a népnevelés.

Az illető aztán az első esztendőben azt teszi, hogy a kollégiumban csinált adósságait fizeti; — (hát akkor hogy volna kedve tanítani?) a másodikban próbálgatja, hogy hogyan kellene tanítani? a harmadikban meg már úgy is kifelé áll a rudja; hát de bolond volna, ha tanítana! Mikor aztán elvégezte, akkor jön utána a másik s az három esztendeig megint így tesz.

S aztán dehogyan megy akadémiákra! Vagy szerzett pénzt a három év alatt, vagy nem szerzett. Ha nem szerzett, akkor nincs neki mivel; ha pedig szerzett, akkor már többet tud, mint az a külföldi professor, s inkább beáll prókátornak s lesz belőle: Isten szolgája helyett, embereknek ura.

Épen egy ily jó kövér ekklézsia volt üresedésben, a mi igazán megérdemli az akadémika promocio nevet: a törkölyösi.

Két competitor volt rá: az egyik Dallos Ádám, a másik Nyaviga Lőrincz.

Amazt a törkölyösiek maguk kívánták maguknak, emezt pedig a vaskalaposok óhajtották nekik adni.

Nyaviga Lőrinczet ajánlotta szerénysége, kedvessége, alázatossága, de különösen azon felőle táplált elővélemény, hogy valószínűleg ő fogja Tóbiássy úr leányát elvenni.

Ellenben Dallos Ádám hibái ezek voltak: eszes, jókedvű fieszkó volt, mindig első eminens; és fejét fennyen hordozó ember.

Azonban elvitázhatlan előnyei megint ezek voltak:

Először is ő volt a «nagy-botos».

Másodszor ő volt az «első bassista».

Tudjuk jól, hogy mi az a «nagy botos?» A hajdani tűz-

oltó diáksereg vezére, ki a «gerundinummal» tűzvész esetén elől rohant s előjoggal birt minden sövényen, palánkon keresztül utat törni a tűzvész színhelye felé, a feeskendők számára.

Az ilyen tizenötél előbb eligált.

Az első bassista pedig a kántus büszkesége szokott lenni, s hangjában bírta a biztosítékát annak, hogy vagy a debreczeni, vagy a halasi, vagy a nádudvari lelkipásztorság előbb-utóbb reá szálljon.

Az ilyen hússzal előbb eligált.

Az az eligálás megint azt teszi, hogy ünnepek alkalmával a theologusok a legátiók közt anciennitás és classificatio sorozata szerint szoktak válogatni. A ki előbb volt, az jobbat kaphatott. Már most tehát a ki nagy-botos is volt, meg első bassista is, az harminczöt előtte következőn ugrott keresztül egyszerre, s előttük eligált. Volt az ilyennek aztán elég irigye.

Már az pedig el volt határozva, hogy Dallos Ádám semmi esetre ne kapja meg a törkölyösi rektoriát. Miért? Azért. Mivelhogy a törkölyösiek mindig azt mondták, hogy ha egyszer egy kedvük szerint való rektort kaphatnának, a néptanítói állomást rögtön állandósítanák, annak a kedvéért új iskolaházat építenének, a templomba orgonát hozatnának, a fizetést megdupláznák. A mi így abstract véve mind igen jó volna; de akkor megszűnnék az akadémika promoció, több diák nem mehetne Törkölyösre utiköltséget szerezni, a mi főczél — s annál fogva szükségképen úgy intézendő az állapot, böles előre látás mellett, hogy a törkölyösiek mindig olyan rektort kapjanak, a ki mellett a szivük örvendezzen, ha már a harmadik esztendő a vége felé közeledik, hogy újat kérhetnek helyette.

Dallos Ádám pedig éppen az az ember, a ki már eddig is nagyon tetszik nekik; pedig még csak énekelni hallották, hátha még egyszer a búcsúztatóját megtalálják költsolni!

Ezen a keserves napon tehát mind a két jelölt szigorú

vizsgálat alá vétetett, s minden embertől kívánható tudományból kegyetlenül kiexamináltatott.

Nyaviga úr természetes, hogy igen könnyen átesett a vallatáson, annál nagyobb erővel ment az végbe Dallos úrnál, de végre is diadalmasan kiállotta. Olyan feje volt annak, hogy még azt is megmondta, hogy mely lapján van a könyvnek, a mit kérdeznek tőle!

Úgy kellett neki megfeszíteni az eszét, hogy a felelettől függ: kié legyen Törkölyös? s Törkölyöstül függ, hogy kié legyen Veronka?

— Hát édes fiaim, ti mind a ketten egyformán jól feleltek, mondá, bevégeztetvén az examinatio, az esperes, ki ő maga is nagyon tudós férfiú volt, s beszédre csak a fél-száját használta, a másik felét mindig befogva tartotta. Csak te öcsém, hogy is hínak? ne volnál olyan fiatal. Hát megtudod-e nekem mondani, mikor lesz a vén emberből fiatal?

— Igen is. Mikor a vén káplán ekklezsiához jut. Akkor lesz belőle fiatal pap.

— Ad hominem szóltál. De hát most feleljetek még még egy pár kérdésemre, édes fiaim, a mikre ugyan még eddig-elé senki sem felelt meg, de hiszen ti nem is lehettek olyan tudósok, mint én magam, a ki ezen kérdéseket alkottam. Ezeket csupán azért szoktam nektek feltenni, hogy az elbizakodottságot távol tartsam tőletek. Tehát legelőbb is hány font füstöt lehet nyerni egy mázsa fából?

(Ezek és a következők mind olyan régi élezek, hogy a humor világában a kőkorszakot képviselik.)

Előbb Nyaviga úr felelt, szerényen és okosan.

— A füst voltaképen megfoghatatlan anyag lévén, s a mérőserpenyőt lefelé fordítani nem lehetvén, e kérdés a megoldhatatlanok közé tartozik.

— Jól van, fiam. A szerénység így szokta rendesen elismerni, a mit föl nem foghat; hát te, hogy is hívnak? mit felelsz rá?

Dallos vállvonva mondá: meg kell mérni a hátra ma-

radt hamut, le kell vonni a fa súlyából, a mi hiányzik, az a füst.

— Ita est, felelt az esperes, egy negyedrészt szájjal. No de most. Mi a legbecsesebb drágakő?

(Csakugyan a kőkorszakból szedi az élezeit!)

— Legbecsesebb drágakő a gyémánt, felelt meg Nyaviga úr, mely találtatik Braziliában.

— Sic, sic. Ezt szokták mondani valamennyien. Jól van, fiam. De nem úgy van. Hát te másik, hogy is hívnak?

— Engem Dallos Ádámnak hírnak; a legbecsesebb követ pedig malomkőnek hívják; mert ez a gazdájának hasznót hajt, a gyémánt pedig semmit.

— Accurate. De most adok fel nektek egy megoldhatlan feladatot: hol van egy kréta?

S ezzel az esperes úr, hogy egy czölöpépítészeti korszakából való rúna-éleztet is hozzon napvilágra, mely mint archaéologiai lelemény nagy becsesül fog birni mindenkor, ezt írta fel a táblára:

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{o quid tua te} \\ \text{b bis? bia abit!} \end{array} \right\}$$

aaa s et in amamam a a!

— Ez az én epitaphiumom, édes fiaim. Melyet rajtam kívül el nem tud olvasni senki. Pedig ennek a jutalma a legjobb akadémika promoció a Tiszán túl.

Nyaviga úr tudta, mit kell felelni.

— Én valójában sokkal csekélyebbnek érzem tehetségeimet, minthogy ily mélységes titok fölfedezéséhez csak hozzá is merjek fogni.

— Derék, emberséges ifju. Erroris agnitio est dimidia emendatio. A hibának elismerése fél megjavulás. No te másik; hogy is hívnak? Most állj elő! Ubi nota pernicitas?

Dallos hebehurgya ember volt, széles észszel rögtön leolvasta a tábláról az epitaphiumot.

O (super) be! quid (super) bis? Tua (super) bia Te (super) abit!

(Ter) a es et in (ter) am a(bis).

— Mit is tetszett igérni a megfejtésért?

Az esperes úr az egész száját befogta a szájába.

Ez vakmerőség volt.

Nyaviga csak mosolygott magában. Hiszen ő is ki tudta volna mind ezeket találni; de tudta jól, hogy az esperes úr boszankodni fog arra, a ki az ő klepsidráit fel tudja állítani s a saisi titkait és sphynx-feladványait megfejteni merészkedik.

— Hm, hm, fiam, nem szeretem benned azt a túlságos nagy bölcseséget és confidentiát. Egyébiránt én a legjobb akadémika promociót ígértem a megfejtőnek, de az most nem üres; a törkölyösi pedig nem a legjobb.

— Elég jó lesz az nekem azért a kis charádáért.

— (S még ócsárolja az epitaphiumomat!) Tudjátok fiaim. Ketten vagytok, a kik egy conditióra competáltok; s nekem nem szabad személyválogatónak lennem. Mind a ketten praestanter feleltetek. Te, hogy is hívnak? több versatussággal, de te a másik nagyobb modestiával s mind a kettő egyenlő virtus. Azért mi elhatározzók, hogy veletek sorsot fogunk huzatni. Itt ime a kalapban van betéve két czédula. Az egyik üres. A melyitek az üreset húzza: az itt marad, a másik megy Törkölyösre. No fiam, hogy is hívnak? te nyulsz bele elébb.

Ezúttal mégis csak Ádámnak az esze járt túl a vas-kalapén. Élt a gyanúperrel, hogy mind a két czédula üres, a mi abban a tiszteletreméltó háromszegletű kalapban rejlik, s ha ő a kihuzottat megnézi, akkor aztán mehet el hosszú orral. Nyavigának nem kell húzni.

Hirtelen bekapta a czédulát a szájába s lenyelte.

— Quid fecisti!

— Lenyeltem a czédulát. Nem akartam magam látni, mit húztam, már most húzza ki a társam a magáét, abból megtudjuk, hogy mi volt az enyim?

— Perversus natio! szörnyedt föl az egész coetus.

— Világos! Ha az üreset húztam ki, akkor okvetlenül

a czímes maradt benn. Ha az üres maradt benn, akkor a czímet húztam ki.

Megbukott a stratagema. Elő kellett adni a benmaradt czédulát s az is üres volt.

Így azután nollevelle oda kellett adni Ádámnak az akaadémika promecziót, a mi soha sem fog többé disponibilissé lenni, mert azt a törkölyösiek rögtön állandó rektoriává fogják átalakítani, megházasítják a rektort, s akkor aztán az övék marad örökre.

— Ez veszedelmes egy ember; rebegé az esperes úr. Ez még valaha azon egyszarvú léssen, a ki mindnyájunkat megöklel.

Nyaviga úr azonban hosszú orral távozott el.

— Azért ne búsuljon domine: vigasztalá őt Harangi professor úr, utolérve a grádieson; ha elveszett is Törkölyös, de azért Veronka megmaradt.

Nyaviga úr vakarta a fejét, a mi napkeleti virágnyelven annyit tesz, hogy «én pedig jobb szerettem volna Törkölyöst a leány nélkül, mint a leányt Törkölyös nélkül».

VII. A NAGY-BOTOS.

A délután azonban arra volt szentelendő, hogy az elhunyt nagytiszteletű asszonyságnak a végső nagy tisztelet megadassék. Ez alkalommal esperes úr volt maga tartandó a halotti beszédet, Nyaviga úr pedig egy búcsúztatót, melyet valamikor egy nálánál nagyobb poéta egy fiatal lánykára írt volt, s melyet ő azután átfordított élemedett asszonyságra; Ádámnak pedig még ez alkalommal harsogatni kellett ablakreszkettető hangját a szép harmóniás énekben.

Biz ennek már fele sem volt tréfa, a nagytiszteletű asszonyra. Mindenki, a ki hozzá férhetett, arról beszélt és énekelt, hogy milyen hiábavalóság minden földi birtok,

mindenünk por és hamu, s hogy ez milyen jól van így rendelve; különösen az esperes úr kifogyhatatlan volt a másvilági gyönyörűségek magasztalásában, az e földi jóknak pedig oly legyalázását vitte véghez, hogy még az élő, szuszogó embernek is kedvet csinált hozzá, itthagyni tanyát és kollegiumot s elmenni Földvára deszkát árulni; s bizony belebeszélte volna még abba a szegény halottba is, hogy jó lesz neki magát eltemettetni, ha szerencséjére a véletlen, — vagy mondjuk, hogy a gondviselés, — vagy mondjuk, hogy egy macska, segítségére nem jön.

Hiszen mindnyájan ismerjük azt az adomát, a midőn Gallina püspök épen így tetszhalottá levén, nosza rajta, minden titkárja, cselédje, hozzá látott, hogy a míg nem jönnek az inventariummal, «dugd el, vedd el» a mit közel talál, elkaparinthassa. Volt pedig a püspöknek egy kedvencz majma is; hát ez a mint meglátta, hogy mindenki siet elcsizelni valamit a gazdájától, hogy ő se maradjon el a többitől, kapta a püspöksüveget, felrántotta a fejére, úgy iramodott tova. A tetszhalott pedig merev szemeivel látta ezt a furcsa figurát s a felett oly nagyon elővette a nevetési inger, hogy felszakadt az idegeit lekötő merevség; felkaczagta magát az immensó világra.

Épen egy ilyen nagy felindulás kellett a nagytiszteletű asszonynak, s ezt neki is megszerezte a macska.

Tudniillik, hogy a szomszédban kenyeret sütöttek. A temetési pompára aztán mind ott hagyták a befűtött kemenchezét: a macska ott kastankodott; egy parázs ráragadt a farkára, azzal ijedtében felszaladt a padlásra; ott volt a sok száraz kukoriczahaj; az egy perc alatt lobbort vetett s mikor épen legjobban énekelnék a halott felett, hogy por és hamu minden világi javunk: egyszerre csak kiűt a háztetején a láng s a népség elordítja magát: «tűz van!»

De már erre a szóra elfelejti az ember a tréfát! Nem úgy értettük mi azt a por és hamuvá lételt, hogy most mindjárt meglegyen; hanem majd csak ítélet napján!

Hagyd el kántus! «Ad arma!» a jelszó. Fússon oltani, a ki csak bír! mert ide ég a ház is.

El is futott az mind, diák, professor, esperes, s ott hagyta valamennyi a halottat, a ki a koporsó fedelén keresztül jól hallhatá a tűzi lármát, hogy milyen nagy égés van a szomszédban! Ha az ide átesap, akkor ő háromszoros halált szenved.

De bizony két jó léleknek mégis eszébe jutott a halott is. Az egyik volt Veronka, a másik volt Ádám.

Veronka nem akarta elhagyni az anyját, Ádám pedig Veronkát.

— Oh, édes Ádám, gyere, mentsük meg szegény anyámat. Vegyük ki a koporsóból, vigyük el biztos helyre, a hol nem ég meg.

— Megteszem azt Veronkám kedves, a te jó szivedért.

De a mint odahajolt Ádám a megboldogultra, hogy kiemelje a koporsóból, a minek hirtelen lefeszítette a tetejét, hát az csak egyszerre a nyaka körül fonta a karjait, hogy a szegény Ádám majd nyavalyássá lett ijedtében s ő kiáltotta most már igazán, hogy «tűz van!»

De annál nagyobb volt az öiömsikoltozás Veronka részéről, a mint a halottat feléledni látta; nem ijedt ő meg attól, hanem odarohant hozzá, s a míg a lábait kiemelte a koporsóból, százszor is összeesékolta azokat: «oh én édes jó anyám! feltámadtál az én imádságomra!»

A halottaiból feltámadott beszélni ugyan még nem tudott; de elég volt az tőle, hogy élt. Nem is volt ez nagyon discurálni való idő; mert már ugyan ropogott a tűz odakinn. Dallos hirtelen bebugyolálta a jámbor lelket a szemfödelébe, a koporsó födelét újra helyére szegezte (még akkor is tréfán járt az esze) s azután az ölébe vett alakkal, meg Veronka kisasszonynyal keresztül tört az eszeveszett sokaságon (mert mikor égés van, minden ember elveszti az eszt). Nem ügyelt ő rájuk senki; azt sem kérdezték, mit visznek? Veronkának volt egy Manczi nénye, a Czegléd-utczában, oda vitték a jámbor teremést,

az a jó lélek aztán megértve a dolgot, levendulaszeszszel meg tárkonyeczettel addig dörzsölte a feltámadott hátát és nyaka csigolyáját, míg lement róla a bőr, ellenben visszatért beszélő életműszerének teljes használata.

Na hiszen el lehet képzelni, hogy miket beszélt ez a meg- és visszaboldogult lélek Manczinak, Veronkának, meg Ádámnak? Alig tudták visszatartani, hogy ki ne rohanjon és a tíz körmével le ne húzza a bőrt megbántói arczáról.

Ádámot pedig ugyancsak keresték ez alatt mindenfelé. — Föld nyelte el? víz nyelte el? Sehol sincsen a «nagy-botos».

— Hát hiszen csak nem mehettem a selyem-tógámban tüzet oltani; védé magát, midőn végre előkerült. Akkor aztán ki is tett magáért. Megmutatta, hogy mit tud? Úgy járt az égő háztető gerinczén, mint egy Szent Flórián, s bontotta szét az égő gerendákat s hajigálta le a földre. A fecskendővel csak ötöt locsolták, hogy meg ne égjen a zsarátnok között; de nem történt semmi baja; s félóra alatt a diákság a nagy-botos lelkesítő példaadása mellett szétmorzsolta az egész tüzet, nem terjedhetett az tovább. Meg lett mentve a professorék háza.

Arra aztán a harangokat is abbahagyták félreverní s újra kezdték a halottra harangozást; a tűzoltósereg megint összealakult kántussá s azon kormosan, felgyürközöttén folytatá, a hol elhagyta:

«Már elmégyek az örömben:
Paradicsomnak kertében;
Lelkemnek üdvösségében.»

A közben föltették az üres koporsót: a kik emelték, csak mondták: jaj de könnyű a jámbor! Nem csuda, hisz egyszer sem lakott jól életében!

És aztán vitték ki, folyvást biztatva útközben:

«Menj el a nyugalom
Csendes éjjelébe,
A föld kebelébe
Közanyánk ölébe.»

Az üres koporsót!

Dallos Ádinak kedve lett volna kiütni a kántus-prézes kezéből a taktusütő kottatekercet s nagyot nevetni közbe; de csak türtőztette magát! Hadd kísérje a vaskalapos levett vaskalappal az üres koporsót ki a temetőbe! Furesa dolgok lesznek még ma itten!

VIII. A BÚCSÚPOHÁR.

A jó törkölyösiek a fölötti örömüket, hogy Dallos Ádit kaphatták meg rektornak, azzal igyekeztek kifejezni, hogy küldtek neki egy átalag hegyalját, egy nagyszerű sonkát, egy döböz turót, meg egy embertelen nagyságú kenyeret.

Az meg már aztán minden erkölcs és vallás ellen való vétség volna, ha a diák, a ki ennyi elemozsinát kapott eltünné, hogy abból holnapra csak egy felhörpenthető korty, egy befaló falás is maradjon. Különben is ez most búcsúpohár, Dallos Ádi elmondhatja: «már engem visznek!»

Azon estére a kartársak mind meg voltak hiva Ádám szobájába egy kis kolláczióra s Nyaviga pajtás is. Nem szabad itt haragot tartani. S ha van harag, arravaló a pohár, hogy békítse ki.

De Nyaviga pajtás sehogy sem akart beleharapni a borba:

— Köszönöm alássan. Sohasem szoktam bort inni. Valójában nem veszi be a természetem.

Hasztalan szorította Dallos:

— Mind nem ember az, a ki életében egyszer le nem itta magát és szerelmes nem volt!

Nem kapaczitálta vele.

— Aztán nem bor az, hanem csak másolás; ezt még a töröknek is szabad inni.

Nem hiszi el neki.

Utóbb is a hazafiúi érzelmeit kellett megtámadni.

— Ezt a poharat a hazáért!

Az egész confraternium ráhangoztatta: «Gaz, a ki nem iszik a hazáért!»

— Már ha épen muszáj, szabódék Nyaviga barátunk s nagy önfeláldozással a fejébe töltötte az első pohár bort.

«Fenékig a hazáért! Körömpróbáig a hazáért!»

— Úgy, hát, no!

Az az első pohár pedig gonosz pohár, olyan, mint az első csók: hívja maga után a másodikat.

— Ezt a poharat pedig a mi tisztelt professorainkért!

«Gaz, a ki nem iszik a professorokért!»

Nyaviga pajtásnak azt sem lehetett visszautasítani. Már azzal megjött az énekelő kedve, úgy, hogy beledalolt a kardalba: Gyere be rózsám, gyere be! Csak magam vagyok ide be! Két cigány legény hegedül; Csak magam járom egyedül!» Pedig infámis hamis hangja volt; be sem veték soha a kántusba.

A nóta után maga tartá oda a poharát a közös kanecsó elé.

— Jó bor az, pajtás! Soha sem ittam ennél jobbat.

— Hát rosszabbat ittál?

— Rendesen odahaza, mikor senki sem lát, hehehe.

(Kezdődik a részegség első állomása: az igazkimondás.)

— No barátim, indítá meg Dallos, ittunk azért, a mi legfényesebb, ittunk azért, a mi legporosabb, most igyunk azért, a mi leggyönyörűsebb: éljenek a szép leányok!

Nyaviga pajtás bevágta a harmadik poharat s utána kiáltá:

— És a szép asszonyok!

(Következett a részegség útjának második állomása: a szerelmetesség.)

— Kiváltképen a Zsófiák! toldá Dallos Ádi.

— Csitt! Döfé őt oldalba Nyaviga pajtás. Hát te is tudod?

— Hogyne tudnám? Hiszen magad mondtad.

— Mit? hogy én a professornéba vagyok szerehmes?

— Biz igen. Hiszen tudod, mikor ott furulyáztál az ablaka alatt, én meg ott akkompanyiroztalak hegedűvel.

— Igen. Emlékszem rá.

Arra is emlékezett már, a mi meg sem történt.

— Jaj, csak meg ne tudnák!

— Csak te ki ne beszéld. Legjobb lesz, ha most pro forma iszol a hugáért: hogy elbolondítsd őket.

— Úgy van. Czimborák! kiálta fel Nyaviga pajtás. Éljen a szép Veronika!

Arra kitört belőle a nevetés teljes erővel. (Itt volt a részegség harmadik állomása: a veszett jó kedv.) Oda-borult Dallos Ádi nyakába, úgy röhögött: Nézd csak! prü-hahiháhu! De bolondok! Kötni való bolondok. Gyere: valamit súgok a füledbe. Druhahaha! Tartsd ide a füledet. Prüsztihaha! Nézd: ezek a részeg filkók mind azt hiszik, hogy én a leányt szeretem; pedig a professornét szeretem. Kukrihihihihehehő!

A czimborák rágyújtottak egy új dalra.

(Mæstnoso) Múlik, mint az árnyék, ez az élet,
Észre sem vesszük, hogy semmivé lett.

(Allegro) Hej bizony esztelen a ki búsul, mikor
Örömök közt mulathat és vigadhat:
Észre sem is veszi, elsuhan élete,
Elenyészik, mint az őszi lenge köd.
Megszaporodik az életfonál
A kotyogó kebelű kancsónál.
Fogj nosza kulacsokat,
Tölts tele finakokat,
A fekete bajokat
Öntsük le!

E szomorú figyelmeztetés az élet mulandóságára aztán oly mélyen hatott Nyaviga pajtás érzékeny lelkületére, hogy egészen elkeseredett bele. A veszett jó kedv után utolérte a részegség negyedik postaállomása: a siránkozás.

— Oh barátim. Oh kedves jó barátim, kezdé rá zokogva, s sorba ölelte, esókolta vale mennyit. Ne ítéljete meg.

A nagy indulat! Látjátok: a szív csak szív marad. Hiszen az ember nem béka, se nem tapló! hogy mikor ma temetik el a szeretőjét, a hideg földre, aztán estére már vigadjon. — Ühühühüjeje. Ne vigasztaljatok engem! Ne vigasztaljatok! Nem kell nekem a ti vigasztalástok. Menjetek haza. Én magam akarok sírni; bömbölni: «Oh Tihanynak riadó leánya!» Takarodjatok haza.

— No nézd, hogy kerget ki a saját szobámból! Kötődék vele Dallos; hát micsoda szeretőd halt meg neked, te?

— Csitt: ordítá titkolózva, szája elé tett mutatóujjal Nyaviga. Nem szabad kilocsogni, hogy kedvesem volt, mert másnak a felesége volt; a professorné. Meghalt. Eltemettük.

— Vigasztalódjál pajtás. Az nem az ifjasszony volt, hanem az öreg asszony.

— Igazán? He? Nem a szebbik volt, hanem a csunyábbik? — De hát az már mindegy. Mikor én sírni akarok, akkor nekem muszáj sírni! Ha még nem halt meg, hát akkor ezután fog meghalni. Oh oh oh! Kedves barátim, ha már itt vagytok, sírjatok hát együtt velem. Sírasátok ötöt! De ne kérdezzétek tőlem, hogy kit? Mondjátok meg minden embernek az utcán, hogy sírjanak, bögjenek, ordítsanak! De ne mondjátok meg nekik, hogy miért? — Fájd, fájd, fájd; fájd a szívem; fájd! Fájd a szívem te éretted! — Fájd! Mindjárt kirugom ezt a földet alólam!

— Ugyan mit sopánkodol? Förmedt rá Dallos Ádi. Hiszen sohase szeretted azt az «asszonyi állatot!»

Ezzel az ellenmondással aztán keresztül lökte őt a részség ötödik fokozatán, a veszekedhetnémségen.

— Micsoda? Mit mondtál! Ordita fel dühösen, s a ki máskülönben oly szelid volt, mint a birka, most veszett lett, mint a kakas, felkapott egy széket az asztal mellől, s azzal kezdte el Dallos Ádit üldözni. — Agyonütlek! A falra mázollak! Megeszlek! Nekem mondd, hogy nem szerettem! Porrá törlek! Elfujlak!

De Ádi nem hagyta magát elfujni, elkapta a széklábat

s kivette a kezéből a széket s aztán átölelve Nyaviga pájtást izmos karjaival, szép gyöngéden ártalmatlanná tette s akkor aztán elkezdett hozzá nyájasan beszélni.

— De kedves jó pájtásom. Ne haragudjál rám. Hiszen csak azért beszéltem: mert te még eddig csak titkoltad ezt. Még szerelmet sem vallottál annak a szép hölgynek; pedig ha olyan nagyon szereted, meg kellett volna neki vallanod, hogy megnyerhesd viszonszerelmét.

Nyaviga pájtás otthon volt már: a részegség utolsó állomásán, a bambaság állapotjában.

— Vízonszerelhet? Igazán? Angyal vagy! Ne egy puszi! Gyere mindjárt. Gyere velem oda. Szép holdvilág van. Előtted vallom meg neki, hogy én őt imádom.

— Hogy nem a Veronkát szereted, hanem őtet.

— Szeretem: és elveszem.

— Hát az urával mit csinálsz?

— Azt megölm!

— De hátha nem akar az asszony a tied lenni?

— Akkor elrablom!

— Az derék lesz.

— Derék lesz. Velem jössz. Ha nem jön, visszük. Felgyújtjuk az egész várost!

— Az lesz a legjobb. Akkor a zsákmánynyal elmenekülhetünk; de hohó, megállj. Erről a tógáról rád ismernek. Vedd fel az én japónikámat. Tetejébe meg a köpönyegedet. Ha ebben meglát, minden asszony beléd bolondul.

Az a japónika tudnillik tarka nagy pálmás kartonból készült, s azt odahaza Dallos Ádi pongyolának viselte, a miért Harangi professor dühös volt rá, hogy mit jár — csak otthon is — komédiás ruhában! Hát még ha az utczára veszi fel valaki!

A fiatalság engedte Ádinak végig játszani a kicsinált tréfát, a mi hogy teljesen sikerülhessen, ketten elszaladtak előre nagytiszteletű Harangi és Tóbiássy urakat értesíteni felőle, hogy a rejtélyes lunátikus már megint a házak tetején járkal.

Tóbiássy professor úr ugyan erre a hírre nagyot vont a vállán, s azt mondta rá, hogy bánja is ő, hisz ő úgylis hiszi a lunátikus létezését, ismeri azt már könyvekből, nem szükség a természet után is meggyőződnie létezése felől; ő bizony lefekszik alunni. Első éjjel, hogy békével alhatik megint. Se feleség, se leány a háznál. Veronka is elment Maneci nénihez éjszakára.

De annál nagyobbbat ugrott a székéről Harangi professor úr erre a hírre.

— Hol a botom ?

Furcsa gyógyszer a somnambulismus ellen !

— Minek az a bot, lelkem ? kérdé Zsófia asszony.

— Majd hire lesz annak, ne félj !

— Csak nem mégy ki éjjel a házból ?

— Éjjel ? nem éjjel ? én megyek ! S ha mindjárt ott virradok is meg ; de meg akarom tudni valahára, hogy mi hát az a kisértet, a mi két hónap óta lázadásban tartja az egész békés város népességét ? kinek van passiója, mint a macskának, a házak fedelén sétálni, mikor száraz az uteza ?

— De lelkem, meghütöd magadat, s aztán megint catechismust kapsz tőle.

— Catarrhust ! Nem catechismust ! Mikor tanulsz meg már egyszer distingválni ?

— De vigyázz, hogy meg ne fogjanak.

— Ugyan ki fogna meg ? hisz teli lesz bábmész néppel a piac.

— Vigyázz, hogy a sárba ne lépj !

— Hiszen poros az út, és holdvilág van. Vigyázzak-e még valamire ?

— Igen, hogy hamar hazajöjj, mert én félek idehaza egyedül.

— Hát vedd elő a rokkát és nem fogsz egyedül lenni.

Professor úr nem engedte magát tovább tartóztatni, fogta nádpálczáját marokra és el-kirohant a holdvilágos éjszakába, lunátikust fogni.

IX. A VESZEDELMES IMÁDÓ.

Zsófi asszony pedig úgy tett, mint a hogy mondva volt neki. Bement a szobájába: meggyújtotta a mécsest, elővette a rokkát s hogy ne legyen egyedül, elkezdett fenni és aztán a surrogó rokkahang mellett csendesen dudol-gatta magában a leánykori fonódalt:

Leányok fonják a lenszöszet:

Beszélgetnek egymást közt:

«Jajh, anyám, a fonás!

Nehéz a várakozás!»

Czipőt veszek szülöttem:

Csak ne sirjál előttem!

«Jajh, anyám, jó anyám:

Nem az az én nyavalyám!»

Szoknyát veszek szülöttem:

Csak ne sirjál előttem!

«Jajh, anyám, jó anyám:

Nem az az én nyavalyám!»

Zsófi asszonyon kívül ugyan még a Jutka is ott volt a háznál; de annak az a nyavalyája volt, hogy a mint be-
állt az est, ő rá nézve megszűnt a világ világ lenni. Zsófi asszony odaültette őt az asztalhoz elébb tollat fosz-
tani; de menten elaludt; Zsófi asszony tréfából tele rakta neki tollszárral a leragadt szeme pilláit: az sem zseni-
rozta; azután kiküldte a konyhába tengerit morzsolni: ott meg a véka előtt eldült, a félig lemorzszolt kukoricza-
csutával a markában. Attól ugyan elhordhatnák az egész házat a feje felől, fel nem ébredne tőle.

Zsófi asszony már az utolsó versét dudolta a rokka-
dálnak:

«Legényt hozok szülöttem:

Csak ne sirjál előttem!

«Jajh, anyám, jó anyám!

Ez úm az én nyavalyám!»

A midőn egyszerre kopogtatás hangzik a konyha ajtaján.

A professor jött volna már haza? Az lehetetlen! hisz csak az imént távozott el.

— Júj, ha a napamasszony jött volna vissza!

No «még» nem az jött meg.

Dallos Ádi elvezette idáig Nyaviga pajtást, itt a kezébe adta az ajtó kilincsét, hogy csak rontson be bátran és egyenesen.

— Hát te nem jössz be? Ahán! Értem! Hogy a kedves ne szégyenlje magát miattad? Majd itt vársz addig az ajtóban. Ha erőszakra lesz szükség, hát majd hivlak!

Azzal bement a folyosóra, s elkezdett a konyhaajtón kopogtatni:

— Ifjasszony! Ifjasszony lelkem! hallja-e? Nyissa ki az ajtót, hallja! Letérdelek, úgy vallom meg neki a szerelmemet. — Ifjasszony, szivem! Nyissa ki kérem az ajtót.

A rejtélyes kaparásra előjött Zsófi asszony s elállt a szeme-szája, a mint ott látta térden állva a pálmavirágos japonikában Nyaviga urat. Összezsapta a tenyereit.

— Nyaviga úr! Mi a mente! Hát magát mi lelte?

— Semmi sem; csak egy kis bort ittam.

— De azt látom.

— Hanem én magát azért szeretem.

— Ne mondja!

— Osztén én magát elveszem.

— De már nekem van ám uram.

— Azt majd kegyes engedelmével megfojtom, kérem alássan.

— Hát aztán mi lesz belőlünk?

— Magát meg elsöktetem.

— Hová az ördögbe?

— A paradicsomba.

— De hátha én nem megyek magával?

— Akkor elrablom. Erőszakkal elragadom.

— De hátha nem bír velem?

Nyaviga úr meg akarta mutatni, hogy bír s megragadta Zsófi asszony kezét.

Persze, hogy a helyéből se tudta őt megmozdítani. Három olyan legény, mint ő, sem birt volna az igazi debreczeni fajta menyecskével. Nem szokták azokat elrabolni.

Ezen aztán végképen kétségbeesett a szerenesétlen szerelmes.

— Akkor én felakasztom magamat ide a kéménybe.

— Tudja mit, Nyaviga úr, most menjen haza és feküdjék le szépen, aztán majd holnap többet beszéljünk erről a dologról.

— Nem! Ma, vagy soha! Jön? Nem jön? Ha nem jön, — mindjárt felakasztom magamat. Itt erre a japonikazsinorra ni! Már itt a nyakamon a zsinór. Már megyek, már a kéményben vagyok; — most mindjárt lógok.

Szegény Zsófi asszony igazán megijedt: még felakasztja magát itten valósággal! Mit esináljon vele?

Azt tette, hogy kifutott az utcára; látha valaki erre megy, a kit segítségül hívhatna.

Épen a kapuban találta Dallos Ádit. Mintha csak hitták volna.

— Oh az Isten áldja meg! Jőjjön csak, nézze micsoda nagy bajom van.

— Mi baj van, nagytiszteletű asszony? kérdezé Ádi, az ártatlanság semmit nem tudásával.

De meghallá ám a mély gordonkahangot Nyaviga úr is a konyhában s kikiáltott.

— Gyere, pájtás, segíts!

— Jőjjön! siessen! vonszoló őt Zsófi asszony.

— Mit segítsék? kérde Ádi tétovázva.

— Vagy elrabolni ezt a nymphát, vagy engem felakasztani.

Ádám hidegvérrel jegyzé meg erre:

— Furesa állapotban van, Nyaviga úr.

— Gyere hát! Segíts! hiszen megígérted.

— Mit ígértem én a dominenak? Hiszen van egy hete, hogy nem is szoltunk egymáshoz.

— Hát a tanyán? A te tanyádon!

— Az én tanyámon? Én most jövök a correpetitióról.

— Hisz ott ittunk együtt, te goromba!

— Ittunk? Én egészen józan vagyok.

— A hol megvallottam neked, hogy én ezt a nymphát szeretem.

— Bizonyos lehetsz felőle, hogy ha előttem ily tiszteletlenül beszéltél volna a professorné asszonyság felől, ki dobtalak volna a szobámból, mint a hogy ki foglak dobni most mindjárt innen.

— Engemet te? A te testi lelki jó pajtásodat? Hát nem azt ígérted, hogy segítesz az én Helenámat elrabolni Menclaustól?

— Vigyázz a szádra, vakmerő! vagy velem gyűlik meg a bajod.

— Oh édes jó Dallos úr, szólítá őt a nagy tiszteletű asszony. Az Isten áldja meg érte, hogy védelmez. De csak ne csináljon magának galibát miattam. Hiszen azt sem tudja ez most, hogy miről beszél.

— De azt veszem észre! Még csak az volna hátra, hogy azt is rám fogja, hogy én vezettem idáig.

— Hát persze, hogy te vezettél ide.

— No, nem mondtam?

— Mered tagadni? Hol van egy ágyú, hogy meglőjelek vele?

A tűzhely mellett állt a máktörő famozsár; azt kapta fel Nyaviga, Dallosnak irányozva az üreg száját, hogy mindjárt leágyúzza vele.

— Csitt! kiálta közbe Zsófi asszony. A professort hallom kölhögni az utcán! Mindig itthon felejt valamit.

— A professor! kiálta ijedten Nyaviga úr serre a szóra egyszerre nyaka szakadt minden vitézségének, eldobta a vont esővíű faágyút s rohant ajtónak, ablaknak: «Jaj, hova bújjak el?» A százgallérú köpönyeget is ledobta nyakából.

— Fel a padlásra! Tuszkolá őt Dallos.

— De nem tudok mászni.

— Hát pusztulj le a pinczébe!

Padlás, pincze mind a konyhából nyílt. Dallos leterelte a rémült pajtást a pinczetorokba, maga meg felkapta a köpönyeget s egy percz alatt fenn volt vele a padláson; mire a professor betoppant, már hült helye volt mind a ketőnek.

— Trifurcifer! zsörtölődék a nagytiszteletű úr. Itthon felejtettem a perspektívát; pedig az a földolog. Nem feküdtél még le, kinesem? No hát hozd ki: ott van a thékában, az a hosszú!

S a míg az asszony beszaladt a szobába a távesövet keresni, az alatt, mint a féle gondos házigazda, széttekintett a konyhában, a hol világos volt a holdfénytől.

— Ihol van ni! a pincze és a padlás megint nyitva! Oh ez a gondatlan asszony nép. Mindent nyitva felejtenc. Minden tolvaj bejöhet rajta, meg még rosszabb emberek is.

Azzal nem restelte a fáradságot, bezárta a padlást, pinczét, s nagyobb biztosság okáért még a kulcsaikat is eltette a zsebébe.

— Itt van kinesem a respectiva; szólt Zsófi asszony, kihozva azt a hosszút.

— Perspectiva! Mikor tanulod már meg. No most servus. Sietek. Teli van a nép piacczal. Akarom mondani: a piacczal tele van a nép! — (Aztán még egyszer visszatér a kapuból.) Még sem jól mondtam: a népet egészen megtöltötte a piac!

«No most már ereszsziük ki foglyainkat.» Gondolá magában Zsófi asszony, s felkiáltott a padlásra: No Dallos úr, lejöhet már!

— Mehetnék ám; de bezárt a professor úr s elvitte a kulcsot. Hanem majd kimászom én a padlásablakon.

— De ki ne törje a lábát!

— Nem most próbálom először.

Egy zuhanás s utána egy iramodás jelezé, hogy Dallos csakugyan szerencsésen megmenekült.

— Hát azt valjon nem csukta-e be? kérdé magában Zsófi asszony, a pinczeajtóhoz sietve s úgy tapasztalá, hogy az is be van zárva.

Nyaviga úr onnan alulról beszélt fel, mint Hamlet atyjának a lelke.

— Elvitte már a tatár az öreget?

— Elvitte biz a professor a kulcsot.

— Hát már én hol megyek ki akkor?

— Ha csak a kulcslyukon nem.

— Fölemelem a fejemmel a házat!

— Tudja mit? Feküdjék bele valami üres kádba s aludja ki magát.

Nyaviga úr látta, hogy jó lesz szót fogadni, s miután több feleletet nem kapott a kérdéseire, lebotorkázott valahogy a sötétben, ott megkapott egy üres hordót, abba bele dugta a fejét, hogy le ne rágják az egerek és elaludt, de nem békével.

X. A HOLDDAL JÁRÓ.

A diákok elhíresztelték az egész városban, hogy ma megint sétálni fog a lunátikus a kollegium tetején, mert épen holdtölte van. Meg is telt piacz és uteza bámuló népséggel. Minden ember sugdosta egymásnak, hogy csendesen kell lenni, mert ha lármát hall, felébred, s leesik.

Mikor tizenkettőt kondított a nagy templom óraütője, a suttogás élénkülni kezdett: minden ember felnézett a magasba.

«Ni! Ahol jön, ni! Csitt! Csendesség! Nem kell beszélni! Nem látja kend? Az ott ni! Látom! Jaj, ha leesik. Pszt. Most megáll. Ni, milyen fehér a képe! (Persze, hogy fehér; mert be van kenve krétával, hogy rá ne ismerjenek.) Hogy tud végig menni azon a keskeny párkányon? — Most mindjárt énekelni fog!

A holddal járó végig sétált a tetőzetten, mintha csak a sík földön járna. Köpönyeg volt a vállán s gitár volt a kezében.

Lesétált egész a háztető széléig, hogy azt borzalom volt nézni, ott azután leült s a lábait lelógázta a levegőbe.

— No hiszi-e már kend, hitetlen? szólt a sajtoskófa az almáshoz.

— Jaj, inkább hiszem, csak a fejemre ne essék!

A rejtélyes alak hátravetette a köpönyegét és elővette a gitárját, és először is igen szépen elénekelt egy verset a «földiekkel játszóból!»

Hamis volt a zuzája; nem a maga hangján énekelt: azon a szép bassus hangon, mert arról mindjárt ráismeretek volna; hanem valami vékony falsett hangon, a hogy a maskarák beszélnek.

No ez szép volt. Csakhogy mindenki ismeri.

Hanem aztán jött egy másik dal. Ez már új volt.

«Egyszer volt
Valahol, akárhol,
Egy holt, —
A ki szép volt, jó volt, vén volt;
Még is megholt.
Pedig sohse danolt.
Annak egy bibliája volt,
A mely bankóval tele volt,
És egy veje volt,
Kinek nagy potroha volt.»

— Trifurcifer! Ez rólam szól! dörmögött nagytiszteletű Harangi úr s ugyanesak nekifeszíté a perspectivát, ha a kréta alatt meg tudná ismerni az emberét.

Az pedig egyre-másra torzképeket fintorgatott, hogy lehetetlen volt ráakadni az igazi ábrázatjára. Folytatá pedig eképen:

«Tehát valamit megszagolt,
S vevé a bibliát s eképen szólt,
A mint napa kiterítve volt:
Napamnak már e könyv úgy se kell,

Elvigyem-e emlékül? úgy-e el?
 Magának így felel.
 Mert a holt
 Egy szót sem szólt.
 Csupán a fényes hold
 A szobába világolt.
 Meglátta a hold,
 Elmondta a hold,
 Úgy volt: úgy volt: a hold!»

(— Canis tota mater! Dörmögött magában Harangi.
 Hogy tudhatta ez azt meg, a mit csak én magam tudtam
 a megboldogulton kívül; én pedig el nem mondtam sen-
 kinek.)

«Csitt! Silentium! Még többet is fog énekelni!»
 A lunátikus onnan a magasból új nótát kezdett.

«Két szeme van az égnek:
 Egyik a nap, másik a hold.
 Az egyiket behunytja,
 A másikat kinyitja;
 Csak úgy pislog a földre,
 Mint cyclops félszemével.
 Én nem tudom, minek néz
 Nappal Árkádiára,
 A sült tökök honára?
 Mit lát rajta, ugyan mit?
 De éjjel! ah az éjjel
 Boldog szerelmesek napja.
 Testvérem, oh ezüst hold
 Tekints Arkádiára,
 S mondd el, mit látsz te most ott?»

— No halljuk, mi bolondot fog most megint kigondolni?
 dörmögé Harangi úr.

A holddal járó felhangozta a gitárját s felállt a háztető
 szélére s rákezdé az ismeretes nótára az új szöveget:

«Kedves urambátyám, meg ne haragudjon,
 Azért, a mit mondok, engem meg ne szóljon;
 Mert én megbántani nem akarom:
 Csak a mi igaz, azt én megmondom.»

«Kedves urambátyámnak van egy szép hugája,
Azt egy alamuszi vőlegénynek szánja ;
De míg magát az utcán hordja a kánya
Otthon kutyára bízva a hája.»

«Kedves urambátyám most is azt képzei,
Hogy a kamasz, huga iránti szerellemmel vagyon teli.
Pedig azt az alatt a szép menyecskeért a hideg majd kileli
Az igaz, hogy az éh koppot nyeli.»

Harangi urat előntötte az epe. Ez ő róla szól. Pedig még
hátra volt a negyedik vers — s ez volt a legszebb.

«Kedves urambátyám most is itt kóriczáz,
Pedig jobban tenné, hogyha otthon vigyáz ;
Mert míg gazda nélkül marad a ház :
Padláson, pinczén a tolvaj bemász !»

De már az több volt az elégnél.

— Megállj semmirekellő Kákusz ! ordítá el magát Harangi úr a néptömeg közül. Akárki vagy odafenn ! s rohant botját suhogtatva a collegium felé.

«Csitt ! Mi az ? Nem kell kiabálni !» csititák minden oldalról. «Mindjárt leesik, ha hozzászólnak !»

— Hadd essék ! Törjék ki a nyaka. Palaesintává lapuljon. Ahol van ni ! Már szalad is ! Már mászik le a háztetőn ! Megállj gazember, fölmegyek hozzád ! Elfoglak.

A jámbor sajtoskofa megezirógatta a nagytiszteletű urat s keresztyéni jó indulattal kérte :

— Édes drága professor úr ! Ne mászszék fel arra a falra !

«Jaj, fussunk innen ! Mindjárt ránk esik !» sikoltozott az asszony nép.

— Hadd essék ! Ide essék ! Lärmázott Harangi úr. Nekem essék kapóra. Úgy elütöm, hogy a pokolra esik.

A lunátikus válláról csakugyan leesett a köpönyeg.

— Meghaltál ! kiálta rá Harangi úr, agyonütve a nádsinkóval a köpönyeget. — Hah. Csak a köpönyegje volt.

De megállj. Erről holnap rád ismerek, kicsapatlak, ha az apám fia vagy is.

De már most hová azzal a köpenyeggel?

Ha bemegy a kollegiumba inquirálni, az alatt ki tudja, mi történhetik odahaza? Még is csak elébb való dolog lesz haza menni: meglátni, hogy mi van a dologban?

XI. DEUS EX MACHINA.

A míg nagytiszteletű Harangi úr a tengernyi néptömegben keresztül tudott furakodni, hogy a szabad utat megtalálja hazáig: az alatt a lunátikus régen lejutott a földre a maga bámulatos nyaktörő útján, a mit, ha megmutatnának valakinek, azt mondaná, hogy nem igaz; a kutnál lemosta az ábrázatjáról a krétát s mire a professor úr hazakerült, már akkor ott állt az ő kapuja előtt.

S még úgy tett, mintha észre se venné a közeledőt, háttal állt feléje. Kockáztatta, hogy jót húznak végig a hátán «servus humillinus» fejében. De hát mit nem kész az ember kockáztatni, mikor szerelmes?

Aztán meg bizonyos volt már arról Dallos Ádám, hogy ezt a partiet ő nyeri meg: engedhetett egy-egy ütést az ellenfélnek is.

A professor úr pedig megismerte őt hátulról is. S valóssággal az volt a köszöntője, hogy megragadta az ott ácsorgónak a gallérját minden teketória nélkül s betolta maga előtt az utezaajtón át a folyosóra, onnan meg a konyhába s ott magával szembeállította.

— Gyere csak, gyere! Itt vagy most, megvagy most! Állj meg itten! Hát mit ólalkodol te itten? Mit állsz te meg éjnek éjszakáján az én házam előtt?

Dallos Ádám olyan ártatlan képet csinált, mint egy birka.

— Hát kérem alássan, nem szabad én nekem a nagytiszteletű úr háza előtt megállanom?

— Szabad ? Nem szabad ? Nem az a kérdés. Hanem hogy minck állsz éppen ide ? Állhatnál a tulsó oldalra. Háromezerhatszázhetvenhét háza van Debreczennek ; mindenik elé oda állhatnál, miért állsz éppen az én kapumba ?

— Kérem alássan: a testimoniúomért jöttem.

— Éjszaka ! te !

— Hát én azt gondoltam, hogy olyankor nappal van, a mikor a professor úr az utcán sétál.

— Te ! Tán te is lunátikus vagy ?

— Hát a professor úr az ?

— Bomolj meg ! Én nem vagyok az. Mit beszélt a lunátikus, he ?

— Ebből secundát kapok. Nem tudok belőle semmit.

— Köszönd ! — Hát ezt a köpenyeget ismered-e ?

— Nekem úgy tetszik, hogy ez a köpenyeg Nyaviga uré.

— Elmenj vele !

— Hiszen elmegyek.

— Nem mégy ! Itt maradsz ! Minek jöttél ide ?

— Jupiter omnipotens ! Professor úr bezibál galléromnál fogva, s aztán azt kérdi tőlem, hogy minek jöttem ide ? Kikerget, s aztán elállja az utamat, hogy ki ne mehessek.

— Ugye ? Maleferiate nebulo ! pinczeablakon, padlásablakon jársz keresztül-kasul, s a szegény Nyavigát páholtatod el magad helyett ; de most ki nem mégy innen, a míg meg nem fogadod, hogy a hugomra nem veted többet a szemedet.

— Nem értettem ; kérem alássan.

— Addig innen el nem mégy, a míg Veronkáról végképen ünnepélyesen le nem mondasz.

— Hát akkor kívánok nyugodalmasjó éjszakát. Majd lefekszem ide a tűzhelyre s reggel megízenem a dárdásnak, hogy hozza ide az ebédemet. Szívesen itt maradok én akár itéletnapig.

— Ember! Homuncule! Még annyira viszesz, hogy káromkodni fogok.

S már morzsolta a nagytiszteletű úr a fogai között a rettentő átokformulát a prosodiából.

«Sic dropax, anthrax, corax, cum smilace climax!»
(A mi oly irtóztató káromkodás, hogy lefordítani nem is lehet.)

A nagy lármára azonban előjött a szobából a nagytiszteletű asszony.

— No, az Istenért! Mi történt?

— — Mi történt? Rivallt rá a felbőszített férj, odatartva eléje a nyakánál fogva összeszorított corpus delictit. Kié ez a köpönyeg? asszony!

— Ez a köpönyeg? Hát Nyavigaté. Ki az ördög viselne már ilyen hétgallérú köpönyeget más?

— Akkor bizonyosan ellopta tőle valaki.

— Az a valaki úgy látszik, hogy te vagy. Mert nálad van.

— Ne beszélj! Ne confundálj még jobban! úgy is fenékel felfordultan áll a világ az agyamban.

— Úgy látszik ám.

— Hát te még is itt állsz? rivallt a nagytiszteletű úr Dallosra.

— Hiszen azt tetszett mondani, hogy addig el ne menjek, míg Veronka kisasszonyról le nem mondok. Én marasztalásnak vettem.

— Nem azt mondtam! Azt mondtam, hogy mondj le róla s aztán vigyen a garabonczás.

— De ugyan, nagytiszteletű uram, miért haragszik én rámm olyan nagyon?

— Ha tudni akarod, hát pro primo azért, mert iszol.

— Ha szomjazom.

— De bort iszol.

— Ha bort szomjazom.

— De sokat iszol.

— Ha sokat szomjazom.

— Sileas! — Pro secundo: mert éjjel kijársz a kollegiumból.

— Ha nem tudok aludni.

— Silentium! Pro tertio: Tarka ruhában jársz, a tógát nem viseled.

— Megbecsülöm, hogy ne szakadjon.

— Pro quarto: Mert pipázol.

— Csak fogfájás ellen teszem. A doktor narcoticumot praescribált.

— Pro quinto: Leányok után jársz.

— Csak egy után járok.

— No hát: ezeknek az összesége az, a miért én tégedet nem szeretlek és elvesztenélek egy kanál vízben.

Most aztán a nagytiszteletű asszony is beleszólt a perbe.

— Miért van tehát, hogy ugyanezen hibákat meg a te különösen pártfogolt kegyenczedben nem tudod észrevenni?

— Kicsodában?

— A szépséges Nyaviga úrban.

— Nem értek semmit. Az egészen más ember. Az nem iszik soha.

— Nem többet a soknál.

— Nem jár ki a kollegiumból éjszakára.

— Csak haza se megy éjszakára.

— Nem visel papagáj uniformist a szobájában.

— Hanem az utcán.

— Nem jár senki lánya után.

— Csak a felesége után.

— Most mindjárt káromkodni kezdek: «quadrupedante putrem strepitū quatit ungula campum!»

— Jaj, csak olyan csunyákat ne mondjon előttem!

— Hát te is az eszemet akarod elvesztetni velem? Vagytok-e még többen, a kik ellene tanubizonyságot tesznek?

A pínceajtón türelmetlen dörömbözés hangzott s Nyaviga úr fojtott hangja.

— Ereszszenek ki! Hallja! Ki van itt? Ereszszen ki.

— Úgy látszik, hogy még többen is leszünk, monda gonoszkodva Dallos Ádi.

— Mi az itt? Ki az itt? A pinczében? Átkozott lunátikus! Megmondta! Gyere elő malefice!

A nagytiszteletű a botjával verte a pinczeajtót, Nyaviga úr meg alulról az öklével: a mi igen szép muzsika volt.

— Hát nyisd ki neki a pinczeajtót, mert bezártad! Figyelmezteté férjét Zsófi asszony.

— Vagy úgy? — Professor úr kinyitotta a zárt a pinczeajtón.

Arra a felemelkedő csapóajtóval együtt egy rémalak nyomult fel eléje a mélységből, a kinek kalap helyett egy üres hordó volt a fejére húzva.

— Quis hominum? Ki vagy ember? rivallt rá a professor úr, türelmetlenül kopogtatva botjával a furcsa fa-fövegre.

Arra a sajátságos látogató leemelé a fejről a hordót, mint valami kalapot s köszönt vele:

— Alászolgája.

— Ah. Per Deos immortales! hőkölt vissza a professor úr. Ne izéljen Nyaviga úr. Mi lelte az urat?

— Semmi sem kérem; magyarázott Nyaviga úr engedetlen nyelvvél; csak egy kis mászlást ittam.

— Domine bort ivott?

— Nem, kérem alássan: a mászlás nem bor.

— Hogy jött domine ebbe a hordóba?

— Nem tudom, kérem alássan. Úgy tetszik, mintha én volnék ama Diogenes.

— A lunátikus tudta, hogy itt van s ő maga nem tudja, hogy hol van! Nyaviga úr! Ismer az úr engemet?

— Oh igen is: nagyon örülök, hogy van szerencsém szegény házamnál.

— Legyen esze az úrnak! Ez nem az úr háza!

— Nem-e? Hát akkor senkié sem! Akkor vad ház!

— Nyaviga úr! Az úr részeg! — Nem. Az úr nem részeg; meg van mérgezve. Intoxicálva alkohollal! Valaki megétette, sőt megitatta, hogy félrebeszéljen. Ismerjen rám! Én vagyok a professor! ez meg itt a feleségem.

— Úgy? Maga a professor, a kit én meg akarok gyilkolni; a meg a felesége, a kit el akarok rabolni.

— Jupiter bicornis Ammon! Ez az ember megbolondult.

— Csak megrészegedett. Igazítá ki Zsófi asszony.

— Igazán? monda a prefessor úr, haragját lecsillapítva. No úgy fektessétek le szegényt: hadd aludja ki a krapuláját. Az emberi gyarlóságok iránt elnézőknek kell lennünk. Errare humanum est. Nihil humani a me alienum puto.

— S ilyen embernek akarod te a mi Veronkánkat adni?

— Oh az nem tesz semmit. Az ilyen dolgon minden embernek át kell egyszer esni. Mentül előbb, annál jobb. Én is voltam ... vagy mit mondok: — lehettem volna. Azért türelmesnek kell lenni mások iránt. Úgy. Édes Nyaviga úr. Csak ide tessék a hárságyra. Így ni. Tegyek egy vánkost a feje alá? Be ne keverjük ezt a szép tarka ruhát.

Nyaviga urat csakugyan lehúzta a feje a hárságyra.

— Itt a köpönyegje. Takarózzék be vele. Ezt is a lunátikus ejtette le.

— Vigyék el innen azt a dézsát! mormogá Nyaviga úr: a «lunátikus» szóról az jutván eszébe, nehogy talántán megint egy dézsa vizet állítsanak holdkóros csapdául az ágya elé, mint a minap.

— Azért Veronka mégis az ő felesége lesz! végzé a nagytiszteletű úr, nagyot toppantva a lábával és a nád-pálczával nyomatékuul.

— Hát fogadjunk, hogy nem lesz; ungorkodék Dallos Ádi.

— Nem hallgatsz? Az lesz, ha mondom. Megeszlek, ha még egyet szólsz!

— Hát már most mért haragszik rám professor úr?

Hiszen nem csak én iszom bort; (csakhogy én győzőm), nem csak én éjszakázom a kollegiumon kívül; (pedig bizony sehova sem jártam, mint ide, az alá az ablak alá). Tarka ruhája is van másnak is: s még is amaszt akarja boldoggá tenni?

— Miért? Hát azért. Mert! Semmi gondja rá kendnek.

(Már mikor «kend»-nek nevezett valakit, akkor nagyon haragudott.)

Zsófi asszony pedig kezdett sírva fakadni.

— Annak az embernek, a ki engem így meggyalázott, akarod te Veronkát adni?

— Épen azért, hogy többet meg ne gyalázzon. Ha magának lesz felesége, lesz vele baja elég, hogy nem ér rá a másé után járni. Similia similibus.

— Igen. Simia simiabus! Mit tudom én, hogy mit tesz az?

— Én pediglen appellálok! monda hatalmaskodva Dallos Ádi.

— Te appellálsz? Hová appellálsz? Én vagyok itt bíró, hóhér és pap egy személyben: elítéllek, felakasztlak, el is temetlek!

— Nem engem, professor úr.

— Nem téged? Hát ki szabadít meg téged? Ki parancsol még ennél a háznál?

— Hallgassa csak! Mi csoszog odakinn a folyosón? Csisz-csosz, csisz-csosz!

A rejtelmes csoszogás egyre közelebb jött: csisz-csosz, csisz-csosz.

Mindenki elnémult s várakozva tekintett a nyitott konyhaajtó felé, melyen besütött a tele holdvilág.

A holdfényben a megboldogult Tóbiásszné alakja jelent meg, halotti köntösben s felemelt mutatóujjával megfenyegető a konyhában levőket. A másik kezével pedig Veronka leányát tartá magához ölelve.

— Ábrahámnak, Izsáknak, Jákobnak Istene! ne hagyj el! rebegé megrémülve a professor úr.

— Jaj! a napamasszony lelke! sikolta Zsófi asszony, s a kötenyét az arczára takarta, hogy ne lásson.

A rémalak pedig megszólalt sírbolti hangon.

«Emberék! Halandók! Visszajöttem hozzátok egy szóra. Ide hallgassatok rám. Ezt a leányt nem adjátok máshoz, mint Dallos Ádámhoz; vagy elviszem őt magammal. — Te vőm uram, add vissza azt a bibliát, úgy, a mint elvetted; mert különben harmadnapra meghalsz.»

— Jaj, már adom! Benne van minden!

«Te nagy hypocrita, Nyaviga, eltakarodj innen s többet be ne tedd a lábadat ezen a küszöbön!» folytatá kisérteties hangon a hazajáró lélek. «Te pedig Zsófi leányom, ne rettegj tőlem, hanem gyere közelebb hozzám: nagy dolgot mondok tenéked.»

Zsófi asszony reszketve engedelmeskedett a túlvilági parancsnak. Elment az ajtóig, nagy remegés közt.

Ott azután a maga természetes hangján szólalt meg a megdicsőült lélek:

— Hát azt mondom neked, hogy rakj tüzet és főzz vacsorát, mert két nap óta nem ettem.

Ez a fölfedezés, hogy a más világon nem adnak enni, egyszerre megfordítá az egész kedélyállapotot. Zsófi asszony sikoltva borult napaasszonya nyakába, s össze-vissza csókolt, a hol érte; Harangi úr szaladt a bibliáért, s nagyon szeliden kínálta meg vele; hogy ő csak biztosság kedvéért vette magához; Dallos Ádi sietett neki kezet esókolni s tévedésből a Veronka kezét esókolta meg; még a Böske is előmászott a sutból, s a mint szemét két ököllel életre dörzsölve, megpillantá a feltámadottat, rohant a cseh-pampuska-sütőhöz s elkezdte azt hamuval dörzsölni: az jutott eszébe, hogy a nagytiszteletű asszony a halála előtti napon épen azért bubolta meg, hogy a cseh-pampuska-sütő piszkos volt.

A feltámadottat aztán bevezették nagy örömmel; a Manczi néni is előkerült s megkisérté érthetővé tenni a Harangi-család előtt a történeteket; azonban nagy hamar

kivette a szájából a szót a megdicsőült, s többet vissza se adta neki; hanem elmondta maga a vele és körülötte történeteket, bebizonyítva, hogy a nyelve tökéletesen életre tért; a mikre Harangi professor úr fejcsóválva mondá: hogy mind ez logice ugyan lehetetlen, de physice úgy látszik, hogy mégis lehetséges. Meg nem fogható; de kézzel fogható.

Egyszer aztán kinyílt az első szoba ajtaja, s ott állt Tóbiássy úr a porköponyegben, a mit hálókabátnak használt.

— Meddig fog még ez a nagy lárma tartani idekívül?

Már az igaz, hogy mikor három asszony egyszerre beszél: az valami.

Mindenki sietett neki mondani egyszerre, hogy ime jöjjön és csodálkozzék: eltemetettnek hitt felesége feltámadott és hazajött.

— Ez physice lehetséges; de azért logice nem következik belőle, hogy engem is fellármazzanak, mikor alszom.

— Hát te nem is örülsz, hogy feltámadtam?

— Jó, hogy siettél vele; mert ha késel, még megházasodom.

— Hát meg sem esókolasz?

— Nem szoktam a könyhában esókolódni.

Azzal visszahuzta a fejét a szobába s betette maga után az ajtót, nem bánva akármit adnak is enni a szegény más világról hazatértnek.

— Jaj, édes napamasszony, monda Zsófi asszony; de örülök, hogy hiába sirtam.

— Hallják! menjenek már a pokolba, hadd aluszom!

Ez a goromba szó Nyaviga úrtól jött onnan a hárságyról.

Ezt aztán Harangi professor úr nagyon megrestelte.

— Cape lectisternium! kiálta oda Dallosnak. Annak se kellett kétszer mondani. Megkapták ketten kétfelől a hársnyoszolyát s vendégestül együtt úgy kitették az udvarra, hogy a lába sem érte a földet.

No már most csakugyan Dallos Ádié maradt a világ.

— No fiam, Ádi, monda Tobiássyné asszony; már most ha egy esztendeig jól viseled magadat, semmi szavam ellene, hogy Veronkát elvehesd.

— Nem lehetne annak az esztendőnek felét Veronkára átruházni? alkudozék Ádi, a mibe Veronka is beleegyezett volna.

— Nem, gyermekim. A gyász esztendőt ki kell töltenedek.

— Meg a törkölyösi próbacsztendőt. Tevé hozzá Harangi professor úr. A míg a törkölyösiek a rectoriát állandosítják: a mit meg kell érdemelni.

— Meg lesz érdemelve! ütötte mellét Ádi.

— Már most csak azt szeretném tudni, hogy ki volt az a lunátikus? scrupulosuskodék a professor úr. Mert ha physikai szempontból veszem a dolgot, a ki első bassista, az discantot nem énekelhet; a ki itt az én kapum előtt ácsorog, az a collegium tetején ugyanakkor nem sétálhat, akkor nem te voltál a lunátikus. De ha logikai szempontból veszem a dolgot, a ki a biblia történetét megénekelte, az nem lehetett más, mint a ki azt napamasszonytól meghallotta, s a ki a Nyaviga casusát megénekelte, az nem lehetett más, mint a ki őt idehozta: akkor mégis te voltál a lunátikus.

— Akárki volt, akármilyen volt, biztosítá Dallos Ádi; más már nem lesz Debreczenben lunátikus.

— Aztán te se járd ide többet a padlásablakon keresztül. S azzal temessük el az egész lunátikus historiát.

El is temették egy kis jó friss vacsorával, mely különösen a szegény megboldogult léleknek nagyon jól esett.

Azzal mindenki meglevén elégedve, kiki nyugalomra tére.

Tobiássyné asszonyság is megtért a maga jogos birodalmába.

Mi előtt azonban hitvesi nyoszolyájába le tenné vala fejét, a másik társnyoszolyából felemelé a magáét a nagytiszteletű élettárs ez üdvözlő szóval:

— Lelkem! A temetési költségeket, minthogy hiába tétettek, aztán nekem meg fogod téríteni.

— De majd beszéljünk holnap az almamuskátlik történetéről: felelt neki Jutka asszony.

Erre aztán hirtelen fejére rántá a dunnát a nagytiszteletű úr s dehogy szólt többet.

ÉSZAK HONÁBÓL

MUSZKA RAJZOK

AMIRANI.

Tizezer rubel volt az ára Amiraninak, a mit valósággal lefizetett érte a szukumkalei bazárban ő kegyelmessége, Nozdrominoff Sergievics Alexei; s azt az árt testvérek között is megérte. S akárki megtekintette légyen, azt meg kellett vallania, hogy nem volt értékén túl fizetve, — ha szakértő volt.

Amirani azonban nem volt valami telivér arabs verseny-paripa, hanem igen is a legszebb telivér georgiai rabnő, a minővel csak valaha a szukumkalei leánybörzén hausse-ra speculáltak.

De a szakértő nem csak a külszín után ítél; mert hiszen a milyen különbség van ló és ló között, olyan van leány és leány között is. Még a formás ábrázat, a sűrű tömött haj, a deli termet nem teszi meg; hasonlatost két három ezer rubelért is lehet kapni, a ki csak erre néz. Amirani, a mellett, hogy nagyon szép volt, mindenféle tudományhoz értett, a mi csak a fehérnépet kellemessé teszi. Tudott énekelni, csábtánczot járni, mesélni, hizelkedni, s a mi a legfőbb dolog, tudott sütni, főzni, a hogy semmi híres szakács nem volt képes. A mióta őt megvette Nozdrominoff Sergievics Alexei, még egyszer olyan vastagra hizott, pedig azelőtt is elég kövér volt. — Különösen fölséges valami volt az az ital, a mit a szép rabnő destillált, s a mit a görögök úgy hínak, hogy «galacton papadon» (paptej), csakhogy ebből a paptejből nem jó egyszerre sokat inni, mert az ember könnyen a «papzsák»-ba juthat tőle.

Ennélfogva soha se is bánta meg Nozdrominoff, hogy Amiranit megvette, s dobroveliskovkai kastélyában olyan hatalmat adott neki, mintha ő lett volna ott az igazi ur-asszony.

Mert a sokszor említett főurnak a Bug és Dnyeper között volt a birtoka, iszonyú nagy terjedelmű föld, tele gulyával, ménessel, meg valami negyvenezer lélekkel, a kik az ő sajátjai voltak. Ott lakott ő mindig a jószágán és egész életében nem tett mást, csak vadászott.

Egyszer a szép Amirani azt kezdi észrevenni, hogy az ő urának nem izlik sem étel, sem ital. Hiába kínálja a drága jó galacton papadonnal; még csak hozzá se szagol; vadászni sem megy; hanem csak fekszik nagy búsan a medvebőrön és keserveseket sóhajt.

— Mi lelt, édes jó uram? kérdi tőle a szép Amirani; tán bizony valami bajod van? Nem iszol egy kis paptejet?

— Dehogy iszom én paptejet! Aztán hogy ne volna bajom, mikor az átkozott «pereczes legény», a ki most herczeg Menesikoffnak hivatja magát, azt a bolondot álmodta, hogy ő idehozza a czárnőt erre a mi vidékünkre kékjutzásra; aztán csak ide ír rám egy levelet, hogy hirtelen csináltassak utakat a birtokomon keresztül, s aztán gondoskodjam mindenféle ünnepélyekről, hogy a czárnő jól mulassa magát; s aztán mindjárt el is rendeli, hogy miféle ünnepélyek legyenek azok. Legyen egy gazdasági kiállítás, egy operai előadás, meg egy rózsakirályné-ünnep. Megüt a guta! Hiszen utat még csak tudok csináltatni, ha neki állítok tizezer parasztot. Erdőm is van elég, hogy kész terebély fákkal végig ültessem alléznak az új csinált utat. Ácsot is találok annyit, hogy színházat, bazárt nagy hirtelen összeüttessek: de honnan a pokolból vegyem a belevalót?

— No csak ne epeszd magadat olyan nagyon, édes uram; mondá a szép Amirani; lássuk csak, minck kell hát megtörténni a czárnő tiszteletére? hát ha én tudnék rajta segíteni.

— Hát legelőször is kell egy gazdasági kiállítás. A czárnő nagyon szereti a majorságot. Be kell mutatni, milyen nagyszerű tehenészet van berendezve a Bug és Dnyeper között. Hát hiszen gulyám van elég, de én még soha se hallottam hírét, hogy a tehenet egyébre tartanak, mint hogy borjut neveljen s a mi turót a mi pásztoraink esinálnak, ha abba ő felsége belekóstol, soha többet erre a vidékre nem jön. Én magam Angliából hozatom a sajtot az asztalomra. Aztán még ez nem elég; hanem azt kívánja tőlem a «péklegény», hogy egy ügyes, esinos majorosnő álljon ő felsége elé s köszöntse fel őt az egész parasztság nevében s aztán ő felsége előtt süssön-főzzön nemzeti ételeket s azokból ő felségét hodolatteljesen kínálja meg. No már azt csakugyan szeretném látni. Hogy az én ancsáim közül melyik teszi azt meg, hogy ha hat ökörrel oda birom vontatni a czárnő elé, ott megálljon s az első szónál el ne nevesse magát, s aztán világgá ne szaladjon. Azt a stislevest pedig, meg azt a málé-pogácsát, a mit az én ancsáim kotyvasztanak, dagasztanak, ugyan ne kívánja ő felsége megízlelni: ha csak szent fogadása nem tartja a kazani boldogságos szűznek penitencia fejében.

— Ne busulj semmit, édes uram, mondá a szép Amirani; — bizd te ezt egészen én rám, majd berendezem én az egész majorságot, hogy azt gyönyörűség lesz látni, s aztán magam leszek benne a majorosnő. Felköszöntöm én a czárnőt igen szépen, s a mit én sütök-főzök a számára, tudom, hogy még a körmét is megnyalja utána.

Nozdrominoff Sergievics Alexei nagyot könnyebbült erre a biztatásra, s keble tágulása végett egyet eresztett a szíján.

— No de következik a nagyobb baj, folytatá tovább. Azt parancsolja a «zsemlyesütő», hogy én itt a czárnő tiszteletére operát, balletet rendezzek: hadd lássa, mily magas fokon állanak a Bug és Dnyeper között a művészi igények. Teringettét is: az én muzsikjaim még nem vitték tovább a zenészetet a dudánál, a balletet pedig a medve-

tánczoltatásnál: lehetetlen, hogy ezekben ő felsége teljes megelégedését találja. Összeszedetem a kántorokat, hogy tanuljanak be valami éneket; a khorus csak kikerül, kiválogatom a leányok közül a tenyeres-talpasokat, azok majd megtanulnak tán föllábon állni s meglesz a ballet-corps; de hol veszek hozzájuk primadonnát, meg ballerina assolutát?

— Hát nem vagyok-e én itten? szólt mosolyogva a szép Amirani. Nem tudok én énekelni és tánczolni?

— A már igaz, mond Alexei Sergievics; csakhogy te már másra ajánlkoztál. Azt mondtad, hogy majorosnőnek állasz be.

— No az lesz az egyik nap. Másnap már nem lesz a majorosnőre szükség; akkor fölveszem az énekesnői, meg a tánczosnői jelmezt, s meglátod, hogy kiteszek magamért.

— De hátha a czárnő rád ismer?

— Csak bizd te azt rám, édes uram, az én mesterségem az; s meglátod, hogy nem sülök bele. Tudom én, hogy hogyan kell valakit elbolondítani!

— Azt tapasztalom! — sóhajta Sergievics Alexei; — hanem csak megnyugodott a biztatásban s még egyet eresztett a szíján. Gondold meg azonban, hogy a czárnő kíséretében nagyszámú udvaroncok is jönnek, a kik különösen a komédiásnők irányában rendkívül szemtelenek és tolakodók.

— Ne félti te engem! Száz udvaroncztól sem ijedek én meg . . . Olyan leszek, mint egy ördög.

— No azt elhiszem. Hanem hát most jön a legkeményebb dió! Ez a kalácsvesztegető legény, a kit most Mencesikoff herczegnek titulálnak, végül azt követeli tőlem, hogy rendezzek egy népünnepélyt, a hol a környékbeli legszebb és legerényesebb hajadon, mint rózsakirálynő megkoronáztassék. Soha sem hallottam ilyen bolondot! Hiszen a mely hajadont én már ismerek, az már nem lehet erényes; a melyeket pedig nem ismerek, azokról

hogy tudom, hogy ki milyen erényes? Hol vegyek én a czárnőnek rózsakirálynőt?

— Kisegítelek én, — mondá a szép Amirani; — leszek én rózsakirálynő.

Nozdrominoff elbámulva kiálta fel:

— Te! Az erény mintaképe! Az ártatlanság bálványa! Egyik nap ördög, a másik nap angyal! Este komédiásnő, reggel rózsakirálynő? De ha megtudja a czárnő, hogy így bolonddá tettük, lehuzatja a bőrömet.

— Ne félj semmit, Sergievics Alexei. Asszonyi tudomány ez, s én értek hozzá.

A legelső feladat volt tehát a czárnő tiszteletére egy új várost építeni a sivatag közepén. Elég idő volt rá hagyva, hat egész hónap. Az alatt csak létre lehet hozni, orosz akarat mellett, egy derék nagy várost, tágas, egyenes utcákkal, a piacán emeletes épületekkel. Fa és kő volt hozzá elég; ember pedig, a ki robotba dolgozzék, még elegebb. Az új várost elnevezték Vozneszenszknak. Lakosa is lett a városnak elég. Nozdrominoff birtokaiból összehajtották a jobbágyokat a városba, beköltöztették az új házakba lakóknak; a kinek a háza fölé kiakasztották a szabó-czimert, az szabó lett, a kit megtettek eszismadiának, annak ahhoz a mesterséghez kellett értenie.

Paloták is emelkedtek az új városban. Egy az operai előadásra, egy a mindenható miniszternek, egy pedig a czárnő számára.

Nozdrominoffnak tudtára volt adva, hogy a czárnő azt szereti, ha a palotája körül kert van: angol kert, terepély fákkal; legkedvesebb fái a platánok, aztán meg a bigoniák és pavlovniák, a miket ez égélj alatt télire tetőtültörzsig be szoktak kötni pokrócczal, annak tetejébe zsupköteg jön; a töveiket pedig vastag trágyaborítékkal szokták őrizni a megfagyástól. A czárnő igen kellemesen érezné magát meglepetve, ha egy ilyen parkot találna a palotája körül, melyben három napot szándékozik elöltetni.

Hisz ez legkevesebb! Volt Nozdrominoff urnak egy édes testvére, a ki azt a bolondságot követte el, hogy a lengyel forradalom alkalmával több lengyel menekültnek vendégszerető szállást nyitott a kastélyában. Ezért azután őt magát is száműzte az orosz kormány s a birtokai kezelését a bátyjára bízta. A száműzöttnek volt egy gyönyörű parkja, mely esupa platán, pavlovia és bignonia-fákból állt; azt ő nagy gonddal ápoltatta: az volt a legnagyobb gyönyörűsége. A bátya neki állított egy pár ezer embert a testvére parkjának, kiásatta nyar derekán a pompás virágtermő fákat s szekérháton elhordatta az új városba, Vozneszenszkbe, s ott a csári palota körül elültette, éjjel-nappal öntöztetve a töveiket, hogy üdén maradjanak, a míg a csárnő megérkezik.

. Azután az egész környékből felhajtatták a gulyákat, kiszemelték közülök a legszebb teheneket s azokkal megtöltötték a város körül elszórtan épült majorságokat. A nép közül pedig kiválogatták a legszebb leányokat s azokat beállították majerosnőknek. Amirani volt valamennyinek a betanító mesternője.

A mely leánynak kiesiny lábai voltak, azt megtartotta Amirani tánczosnőnek, s a melyiknek szép hangja volt, az énekesnő lett. Betanultak szépen mindent.

Még pedig a vadparasztok, a kiket a pusztáról hoztak be, sokkal jobban betanulták a maguk szerepeit, mint Nozdrominoff Sergievics a magáét; mert ő, a kinek a csárnőt kellett fogadni az új város kapujánál s ott egy nagy ezüst táleznán sőt, kenyeret és egy billikom bort adni át a felségnek: elfelejtette, hogy állványon áll, nagyot lépett, elbukott, megharapta a nyelvét, elejtette a táleznát, végig öntötte a veres borral a csárnő fehér ruháját, s azután akkor, a mint a miniszterrel egyszerre kapott a földreesett billikom után, összeütötte vele a homlokát s erre a helyett, hogy a csárnőnek szóló üdvözléthez kezdett volna, azt mondta a miniszternek, hogy «ördög bujjék az apád lelkébe, te nagy ló!»

Szerencsésjére ott állt a háta mögött Amirani, a ki nagy hirtelen felvette, a mit ő elejtett, még a beszédet is s azt a saját magáéval összerakva, olyan kellemes módon prezentálta a czárnőnek, hogy azt egészen kiengesztelé. A czárnő csak a leöntött fehér ruhájáért látszott még kedvetlennek lenni. Amirani ezt észrevette, s minthogy ő is, valamint a vele jött majoros leányok mind tiszta fehérbe voltak öltözve, fogott egy kupa vörös bort s azzal mind a saját öltözetét, mind a társnőit ugyanazon az oldalon, a hol a czárnő ruhája foltot kapott, végig önté, úgy hogy egyszerre divattá vált Vozneszenszk városában a szerencsétlenségből támadt veresbor-folt a ruhán, a mi ő felségének annyira megtetszett, hogy a szép Amiraninak megcsippenté érte az orcáját.

Ugyanezt a kitüntetést a miniszter is ismételé, a mit egyébiránt Sergievics elengedett volna.

Sergievics számára ekképen már biztosítva volt a Szent-Anna-rend negyedik osztályú keresztje.

Amirani aztán körülvette a czárnőt az egész udvari kísérettel együtt a pompás majorságokon, melyek e tartomány gazdagságát és kulturáját hirdetik; megkóstoltatta ő felségével a frissen fejt tejet s a tiszteletére készült sajtot (a mit, köztünk mondvá, Svájezból hozattak), s oly okosan beszélt, mintha teljes életében mindig a tehének között forgott volna.

Ő felsége meggyőződhetett saját szemeivel, hogy tudósai egy cseppet sem hazudnak, a mikor azt állítják, hogy Dél-Oroszország kultura tekintetében messze előtte van Normandiának.

— S kinek a birtokához tartozik ez a gyönyörű telepítvény? kérdezé a czárnő elragadtatva a látottak által.

Sergievicsnek már a nyelvéen volt a dicsekedés, hogy «ez biz az enyim!» Szerencsésjére Amirani gyors esze és még gyorsabb nyelve megelőzte.

— Ez fölséged saját birtokában fekszik. Vozneszenszk

korona-uradalom, melynek az én uram Nozdrominoff Sergievics Alexei a kormányzója.

Ez már nagyobb diescedés volt.

Egy kormányzó, a ki a ezárnő számára így gazdálkodik ! A ki a korona javait ilyen karban tartja, ritka madár Oroszországban.

De már a Szent-Anna-rend harmadik osztályú keresztjére is lehetett igényt tartani !

Ez a nap aztán katonai paradéval telt el.

A második napon következett ismét egy nagyszerű katonai parádé, mely alkalommal tisztek és közlegénység egyhangulag fejezik ki megelégedésüket a Vozneszenszk városában élvezett pompás ellátással.

Este színi előadás volt. A szép Amirani ezuttal tündérisasszonynak volt öltözve s gyönyörű énekével ragadta el a válogatott közönséget, melynek tapsaitól csak úgy rengett a pompás vozneszenszki operaház. Az opera végén ballet jött. Amirani, mint ballerina assoluta tánczolt a ballet-corps élén. Az operában olasz neve volt és fekete haja, a balletben angol neve és szőke haja.

A ezárnő azt kérdezte, hogy rendes «staggione» van-e Vozneszenszkben ? A mire Sergievics elég arcátlan volt azt mondani, hogy «ühüm». A miniszter hozzátette a magyarázatot :

— A tömérdek ide csoportosuló idegen kedvéért kell azt tartani, Vozneszenszknék iszonyú nagy export kereskedése van.

Csak az az egy nem tetszett Sergievicsnek, hogy a színi előadás után egész reggelig nem jutott hozzá, hogy Amiranit meglássa. Egyrészt azért, mert az a magas szerenese jutott ő neki magának, hogy azon az éjszakán ő felségével játszhatott l'hombret, melyen, nem értvén hozzá, tömérdek pénzt volt alkalma hódolatteljesen elveszíthetni ; de másrészt meg azért, hogy Amirani, — ezuttal már a negyedik átöltözésben, — a diszes udvari társaság mulattatásával volt elfoglalva.

Feltette magában Alexei, hogy ha holnap reggel haza-
kerül Amirani, megveri.

Ezt azonban a program miatt nem hajthatá végre, mert harmadnapra volt tervezve a népünnepély s azon Amiraninak mint az erény példányképének kellett szerepelni, a ki az egész vidék leányainak egyhangú kijelentése folytán mint a rózsakoszorúra legérdemesebb ártatlan hajadon fog a czárnő színe előtt megkoronáztatni. Mely szerepét ismét a legnagyobb remekléssel hajtotta végre és soha belőle ki nem esett. Úgy tudott szégyenkedni, szerénykedni, elpirulni, sirva fakadni és arcát társnői keblére elrejtegetni, hogy senki az udvarból még csak annyit sem mondott rá, hogy «én már ezt az arcot mintha láttam volna valahol».

Maga Sergievics is kezdett kételkedni benne, hogy vajjon csakugyan az ő rabnője-e az, a kit tizezer rubelen vett a szukumkalei vásáron?

A czárnő meg volt hatva a rózsakirálynő szende ártatlansága által. Meg akarta őt jutalmazni és kitüntetni. Előhívatta a legderekkabb testőrét, s azt mondá Amiraninak:

— Ime ezt te neked vőlegényül adom. Kiházasításodról gondoskodom. S ezentul is ki fog rád terjedni kegyelem!

Sergievicsnek már a torkán volt a kiáltás, hogy «hohó! nem oda Buda! Az az én rabszolganőm, a kit én vettem tizezer rubelen, a szukumkalei vásáron; — az nem eb-fogra való!»

De Amirani titokban intett neki a szemével, hogy csak hallgasson; hát csak inkább nagyot nyögött s várta, hogy mi lesz hát ebből utoljára.

A mulatság tökéletessé tétele végett még Nozdrominoffnak magának kellett násznagyául előállni.

A czárnő pedig oly kegyes volt, hogy az ez ünnepélyt követő lakománál az ifjú testőr vőlegénynek és menyasszonynak juttatá azt a kitüntetést, hogy az asztal felett a főúri vendégeknek felszolgáljanak.

A miniszter úr odasugott a mellette ülő Nozdrominoffnak:

— Biztosítva van számodra a másodosztályú Szent-Anna-rend-kereszt.

— Köszönöm szépen, dörögé magában Nozdrominoff, de elcsaklítottok a szép rabszolganőmet, Amiranit; szurok ragadjon a talpatok alá!

A ezárnő pedig rendkívül kegyelmes volt az asztal felett Nozdrominoffhoz. Az kérdezte tőle:

— Hát a feleségedet miért nem hoztad ide magaddal, Nozdrominoff Sergievics Alexei?

No most mit mondjon erre az ember?

Megmondja az igazat, hogy «én nekem bizony nincsen, nem is volt feleségem soha; csak úgy szoktam egyet-egyet hazahozni a szukumkalei vásárból».

No ezzel bizonyosan megbántotta volna ő felségét, a ki a jó erkölcsökre igen sokat adott az alattvalóinál.

Ha tehát az igazmondással megsértené az alattvaló az ő uralkodónéját, akkor annak jobbagyi kötelessége hazudni.

Nozdrominoff azt hitte, hogy ő ehhez tud, s hogy az valami könnyű dolog. Pedig tudomány az.

Azt mondta ő felségének:

— Nem hozhattam el a feleségemct, mert nagyon beteges szegény, nem tudta volna kiállani a kocsirázást a kastélyomtól idáig.

— Ah, tehát beteges a feleséged? Mi a baja?

Nozdrominoff gondolkozott, hogy mit mondjon? Nem messze terjedt az orvosi tudománya. Valami ragadós betegséget nem mondhat, mert azzal megijeszti a ezárnőt.

— Magam se tudom biz én. Csak úgy gornyadozik mindig.

— Ah, az bizonyosan nervosa lesz.

— Igen is az, felséges asszonyom.

— De hisz elhozathattad volna őt egy jó ruganyos, salugáderes hintóban, bundák közé jól bepakolva. Miért nem tetted?

— Maga sem akart jönni szegény; mivelhogy, megvallva az igazat: nem tud más nyelven, csak németül.

(Gondolta magában, ha már hazudik az ember, hát legyen az szarvas!)

— Ah, hisz az nagyon derék! szólt a czárnő, hát nem tudod, hogy én is német születésű vagyok?

Hát biz azt Nozdrominoff nem tudta.

— No már most Nozdrominoff Sergievics Alexei ezt tudva, azt mondom, hogy én fogom meglátogatni a te feleségedet a te kastélyodban. Ebéd után mindjárt indulok.

No szegény Nozdrominoffnak még csak erre a dicsőségre volt szüksége! Hogy a czárnő az ő kastélyát meglátogassa s a feleségét előkérje, — mikor nines!

Ettől a percztől se étele, se itala nem volt, pedig a bájos rózsakirálynő eleget kínálta mindenféle jókkal.

— Dejszen jól laktam én már!

A szép Amirani odasugta a fülébe:

— Ne félj semmit, Alexei!

— Könnyen beszélsz te, mert te már férjhez mentél; de hogy házasodom én meg sebes kutyaftában?

A czárnő pedig egészen komolyan vette a dolgot, s ebéd után rendeletet adott, hogy az egész udvari kíséret induljon el vele együtt Nozdrominoff Sergievics Alexei látogatására.

Nozdrominoff most aztán nem tudta már, hogy melyik szenthez imádkozzék, hogy törjön ki valakinek a nyaka ebben az útban, nem bánja, ha a saját magáé lesz is az.

Az pedig megtörténhetett volna minden mennyei segítség nélkül is, mert Nozdrominoff ősi kastélya nem esvén az előre kiesinált legmagasabb útvonalba, az odáig vezető út csak olyan volt, a milyennek az ökrös szekerek megteremtették. Úgy, hogy a miniszter, a ki egy kocsiban utazott Nozdrominoffal, nem állhatta meg, hogy azt ne mondja neki:

— Ej ej, Nozdrominoff Sergievics Alexei, te ezekért a rossz utakért iszonyú nagy orrot fogsz kapni ő felségétől.

Az pedig nagyot sóhajtott s gondolta magában :

— Hej nem azon aggódom én, a mit az ábrázatom elejére fogok kapni ! Hanem mi lesz még akkor, ha majd nem tudom előadni a feleségemet ?

Csak legalább egy félórával hamarább előre mehetett volna, hogy ott hirtelen egyik rabuőjét felöltöztethette volna halottnak, hogy úgy feküdt volna a koporsóban kiterítve, mikor a czárnő megérkezik. Ez lett volna az egyedüli menekülés. De hát a czárnő nem eresztette őt előre, azt mondta, a hol asszony van a háznál, az tud az ellátásról gondoskodni. — A császári fullajtárok előtté nyargaltak, utánuk vágatott nyolez lóval a czárnő hintaja s csak azután következett Nozdrominoffé.

Az a kívánsága sem teljesedett, hogy báresak elnyelne a kastélyát a föld, mielőtt odaérnének. Tehette volna ugyan, mert elég lágy volt ; de csak még sem tette. A kastély egyre közelebb jött, már látszott a kapu is ; már halatszott a lánczrakötött medvék bömbölése az udvaron ; már kitűnt a nagy boltozatos korridor, melyről tágas lépcsőzet vezetett le az udvarra. S ime mit látnak Nozdrominoff szemei ? A korridor tornáczában nagy asszonycsoport van összegyülekezve s annak a környezetében járul elé egy halvány, roskatag nőalak, pompás ó-német divatú öltözetben, haja egészen eltakarva az à la Boleyn Anna gyöngyös főkötő alá ; a hölgy csak egy társalgónőjének vállára támaszkodva képes a lépcsőkön alászállani s egész alakja olyan reszketeg, hogy csak egy szellőre vár, mely azt elfujja.

Ilyen alakot hazudott ő épen a czárnőnek !

De hát hogyan lesz a hazugságból valóság ? Ez megfoghatatlan.

Arra már volt eset Oroszországban (talán még másutt is), hogy az ember azt hazudja valamiről, hogy van, aztán nincs ; de hogy valamire azt hazudják, hogy van, aztán valósággal meg is legyen, ez a legelső eset.

Ugyan ki lehet ez a dáma ? Hogy kerül ez ide ?

Melyik szent könyörült az ő árva fején, hogy ezt ide küldje ?

A bágyatag hölgy, a mint a hintóból leszálló czárnő elé ért, elfogultan rogyott térdeire s megcsókolta ruhája szégyét s e szót rebegé : « Willkommen ! »

Erre a czárnő lehajolt hozzá s kegyteljesen megcsókolá homlokát és kezeit nyujtá neki, hogy felemelje.

E rendkívüli kegy annyira meghatotta az ideggyöngye hölgyet, hogy szemei elfordultak pilláik alá, ajkai szétnyiltak, karjai leestek az oldalára s elájult. Hölgyeinek karjai fogták fel.

Ilyen az igazi előkelő úrhölgy, a ki magas nevelésű és német születésű.

A czárnő készséggel járult az elalélt úrnő életrehozásához, a mi azonban nehezen akart sikerülni. — Az ájulás a makacsabbak közé tartozott.

— Hozzátok a flaconomat ! kiáltá a czárnő.

Nem találták.

A miniszter dühösen kiáltott a komornyikokra :

« Den Flaschen ! »

Erre felnyitá szempilláit az alélt hölgy s halkan rebegé :

« Die Flasche ! »

A grammatikai hiba csodát mivelt : felélesztette.

A czárnő el volt ragadtatva e jelenet által.

Nozdrominoff pedig csak állt ott, mint egy hájbálvány s tátotta a száját.

— No hát, nem még oda megcsókolni a feleségedet ? szól a czárnő, oldalba taszítva a főurat lovagostora gombjával.

Alexei kétfelé törülte a bajuszát s neki fogott, hogy egy teleszájú férfi-esókot czuppantson a felesége arczára.

Az azonban félre fordítá a fejét előre ez ölelkezés alatt s odasugott neki :

— Le ne csókd az arczomról a fehér festéket !

— Mi az ördög ! Te vagy az Amirani ? Hát megszöktél a völégényedtől ?

— Fogd be a század, mamlasz!

Nozdrominoff bámulva szemlélte, hogy tudja Amirani az előkelő házi asszonyt adni. Az affectantiában a non-plusultrát mivelte s kényeskedésével rövid időn megfájdította valamennyi udvarhölgynek a fejét.

Estebédet olyan németet adott az egész társaságnak, hogy attól minden igaz orosz gyomor felháborodott, egyedül a czárnő volt kellemesen meglepve általa. Régi kedvencz «Leibspeisaival» találkozott valahára s ez őt nagyon elérzékenyítette.

Végkép elnyerte azonban kegyei legmagasabb fokát, a midőn vacsora után a sentimentális német úr asszony előhozatta a hárfáját, ezt a kedvencz hangszerét a czárnőnek s annak melancholicus hangjai mellett elénekelt előtte egy románczot, a mi mellett német diákok és kisasszonyok keseregtek valaha.

Ő felsége könyezett.

Ő maga volt elég kegyes tolmácsolni a gyenge compac-tiójú úrhölgynek, hogy távozzék el hálósobájába s parancsot adott, hogy senki ne háborgassa őt nyugalmában.

Ez a parancsolat Alexeinek is szólt.

Ő pedig nagyon szeretett volna már négyszem között találkozni a szép Amiranival, s megtudni tőle, hogy mi módon szabadult meg a férjhezmenetel diésőségétől?

Azonban ott kellett maradnia és teljesíteni a háziúri kötelességeit s elfogadni a magasztalásokat, a mikkel magas miveltségű feleségét elhalmozták.

Csak másnap reggel, mikor már az asszonyság toiletté-jét elvégezte, engedtetett meg neki, hogy felesége szobájába beléphessen.

— No te, átkozott boszorkány! monda Amiraninak, mikor látta, hogy egyedül vannak. Ezt már ugyan fainul adtad; enném a zúzadat. Hát már most ide halgass. Azt mondta a miniszter, hogy ő felségének annyira megnyertem a kegyeit a tapasztaltak által, hogy kérhetek tőle akármit, nem tagadja meg. Már most csak az a kérdés hát,

hogy mit kérjek. Minthogy pedig ezt a nagy diesőséget egyedül te neked köszönhetem, annál fogva te rád bízom, hogy válaszsz. Mit kérjek? A Nyefszki Sándor gyémántokkal kirakott első osztályú érdemkeresztjét-e, vagy pedig a száműzött testvéremnek a megkegyelmeztetését? Mit választasz?

— Én azt választom, szolt a szép Amirani, hogy kérjed a testvéred megkegyelmeztetését.

— No hát akkor az Alexander Nyefszki gyémántos érdemkeresztjét fogom kérni.

Nozdrominoff Sergievics Alexei meg is kapta, a mit kívánt, a gyémántokkal kirakott Alexander Nyefszki-rendet.

— Látod, mondá neki Amirani; ha a testvéred megkegyelmeztetését kérted volna, azért senki se irigykednék rád; azt mondanák, ha karonfogva látnának vele sétálni: «ej de nagy bolond volt ez a Sergievics Alexei, hogy nem tudott okosabbat kérni a czárnőtől, mikor jókedvében találta, mint hogy egy osztozó és veszekedő társat hazakerítsen magának! Bárcsak jól megdöngetné az öcsese! Hanem ha te egyszer azt a te gyémántos érdemrendedet fel mered tenni a kabátodra s így jelensz meg a többi bojárók között, azért egyszerre valamennyi irigy lesz reád, s menten sietnek elárulni a czárnő előtt, hogy őt milyen rútul megesaltad. S akkor aztán majd meglátod, hogy mit kapsz?

— De hát erről én már mit tehetek?

— Hiszen, hogy a voznészenszki ünnepélyekkel hogyan szedted rá ő felségét és udvarát, a miatt ne fájjon neked a te fejed: az a miniszter ötlete volt, te csak a kivitelben remekeltél; azért senki sem fog kérdőre vonni. Hanem hogy idehaza a feleség-bemutatással hogy hintettél port a czárnő szemébe, ez már a saját hazugságod volt: ezt magad találtad ki; ezért ha kisül, meglakolsz!

— Hát mit tegyek?

— Hát most én mondok neked két dolgot, a mik között választhatsz. Az egyik az, hogy a gyémántos érdemrendet

elteszed a fiókod mélységes fenekére, hallgatsz felőle, mint a nagypénteki harang s nem teszed fel elébb, mint mikor temetni visznek.

— Ohó!

— Vagy pedig elveszesz engem rögtön feleségül.

— Hohó!

— Már egyik a kettő közül. A melyiket jobban megemésztheted. De valamelyiket, kincsem, be kell vened.

— De hiszen te neked már van urad s az majd lármát csap, ha nem mégy hozzá.

— Bedugod a száját, hogy ne lármázzon. Megteszed sztarosztanak a birtokodban.

— No ezt meg kell gondolnom.

— Hát gondold meg!

Mert bizony az nem tréfa dolog, hogy az ember a tulajdon rabnőjének, a kit vett a szukumkalei vásáron tizezer rubelen, most eladja saját magát — ingyen! De viszont az is valami emberi erőt felül muló feladat, hogy az embernek legyen egy elsőrendű gyémántokkal kirakott Nyefszki Sándor érdemrendje s azt ne viselhesse, csak sötétben, bezárt ajtóknál, mikor egyedül van, s viszont nagy sokadalmaknál minden ismerősét szánakozó képpel lássa maga elé kerülni: «Hát semmit se kaptál? Még csak egy hatodrendű Anna-fityegőt sem? Ez szörnyűség! Szegény Sergievics Alexei, oh de nehezen sajnállak!»

E felett Alexeinek elébb tanácsot kellett tartani. Volt neki két igazi jó barátja, a kik soha el nem hagyták, mindig együtt jártak vele; néha egy ágyon is háltak. Az egyik volt Rostopsin, a másik volt Benedictin; de nem a herezeg és nem a benzés barát, hanem becsületes szalmába kötött pálinkás butykosok. Ezekkel szokott ő tanácsot tartani.

Éjfélig Rostopsinnal értekezett, az annyira feldühítette, hogy fogta a gyémántos érdemrendet, bevágta az ágy alá s azzal leakasztotta a szegről a nogajkát, átment Amiraninhoz s olyan sort vert neki a hátára vele, hogy azt még egy igazi nervosa is megsokalta volna.

Azután visszament a gondolkozó szobájába s értekezni kezdett Benedictinnel. Az pedig úgy elérzékenyíté és meglágyítá a szivét, hogy aztán csak előkaparta az ágy alól az érdemrendet, megtörülgette, megcsókolgatá; és aztán átment Amiranihoz s a korbácsütéseknek nyomait bera-
gasztá ezer rubeles bankjegyekkel: «itt van a moringod, holnap hivatom a papot».

És másnap is ráemlékezett, a mit mondott, megeskü-
dött szépen jobb kézre a szép Amiranival, feltűzte érdem-
rendét s aztán viselte mind a kettőt nagy büszkeség-
gel, s senki sem mondhatta, hogy érdemetlenül jutott
hozzá.

Azt a bizonyos testőrt pedig megtette a birtokán szta-
rosztjává s aztán még igen hosszú életet élt, mint boldog,
nagyszámú családapa.

— — — — —
— — — — —

Volt pedig a czárnő kíséretében egy nevezetes tudós és
udvari poéta: Pallasz.

Együtt tette meg az utat uralkodónőjével a déli orosz
tartományokba, s hazaérkezvén, addig meg sem pihent,
míg meg nem írta a voznenszenszki nagy ünnepélyek tör-
ténétét igen szép versekben, holott ragyogó színekkel
örökítettnek meg a szemmel látott jólét és gazdagság jele-
netei. A költő előadását kiegészíték a rajzoló művészek,
kik szintén saját szemléletük után gyönyörű képeket alkot-
tak a főbb jelenetekről; Amirani alakja ott pompázott va-
lamennyiben, mint fürge majorosnő, mint olasz énekesnő,
mint angol tánczosnő, mint szende rózsakirálynő s mint
finom, érzékeny úrhölgy. Költők és művészek versenyez-
tek egymással, hogy mindannyit megkülönböztessék. E
magasztos ethnographico-national-oeconomisticus költe-
ményt lefordították angolra, francziára, németre s a pom-
pás illusztrációkkal ellátva, megküldték minden európai
udvarnak, minden fejedelmi és országos könyvtárnak és
a nagyköveteknek. Ez a mű egész hadjárat volt a szellemi

hódítás mezején. Egy példányt kapott belőle maga Amirani is.

Szerzőjét, Pallaszt, a tudóst, a czárnő legfényesebben megjutalmazá.

— Te tudtad legjobban megítélni Vozneszenszk becsét. Jutalmul neked ajándékozom azt. Tied legyen élted fogytaig a város, minden benne lakó jobbágyokkal, a körülvevő uradalmakkal s az azokon található majorságokkal és gulyákkal együtt. Tied legyen a kereskedelmi raktárak vámbevétele és a piaczi jövedék és a bérletösszeg, a mit az impressariók az operaszínháztól fizetnek. És a ezímed legyen «Vozneszenszk kormányzója» és lakhelyed élet-hossziglan a czári palota Vozneszenszkben.

E tuláradó kegy terhei alatt roskadozva érkezett meg a megjutalmazott tudós másodszor is az «ígéret földére».

De már az alatt bizony nagyon elrontották a tavaszi vízáradások a mult alkalommal hevenyészett utakat: úgy, hogy minden telegája összetörött odáig. Az utolsó állomáson még a jemsikje is megszökött; mert két nap óta nem kapott már enni s Pallasznak, a tudósnak, mintán a telegát feldöntötte az árokba s az összetört, nem maradt más választása, mint kifogni az egyik lovat, felülni a szőrére s így baktatni be a rezidenciájába.

És aztán talált maga előtt egy várost, a miben nem lakik senki.

A házakon se ajtók, se ablakok, az utczák benőve fűvel, a piacz közepén mély poeséta, az üres házak ablakain kinéz a seprűlaboda, meg a keserű lapu. Egy-egy sort végig hosszában ledöntött a szél, mint a kártyavárat. Hát még a fényes nagy épületek. Az operaháznak leomlott a homlokzata s szépen belátni a színpadára az utczáról. A nagy kereskedelmi bazárban a békák alkudoznak a verébekkel s a pompás czári palotáról, a mint a téli kemény fagy levedlesztette a márvány utánzatot, kisötétlenek a dísztelen vályog falak, gerendákkal összetákolva, s veszedelmes repedések félelmessé teszik a belépést.

És sehol egy emberi lélek, a kitől meg lehetne kérdezni, hogy hová lett a többi ?

Pallasz végig járt valamennyi utcát, benézett a házakba, az udvarokba ; azután felmászott a nagy fatoronyba a miben már nem voltak harangok, onnan nézett szét és onnan sem tudott se embert, se házi állatot felfedezni, a milyen messze csak elláthatott.

Emberek, barmok mind Sergievics Alexei tulajdonai voltak ; s a bojár, miután Amirani egy szavára odaajándékozta a nagy darab földet a czárnőnek, a jobbágyot és a marhát jónak látta elhajtani onnan.

A palotájába visszatérő tudós a kulcsot benne találta a kapuban ; tehát bezörgetés nélkül betérhetett. Embert ott sem talált, hanem a nagy lépcsőház közepén voltak lerakva nagy dőbözök, deszkák és hordók, e felirattal : «Pallasznak, a tudósnak». Azok meg voltak töltve füstölt hússal és hallal, besózott turóval, kétszersülttel és pálinkával. Tehát valaki még is gondoskodott róla. Az a valaki Amirani volt. Megtudva a tudós fátumát, ki őt oly fényesen megörökíté, előre odaküldeté számára e szükséges czikkeket, hogy éhen ne vesszen ; s volt rá gondja, hogy azok kellő időben kipótoltassanak, éjszaka lerakatkván a palota kapuja elé ; a honnan el nem hordhatták a farkasok. Mert ha az emberek nem, hát a farkasok igénybe vették a rezidenciát s az első éjjel mindjárt megették a tudósnak az egyetlen lovát. Pallasz ez időtől fogva ki nem mert mozdulni a czári palotából a farkasoktól féltében, hanem csak ott járt-kelt egyik nagy teremből a másikba, s nézegetett ki a nagy városra s időközben telefirkálta a falakat paszquilokkal. A mikről bizonyosan azt hitte, hogy azok dicsőénekek a szép Amiranira. Azt állítják, hogy megörült.

NAGY URAK BOSZÚJA.

A czár sem volt mindig az a vasból öntött, jéghideg alak, a kihez csak reszketve lehetett közelíteni halandó embernek.

Voltak, a kik látták őt a «nyári kertben» a szép O*** hercegnővel a gyepen szaladgálni, s annak gömbölyű vállai felé leszaggatott pézsmavirág-gubókkal hajigálózni.

Sőt vannak, a kik látták őt a téli palotában tartott udvari bál alkalmával ugyanazzal a bájos tündérrel egy kontratánczot eljárni, s annak legyezőjét a földről felvenni.

Pedig tudjuk, hogy az orosz udvari bálokban milyen sokat adnak az etiquette-re. Talán ugyanezen bálban történt az, hogy egy katonatisztet azért, mert egy rangján felül álló úrhölgyet mert felkérni tánczra, elküldtek az Urálba s egy őrnagyot, a mért elhibázta a figurát a quadrilleban, degradáltak és várfogságba tettek.

Hanem azért a czár mégis jól mulatott a szép O*** hercegnő oldalán, a hogy ezt többen bámulva látták.

Csak az a baj, hogy azok között, a kik ezt látták, ott volt a czárnő is.

A czárnő, daczára annak, hogy maga is szenvedélyes waltzertánczosnő volt, mégis mindenre tudott ügyelni. Hejh: Argusnak csak száz szeme volt; de az asszonynak ezer van.

A kuleslyukon keresztül szivárgott, hogy e miatt heves jelenetek fejlődtek ki a legnagyasabb házások között.

Pedig bizony minden alapos indok nélkül. A dolog maradt az elhajigált pézsmavirág-gubóknál s a felvett legyezőnél; több nem következett belőle.

Nem azért, mintha a hódító részéről hiányzott volna a komoly foglalási vágy, hanem mivel a vár nagyon erősen volt védve. A hercegnő erényének sánczán semmi rést

nem lehetett törni. Sem a délczeg udvarló férfiúi előnyeí, sem a ezári kegy esábitó ragyogása nem birták őt meghódítani. Megközelíthetlen maradt. Gazdag ajándékok, ki-tüntetés, kegyosztás, mind sikertelen maradtak.

Lehet, hogy nagyon jó emlékében volt még O*** herczegnőnek Lapukin herczegnő tragédiája, a ki mivel bá-torkodott ott jární szemeivel, a hová csak a ezárnő tekin-tetének volt szabad jární, ezért a piaczon megkanesukáz-tatott, nyelve kiváगतott s maga Szibériába száműzetett. Lehet azonban, hogy egyéb okai voltak.

De ne fáraszsuk mi magunkat titokfürkészséssel, mikor ez a rendőrség dolga.

Egy napon így szólt a ezár B** úrhoz, a rendőrminisz-terhez :

— No mondhatom, hogy hiába eszed a kenyeremet ; még maig sem tudtál rájönní, hogy ki hát O*** herczeg-asszonynak a titkos szeretője.

— Honnan gondolja azt, felség, hogy kell ilyennek lenní a világon ?

— Igen egyszerű a kombináció. Először a herczegnő férje egy ostoba tökfílkó, a kivel varjukat lehetne ijesz-teni. Ezt lehetetlen, hogy szeresse.

— Kérem, felség, vannak éltes urak, a kik szeretetre-méltóságukat a késő korig megtudják tartani.

— No ti ketten nem tartoztok azok közé.

A rendőrminiszter maga is latvanhét éves volt már.

— A második gyanujel az, hogy a herczegnő szertelen nagy fényt üz ; ruháit Párisból hozatja s toílettje feltűnést gerjeszt, bríllíántjai túltesznek Demidoff és Trubeczkoí herczegnőkéin, fogatai gyönyörűek. Ez nem kerül ki fér-jétől. Azt ismerem jól. Zsugori, fősvény ember. Így csak egy örült szerető pazarolhat. — Üldözd ezt a nyomot.

A rendőrfőnök fogadta, hogy mindent el fog követní, hogy ennek a titoknak nyomába jőjjön.

— Nos, tudtál-e ki már valamit ? kérdé tőle egy idő mulva a ezár türelmetlenül.

— Semmit se, felség; épen semmit.

— Élhetetlen vagy; elesaplak.

— Azt nem érdemlem meg. Én minden rendszabályt elkövettem. Kémeim ott ülnek éjjel-nappal azokban a házakban, a mikből a hercegnő palotájára lehet látni; átöltözött butesnikok járnak alá s fel a kapuja előtt szünetlenül, a földalatti csatorna alagútján rendőr van felállítva; a hercegnő levelei számára külön titkár van szegődtetve a cabinet noirban, minden cselédje az én zsoldomban áll, s mikor kikocsikázik valahová, egy lovas butesnikom mindenütt nyomában nyargal; de mind hasztalan; a hercegnő nem fogad el férje honnemléteben senkit; ha egyedül kocsizik ki, sehol nem találkozik senkivel, úgy tér vissza, a hogy elment; semmi gyanús helyen nem időzik, valódi ascetai életet él és nekem egyetlen egy fonál nem akad a kezembe, a miről a gyanút tovább fűzhetném.

— Mert nem értesz hozzá. Ott kellene kezdened, hogy kinek a megbízásából küldetnek számára Párisból az öltönyök? Ez nem történhetik meg a vámörség tudta nélkül.

— Felség! Ezt sem mulasztottam el. A hercegnő küldeményei azonban olyan pecsét alatt küldetnek, a mit még nekem is respektálnom kell. Szólt a rendőrfőnök és furesán mosolygott hozzá.

— Áh, áh! kapott rajta a ezár. Tehát valaki a magas diplomáciaiból! Ezt mindjárt gondoltam. Melyik? Melyik! Kinek a pecsétje őrzi a küldeményt? Ha a franczia követre sütöd ki, akkor nagy ember vagy; de ha az angolra sütöd ki, akkor két akkora vagy.

— Felség! Sem az angol, sem a franczia követ.

— Hát ki az ördög? Csak nem az osztrák? Szegény!

— Egyáltalában nem követ.

— Hát micsoda?

— Azok a küldemények a ezári titkos pecsét alatt érkeznek.

— Micsoda? Még rám fogod, hogy én hozatom azokat a hercegnőnek; hogy én magam vagyok a titkos imádója,

a kit boldogít, s csak azért hajszzollak, hogy elfordítsam magamról a gyanút.

— Felség. Én nem tudok többet.

— De hiszsz többet.

— Felség! Egy rendőrfőnöknek kötelessége a gyanakodás.

— De én megtiltom neked, hogy rám gyanakodjál! Ártatlan vagyok, mint szent Antal a pusztában; s valami gazember még az én firmám alatt üzi gonosz tetteit; de ezért meglakol! Elmehetsz az ördögbe!

* * *

Az O*** palota figyelemmel tartására kirendelt butesnik egykedvűen bandukolt a Nyefszki-prospekt széles járdáján, a kemény tüzelő kánikulai napon. Melege lehetett abban a nagy szakállban, a miből csak a szeme látszott ki.

Egyszer alkonyat felé, mikor már hűsülni kezd a lég, az O*** hercegi palota kapuja alatt kocsizörgés hallik. Ez azt jelenti, hogy a hercegnő sétakocsizásra készül. Erre a butesnik eltűnik az átelleni ház kapuján át. Nehány percz múlva eléggördül a könnyű kabriolet, melybe egy pompás trakéni mén van fogva. Az egy lovas fogatok Szentpétervár előkelő köreinek kedvencei. A hátulsó ülésben foglal helyet a fehér parókás inas, buzavirágszín, ezüst vállzsinóros bérruhában; a lovat a hercegnő maga hajtja, veleszületett eleganciával.

A mint a kosi tova gördül, nyomban előjön a butesnik, most már lóháton. Lova jó ukrániai mén, a mely nem enged a trakéninak semmi előnyt. Könnyen utoléri a hercegnő fogatát s aztán kimért távolban maradva, porosz-kál utána.

A hercegnő a nyári kertbe hajt. A kapu-bejáratnál le szállítja inasát s egy virágáruló leánytól egy esomó nyári ibolyát vesz s azt keblére tűzi s aztán tovább hajt, ügyesen kerülgetve, előzgetve szemközt jövő és elmaradó hintókat. Lovat hajtó urak nem szokták egymást üdvözölni. Meg-

kerüli a khinai pavillonokat s aztán elvégre megáll a japán kiosk előtt s ott leszállítja az inast, hogy hozzon az ő számára egy pohár jeges barbarast, a mit a japániak ismeretlen gyümölcseik nedvéből oly kitünően tudnak készíteni.

A míg azt elkölti finom kis csigahéj kanálkával, az alatt az inas a ló zabláját tartja.

(A mese kezd unalmas lenni.)

Addig a butesnik is ráér a lova hegyederén igazgatni valót keresni.

Azután az inas visszaviszi a japáni pincegátdorba az üres poharat s kis idő múlva megint visszajön s elfoglalja helyét a kabriolet hátsó ülésében. A hercegnő megfordul s szépen hazahajtat, a nélkül, hogy valakivel egy szót váltott volna. A lovas butesnik a nyomában.

Mikor a kabriolet begördül az O*** hercegi palota udvaresarnokába, a butesnik leugrik lováról s egy készenálló társának odaveti a kantárt.

A hercegnő inasa is leugrik az ülésből s siet úrnőjét lesegíteni a bakról

De abban a pillanatban odaugrik hozzá a butesnik s megragadja a markával a gallérját:

— Hát te, országos gazember, hogy tudtál így megvénni ötvenhat percz alatt? Fialat fickó voltál, mikor kimentél s vén ránczos pofa vagy, mikor visszajössz.

. . . . . Így csempészik hát be a titkos szeretőt!

A japáni kioskba bemegy az inas, az ott marad s kijön helyette az ál-inas szerető.

A hercegnő nagyot sikoltott s futott fel a lépcsőkön, ott hagyva prédára nyakonfogott titkos imádóját.

A megragadott ál-inas most egyszerre előkelő büszke arcot csinált s megkapva a butesnik kezét, melylyel az a gallérjába kapaszkodott, haragosan dörmögé a fülébe:

— Szerencsétlen! Nem tudod, hogy «kit» fogtál meg? Én vagyok a rendőrminiszter.

Erre a szóra azonban a butesnik a másik markával most

már a torkát fogta meg a tettenkapottnak, szemébe dörögve:

— De te, még szerencsétlenebb! Nem tudod, hogy «ki» fogott meg? Én vagyok a czár!

Volt azután kölesönösen nagy elbámulás.

A czár jött legelőbb is szóhoz.

— Hát te vagy a hercegnő erényeinek az alapköve, vén gonosztevő! Te? Hát ezt a te ránczos pofádat szereti az istennő jobban, mint az én hódolatomat? Valld meg, mi a talizmánod; mivel tudtad előlem megnyerni? ha azt nem akarod, hogy szétzuzzam a fejedet.

A megszorított udvaronc válaszolni volt kénytelen.

— Az, hogy én jobban ajándékozok és kevesebbet veszszem.

— Hallatlan gonosztevő! Hát erre költöd te el azt a tömérdek dispositionsfondot, a mit tőlem kiesikarsz! Hát ezért kell neked minden lépten-nyomon új összeesküvéseket felfedezned? Hát ezért tartasz te Párisban ágenseket? Hogy ezen a réven a saját pénzem árán légy az első seladon az országban; s még a tulajdon peesétem alatt hordatod neki a piperét s gonoszságodat még velem takargatod! Most mondd meg, hogy mi van még Szibérián túl, hogy oda küldhesselek!

— Mást mondok én, felség. Én nem szólok erről a dologról senkinek, felséged se szóljon senkinek. Legjobb lesz, ha titokban tartjuk.

— Igazad van, gonosztevő! No hát, lódulj, ha komor nyik vagy, siess az úrnőd után, kinyitni az ablakot!

..... De biz ott nem sokáig nyitogathatta az ablakot a szerencsés vén vetélytárs, mert a czár előtt e pereztől fogva az ostoba, zsugori O*** herezeg egyszerre olyan okos és kellemes ember lett, hogy kiválasztotta őt svédországi követjének s elküldte a hercegasszonyával együtt Stockholmba. A rendőrminiszterrel pedig azután is megmaradt jó egyetértésben. Hanem (nem volt szokása a megbocsátás) azért folyvást azon törte a fejét, hogy mint áll-

hasson oly raffinált boszút a vétkesen, mint a milyen furfangos volt annak az elkövetett csintalansága.

Közbe-közbe pedig leverte egy-egy kis Lengyelországot.

Mikor az utolsó (de nem a legutolsó) és épen nem a legeslegutolsó lengyel leverés után meglátogatta a czár Varsót, hát akkor nagy parádét esaptak a tiszteletére. Színházi előadás is volt, még pedig egy világhírű művész nő érkezett meg a magas vendégek gyönyörködtetésére: Lola Montez.

No — természetes. A művész nő is arról volt híres, hogy igen bőkezűleg tudja osztogatni a korbácsokat. — Itt nagyon otthon érezhette magát.

A czárt kísérő orosz jeunesse dorée el volt ragadtatva az exotikus művész nő minden szabálylyal daczoló mutatványai által. S azok között maga a «vén» rendőrminiszter is.

Hja, a míg az embernek sok pénze van, addig mindig az «arany fiatalsághoz» tartozik.

Rendőrminiszterre pedig nagy szükség van ott, a hol a czár mulat, kiváltképen ha a mulatság helye Varsó.

Ő excellenciája nem is volt rest mindenféle komplottok és titkos társulatok felfedezésében, a miknek nyomozása, kiderítése természetesen tömérdek pénzbe kerül s arra a titkos alaphól kell utalványozni.

A czár sokalta a kontót. Pörölt miatta a miniszterrel.

— Redukáld a titkos kiadásokat. Töröld ki belőle a Lola Monteznek hozatott bukétokat, karpereczeket, garderbokat.

— Felség! szabódott a miniszter, ez, igazán mondom, meg nem érdemlett szatíra. Ezuttal én oly ártatlan vagyok, mint páduai Szent Antal a pusztában. A sátáni szépség közelíteni sem enged magához. Szemem közé nevet. Ajándékaimat visszaküldi. Már vagy kevesli az ajándékaimat, vagy van valaki, a ki jobban győzi az ajándékot, mint én. E két eset közül kell az egyiknek állni.

S hogy egészen bizonyos legyen a gyanuja felől (a mint illik is egy rendőrfőnöknek), még egy kísérletet tőn ő exczellentiája: egy óriási kamélia-csokrot küldve a hirhedett művésznőnek, melynek fogantyúja egy tizezer rubelt érő gyémántos karperecczel volt átszorítva.

Lola Montez teljes felháborodással utasítá vissza az ajándékot.

— Mit gondol ön, uram? irt vissza neki, kinek néz engem? Én erényes, jámbor hajadon vagyok!

Most aztán már dühös lett rá az elutasított imádó. Meg akarta neki mutatni, mit tesz az, egy orosz rendőrminiszter kaméliáit visszautasítani, mikor az ember Varsóban van? A legközelebbi fölléptére a művésznőnek rendezett egy óriási skandalumot.

Ő maga, a miniszter ott ült a proscenium páholyban, hogy közről gyönyörködhessék áldozata megsemmisülésében.

A kilebbenő ballerínát az első pirouettjénél a várt taps helyett egész tintamarréja a füttyülésnek fogadta s azzal egyidejűleg egy hatalmas hagymakoszorú repült lábaihoz a szinpadra.

Lola Montez szikrázó szemekkel, vonagló tagokkal, mint egy sebzett párducz ugrott a lámpák elé s torreadori állásba téve magát, lekiáltott a közönség közé:

— Tudom jól, kinek a munkája ez? Ezé a vén gonosztevőé itt ni. (S azzal rámutatott az előszini páholyban ülő rendőrminiszterre.) Azért, mert nem hallgattam meg az udvarlását, mert visszadobtam a kaméliáit, mint a hogy visszadobom neki a hagymakoszorúját!

S azzal felkapva gyors kézzel a hagymakoszorút, úgy vágta a rendőrminiszter fejéhez, hogy az egészen meg lehetett az előadás sikerével elégedve.

Erre azután lett olyan z sivaj, hogy ki kellett üríteni a színházat.

Lola Montez azonban alig ért az öltöző szobájába, már rohantak utána a rendőrbiztosok, tudtára adva, hogy

három óra alatt elhagyja Varsót s huszonnégyszer óra alatt a birodalom határát.

— Ezt ni! kiálta Lola Montez, fittyet vetve az orruk alá s azzal kihuzott a vállfűzője alól valamit, a mi előtt Oroszország valamennyi rendőrbiztosa hasra tartozik esni.

Az a czárnak egy kegylevele volt, melyben a világhírű művésznő felhatalmaztatik a szent orosz birodalomban, ott ahol neki tetszik utazni, a nélkül, hogy útjáért, szavaiért, tetteiért bármiféle rendőrség által feleletre vonatnék. Hasonló kegylevelet a halandók közül csak Taglioni kapott még a czártól.

A rendőrminiszter most kapta már meg a büntetését. Maga ment bele a kelepczébe.

Hogy jutott Lola Montez ily irathoz s mire volt az neki jó, azt majd meséljük el máskor, mikor nem lesznek itt körülöttünk gyermekek, a kiknek azt nem kell meghallani.

HOGY BECSÜLIK MEG A POÉTÁKAT OROSZORSZÁGBAN?

Mikor Miklós czárnak a trónörököse annyira megnőtt, hogy nevelőre volt szüksége, hát akkor a minden oroszok czárja kikeresett a számára — egy poétát, arra bízta.

Igenis, nem valami tábornokra, nem valami érsekre, hanem egy egyszerű poétára, a ki semmiről se nevezetes, csak arról, hogy szép verseket írt.

Sukovszkinak hitták, a kit az oroszok Schillerjének neveznek. Schiller volt az eszménye, a mintaképe; annak az összes műveit fordította le orosz nyelvre, s maga is annak a szellemében írt, s utána egy egész Schiller-iskola támadt az új orosz nemzedékben.

A költő úgy nevelhette a trónörököszt, a hogy neki tetszett, azt taníthatott neki, a mit akart; a czár egészen ráruházta szülői hatalmát. Sukovszkit még csak abban sem akadályozta senki, hogy Európa legnagyobb katonai

államának leendő uralkodóját ne katonának, ne deszpótának, hanem egészen magához hasonló érzelgő költőnek nevelje. Hatalmas ember, szabad ember csak egy volt az egész Oroszországban s az Sukovszki volt, a költő!

Nem tudom, hogy Európa melyik uralkodója csinálná ezt utána?

Egy másik nevezetes költője is élt ekkor Oroszországnak, Puskin, a kinek Jevgen Anyeginjét magyar fordításban is ismerjük. Ez meg az orosz nemzet Byronje volt. Már tizenhárom éves korában híressé lett egy költeménye: «Czarszkoje Zelo emléke» által. Huszonegy éves korában egy lángoló ódát írt a «szabadsághoz». Valóságos Petőfi-dal. Petőfi dalait nem méltatták semmi figyelemre országunk nagyjai, azok a kunyhók között elhangzottak; senki nem jutott eszébe költőjüket megjutalmazni, még életében. Nem úgy Oroszországban. Puskin szabadság-dala felhangzott a trónig, egész a hatalmas czár füléig. S a czár rendelt neki jutalmul — huszonöt botot.

Igenis, nem a hogy a tisztelt olvasó várta, nem a nagy muszka akadémiai jutalmat: a kétszáz kancsukát, hanem csak a muszka Marczibányi-jutalmat: a huszonöt botot.

S a koszorúzott költőnek szépen fel is kellett venni a számára utalványozott jutalmat s a «Kaukázusi fogoly», a «Bakesi-szerályi könyforrás» halhatatlan költőjének hasra kellett feküdni a czár káplárpálczája előtt. Ezuttal Marsyas nyúzta meg Apollót!

A büszke huszonegy éves lángész nem akarta engedni, hogy ez megtörténjék vele, mikor a czár utalványának megértésére a tábornokhoz hívták: sírt, dühöngött. Hanem aztán a derék Popotoff elkezdte kérlelni, biztatni, mint a fogorvos a betegét, a ki nem akarja engedni, hogy a rossz fogát kirántsák: «ugyan Puskin, nem szőgyenled magad? Ilyen lármát csapni huszonöt bot miatt? Hisz ez gyerekeknek való tréfa. Magam is kiálltam egyszer, pedig verset se írtam. Nézd csak, milyen kényelmesen elnyulhatsz ezen a balzakon. Látod: az is hires poéta, mint te, még sem pro-

testál. Pedig ő is huszonötöt kap. Nem is fáj az! Az ember nagyot ugrik utána! Aztán hazai mogyorófával. A Czarszkoje Zelo kertjében vágott mogyorófával. Hát kívánhatsz többet? Ugyan dülj meg hát s ne instáld magadat!»

S a dicső Puskinnak fel kellett venni a huszonöt botot, a mit a czár diktált birodalma legnagyobb költőjére.

Ezt se tudom, melyik uralkodója Európának csinálná utána? *

Tizenhét esztendővel később egy testőr-tiszt párbajban lelőtte Puskit.

Az egész orosz közvélemény, az egész Európa mívelt világa felháborodott e barbár tette. Hisz egy ilyen láng-lelket megölni: egyenlő gonosztett az ephesusi Diána templomának felgyújtásával.

Volt Puskinnak egy fiatal barátja, Lermontoff. Maga is lelkesült költő s a szentpétervári szalonok kegyence, testőr-tiszt azonkívül.

Ez egy verset írt Puskin halálára. Abban a versben hallható egy igazi oroszok a fájdalom-ordítása, a ki elfelejti, hogy láncz van a kezén s szabadnak képzelet magát, s beszél szentül-szemben a czárhoz, a kiről azt hiszi, hogy az is olyan ember, mint ő; és magáról azt, hogy az ő szelleme is olyan magas, mint a czáré; s még mikor hódolatában odaveti is magát a trón elé, ezt oly indulattal teszi, hogy megrendül belé az egész állvány.

Lermontoffnak ez a költeménye is remekmű.

Jutalma az lett, hogy elküldték a Kaukázusba cserkesz vadászni.

Ő azonban, a helyett, hogy a csecseneket pusztította volna, ott is verseket írt.

Egyszer költői kóborlásában a regényes bérecek között elfogták a cserkeszek. A költő elszavalta nekik gyönyörű költeményét, «A cserkesz fiu»-t, s a barbár hegylakó nép, az írástudatlan pogány azt mondá: «oh ez nem olyan fej,

a minőt le szokás vágni! Ebben Isten lakik». S szabadon bocsáták.

S azután írta még legszebb műveit, mik nemzete kegyenczévé tették. Az asszonyok imádták verseit és prózáját. Regényét, «a Korunk hőse»-t minden nagy nemzet nyelvére lefordítva, olvasta az egész világ. Neve nagyobb fényt vetett Oroszországra, mint Paskieviesé.

Ott kellett maradnia a Kaukazusban.

Az a gyűlhelye mindazoknak, a kik Oroszországban a «lángész», a «forradalmár» és a «gonosztevő» gyanújába keverik magukat.

Lermontoff gunyoros természetű volt. Keserű, mint az orosz írók mind.

Tisztársai között volt egy, a ki cserkesz egyenruhában járt s öve mellett roppant nagy handzsárt viselt, a minnek a nyele gyémántokkal volt kirakva.

Ezt a bizzarr embert Lermontoff úgy hitta, hogy a «handzsáros» úr.

Ez fülébe ment ennek. Kérdőre vonta a költőt.

— Ön engem sérteget.

— Eszemben sincsen ön.

— Ön engem úgy hív, hogy «a handzsáros úr!»

— Én csak önnek legkitünőbb tulajdonáról veszem az elnevezést.

— Ez meg egyenes megsértés. Ez bosszút kíván.

S a «handzsáros úr» rögtön küldte a segédeit Lermontoffhoz, elégtételt követelni.

Másnap reggel kimentek a hegyek közé.

Lermontoff a párbaj színhelyén ismételte, hogy ő nem akarta ellenfelét megsérteni. Az nem fogadott el semmi mentséget. Vérnek kell folyni.

Mikor szembeállították őket, még akkor is azt mondta Lermontoff:

— Én egy ilyen ostobaságért nem ölök meg egy embert. — S azzal a pisztolyával fellőtt a levegőbe.

Hanem a handzsáros úr más véleményen volt. Ő fogta

a mordályt, neki irányozta Lermontoffnak s azt a csillagot hazája egén, melynek ragyogását három világrész bámulta, úgy lelőtte, mint a tököt.

S azzal szétfutottak: a győztes és a segédek.

S a fiatal költő: Iván ezár dalnoka, Izmail Bej szerzője, nemzetének büszkesége, a kiért az asszonyok rajongtak, a ki után az idegenek Oroszországot megismerték, a fiatal-ság vezére, koronája, a kioltott lángész . . . ott feküdt két nap, két éjjel a jávorfa alatt megsiratatlan. Mire a kozák favágók ráakadtak, már a sasok megették az arcát!

Ezt sem tudom, melyik nemzet csinálná utána az oroszoknak? *

OROSZ IDYLL.

Derenowna Anna Petrowna igen szép leány volt és megérdemlette, hogy magához méltó férjet találjon.

Ezt meg is találta, csak hogy nem azon az uton, a melyen elindult.

Udvarolt neki egy deli dragonyos kapitány, a kinek nevét már mindenki elfelejtette.

A kapitány megcsalta a kisasszonyt s a nélkül, hogy nőül vette volna, elment nagy messze földre. De olyan messze még sem mehetett, hogy a megcsalt szép hölgy utána ne talált volna. Fölkereste a hűtelent magában a ezári fővárosban s ott fényes nappal, a legnépesebb uteza közepén úgy lötte mellbe, hogy az rögtön összerogyott.

A kapitány nem halt meg, felgyógyult. Ez egy kis enyhítő körülményül szolgált Anna Petrowna elítéltetésénél. Csak száz korbácsütésre lett méltatva. Gyilkosság sikerülte esetén legalább kétszázra lett volna ítélve.

A kit egyszer a szent országban megkorbácsoltak, az Európára nézve megszűnt élő ember lenni. Kiküldik

Ázsiába: ott azután folytathatja ezt a szép életet, a míg benne tart.

A szép Anna Petrownára kimondatott, hogy ha kiállja a száz korbácsütést, a mi nagy kérdés, akkor el fog utazni a barátságos Kopálba és ott fog maradni életfogytig. Szabad lesz neki ugyanott férjhez is menni. Férfiban ott nines hiány. Az ellen nem lesz panasza.

A barátságos Kopál vára egy kellemetes sziklagerincez zugában fekszik Közép-Ázsiában, olyan szép kilátással, hogy onnan hat ágyúval egy egész kirgiz hordát el lehet söpreni. Egyéb előnyei, hogy a közelében tíz mérföldnyire egy szál fa nem található, ezután pedig következik egy olyan pusztaság, a melyen három tevéjáró napig nem lehet találni vizet.

Legközelebbi szomszédja a barátságos szövetségben élő Karakalp szultán, Emrisz; a kinek a felesége igen jó családanya, minthogy a gyermekei öltönyeit saját maga készíti el, még pedig olyan egyszerűen, hogy valami jó sűrű veres agyagba bemártja őket nyakig, s a márgaköntöst aztán meghagyja rajtuk száradni; így nem esíphetik őket a legyek, meg a szunyogok. Felséges férje télen egész öltözetet visel, nyáron azonban csak övön alul s a szent Wladimir-rendet csak úgy a meztelen bőrre akasztja.

Magában Kopál várában nem lakik más, mint az orosz várparancsnok és katonái, a hűséges kirgiz szolgák s ezeknek az uraknak a feleségei.

Minden esztendőben kétszer megindul Jékaterin-várból egy repülő hadoszlop, mely a kopálváriaknak lisztet, pálinkát és egyéb, az élet gyönyörűségeire megkívántató szereket szállít s a leveleket kézbesíti. Nincsenek elmaradva a világtól. Ezzel a szép vidékkel lett megajándékozva Anna Petrowna. Hanem elébb ki kellett állni a száz korbácsot, mert Kopál várát nem adják ingyen.

Az ütésekbe is meg lehet halni egy nőnek, hát még abba, mikor a porkoláb leszakítja a válláról az inget s a legközelebb álló kozáknak int, hogy ragadja meg a nő ke-

zét, fordítson rajta egyet s rántsa fel a hátára, hogy kényelmesen essék neki az ütés. Azt hiszem, abba még jobban meg lehet halni.

Anna Petrowna az iszonyattól térdre roskadt, arcát eltakarta kezeivel és reszketett, mint a kít a láz tör.

A porkoláb a szép leány nyakkendőjéhez nyult, a mitől az úgy felsikoltott, mintha tüzes vas érte volna, pedig hiszen az nem is fáj.

— Tarboga! kiálta a porkoláb, mire a megszólított kozák kilépett a hadsorból.

Az elítélt leány tíz körmével készült védeni keble takaróját s harapott.

— Fogd meg a kezét és vigyázz, hogy meg ne harapjon! mondá a porkoláb.

Erre Tarboga megfogta Anna Petrowna két kezét, hogy az nem mozdulhatott. Nem is harapott. Hanem a helyett odanézett azzal a két nagy szemével a kozák szeme közé. S abban a tekintetben valami oly fenevadszelidítő varázs volt, valami olyan észbontó fájdalom, néma könyörgés, hogy a mikor a porkoláb a mozdulni nem tudó leány öltönyéhez nyult ismét, hogy azt lefoszsza róla, Tarboga azt mondá neki:

— Ne bánts! Én kiállok helyette a büntetés felét.

— Micsoda jusson, fiaeskám?

— Azon a jusson, hogy elveszem őt feleségül. S a férjnek szabad felesége büntetését megosztani.

— Ez már igaz! Hát csak vetközz neki! Hanem aztán csak meg ne bánd.

Tarboga levetkőzött övig s felhagyta magát két kezénél fogva húzni a gerendára, míg a két lábára egy huszonnégyszögletes golyót akasztottak.

A porkoláb dühös volt rá. Két kézzel suhogtatta a korbácsot s teljes erejével vágott, minden csapásnál kérdezve:

— No hát fiam! Kell szép leány? Kell szép feleség? Hát a lakodalmadon nem táncolsz? De kiválasztottad a szépét!

Tarboga a foga közé harapta a szakállát és nem ordított.

Anna Petrowna pedig félőrülten nézte, hogy esorog a vére annak az áldozatnak, a ki az ő büntetése felét elvette, most mindjárt ő rajta lesz a sor!

Az ötven le volt számlálva.

— No még tizet a leány helyett, dörmögé Tarboga a kötélről.

— Ah! hiszen te derék legény vagy! No várj, majd most a javából adok!

És adott neki a javából.

Anna Petrownának a szívét hasogatta minden ütés, a mit látnia, hallania kellett.

Hatvan volt már.

— No még tiz! dörmögött a kozák.

A porkoláb most már dühbe jött. Egész vadállati boszúval vágta az áldozatát, a ki jajgatás nélküli állta a kínzást, más helyett.

Csak harmincz maradt már Anna Petrownának.

A kozák letekintett rá a kínzó oszlopról s látta őt a rémülettől félőrülten maga elé bámulni:

— No még tizet! hörgé lihegő mellel.

Azt is megadták neki.

De még a forró lélekzetvétel is arra való volt, hogy ismétlje:

— No még tizet!

A kilenczvenediknél már nem tudott szólni. Elhagyta ereje, szemei lecsukódtak.

— No fiam, kell-e még az utolsó tiz a szép leányért? Szólni nem tudott már, de a fejével intett: «igen».

Ekkor Anna Petrowna felszökött a földről, letépte saját kezével kebléről a takarót s oda vetve azt Tarboga vérző hátára, betakarta őt a saját testével, odatartva hófehér vállait a kínzónak s vad indulattal kiálta hozzá:

— Nem hagyom a férjemet halálra veretni! A többi az enyém! . . .

És azután férj és feleség lettek s bizonyára nagyon megszerették egymást s most is élnek még Kopál barátságos várában.

BÖLCS SALAMON MUSZKA KIADÁSBAN.

Grodisko jámbor «muzsik» volt Podoliában, a mi a «jövő nyelvén» nem valami zenékedvelőt jelent, hanem parasztot. Hát egyszer, a mint Grodisko épen úr dolgára sietett, azaz, hogy lassan ment, sőt nem is ment, hanem megállt kicsiholni, mert sürgős volt az útja: levéllel küldék valahová, annálfogva nagyon ráért; hát épen csak-hogy benyomhatta a hüvelykujja körmével a taplót a pipájába, a mint egyszerre csak egy dzsidás tiszt, azt se mondja neki, hogy «hole» vagy «prosz» (Monosszesz műszavak), hanem plén parád, teljes uniformisban a nyaka közé repül a magas égből s azzal a jámbor Grodiskót úgy sújtja földhöz, hogy annak a szájába ütött pipa csutorája épen a nyaka csigolyáján jött ki.

Történt pedig ez az eset Kamenyikban a főpiaczon, fényes nappal, épen a gazdag Christofor örmény kereskedő emeletes háza előtt.

Grodisko nem halt ebbe bele, hanem azért mégis szívére vette a dolgot s bepörölte a törvényszék előtt a nyakába esett tisztet, a ki gróf volt, névszerint Balabin Alexievics Plátó.

A böles kamenyiki törvényszék megidézteté a gróf urat s számon kérte tőle, hogy mi joga követte el a körülírt büntényt, mivelhogy sem abban a nemesi előjogokat megállapító ukázban, melyet II. Katalin czárnő kiadott s mely 113 §-t tartalmaz, sem abban a pótukázban, mely I. Sándor czár által kiadatra, ezt még 73 §-sal kiegészíti, egy sem szól arról, hogy az orosz nemesség tizennégy osztályából bármelyiknek meg volna engedve a levegőben repülni s az égből potyogni a szegény muzsikoknak nyakába.

A megidézett Balabin gróf azt hozta fel alapos mentséggül, hogy nem a maga jószántából vállalkozott a repülésre, hanem egyenesen kényszerítettetett rá a házi gazdája, az örmény Christofor úr által, a ki őt a házából, az emeletről az ablakon kidobta. E szerint ez tartozik fizetni Grodiskónak és kancsukát kapni azért, hogy egy gróft kidobott az ablakon.

A dolog bonyolódni kezdett. Most már megidézték Christofor urat is. Igaz-e, hogy ő dobta ki Balabin gróf urat az ablakon?

Christofor úr aztán elmondta, hogy volt, mint volt?

A gazdag örmény szép fiatal feleséget hozott Georgiából s a mellett olyan vigyázatlan volt, hogy egy fiatal dzsidás tisztet fogadott kvártélyba házához. Egy napon szokatlan időben menvén haza a boltjából, ott találta felesége szobájában a kapitányt. Az örmény markos legény volt, azt se mondta a tiszt úrnak, hogy «zdravtvujtye!» hanem derekon kapta, s a hol a kőműves lyukat hagyott a falon, legrövidebb úton kiröpíté. És most ő követel még elégtételt Balabin gróf és a felesége ellen házasságtörés miatt.

Nem hogy ő fizessen a pórul járt Grodiskónak, hanem még ő neki tartozik fizetni Balabin gróf, a miért a feleségét elszerette.

Balabin Plátó gróf azt állította, hogy az csak plátói szerelem volt.

— No akkor azt a Plátót is be kell csukni, mert az is gazember! mondá Christofor Miklós.

A bírák meg voltak akadva. Ki itt hát vóltaképen a bűnös?

Christofor látva, hogy ez az ügy nagyon bonyolódott, ügyvédet hozott a segítségére, az aztán segített még azt bonyolódottabbá tenni.

Előkereste I. Pál czárnak 1799-ben kiadott ukázat, melynek rendelete szerint minden házi gazdának megengedtetik a szobájából bármely butort, a mi neki nem

tetszik, kidobni az útczára, s minthogy napnál világosabb az, hogy Balabin gróf Christofor háló-szobájában egy olyan butor volt, mely annak nem tetszhetett, annálfogva teljes joga volt neki Balabin grófot, mint kelletlen butort, kidobni az utczára ablakán.

Most azonban Balabin gróf is prókátort hozott magával s az aztán tökéletesen összebonyolította az ügyet, ugyanazon idézett ukázból kiderítve, hogy az, a ki valamely butort az utczára akar kidobni, előbb háromszor tartozik kiáltani az alant levőknek: «vigyázz!» Ezt pedig Christofor Miklós elmulasztá.

Az ítélet tehát ekként mondatott ki:

«Mink stb. stb. Kamenyik birái:

tekintettel arra, hogy a fölséges urunk I. Pál czár 1799-iki ukázában kimondotta, miszerint minden házi gazdának joga van bármely fölösleges butort kidobni az ablakon át az utczára:

tekintettel arra, hogy egy dzsidástiszt csakugyan fölösleges butor egy férjnek a szobájában, a kinek fiatal felesége van:

felmentjük Christofor Miklóst az emberölési szándék vádja alul, mivelhogy Balabin Alexievics Plátó grófot, nem mint grófot, de mint fölösleges butort dobta ki az utczára,

azonban

tekintettel arra, hogy ugyanazon legmagasabb ukáz rendelete szerint kutyakötelessége a gazdának, minek előtte a fölösleges butort kidobná az ablakon, előbb háromszor elkiáltani magát, hogy «vigyázz», elmulasztás esetében huszonöt rubel birság s a történhető szerencsétlenségért teljes felelősség terhelve az elmulasztót:

annálfogva Christofor Miklóst, ki elmulasztá nem csak háromszor, nem csak kétszer, de sőt egyszer is kiáltani: elmarasztaljuk huszonöt rubel birságban, a leütött muzsiknak fizetendő 2000 rubel fájdalom-díjban s az összes perköltségekben.

A mi a házasságtörést illeti, az nem ránk tartozik, hanem a papi székre.»

. . . . . Azt mondják, hogy mikor a czár olvasta ezt az ítéletet, a két oldalát tartotta nevettében.

A SZÉP FEBRONIA MULATSÁGAI.

A szép Febronia hirhedett hölgy volt Oroszországban. Ő volt Arakesejeff grófnak a kedvese.

Arakesejeff gróf pedig volt I. Sándor czárnak a kegyenceze.

Se nem miniszter, se nem hadvezér, hanem mindenható kegyenez.

A mi rossz csak történt I. Sándor uralkodása alatt a Balti-öböltől a Fekete-tengerig, azt mind Arakesejeff gondolta ki. Ő uralkodott a czáron.

S minthogy a szép Febronia meg Arakesejeffen uralkodott, annálfogva a legfelsőbb hatalom Oroszországban a szép Febronia volt. A kinek hivatal, érdemrend, előléptetés kellett; a ki szolgálatait uradalmakkal kívánta megjutalmaztatni; a ki az útjában levő embereket el akarta küldetni — zabot hegyezni, az csak egyenesen Febroniához fordult a kérelmével s föltéve, hogy az instantia megfelelő arany fenéksúlylyal volt megterhelve, bizonyos lehetett felőle, hogy óhajtása teljesül.

Febroniának férje is volt, egy közönségés matróz, azt megtette grófnak s aztán elküldette Kamesatkába. Ez a leggyakorlatibb haszonvétele a szent házasságnak.

Mikor Febronia nyilvános orgiákat rendezett, a politzei-miniszternek meg volt hagyva, hogy ügyeljen rá, nehogy a mulatság valahogy megzavartassék.

Febroniának Gruzinóban volt pompás kéjlaka s ott, mikor egyéb mulatsága nem volt, a szolgálói és szolgálói kínzásával töltötte az idejét.

Egyszer az jutott eszébe, hogy a férfi szolgálait elküldi

egy kartonfestő gyárba; ott beledugatja őket mindenféle színű lugokba, a mikből azok aztán maradandó színekkel ellátva kerülnek elő. Ilyenformán lettek neki sárga, zöld, rózsaszín, tulipiros, lilaszín, lupikék szerecsenjei s mikor azokat sorba állította, hát az egész szivárványt képviselték. Nem is hitta őket más néven, mint színeikről. Nagyon sok nevetségre adott ez alkalmat.

A szolgálóival meg más mulatságot talált ki.

Igen szépen tudott gyöngygyel és selyemmel hímezni.

Aztán egy-egy fiatal leányt elővett s annak a meztelen karjára, hátára és keblére hímzett szebbnél-szebb virágokat, nagy ügyességgel öltögetve a bőr alá. A kihímzett «tárgynak» természetesen e műtét alatt szisszenni, vagy épen rángatódlni nem volt szabad.

Volt azonban egy kedvencz rabnője, Jermola; maga a szelidség és engedékenység. Ezt nagyon szerette.

Ennek jutott az a feladat, hogy a míg a bájos Febronia valamelyik rabnő bőrét tűszúrásokkal tüzelgeté, ő az alatt fogta annak a kezeit, hogy esendesen tartsa magát. A háttérben pedig fel volt állítva a szivárvány, tudniillik a hétféle színű rabszolga, korbácesal a kezében. Ezeknek az volt a nemes hivatásuk, hogy ha valamelyik leány az acupunctio mulatságát a saját testén nem akarja eltérni, azt a sokkal hatályosabb operációval ismertették meg. Azok hát inkább túrték a tűszúrásokat.

Egyszer azonban egy szegény rableánynak e kínzás alatt, akárhogy harapta össze az ajkait, a köny kicsordult a szeméből.

Febronia épen bevégezte a leány vállára hímzett napraforgó virágot s kedélyesen kaczagott rajta.

— Nézd: milyen szép, Jermola!

Jermolára pedig nem az úrnőjének a kacagása ragadt el, hanem annak a rabnőnek a sírása. Az ő szeme is tele lett könnyvel.

— Miesoda, te sírsz? rivallt rá Febronia. Sírsz, mikor semmi bajod sincs? Hej «Hupikék!» «Delivörös!» «Lila-

szín»: Ide jertek! Korbácsoljátok meg, hogy legyen neki oka sírni!

Jermola odaborult a lábaihoz s összetett kézzel könyörgött neki.

— Ne veress meg, asszonyom!

— Ejh! vedd le a ruhádat! Engedelmeskedjél!

Jermola átölelte a térdeit, úgy könyörgött neki.

— Ne szégyeníts meg, asszonyom!

Febronia elrugta magától s dühösen rikácsolt:

— Szolgák! Tépjétek le ruháit, s korbácsoljátok félholtra!

Ekkor felsikoltott a leány kétségbeejtve:

— Bátyám! Ne hagyj!

— Ah! Igaz! Hiszen te neked bátyád is van itten! Hej «Aranysórga!» Te lépj elő. Te magad fogod megkorbácsolni hugodat!

«Aranysórga» kilépett a sorból a parancsszóra s odament, a hova hívták; hanem aztán a helyett, hogy Jermolát ragadta volna meg, odaszökött Febroniához s megkapva annak a karját, kirántotta az úrnő övéből a saját törét s egy döfést adott neki vele.

Febronia erős nő volt, küzdeni kezdett a gyilkos rab-szolgával, s azalatt a többi szolgálót kiáltá segítségül:

— Héj «Rózsaszín», «Kobáلكék», «Császárszöld» segítetek.

Hanem a szivárvány többi hat színe mozdulatlanul állt a helyén, s mind a hat szolga és a hét szolgáló elnézte hidegvérrel, hogy üt döfést döfés után a fellázadt rab-szolga a zsarnok nő testébe, míg az sebekből elhalmozva összerogyik. Sikoltozására senki se mozdult a palotában.

Akkor a gyilkos felemelte testvérét a földről és annak a szívébe döfte a kést, hanem elebb letörülte róla a szörnyeteg véré, hogy még halálában se keveredjék össze az övével.

Akkor aztán magát ölte meg.

Arakesejeff csak a rémhírré érkezett meg Gruzinóba.

Már akkor Febronia el is volt temetve. A hatalmas embert annyira lesújtotta ez a csapás, hogy egészen elveszté minden lélekerejét. Kiment Febronia sírjához s ott lefeküdt és sírt napestig; nem beszélt senkihez s nem vett magához se ételt, se italt; nem bánta, akármi történik az orosz birodalommal, nem törődött se a katonai koloniák felláadásával, se a czár búskomorságával: semmivé volt téve.

A czár pedig sehogy sem tudta nélkülözni ezt a kedves emberét. Miután semmi vigasztalás nem fogott rajta, odaküldé hozzá a szent életéről hirhedett szentgyörgy-kolostori archimandritát, Photiust, a ki többek között azzal tette magát nevezetessé, hogy mikor Galitzin herceg miniszter korában az orosz nép felvilágosodásának nagy művét megindítá: ő a czár előtt tiltakozott ez istentelen kísérlet ellen; s tiltakozására Galitzin herceg el lett bocsátva s az orosz nép megmaradt jámbor butaságában.

Tehát ez az istenfélő kegyes férfiú mene el a czár kívánsátára a fejét hamuval hintő Arakesejeff grófhhoz s azt elvonva a szeretett Febronia sírjától, elvivé magával kolostorába s heteken át addig csepegteté szívébe a hitnek malasztját, a míg a nagy vezeklések után visszatéríté az Istennek tetsző életre s visszaadta őt nemzetének és czárjának. Arakesejeff letett arról a sötét eszméről, hogy magát éhséggel, lelkét a kétségbeesés sötétségével elpusztítsa: megbánta bűneit, megtért a kegyes életre . . . S aztán visszatérve Gruzinóba, minthogy a gyilkost már meg nem kaphatta, előhozatta azokat a rabszolgákat, a kik nézték azt a gyilkosságot vagy hallották a sikoltozást a palotában s Febroniának segítségére nem siettek, s azokat elebl lábaiknál fogva felakasztatá, azután felváltva forró vízbe és jeges vízbe mártogattatá, azután félszemüket kiszurató, továbbá megkancsukáztatá, végezetül örök gályarabokul hajó fenekébe levasaltatá: szám szerint huszonegyet!

Ezt nevezik Oroszországban a kegyes életre való megtérésnek.

A CZÁR, A KI BOSZÚT ÁLL.

A czár, kit a historia Péternek, a Nagynak nevez, beleszeretett egy szép leányba s olyan szerelmes lett, mint akármely más Péter.

Csak hogy mindenféle akadályok álltak az útban. Először is a leánynak már volt vőlegénye, Péternek pedig már volt felesége.

A szép leány vőlegénye volt Kaiserling, burkus követ, a czár felesége pedig volt Lapukhin Eudoxia, egy derék ezredesnek a leánya. (Még akkor az orosz czároknak nem igen adogattak európai uralkodó házakból feleséget.) Eudoxia czárnőnek két gyermeke is volt, egyik Alexis, az ügyremélt trónörökös.

Holmi Kis Péternek ez elég akadály volna, hogy a szerelméről végképen letegyen; de Nagy Péter nem ismerte ezt a szót: «lehetetlen».

Még is meg kellett pedig azt ismernie, mert a szép Moussen Anna nem akart neki más feleletet adni. Minden ostromát ezzel a szóval verte vissza. Itt nem használtak még a hírhedett arany ágyúgolyók se; a szép Anna szívének gránit burkolata volt: a becsület; visszapattogtak róla.

Egyszer aztán azzal a szóval lépett eléje a czár, hogy «nézd, most már szabad vagyok, a feleségemet bezáratтам a kolostorba, a papok elválasztottak tőle, már most gyere hozzám feleségül».

A szép Moussen Anna csak azt felelte megint: «lehetetlen!»

— Mi tart még vissza?

— Az, hogy szeretem a vőlegényemet.

A czár erre fejedelmi dühbe jött; káromkodott, mint a jégeső, összetört egy pár gyöngy bordájú butort s megragadva erővel a szép Annát, felnyalábolta s minden sikol-

tozás és hajkitépés daczára levitte a lépesőkön a szánkójába s hazahajtott vele diadalmasan a palotájába. Ott azután három napig napvilágot sem engedett hozzá jutni.

Negyednap aztán, mikor a szép leány össze volt törve és tépve, s mint egy elgázolt Lengyelország hevert hódítója lábainál, ki őt akarata ellen erőszakolta a boldogságra, akkor a czárfelöltözteté az áldozatát pompás biborba, nyusztba és aranyba s egész udvari kísérettel vitte el őt a szent Izsák templomba, jobb felől ültetve maga mellé s úgy vezette be kézen fogva a sekrestyébe, az egész világ szemeláttára.

Itt azután fejedelmi nagylelkűséggel így szólt hozzá:

— Látod, a mit én akarok, az megtörténik. Érezted hatalmammat. Hajadoni koszorúdat letéptem. Most az egész világ tudja, hogy kedvesem vagy. Kicsufolnak, kinevetnek, megvetnek. Akarod-e, hogy ezek mind most egyszerre a lábadhoz boruljanak, tiszteljenek, imádjának? Akarsz-e hát most czárnő lenni?

És a leány megint azt felelte neki rá: «lehetetlen».

— Miért lehetetlen?

— Azért, mert én így meggyalázva, összetépve, elgázolva is csak a vőlegényemet szeretem.

— No hát credj hozzá a pokolba! ordította a czár, s kirugta a templomajtóból, hogy az arcra esett a hóban, s senki sem mert odamenni, hogy őt onnan felemelje, csak épen a vőlegénye: a jó, becsületes Kaiserling. Az odament, felkarolta. Letörülte arczáról a hónedvet; talán még a szemek nedvét is. Sőt még a szégyenpirt is letörülte róla. E meggyaláztatás után sem szűnt meg aráját szeretni. Fátyolt vetett a kényszerített hűtlenségre, nőül vette a szép Mousson Annát s hazavitte Burkusországba s szerette és megbeesülte holtig.

Péter a Nagy pedig keresett magának kárpótlást s addig-addig keresett, míg meg is találta, egy szép liflandi istennő személyében, ki minekutána egy lutherámis papnak pesztonkája, egy dragonyos káplárnak felesége, egy orosz

tábornoknak rabszolgálója s egy miniszternek szeretője lett volna, megérte azt a dicsőséget, hogy Nagy Péter még Nagyobb Katalin ezárnőt esináljon belőle.

A czárnak sajátságos szenvedélyei voltak. Erőnek erejével be akarta bizonyítani, hogy ő két dologhoz ért: aszszonyt kormányozni, meg hajót kormányozni. Pedig egyik nehezebb, mint a másik.

A hajókormányzással majd meg is járta. Egyszer valamennyi külföldi hatalmasság követeit meghívta a hajójára egy kis kéjkirándulásra a tengeren. Ő maga kormányozta a hajót. Megtette azt is, hogy oda fenn az árboczkosárban osztogatta az audenciát s a meghitelesítését átadó porosz követnek azt kiáltotta le, hogy mászszék fel utána a kötélaljtorján. Ezúttal azonban rosszul ütött ki a kísérlet. A hajót roppant zivatar fogta elő a tengeren, a hullámok keresztül csapkodtak a hajón, minden tekintet nélkül a felséges kormányosra. Az egész diplomatiái testület tengeri betegséget kapott. Az angol követ testamentumot írt, s azt palaczkba zárta, a spanyol követ imádkozott, s szentelt mézeskalácsot rágott, a burkus követ káromkodott, az osztrák követ segítségért kiabált s a franczia követ fenyegetőzött.

— Sire! ha minket itt elvisz az ördög, az én királyom ezért felségedet felelősségre fogja vonni!

A czár nagyot nevetett.

— Hiszen, ha téged elvisz az ördög, velem együtt visz el. Együtt fülünk a vízbe s aztán jöhet utánam a királyod a pokolba, téged reklamálni!

A szélvész pedig nőttön-nőtt, a vihar a hajót szétrombolással fenyegette.

Ekkor egy merész férfi kivált a jajgató tömegből s azt mondta a czárnak: «majd én kormányozni fogom a hajót!»

S ez szerencsésen bevitte a hajót a háborgó tengerből a kronstadti kikötőbe.

Ennek a férfinak a neve volt Villebois: bretagnei nemes;

egykor tengeri kalóz, kalandor és csempész; most pedig altiszt a czár hajóhadánál.

A czárnak annyira megtetszett a merész franczia, hogy rögtön megtette őt a kormányzott hajó kapitányává; mely minőségben a svédek ellen folytatott hadjáratban annyira kitüntette magát, hogy fregatt-kapitánynya és egy egész hajóhadosztály commodorjává lett kinevezve.

Mikor a svéd sereg utolsó veszedelmes kísérletét tette a keletkező Szentpétervár elpusztítására, s hajóhadával hatalmas hadsereget tett ki a finn partra, mely hirtelen átkelt a Néván s az új fővárost ostrom alá vette, az volt a legválságosabb időpont az orosz birodalomra nézve.

Az ultima ratio «regum»: az ágyú, az oroszok ellen dönté el a csatát; hanem az ultima ratio «ezárum»: a gyújtogatás, kiesikarta a svédek kezéből a győzelmet. Az oroszok felégettek körülöttük egy egész tartományt s a svédek az éhség visszakergette Ankerstierna hajóira, azokat meg aztán a vakmerő Villebois támadta meg, s nagy károkat tett bennük.

A czár azzal jutalmazta meg a merész hajóst, hogy őt bizta meg a győzelemhir megvitelével a czárnéhoz, ki akkor, mint új menyecske, strelemoeeci várkastélyában lakott egész udvarával, tizenkét werstnyire Szentpétervártól.

Villebois lóra ült, a mi már magában is elég nagy veszedelem egy tengerészre nézve, a ki nines szokva a nyereghez. Azonkívül kegyetlen hideg volt, hó és fagy elesigázta. Valahány csárda van Szentpétervártól Strelemoeeciig, mindegyik előtt megállt, egy korty pálinkával megerősíteni a szívét, s addig erősítgette, míg Strelemoeecibe érve, tökéletesen lecsipte magát. Ott még az őrszobában felhörpöntett egy pohár forró punesot, a míg a czárnőnél megérkeztét bejelenték; mert már akkor késő éjszaka volt s a czárnő rég hálószobájába vonult és lefeküdt.

Mikor aztán Villebois a lépesőkön felment, káromkodott magában, hogy ez a csunya nagy szél még ezt a palotát is hogy mozgatja ide meg amoda.

A tengerészt langymeleg, illatos termeken keresztül vezették, egész a czárnő hálóterméig, melynek falai drága prémekkel voltak kiszőnyegezve, s még a padlat pokrócza is csupa puha angoragyapju volt. A hálósobát mámorító chinai füstölők illata töltötte be; s a hírmondónak már a nélkül is mámor volt a fejében, mit a rögtöni meleg légkör egyszerre felfokozott s épen csak az kellett neki, hogy a fejét tökéletesen elveszítse: hogy még egy elragadó szép asszonyt lásson maga előtt, ott heverve a dunnapehely hullámai és a brokat függönyök fellegei között, igéző pongyolában; s hogy ez alak még kinyujtsa a habok közül feléje vakító fehér karját, azt mondva: «no hát add ide a czár izenetét».

Az elesábult embernek de nem jutott most eszébe sem a czár, sem az izenet, hanem csak az a tejfehér kar, a mit maga előtt látott. Az a gondolatja támadt (ha egyáltalában szabad az ilyenkor keletkező ötleteket gondolatoknak nevezni), hogy ő neki ebből a gyönyörű szép karból ki kell egy darabot harapni.

Nem tehetünk fel róla egyebet, mint hogy meg akarta «enni» a czárnőt; mert a mint az udvaroncok Katalin sikoltására berohantak, a czárnőt össze-vissza karmolva és harapdálva találták a dühödt emberrel való küzdelemben: a fehér hölgy vállán valósággal ott látszottak a foghelyek.

A dühödt embert aztán természetesen megkötözték s becsukták egy hideg börtönbe, a hol az rögtön elaludt, mint egy darab fa.

Mindjárt sebes futárt indítottak aztán a czárhoz, hogy jöjjön hamar haza; mert nagy veszedelem van a háznál.

Az vágat haza Strelemoecha lóhalálában s bámulva hallja a történeteket és látja saját szemeivel a szörnyű pusztítást, a mit a dühös bolond az ő legdrágább kincsén véghez vitt. Három doktor fáradt bele a merénylet nyomainak gyógyító eltakargatásába.

— Látod. Meg akart enni a futárod! nyögött a szép ezárnő.

— Hozzátok elém rögtön azt a szörnyeteget! toporzékkolt a czár, s új nádpálcát rendelt, mert a régít épen most törte össze a rendőrminiszternek a hátán, a ki elmulasztotta jó karban tartani a csatornán levő hidat.

A megkötözött Villeboist felezepelték a kihallgatási terembe. Még akkor is olyan kótyagos volt, hogy két felől kellett tartani, s meg kellett ezibálni az üstökét, hogy fölébredjen. Akkor is csak a félszemét tudta felnyitni, mert a másik be volt dagadva, attól a hatalmas ökölesapástól, a mit a ezárnő ő felsége kegyeskedett neki osztani a tusakodás közben.

— Hát te pokolbeli gaz szörnyeteg, mit cselekedtél? ordított rá a czár, s megragadva a hős mellén a kabátot, megrázta őt kegyetlenül.

A tengerész még jobban felnyitotta azt a félszemét, a melyiket lehetett, hogy jobban meglássa, ki az, a ki vele beszél.

Mikor aztán megismerte, akkor az következett volna, hogy térdre essék s a meglámtott úr lábait igyekezzék alázatos esókjaival arra a gráeziára ingerelni, hogy az ő vétkes fejét megrugdalni kegyeskedjenek.

De biz az nem azt tette, hanem a mint megismerte a ezárt, megint lehuntya a szemét s félrenyaklítva a fejét, azt mondta neki, hogy

— Ne morogj, öreg!

Hüh! Ez még a valami! Ilyet vágni a tűzokádó sárkány szeme közé! Még a kik fogták is, szétugrottak mellőle, azt hitték, most itt rögtön leüt a mennykő!

A czár hideg vérrel tette le a pálcát a kezéből, s egész nyugalommal mondá:

— Hisz ez az ember részeg.

Azt már az irigységnek is el kellett ismerni, hogy az.

— Vigyétek vissza s fektessétek le, hadd aludja ki magát. Majd ha kijózanodik, akkor beszélek vele. Tisztessé-

gesen kell vele bánni: ő vitéz katona volt; nem tehet róla, ha a pálinka a fejébe ment.

A czár nagylelkű is tud lenni.

Bizony másnap reggelig tartott az Villeboisnak, a míg kialudta mámorát, akkor aztán teljes parádéba tette magát. Az egyenruháját szépen kikefélték, a kardját visszaadták s újra a czár elé vezették.

— Tudod-e, hogy mit cselekedtél harmadnapja éjjel?

— Harmadnapja? Tudom. A svédek hajóhadát szétvertem.

— Az negyednapja volt. Azután elküldtelek a győzelemhírrrel a czárnőhöz.

— Az tegnap volt.

— A tegnapot átaludtad egészen. Emlékszel-e arra, a mit álmodtál?

— Úgy rémlik, mintha jeges medvének képzeltem volna magamat s aztán egy szép nőstény jeges medvének udvaroltam volna, a ki kegyetlenül összepofozott.

— Ostoba! az a czárnő volt. Te meg akartad őt enni.

— Az lehetetlen.

— Összekarmoltad és harapdáltad. No nem tehetsz róla. Részeg voltál: nem tudod, hogy mit cselekedtél. Az izenetet azonban még mindig nem adtad át neki. Most jer oda, kérj tőle bocsánatot, s mondd el előtte az át nem adott diadaltudósítást.

Akként történt. Villeboist ismét bevezették a czárnő hálótermébe. Úgy rémlett neki, mintha lett volna már itt egyszer. A czárnő még akkor is ágyban feküdt, flastromokkal beraggatva. A bűnös térdre és arezra borult előtte s esküvel állítá, hogy ő kész azt az embert, a ki e gonosz tettet elkövette, a legmagasabb árboczára sajátkezűleg felakasztani, ha a czárnő megengedi. A czárnő azonban kegyelmes volt: nem engedte meg; bocsánatot adott. Végre is egy hölgyre nézve hizelkedő az, ha bájai ily őrvjögésbe tudnak hozni egy másképen okos embert. S mikor aztán Villebois elmondta a hőstetteket, a miknek

oroszlánrésze az övé volt, egészen kiengesztelődött iránta, kezét nyujtá a bűnbánó hősnek, a mit az ez alkalommal nem hogy megharapni, de még csak megcsókolni sem mert.

— No már most fiam, mondá a czár a tengerésznek, elvégezted a dolgotat, minden ki van engesztelve; már most csak eredj vissza a gályádra!

Villebois egészen megnyugtatta, s a czári kegyelem végtelenségétől áthatva, sietett vissza commodori hajójára.

Ott azután, a mint a földélzetre tette a lábát: nyakon esipték, elvették a kardját, lehúzták az aranyos egyenruháját; adtak fel rá daróc gúnyát s odavasalták a lábánál fogva a gályarabok padjához. S még az nap volt módja benne ismét üldözhetni a svédek, ugyanazon a gályán, a melyen negyednapja diadalmasan verte őket; esakhogy nem a hajó emelvényén, a commodori bottal a kezében, parancsokat osztva; hanem a hajó fenekén, az evező lapát rudjával a kezében, a porkoláb korbácsára ügyelve. S ott maradt öt esztendeig!

Igy tesz a czár akkor, a mikor megboesát.

Hát még akkor hogyan tehet, a mikor bosszút áll?

Hát még mikor bosszút áll a czár! Minő antropomorphismus! Az istennek emberi kaptafára vonása.

Azt nem úgy hijják, hogy «bosszúállás». Ha a czár hadal pusztít el egy szomszéd országot, akkor a czár nem bosszút áll, hanem diadalt diadalra halmoz. — Mikor a czár a fellázadt streliezeket felhozatja a börtönből ahhoz a díszlakomához, mely a külföldi diplomatia tiszteletére rendeztetett, s aztán valahányszor új tál ételt felhoznak, mindannyiszor saját legmagasabb kezeivel egy fogolynak leüti a fejét, hasonló szertartást követve minden pohárköszöntésnél, hogy a pezsgődugók és az emberfejek egymáson keresztül-kasul ugrálhák az asztal fölött, akkor a czár nem bosszút áll, hanem igazságot szolgáltat. — Mikor a czár egy egész várost földig leromboltat, s annak a saját jó orosz népéből egy cseesszopót sem hagy élve, akkor a czár nem áll bosszút, hanem kiirtja a mételyt a népéből;

s mikor a ezár százezer lengyel gyermeket erővel kitép szülői karja közül s elhurezolja őket muszka városokba, Szibériába: akkor a ezár nem áll boszút, hanem organizál és missiót tölt be.

Mivelhogy a ezár nem más, mint földi Isten.

Hanem egy eset még is fordul elő, mikor a ezár is kénytelen megtudni azt, hogy ő is ember; s a mely esetben mégis csak elkövetkezik az a minden emberrel közös indulat, a minek a diplomatiái műszótárban sinesen más neve: mint «boszúállás».

A ezár férfinak nem volt kellemetes ember. Szertelenül ivott, még pedig pálinkát; káromkodott, verekedett és szerelmeskedett, s mindegy volt neki, hogy ezárnő, vagy konyhaszolgáló?

Egy cseppet sem lehet rajta esodálkozni, ha Katalinnak egész másforma volt az eszményképe.

Szép legyen, deli, karesú termetű; tüzes szemei legyenek, mikor kell, epedésre borongók, göndör fekete szakáll, kunkora bajusza, tojásdad piros arca, finom fehér kezei és mosolygó szája; tudjon szépen énekelni és táncolni, élezeteket mondani és franezia verseket szavalni; legyen engedelmes és szolgálatra kész, s ha néha a franezia pezsgőtől átszellemül, a mi nem megvetendő ital, akkor egészen más virtusok ébredjenek benne, mint a verekedési vágy.

Egészen a véletlen és a fátum dolga, hogy ezt az eszményképet a sors élő alakban is eléje hozta a ezárnőnek a szép udvarmester, Moens személyében.

Az ismét a rossz csillagok hibája, hogy a főudvarmester teendői az udvarló hódolatnyilvánulásával annyira összekeverhetők, hogy a ezárnő nem tudta az egyiket a másiktól megkülönböztetni. S már-már kezdettek suttozni a rossz nyelvek e dologról.

Péter és Katalin életében nagy szerepet játszottak az álomlátások.

Péternek az ágya fölé volt akasztva egy nagy palatábla;

arra a czár, mikor alomból fölébredt, fel szokta írni, hogy mit álmódott, hogy reggelig el ne felejtse.

Ezt nem azért tette, hogy lutriba rakja, a mit álmódott, mert ha a czár rakná a pénzét a lutriba, az annyi volna, mintha a fináncz-miniszternek segítené lopni a saját zsebéből; hanem azért tette, hogy azután komornyikjával, meg a miniszterével összeült és találgatta velük, hogy mit jelent ez az álom?

Ez éjjel azt álmódta a czár, hogy kedvencz kutyája, a mely rendesen ott szokott aludni az ágya előtti medvebőrön, egyszerre csak felhúzta a hátulsó lábaira a czár lovagesizmáit, s elszaladt velük, a czár pedig utána, kergetve a perduellis komondort meztláb.

Átkozott egy álom! Elöl egy kuvasz sarkantyús esizmában, utána meg a czár — meztláb!

— Te! Jakusovszki! kiáltá a mindig szolgálatkész udvaroncához, mit jelent ez a bolond álom?

— Ez bizony azt jelenti fölség, hogy kutya van a kertben! s fölséged jól teszi, ha éjszakára nem húzza ki a lábát a esizmából, a kedvencz kutyájára pedig nagyon jól vigyázzon.

Ugyanezen az éjszakán pedig Katalin is látott egy álmot. Az ágya tele volt kigyókkal, s az undorító csúszó-mászó fajzat minden tagjait összeszorította, körülfonta, s kettős nyelvével az arcába sziszegett. Az ő álommagyarázói nem tudták e látványt olyan jól megfejtetni, hogy vigyázott volna magára jobban.

— Megüthetné a mennykő! Monda a czár, de szívében már benne volt a horog.

Egy este azt mondta Katalinnak, hogy elmegy dupkai mulató kastélyába, s hosszabb ideig ott fog maradni. — E helyett azonban azt tette, hogy elbujt a téli palotában, a hol a czárnő lakott s egy apródnak nagy borravalót ígért, ha elárulja neki, mikor megy a fiatal Moens Katalint meglátogatni. Jó borravalóért pedig Oroszországban a czárnőt magát is eladják: az apród úgy éjfél tájon jött a

czár rejtekajtáján kopogtatni, hogy ha valami szépet akar látni, hát itt az ideje.

A czár, a nádpálczával kezében, rohant a czárnő szobáiba; annak a legelső szobája előtt találta madame Blaskot, a czárnő legbizalmasabb udvarhölgyét s történetesen a szép Moens lovagnak a testvérét; ez a hölgy a hálószoa ajtaja elé gördített karszéken aludt.

Az udvarhölgy megragadta a dühösen berontó czárnak a kezét, s' addig huzalkodott vele, és türte annak öklésapásait, a mennyi idő épen elég volt arra, hogy mire a czár betör a czárnő hálósobájába, már akkor minden rendbe legyen hozva, s arra a kérdésre, hogy mit keres itt e lovac? azt mondhassa a czárnő, hogy «semmit, csak épen czérnát segít gombolyítani».

Nagy Péter azonban dühös volt; az őrtálló asszony ellenállása meggyőzte arról, hogy férji becsületében valami kár esett; azonfelül ő saját maga olyan lármát esapott, hogy minden ember összeszaladt rá a palotában, s még az őrtálló silbak is megtudta, hogy a czárnő hálósobájában egy fölösleges cavaliert találtak.

Moens lovagot természetesen rögtön lánczraverték s vitték a törvényszék elé, melynek Usakoff tábornok volt az elnöke.

Péter, a Nagy, maga kívánt vizsgálóbíró lenni, maga kérdezte ki a rettenetes bűnnel vádlott udvaronczt.

— Ki vagy? Mi vagy? Hol születél? — s a többi.

Az ifju lovac pedig, nehéz lánczai közt is felegyenesedve, így felelt meg neki:

— Ha meg akarod tudni, hogy ki vagyok? hogy hívnak? hát megmondom. Az én nevem Mousson lovac: testvére vagyok annak a Mousson Annának, a kit te erővel elraboltál, meggyaláztál. Most én visszaadtam neked a kölcsönt. A mi gyalázatot te az én családom nevére halmoztál, én visszavágtam a te homlokodra. Visélheted holtig, s várhatod, hogy történetiróid ezt az esetet is fel fogják jegyezni a neved után. Én megboszultam test-

véremet. Egyéb szándékom nem volt. A ezárnő ártatlan.

Ennél többet nem beszélhetett Moens, mert betömték a száját s vitték egyenesen a vesztőhelyre; csak ott engedték meg neki, hogy meggyónjon.

Mikor letérdepelt a vágótőke elé, azt sugá a hóhérnak:

— A dolmányom bélésébe van bevarrva egy arczkép, gyémántos foglalványban. Keresd meg, ha levágtál. A gyémántokat tartsd meg, az arczképet égesd el.

A hóhér úgy tett. Mit tudta, ki lehet az a szép asszony, a kit az ifju a szíven viselt arczképben. Az pedig Katalin volt, nem más.

Ez volt aztán már az az eset, a mikor a czár is ember és boszút áll.

Nem Moens lovag lenyakaztatásáról van szó: ez csak tréfa. Még az sem megemlíteni való, hogy Balks grófnőre a törvényszék kimondta a kanesukás büntetést, s ezt Nagy Péter saját kezeivel hajtá végre; mert ez még megtiszteltetés, s aztán a hetediknél már abbanhagyta! tehát ez még kegyelem; hanem szó van arról a boszúról, a mit a czár feleségén állt.

A kivégeztetés napján a czár berontott a ezárnő szobájába. Egész arcza ki volt kelve a dűhtől. Az egyik kezében volt egy buzogányos fejű nádbot, a másikon egy meztelen vadászkés. Nem szólt semmit; csak oda lépett vérben forgó szemekkel a ezárnőhöz, s összeesikorgatta a fogait. Azután felrugott két karszéket. Akkor felemelte a vadászkést s markolatig dőfte a ezárnő — karszékének a támlányába. Aztán neki indult a szőnyegetek összehasogatni. A ezárnő udvarhölgyei ijedtükben bujtak ágy alá, kanapé alá, kandallóba, hová? senki se mert egyet mukanni. Utoljára egy hatalmas ütéssel olyat mért a buzogányával a ezárnő feje, fölé hogy a mögötte levő velencei tükröt ezer milliomm darabra zúzta vele. A ezárnő meg sem rezzent.

Erre azt mondta neki Nagy Péter :

— Látod, kezemnek egy ütése elég volt ezt a pompás tükröt összetörni.

Katalin nyugodtan felelt neki arra :

— De hát már most szebb lett-e a palotád az által, hogy legszebb ékességét összetörted ?

Ekkor azt mondá neki Nagy Péter :

— Gyere velem !

Azzal levezette a czárnőt a hintájához s elvitte őt magával — a vesztőhelyre.

Ott volt egy bitófa felállítva, s annak a gerendájára volt kiszégezve a szép Moens lovag feje.

Nagy Péter megfogta Katalin kezét s odahurczolta őt a bitófa alá s kényszeríté arra a helyre állani, a hova még a szép lovag vére csepegett.

— Tekints oda ! Ismered ezt az embert ?

A czárnő arcza még most sem mozdult meg.

Hideg vérrel felelé :

— Sajnos, hogy a romlottság oly nagy az udvaroncok között.

A nagy czár tehetetlennek érzé magát egy asszonynyal szemközt, a kin nem tudott bosszút állani.

Azt mondta neki, hogy megbocsát s ismét hazavezette. És aztán igen nyájas volt hozzá.

A czárnő azonban megvesztegette a czár egyik apródját, hogy hozza el neki azt a palatáblát, a mire Péter az álmait és gondolatjait fel szokta jegyezni, hogy el ne felejtse. S jó borra valóért bizonyára még a czárt is eladják.

Egy napon ezt olvasá Katalin a tábláról :

— Egy czárnőnek már lenyirattam a haját, még a másikat is lenyiratom.

(Azoknak a nőknek a haját szokták lenyírni, a kiket kolostorba száműznek.)

Katalinnak pedig igen szép haja volt, sajnálta volna.

Másnap a czár rosszul érezte magát; citromos vizet

adtak neki. A ezitrom pedig nagyon ártalmas az orosz ezároknek.

Mikor Péter érezte, hogy ez volt az utolsó itala, nem ellenmérget kért, hanem mérget: tintát. Végakarátát készült leírni. De csak odáig bírta, hogy «rendelem, hogy Katalin ezárnő» . . . ha tovább írhatta volna, ez a szó következett volna: «megfojtassék». — Így aztán azt olvasták ki belőle: «uralkodjék!» S a czár nem végezhetette be boszúját.

Hanem Mousson bevégezte a magáét.

OROSZ NEMEZIS.

Valahány ház, annyi szokás.

Már mi nálunk az a szokás, hogy ha valami nem tetszik a magyarnak, kiáll a középre s megmondja a királynak szíve szerint: «Fölséges uram, ez mi nekünk nem tetszik, ez nem jól van, ebből baj lesz, majd meglássa!» A mire a fölség azt feleli rendén: «Hát fiaim, ha nem tetszik valami állapot, ott van nektek az országgyűléstek, esináljatok magatoknak többséget, szavazzátok le a miniszteriumot: én bizony adok nektek olyan miniszteriumot, a milyent a többség kíván. Azért nem kell haragudnunk.» Mi aztán akként eselekszünk, a mihez jogunk is van, jól leattateremtettézzük a kormányunkat, azután szavazunk s ha megbuktattuk a kormányt, megyünk a Szikszaiiba s iszunk egyet, de nagyot; ha pedig nem buktattuk meg, akkor is megyünk a Szikszaiiba s iszunk nagyot, de kettőt.

Oroszországban ez másként van, ott azon kezdődik az ukáz, hogy «Cár kazal» (a czár parancsolja); a többinek pedig csak arra való a szája, hogy mikor nem eszik, vagy iszik, akkor fogja be.

Mikor aztán nagyon sokat parancsolgatott össze-vissza a czár, a mi a híveinek nem tetszett, akkor egy szép

napon odamennek a hívei s ők fogják be a száját a czárnak; még pedig úgy, hogy többet ki nem nyitja. Akkor az excellentiás gyilkosok alattvalói hódolattal berontanak a czárné szobájába s azt mondják neki, hogy van szerencsénk belőled özvegyasszonyt és czárnőt csinálni; az azután megköszöni nekik azt az őszinte lü ragaszkodást magas személyéhez s megteszi őket első tanácsosainak.

Ez olyan rendes eljárás Oroszországban, hogy egyszer már Talleyrand megsokalta s azt mondta, hogy «ideje volna már, hogy az oroszok czárjai változtatnák meg a meghalálozási módjukat».

Mondanunk sem kell, hogy e nézethez mi is csatlakozunk és az egész eljárást nem helyeseljük.

A szegény Péter czár is így járt. Tudniillik Péter a kicsiny, a kinek legnagyobb bűne az volt, hogy a czárnő is kicsinynek találta. Ő excellentiáik egy szalvétával fojtották meg.

Nem is csináltak belőle prédikáció's halottat. Minden szertartás nélkül bedugták az Alexander Newsky kolostornak egyik pinczéjébe, ott befalazták a koporsóját s még csak sírkövet se tettek eléje. Egyedül a barátok tartogatták az emlékét, hogy hol van eltemetve.

A gyilkosokból pedig mind előkelő államférfiak, híres hadvezetők s még hiresebb czárnői kegyenczek lettek. Orloff Alexis, Razumofsky Kyrilla, Orloff Nikitits, Baria-tinszky Knyezs és a főczinkos Paszszek késő vénségükig melegedtek a czárnő kegyelmes arczának ragyogásában.

Maradt pedig a megölt Péternek egy fia, Pál. Ez anyjának egész hosszú uralkodása alatt folyvást azzal a gondolattal évdött: «kerüljek csak egyszer én a trónra, s kapjalak titeket életben!»

Ez is bekövetkezett.

II. Katalin meghalt. Pál lépett a trónra.

A mint az anyja halálának hírét vette Pál, azonnal megparancsolta, hogy nyissák fel a pinczeboltot, a hová-
atyja el van dugva s hozzák elő a koporsót. Felnyitották

azt. Az egykori ezárból volt még ott egy koponya, egy esomó hajfűrt, egy pár keztyű és saru és egy halom por, a mely közt csillámlott az egykori paszomántokról szétomlott aranypor.

. Pál czár először letérdelt a koporsó mellé, feleségével és gyermekeivel együtt, azután megesókolta a jobb kézre való keztyűjét a por-embernek. Végre előhozatta a czári koronát s rátette azt a csontkoponyára. Életében nem koronáztatta meg magát III. Péter: a fia halála után hozta helyre ezt a mulasztást, harminczöt esztendei porráválás után.

Ez volt a kiengesztelő Nemezis.

Következett a boszuállás.

Péter gyilkosai még éltek. Katalin hercegekké tette őket. Orloff Alexis diadalai által önmagát nemzete hőségévé, Csejminszky mellékneve egy győzelmes hadjáratról maradt rá. Pál felhozatta őket apja temetésére, a kik gyilkosai voltak.

A fiu és a gyilkosok közötti találkozás rettenetes volt: hanem a boszú még rettenetesebb; Pál azt parancsolta, hogy mikor atyja koporsóját ideiglenes kriptájából átviszik nagy pompával a téli palotába, a két gyilkos főúr vigye a koronákat a koporsó előtt.

Orloff, a hajdani délezege kegyencz, már ekkor hetven esztendőös volt s bal lábára sántított a köszvény miatt; Bariatinszky meg nyolezvan éves volt s minden tagja, a feje is egyre reszketett szélhűdés miatt.

Nem volt számukra irgalom.

Napokig készültek a pompás diadalmenethez, a minek Szentpétervár főutezáin végig kellett vonulni. Katonaság, hivatalnoksereg, zászlóerdő követte a halotti szekeret, esupán pap volt ötszáz a kíséretben; a koporsó fölötti mennyezetet csupa tábornokok emelték s mögötte mentek gyalog, levett főveggel a czár és fiai.

De legnagyobb látvány volt a két gyilkos főúr, a kik a halottvivő szekér előtt bandukoltak. Bariatinszky

vitte az asztrakáni koronát, Orloff Alexis a császári koronát. Az egyik reszketett, a másik sántított.

Harminczöt éven át ünnepelt hősei, rettegett főurai voltak az országnak, mely most őket gúnyordítással fogadja, mikor látja jönni a két koronával sántítva és tántorogva. Bariatinszkyt két orvos támogatja, hogy el ne essék s moschust szagoltat vele, ha el akar ájulni.

Ez volt a boszuálló Nemezis. Igazi orosz gondolat. Sulyosabb a kancsukánál, fájóbb a palloscesapásnál.

A téli palotában azután a pazar pompájú ravatalra egymás mellé helyezetté Pál atyja és anyja koporsóit.

Kényszeríté a két halottat egymással kibékülni.

És azután a Péter-Pál templomában egymás mellé helyezetté el mind a kettőt, a síremléken emelt rézkoporsókra felvésetve mind a kettőnek a nevét, a napot, a melyen született s azt a napot, melyen együtt eltemetettek, de azt nem, a melyen meghaltak. Tehát kényszeríté a történetírás muzsáját, harminczöt esztendő teltörülni a historia táblájáról, hogy azt higgye mindenki, hogy Péter és Katalin egy napon haltak meg, mint igaz, egymást szerető, egymás nélkül élni nem tudó házastársak.

Ez az eltörlő Nemezis Oroszországban.

* * *

Vége felé természetesen, hogy Pál is arra a sorsra jutott, a mire Péter, csakhogy nála szalvéta helyett egy övszalagot használtak.

AZ OROSZ KOPPANTÓ.

Hogy mi az a koppantó?

Ifjabb olvasóink alig fogják tudni, az öregebbek még talán emlékezni fognak rá, hogy az egy ollóforma vas-eszköz, a mi arra szolgált, hogy a hajdani faggyugyertyák

idejében az égő kanóczot megkurtítsa, s esetleg, ha nagyon alant vette, a gyertyát eloltsa.

Oroszországban nagyszerűen tudták kezelni ezt a koppantót a világosság eloltogatására.

Az egyetemeken, a sok diák között, el kezdtek terjengni a szabadelvű eszmék: jött a koppantó; egy czári ukáz elrendelése, hogy háromszáz diáknál többnek nem szabad egy univerzitásba fölvétetni; azoknak is csak magas hivatalnokok, vagy nemes urak fiainak szabad lenni; és különösen jámboroknak és vallásosoknak. Moszkvában volt ezernégyszáz egyetemi tanuló, azokból a koppantó ilyenformán egyszerre kioltott ezer-egyszázat.

Hanem a meghagyott háromszáz között is oly igen el volt terjedve a gonosz felvilágosodás szelleme, hogy 1848-ban mind valamennyit halálra ítélték lázadási szándék miatt s csak a czár kegyelme menté meg őket a szibériai ólombányák számára.

Ez az esztendő sok világgyujtogatással járt. Az orosz kormány nem győzött utána járni a koppantóval.

Elvégre meg lett tiltva orosz alattvalónak a külföldre való utazás. Csak nagyon előkelő urhölgyeknek osztatott kegyelemképen engedély arra, hogy külföldi fürdőkre elmehessenek.

Báró Bruiningkné, született Lieven grófnő, e protegált úrhölgyek közé tartozott, a ki per sundambundam ilyen utazási engedélyhez jutott.

Bizony nagy fáradságába került! Először orvosi consiliummal kellett hebizonyítani, hogy beteg, hogy betegségét csak Nizza cnyhe levegője gyógyíthatja meg. Ez nem volt elég. Orloff gróf, a rendőrminiszter azt mondta neki, hogy Krimia levegője épen olyan, mint Nizzáé, tökéletesen olyan jó Krimia a betegeknek, mint Olaszország. Erre a bárónő orvosainak be kellett bizonyítani, hogy Krimia levegője nagyon is jó! tíz perczenttel több benne az ozon, mint Nizzában (ha azt mondták volna, hogy

kevesebb, mind Szibériába sétáltak volna), de éppen azért kerülni kell azt a grófnőnek, a ki szív-viszér-szellentyű-tágulásban szenved. Ettől a tudós replikától (meg a markába nyomott imperiálcsomótól) annyira kapaczitálva lett a derék miniszter, hogy kiadta az utazási engedélyt a bárónőnek, a czár helybenhagyásával.

Bruiningk bárónő pedig éppen egyike volt azoknak a veszedelmes asszonyoknak, a kik idegen írók munkáit olvassák.

Kedvencz írója volt neki Kinkel Gottfried, berlini költő. Föltette magában, hogy azt meglátogatja; s tisztelete emlékjelül sajátkezüleg himzett a számára egy szép szőnyeget, hogy majd azzal meglepi.

Mikor Berlinbe ért s kérdezősködött kedvencz írója után, azt mondták neki, hogy az Spandauban ül, igen jó helyen, az állambörtönben.

A bárónő kiment Spandauba, kedvencz költőjét meglátogatni. S nagyon csodálkozott, mikor azt mondták neki, hogy Poroszországban a börtönök nem arra valók, hogy abban látogatásokat fogadjanak el. Hát legalább ezt a szőnyeget vigyék be neki: jó lesz a széke elé, hogy meg ne hűtse a lábát, mikor az asztalnál ül és ír.

— Hahaha! kaczagott a Platzmajor a szeme közé, az volna még a szép! Himzett szőnyeget az árestánsnak! Kap egy prittset, meg egy asztalt. Kell is annak a széke elé szőnyeg, mikor ír; hiszen először nem kap széket, másodszor nem kap tintát. Karsamadiener, madame.

A bárónő egész felindulással hajtatott rögtön a belügy-miniszter, Manteuffel úr palotájához. Nem akarták bejelenteni; ő excellentiája még az ebédnél ült. Egy pár arany a komornyik markába, meg az izenet, hogy Szentpétervárról van itt egy bárónő, a ki fontos izeneteket hoz, megtette a maga hatását, a komornyik kihivta az asztaltól a minisztert, a ki arra a szóra, hogy «Szentpétervár», egyszerre ugrott a székeről, még a diótörőt is ott feledte a kezében.

— Mit parancsol velem, méltóságos asszony?

— Hát csak azt jöttem önnek megmondani, hogy most jövök Spandauból, a hol Kinkel Gottfriedet meg akartam látogatni. Azonban be nem eresztettek hozzá, s tudtomra adták, hogy a fogolylyal a legalávalóbb módon bánnak. Még csak író eszközt sem adnak neki, a mi egy gondolkozó teremő lélekre nézve nagyobb kinzás, mintha a világosságot fognák el tőle. Én meg vagyok győződve, hogy ez az ön tudta nélkül történik, miniszter úr, s jó szolgálatot véltem önnek tenni az által, hogy ezt tudtára hozom.

A miniszter megrökönyödött; hát ezért kellett neki félbehagyni a giardinettot. Röviden ki akarta fizetni a kotnyeles dámát.

— Ez mind az én világos rendeletemre történik.

— Az ön saját rendeletére? fordult neki a szép asszony, s ön nem szégyenli azt előttem bevallani? Czudarság, alávalóság így bánni nemzetének díszével, egy ünneptelt költővel, a kinek neve ragyogni fog akkor is, a mikor az önét rég belepte a pókháló, pfui, excellentiás úr.

— Madame! ordított fel a miniszter.

— Igen. Ön is, látom már, hogy csak olyan gyáva porkoláb, mint a mi államférfiaink, egy lelketlen gép . . .

— Madame! ordított bele Manteuffel.

— A zsarnokság kezében, folytatá feltartóztathatlanul a delnő. De eljön a kor, mely itélni fog ön felett és valamennyi czinkostársa fölött, kik a nép leigázására törek-szenek . . .

És így tovább, ebből a hangból, vége-szakadatlanul.

A dühös miniszter csak kiabált: közbe «madame!» de nem lehetett annak gátat vetni. Nagy Péter czár egyszer megpróbálta, egy fűrészmalmot megállítani azzal, hogy a kerekébe belekapott; de próbált volna csak egy indulatba jött asszonyságot megállítani a beszéd rohamában! Manteuffel urat ott a saját audientias teremében úgy megrakták, mint a szapult vásznat.

Mikor aztán elvégezte a delnő, azt mondá neki:

— Excellentiás uram, most már visszamehet: elbocsátom.

A miniszter kék-zöld lett dühében. Mit csináljon ezzel az asszonyiyyal? — A ki még nem is alattvalója. Sirva futott az orosz követhoz, elpanaszolva neki a rajta elkövetett gyalázatot s elégtételt követelt. Úgy megmérgeződött, hogy sárgaságba esett s úgy nézett ki, mint egy czitrom.

Bruiningk bárónő azonban nem maradt ott, ebben a czitromban gyönyörködni, hanem ment rögtön a férjével együtt oda, a hol az igazi czitromok teremnek, Olaszországba s ott töltötte a telet.

Ott is igen jó helyen volt, az osztrák postahivatal minden levelét előbb az orosz konzulátusra vitte, ott felnyitották, elolvasták, azután adták át a czimzettnek; a rendőrség pedig mindenről referált az orosz konzulnak, ki jár a bárónőhöz, kit látogat meg, mit beszél?

Oroszország pókfonalai messze elnyúlnak. A bárónő nem is sejté, hogy őt mindenüvé kísérik. Megtudta aztán, mikor egyszer Hamburgba érkezett. Ez volt az a derék város, mely egyenesen Oroszország zsoldjában állt. A mint a bárónő leszállt a fogadóban, rajta rontottak a hamburgi hatóság fogdmegei, leveleit mind elkobozták, azok közt volt két orosz szabadelvű tanárnak is holmi levelezése, a kiket aztán éjszaka huztak ki az ágyaiból s bekötött szemmel szállítottak el, jó sötét helyekre. A bárónőnek pedig tudtára adatott, hogy Hamburgot elhagynia nem szabad, míg az orosz kormány nem fog rendelkezni iránta.

No azt előre is gondolhatta, hogy miből fog állni ez a rendelkezés? Hazavitetik Szentpétervárra; azt pedig a czár megmondta előre, hogy kaphassa csak meg ezt a refraktarius asszonyt, bizony megkorbácsoltatja rendén, a mért az ő kedvencez porosz miniszterét úgy megsértette. Ez baj volt.

Szökni nem lehetett, mert akárhová ment a bárónő,

tíz lépésnyi távolban egy rendőr követte mindenüvé s strázsát állt, ha valami boltba betért, addig, míg visszajött.

A bárónő egy könyvárus boltban elpanaszolta a baját a könyvárus segédnek, hogy milyen veszedelem fenyegeti.

A könyvárus segédek pedig az egész világon mindenütt a rebellisek osztályához tartoznak.

— Oh, ha csak ez a baj, monda a bárónőnek az ifju úr, semmi sem könnyebb, mint azon segíteni. Tessék csak rám bízni magát. Azzal elindult, a bárónőt az Elba partjára kivezetni. A rendőr kísérte őket nyomban.

Mikor az Elba partjára kiértek, azt mondta a boltossegéd a bárónőnek:

— Nézze ön, ott van egy angol gőzös, indulásra készen. Én egy perczig feltartóztatom az ön emberét, azalatt madame meneküljön be a gőzösre s aztán ne féljen semmitől.

Mikor aztán a gőzös kiszálló hidjához értek, a boltossegéd visszafordult s azt mondá a kísérő rendőrnek:

— Ugyan édes emberkém, nem tudná ön megmondani, merre van az észak-nyugoti vaspályának a délkeleti indóháza?

A míg a meglepett rendőr e furesa kérdés lehetőségét találgatta, azalatt a bárónő hirtelen befutott a hidon át az angol gőzösre s az ott sétáló kapitánynak a karjába kapaszkodva, azt mondá neki:

— Védelmezzen ön, sir; én politikai menekült vagyok!

— Valamennyi ágyúmmal! viszonzá a britt.

S a mint a rendőr jött lélekszakadva, a bárónőjét reklamálni, azt mondá neki hidegvérrel:

— Ez Nagybrittania területe, az én hajófődelem.

S ezuttal a koppantónak koppant az orra.

A boltos legény pedig sietett a hotelben maradt Brui-ningk bárót felkeresni s tudatta vele, hogy siessen a felesége után, a ki Londonba utazott.

A czár dühös volt, mikor alattvalójának ez újabb esin-ját megtudta. Most már nem volt szabad neki megszabadulnia.

A mint Londonban kiszállt a szép asszony, rögtön oda izent hozzá az orosz nagykövet, hogy «a czár parancsol!» Tessék haza menni azonnal.

— A czár parancsol ám! felelé a szép asszony; de én nem fogadom meg.

Hüh! Ez már sok volt! A bárónő férjét azonnal értesíték, hogy ha kedves neki a világi birtoka, rögtön vigye haza a feleségét, hadd korbácsoltassa meg a czár; különben minden vagyonát elkobozzák.

Bruiningk bárónak szép birtoka volt, de a felesége még szebb volt. S jobban szerette a feleségét, mint a birtokát.

Azt tette, hogy alattomban eladatta minden oroszországi birtokát egy dorpati savoyard eredetű bankárral, ki családjának nagyon sok hálával tartozott. S ugyanerre rábízta, hogy a vételáron szerezzen neki angol állampapirokat s azokat hozza el neki Londonba. Husz százalék proviziót ígért neki belőle.

A czár dühös volt, mikor megtudta, hogy Bruiningk bárótól nines mit confiskálni, mindene el van adva. Haragjában ötven százalék proviziót ígért annak a bankárnak, a ki feljeleníti Bruiningk papirosban eltett vagyonát.

A savoyard sok hálára volt kötelezve a báró családjának; hanem azt az olaszok nagyon jól tudják, ötven több, mint husz. Fogja hát a cassetet, melyben megbizója vagyona volt zárva s megindult vele; de nem London felé, hanem Szentpétervár felé, hogy a czárnak adja át.

A bankárnak pedig volt egy segédje, ki neki nagy hálára volt lekötelve, annak a bankár öt perczent sápot ígért a prédából, ha ez az üzlet sikerül, s magával vitte őt az útra.

A segéd hollandi volt s nagy hálára volt lekötelve

a bankárnak; hanem a hollandi is tud annyit, hogy husz több, mint öt, s az bizony útközben ellopta a princípálistól a cassettet s elszökött vele Londonba; ott átadta a jogos tulajdonosnak s beseperte érte a maga husz perzentjét.

És így a koppantónak megint csak koppant az orra.

A czár véghetetlenül dühös volt.

Mikor már az erőszak nem használt, végre szép eselhez folyamodott. Kiküldé egy jó barátját Bruiningknak, hogy beszélje rá: ne bolondozzanak, a czár megbocsát, nem korbácsoltatja meg a szép asszonyt, csak vesse magát térdre a lábaihoz, az orvosok majd adnak neki bizonyítványt, hogy elmeháborodott s azzal minden rendén lesz.

De biz a szép rebellis még a kegyelmi hivogatásra sem tért vissza.

S így a koppantónak mindenképen koppant az orra.

MUSZKA AJÁNDÉKOK.

Egyik herczeg Dolgorucki roppant terjedelmű uradal-makkal birt a Volga mellett, s azoknak kezelése egy sztaroszt-ra volt bízva, a ki a jövedelmet a herczeg után küldözte a külföldre. A herczeg a telet Párisban tölté, a tavaszt Velenczében, vagy Flórenczben, nyárra a játék-fürdőket gyarapítá s ősszel Németországban vadászott. Otthon soha sem lakott.

Dicsekedett is a sztaroszt az ismerőseinek, hogy mi-csoda szép helyeken lakik az ő hercege teljes életében! Egyszer aztán az a meglepetés érte a derék tisztartót, hogy egy szép februáriusi napon levelet kap a herczegétől, hogy siessen le hozzá azonnal haladéktalanul — Velenczébe.

No most kellett aztán még meghallgatni a jó sztaroszt dicsekedését az ismerősök előtt. Az ő hercege őt leren-

deli magához Olaszországba! A gyönyörű Olaszországba, hol már ilyenkor nyár van; ő most elindul szánon, megkerüli a földet, odaér Velenczébe; ott akkor javában érik a narancs, azzal ő megtölti a zsebeit, visszajön, s mikor hazaér. még akkor is szánút lesz idehaza és jég a Volgán.

Csakugyan úgy is lett minden, kivéve a narancsot. A sztaroszt felült a háromlovas szánkára otthon Csecsita-székiben; az letette őt Akjermannál, odáig csúf világ volt, a farkasok kergették.

Onnantól kezdve aztán még csufabb világ keletkezett. Ott hajóra szállt s egész Velenczéig verte a zivatar, majd elpusztult. Konstantinápolyban egy csepp gyönyörűsége se telhetett, mert úgy feküdt, mint egy darab fa; az egész úton imádkozott, meg káromkodott, itta a vutkit és tette annak az ellenkezőjét, a tengeri betegségtől úgy elfogyott Velenczéig, hogy maga sem ismert magára.

De bár a hercege se ismert volna rá!

— No hát, sztaroszt, megérkeztél, kérdezé tőle a herceg, a mint a hű hivatalnok egyenesen az ő szállására bukott be. — Hát milyen világ van odahaza? Nem fagyott el a rozs?

— Dehogy fagyott el, hiszen még hó alatt van.

— Úgy! Igaz! Hát a marhák között nem ütött ki vértályog, lépbaj, keleti marhavész?

— Dehogy ütött ki, uram, hiszen mondom, hogy hideg van ott még erre nagyon.

— Igaz biz az! Hát a jobbágyokat nem hordja a cholera?

— Harmadszor is mondom, hogy még most ott hideg van, senkinek sincs kedve cholerát kapni. Ahhoz tök kell, meg uborka.

Ez pedig nevezetes kérdés volt a hercegre nézve, mert ő negyven ezer léleknek volt birtokosa uradalmain. «Lélek»-nek nevezik tudniillik a tizenhatsz évestől hetvenig való férfiakat, a többi nem lélek. S a lélek pénz! (A hogy az angol mondja.)

— De hát ha cholera nem volt a tájunkon, firtatá a herczeg, mondd meg nekem, hogyan lehet az, hogy ebben az esztendőben a hivatalos összeszámitás szerint énnekem ezerhatszáz darabbal kevesebb lelkem van, mint ezelőtt öt esztendővel?

A sztaroszt ravaszul mosolygott.

— Hát azt tudod, uram, hogy a kormány minden öt esztendőben számítja össze a lelkeket, a kiktől a földes uraik azután egy rubel fejadót fizetnek. Én a legutolsó összeírás alkalmával egy esztendeig nem adtam engedélyt az újszülötteket megkeresztelni. Ilyenformán azok egy évvel későbbben lettek beírva az anyakönyvbe s mintán körülbelül annyi ember születik évenként, a mennyi meghal s egyik szám a másikat kipótolja, ilyenformán nálunk egy egész esztendei halottaknak a száma fedezetlen maradt a születettek számával. Ez te neked a jövő öt esztendőre nyolczezer rubel haszon.

Ezért már csak megérdemli az ember, hogy megdícsérje a gazdája.

No szépen megdícsérte.

— Te gazember! Máskor ha lopni akarsz, lopj magadnak, de ne nekem. Hej legények!

Erre a szóra előugrott vagy négy darab markos fogdmeg. A jó sztarosztot kinyújtóztatták egy kényelmetlen padra s ketten kétfelől holmi spányolnáddal és mogyorósarjadékkal olyan értekezést tartottak fölötte, e kettőnek előnyei fölött, hogy egészen megérthette a dolgot. A herczeg számlálta a tempókat katonai pontossággal: «raz, dva! raz, dva!»

Mikor vége volt, azt mondá a sztarosznak:

— No csak ezért hívattalak. Már most visszamehetsz megint.

S azzal a jámbort megint belepakolták a bundájába, visszavitték a hajóra, a hajó elszállította Akjermannig. Ott csakugyan megvolt még a szánút.

Tehát a szegény sztaroszt azért ment el a Volgától a

velencezi lagunákig, hogy megtudja, mi különbség van a spanyolnád, meg a mogyorófa közt?

S ezt az adatot, mint kitűnő jeles nemzeti jellemvonást jegyezték fel a krónikairók a herceg viselt dolgai közé.

* * *

Hanem a nagyapja a hercegnek, az még tréfásabb úr volt.

Ez még Nagy Péter czár idejében hatalmaskodott, a mikor erősen divatban volt az oroszoknál mindenféle gyárak felállítása.

A herceg alattvalói közt volt egy derék, értelmes ember, a ki a maga esztől valami hatalmas szövőgyárnak vetette meg az alapját.

Erre ugyan a herceg mindig ráfizetett, de az nem tett semmit, azért a sajátszötte halináját kellett viselni az egész jobbágyságának s a gyár nagy virágzásnak örvendett. A hercegnek kedvencz vállalata volt az. Meg is látogatta sokszor s elmagyaráztatta magának a gyárfelügyelővel a munka egész folyamatját. Egész heteken ellakott a gyárában s olyankor a gyárfelügyelő vendége volt, a ki ezt nagy szerencséjének tartá.

A felügyelő is csak olyan jobbágya volt egyébiránt a hercegnek, miként a többi.

Egyszer azt mondta a felügyelő az urának :

— Gyémántos hercegecském, olyan szépen megcsináltam a gyáradat, hogy bizony megérdemelnék érte egy kis megjutalmaztatást.

— Hát nem loptál eleget?

— Az más kérdés. Én szeretnék tőled valami kis emléket kapni, a miről megemlegetsek holtom napjáig. Talán valami kitüntetést a czártól.

— Hogy én neked valami kitüntetést szerezzek a czártól? No jól van, gyere velem, majd elviszlek hozzá.

A gyárfelügyelő boldogsága tökéletes volt, hogy őt a hercege maga vezeti be a fölséges czárhoz.

Dolgorucky kihallgatást kért a ezárnál s hozzájutva, előadta a dolgát.

— Fölséges úr, elhoztam a szövőgyáram felügyelőjét.

— Hát aztán mi baja van velem a te szövőgyárad felügyelőjének ?

— Borzasztóan fáj szegénynek a két első foga, egész éjjel nem tud tőle aludni.

— Úgy hozd ide !

Mert Nagy Péternek az a különös szenvedélye volt, hogy szeretett fogat húzni. Általában különös hajlama volt az operációkhoz. A hűtlen alattvalóknak maga amputálta a fejeit, a hű alattvalóknak pedig a fogait huzogatta ki. Senki nagyobb örömet nem csinálhatott neki az udvarnál, mint ha egy fogfájós embert vitt eléje, a kit megsegíthetett.

A jámbor gyárfelügyelő oda volt a nagy dicsőségtől, mikor azt mondták neki, hogy csak menjen be a czárhoz, szívesen látja, de tetőpontra hágott a dicsősége, mikor a czár még le is ültette a szobájában. Ez már nagy tisztesség !

— No most tátsd el a szádát !

Hisz az a nélkül is tátva volt.

A czár megfogta az egyik markával az üstökét, a másikban már készen volt tartva a «pelikán» : rippsz-ruppsz, kinn volt a két fog.

Azzal vége volt az audienciának.

Mikor aztán a jámbor gyárfelügyelő kijött a ezártól a hercege elé, markában a két első fogával, a kegyelmes patronus tréfás kedélylyel mondá neki :

— No látod, már most kaptál olyan emléket a ezártól, a miről holtodig megemlegethetsz.

A JÉGPALOTA.

Galiczin Feodor herczeg Párisban léte alatt a legnagyobb bűn elkövetésére engedte magát elesábíttatni, a mit csak egy orosz alattvaló a trón, az állam, az egyház, a jó erkölcs, egyszóval minden isteni és emberi törvények ellen elkövethet. S valóban azt kell mondani, hogy elesábíttatott e rettenetes vétek elkövetésére; dæmoni machinatiók és eselszövények által vétetett rá, mert hogy igaz hitben neveltetett, előkelő állású orosz főúr, saját eszével, ily égre és hétországra kiáltó gonosztettet kigondolhasson, az a chimærák országába tartozik.

De mondjuk meg már, hogy mi volt Galiczin herczegnek ez a borzasztó nagy bűne.

Hát az volt, hogy áttért a római katolikus hitre!

Mert hogy Oroszországban a legtökéletesebb vallásszabadság van. Ha egy pápista lutheránussá akar lenni, senki sem gátolja benne; ha egy zsidó ki akar keresztelkedni, ahhoz is jussa van; ha a csuvaszok el akarják hagyni a shamán vallást s a budha hitre áttérni, semmi nehézségbe nem ütköznek s ha a Perzsiától elvett tartományok szíita lakói össze akarnak verekedni a Törökországtól elvett tartományok szunnita lakosaival Mohamed testamentoma fölött, hát az is egészen az ő dolguk, sőt ha egész lengyel községek át akarnak térni az orthodox keleti egyházba, még ez is szabad. Hanem, hogy megfordítva valaki az egy igaz és egyedül üdvözítő strarovecsnyi hitközség kebeléből át akarjon lépni az «eretnek» római katolikus egyházba: «hja paraszt, az megint más!» ez már egy olyan hallatlan merénylet, hogy ennek a számára még csak paragrafus sines a muszka törvénykönyvben, mint a spartaiakéban az apagyilkosságról.

És hát mégis megtörtént egyszer egy ezer esztendőben ez a lehetetlenség is. Galiczin herczeg pápistává lett.

Már most mit csináljanak ezzel az emberrel ?

Abban az időben Anna czárnő ült a trónon. Valamennyi orosz czárnök között a legkegyelmesebb, akinek uralkodása alatt a legkevesebb kancsuka és Szibéria lett felszolgáltatva. A mikor csak lehetett, került a tragikus büntetéseket.

Pedig Galiczint meg kellett büntetni fényesen.

Anna czárnő idejében nagy divatja volt az udvari bolondoknak ; minden előkelő úr tartott magának legalább egyet. A czárnőnek hat volt. Azok mindenféle fajtát képviseltek. Egyik udvari bolond csak a bukfenczhányásban tüntette ki magát s kedves volt, mikor a felemelt lábujjával megvakarta a fülét ; a másik grimászokat tudott csinálni, a mik megnevetteték a társaságot, a harmadik a hasából tudott beszélni, a negyedik utánozni tudott mindenféle állathangokat, az ötödik bolondos dalokat tudott énekelni, s a hatodik goromba tréfákat mondogatott az udvari bojár uraknak, a miken a társaság jót nevetett s a mikért a kinevetett főúr jól megpüfölte a bohóczot. Ez is benne volt a konvenziójában.

Anna czárnő kinevezte a haza érkezett Galiczin Feodor herezeget — a hetedik udvari bolondjának.

Azért a királygyilkos tettért, azért a szentkáromló vakmerőségért, hogy pápistává lett, elvették a herezei ezimét, az érdemrendjeit, az ezredesi rangját és degradálták az udvaroncok legutolsó osztályába, a bohóczokéba : adtak neki harlekin-ruhát, csörgő sapkát s rá lett bízva — a czárnő agarainak gondviselése.

Galiczin Feodornak a felesége nem élhette túl férjének ezt a szégyenét s egy hétre rá meghalt.

Ez a véletlen egy igen jó ötletnek szolgált alapul.

Ha Galiczin, a bohócz, özvegygyé lett, meg kell őt házasítani.

Rangjához illőn.

Kerestek elő a számára egy konyhaszolgálot, elég szépet és fiatalat s azzal a czárnő legújabb bohóczának meg kellett esküdni.

S nem lehetett a felől panasza, hogy esküvője nem méltó pompával és fénynyel lett volna megünnepeelve.

Az évkönyvekben európaszerte fel van jegyezve az 1740-iki tél, mint a legkegyetlenebb hideg évszak, a mire ember emlékezik.

A czárnő a maga kiházasított kegyencz párjának pompás palotát építtetett — jégből.

Átlátszó kristály hasábokból voltak összerakva a falak. Jégoszlopok tartották a jégboltozatokat s jéglépcsők vezettek fel a jégtornáczokba. Az ablakok, a tetőzet, a szobrok a homlokzaton mind jégből voltak készítve s a tágas feljárat előtt két jégágyú volt felállítva. A jégpalota dísztermében pedig remekben készített jégnyoszolya volt összerakva, mennyezetének függönyzetét gyönyörű jégcsapok képezték.

A birodalom minden tartománya kormányzóinak ki volt adva a rendelet, hogy erre az ünnepélyre az általuk kormányzott népből egy-egy párt, saját nemzeti viseletében felküldjenek. Háromszázra ment az ekként meghívott vendégek száma. Fényes társaság! Eszkimók, csuvaszok, baskiok, kirgizek, kalmukok, karakalpok !

Az esküvői szertartás után a nászmenet a czárnő palotája előtt vonult végig.

Legelől, bundába takart elefánton ülve, a vőlegény és menyasszony, egy nagy rézkalitkába zárva, utána a csodanépek, nemzeti viseleteikben, teve- és dromedárháton, szánokban, a miket iramszarvasok, bivalyok, kutya, bakkecskék és sertések húztak s innen a díszmenet körüljárta Szentpétervár utczáit a nép üdvivallása mellett.

A nászlakoma a czárnő kegyencz minisztere Biron lovardájában tartatott meg, a hol minden nemzetbeli vendégnek a maga nemzeti kedvencz eledele szolgáltatott fel. Halporezogó posajtott tejben áfonyabogyóval az eszkimóknak; sáskatojás-rántotta a kalmuknak, faggyuba főtt medvetalpak a szamojédnak, nyereg alatt sült esikó-kármónádli a kirgiznek; a vőlegénynek pedig adtak egy osztót, lakják azzal jól.

Azután minden nemzet hangszerei megzendülének egyszerre: csimpolya, fabéjkürt, tambura és balalajka s e jeles harmonia mellett kíséré a diszes násznép a boldog ifju párt (Galiczin negyvenöt éves volt) a fejedelmi nászpalotába.

Az ünnepelt pár megérkeztekor a jégágyúkból, jégmozsarakból üdvlövések dördültek el s oly nagy volt a hideg, hogy a jégágyúkat nem repeszté szét a löpor.

Akkor azután a vőlegényt és menyasszonyt, ősi szokás szerint, lefektették a jégnyoszolyába, melynek mennyezetén jéggalambok csókolództak s hogy el ne szökhessenek a jégparadiesomból, őrt állítottak eléjük, a ki vigyázzon rájuk reggelig.

A gyöngébb szívű olvasók megnyugtatóására azonban nem késünk feljegyezni a történelmi hűség kedvéért is, miszerint a jégágy ki volt bélelve jó dunnákkal s az őrt minden tíz perczben felváltották. Senki sem fagyhatott meg.

A KOSEVOI ATTAMÁN.

«Attamán» annyit jelent, 'mint «vezér» a kozákok között. «Kosevoi attamán» pedig annyit tesz, hogy fejedelem a vezérek között. Olyanforma, mint egy király; vagy még helyesebben, mint egy képviselőházi elnök.

Mert az attamánok épen úgy szavazat útján választottak, mint másutt a képviselők. Az egész zaporogi kozáknemzet fel volt osztva harmincznyolcz «kurényára». Választó volt mindenki, a kinek fegyvere és lova van. A ló volt a census. Ujságirónak lenni nem volt elég: a pegasus nem megy lószámba. Minden kurénya választott egy attamánt. S valamennyi kurénya egy kosevoi attamánt. Annak a ezivillistája pedig volt: szabad evés-ivás az egész országban, a merre csak jár. Külön nem főztek a számára.

Hogy mennyi időre legyen megválasztva a kosevoi attamán.

mán, az igen szabatosan van körülírva a kozák alkotmányban. A meddig jól viseli magát. Mikor eljön az idő, hogy nem jól viseli magát, akkor leteszik; elveszik tőle a rangját jelképező nagy botot, a tollas süveget és a zászlót s megmondják neki, hogy hazamehet a kurényájába. Azután összegyűlnek a kurényák s elébb megvitatják, hogy melyikből választassék meg az új kosevoi attamán. A minek a modalitását majd később előadandjuk.

Mikor a jegyzők összeszámitották a szavazatokat (lásd alább) s a választás eredménye kihirdettetett, hogy Tárász Griszenkoff nyerte el a közbizalmat: akkor a választó közönség kiküld két markos legényt a javából és hármat assistentiának, hogy menjenek és hozzák el a megválasztottat.

A deputatio, kellő spiritussal ellátva, körülveszi a megválasztott házát, hogy ha netalán az meg akarna ugrani az ablakon keresztül, a lesben állók menten elcsipjék; s azzal a két legbátrabb küldött berontott hozzá s mielőtt védelmi állásba helyezhette volna magát, megragadták s tudtára adták, hogy a nemzet bizodalma ő benne összpontosult, megválasztván őt mai napság kosevoi attamánnak.

A megtisztelt ezt a jó hirt semmiképen nem vette tréfára, hanem elkezdett birkózni a két deputatussal; elmondta, hogy mennyire nem érdemes ő erre a megtiszteltetésre, hivatkozva hajlott életkorára, talentumának csekélységére, a hogy ez mindenütt szokás. A deputatusok csak kapacitálták egy darab ideig, utoljára megharagudtak, az egyik tarkón esapta, a másik kecsketúrót adott neki: «Heh te kutya fia! jössz mindjárt, mikor hívunk? Ha mi megválasztottunk tégedet urunknak és fejedelmünknek, álló!» Azzal piff-puff, agybafoébe! a többi deputatus is behrohant, a megválasztottat két kezénél, két lábánál fogva felkapták a levegőbe s úgy vitték le a gyülekezet közé, a hol aztán talpra állítva, a kozákság vénjei kezébe nyomták az uralkodás jelvényeit, a bunkós botot, a korbácsot és a zászlót, s ha hó volt, hóval, ha sár volt, sárral be-

mázolták az egész képét, annak a jelképeül, hogy «e földből vétettél s e földhöz kell hűnek maradnod».

Arra aztán ittak nagyot.

E nagyon különös szertartásnak azonban kellő magyarázatául szolgál az a másik, a mikor a kosevoi attamánt hivatalából letevék.

Azt ugyanis tudjuk, igen közel levő példákból, hogy egy kormánynyal sokáig megelégedve lenni nem lehet. A mint tehát az elégedetlenek száma annyira szaporodott, hogy saját pártot képezhettek: akkor összegyűltek és elhatározták (nem azt, hogy külön napilapot fognak kiadni, hanem olyanformát), hogy megkísérlik a kosevoi attamán letételét. Előbb nagyot ittak. Azután elhozták a piaezről a nagy dobokat, (még is csak van valami eszmetársulás a hirlapkiadással!), a mik ott a pellengérre voltak kiakasztva s azokkal a templom előtt irgalmatlan nagy reklamot csináltak. Erre nagy népség futott össze (egy ötödrésze előfizetési, a többi tiszteletpéldány), s a nagy lármára megjelent a piaezon a kosevoi attamán.

— Hát fiaeskaím, mi bajotok? kérdé a kosevoi attamán.

— Hát atyuska, le akarunk tenni a fejedelemségből, mondának neki a vezérszónokok.

— Hát fiaeskaím, mit vétettem ellenetek?

Arra aztán elkezdtek neki sorba számlálni a bűnülajstromát s mikor vége volt, ezzel a parlamentáris kifejezéssel adák tudtára a kívánságukat: «eleget etted már a kenyérünket, kutya fia! pusztulj innen!»

Hanem előbb szavazatra megy az indítvány. Elnök fölteszi a kérdést. De nem fölállással és ülve maradással, mert az nagy együgyűség; hanem úgy tétetik fel a kérdés, hogy melyik fél tudja kivenni a másikat a piaezről? Mert mint mindenütt, úgy itt is van kormánypárt, a mely a maga elveihez híven ragaszkodik.

Egyik végre csakugyan elverte a másikat.

Akkor ellenpróbát kérnek. A melyik fél elszaladt, hivattassék vissza s próbálja meg újra hajbamenni az ellenpárttal.

Végre helyreáll a rend: a tér közepén tágas kör képződik s akkor felhivatnak minden pártármányalatok, hogy ha tehát nincsenek megelégedve a régi kosevoi attamánnal: hozzák oda a jelöltjeiket, ebbe a körülkerített térbe s mutassák be a notabilitásoknak.

De az ám már most a szép mesterség: odáig elvinni a kosevoi attamán-jelöltet addig a körig. A míg az odáig eljut, addig az annyi ütleget kap az ellenpárttól, a mennyi csak rá fér; a ruháit lehasogatják, a haját kitépik; két lábánál fogva kétfelé húzzák s csak ha egyszer agyontépve, megkarmolva, marczangolva, vérbefagyba hagyva oda jutott a kör közepébe, akkor ismerik el, hogy valóban ő a megválasztott új kosevoi attamán, a mikor aztán a régi fejedelem nem késik egész engedelmességgel letenni a kezeibe fejedelmi insignáit, a botot, zászlót, korbácsot és paizst, a mikor aztán igazság kedvéért azt verik meg épen olyan jól, mint az újon választottat, míg emennek mindenki kezét csókol szépen.

Csak azt szeretném már most tudni, hogy ha a «seregnek» (!) ura (milyen blasfémia!) meghallgatja az orthodox-egyház imáit, pan Rieger manifestumát s a horvát diákok orosz hymnuszát: esztendő ilyenkorra kit választunk meg itt nálunk «kosevoi attamánnak» s kit küldünk érte deputatióba?

A CZÁRFIAK SZINDARABOT JÁTSZANAK.

Ha már czár kell, akkor az én ideálom a czárok között csak Pál.

Az nem csak otthon tudott rendet tartani, a katonának a haját czopfba fonatta s behajporoztatta, s ha koesival találkozott az utcán, a benne ülőnek le kellett szállnia előtte (úgy is illik); hanem a külhatalmakat is ránczba tudta szedni. Mikor egyszer megharagudott Angliára, fel-

hívta a többi európai hatalmakat, hogy kössenek vele Anglia ellen szövetséget, s hogy azok nem álltak rá az indítványára elég gyorsan, mind valamennyi császáriját és királyát Európának kihívta egyenként egy szál kardra! S szent igaz, hogy serpenyőbe aprította volna valamennyit, ha az oroszok maguk meg nem akadályozták volna e hősi szándékát. Deputatiót küldtek fel hozzá a három Subow testvér vezetése alatt s azok olyan szépen kapacitáltak a czárt, hogy Subow Miklós megfogta a torkát, Subow Valerián és Subow Plato pedig nyakára hurkolták a saját övét s ilyen módon mennyei lakost csináltak belőle. Lelki üdvéért fogadalmi templom emeltetett.

— — — — —

Miklós ezárról mindenki tudja, hogy igen jó családapa volt. Ezt azok a népek is bizonyíthatják, a melyek szerencsések voltak magukat az ő gyermekeinek nevezhetni.

Palotájában gyermekeinek szobája oly közel volt az ő dolgozó szobájához, hogy maga ellenőrizhette azoknak a magaviseletét. Sokszor kellett neki közöttük igazságot tenni. Sándor, a trónörökös szelid fiu volt, Konstantin annál vadabb. Az öccs mindig megtépázta a bátyját. Nem is csinált belőle titkot, hogy nem szereti az első szülöttet. Egyszer azon kapta az apja, hogy Oroszország mappáján veres krétával vonalakat huzogatott a gyerek.

— Mit csinálsz?

— Osztom az országot. Idáig elég lesz a bátyámnak; a többi meg nekem.

Máskor meg azt kérdezte az apjától:

— Ugy-e, engem azért hínak Konstantinnak, hogy Konstantinápoly az én városom legyen.

Mikor tíz esztendősen korában a czár Konstantint kinevezte «főadmirálnak», bátyja is meglátogatta őt az admirálhajón, hogy gratuláljon neki.

A kis admirál pedig azzal fogadta a bátyját, a trónörökös, hogy becsukatta az áristomba, hogy mert az ő admiráli engedélyének kikérése nélkül az ő hajójára lépni.

Mikor még kis gyerekek voltak mind a ketten, egy napon irtóztató lármát, kiáltozást hall a czár a gyermekszobából.

Ijedten rohan át, el nem tudta gondolni, mi baj van? De még jobban megdöbbsent, a mint az ajtót kinyitotta s maga előtt látta a következő jelenetet.

Sándor, a trónörökös a földön hevert. Konstantin pedig a mellére térdelt és a kezeit összefogta, a míg a két játszó pajtás egy övet Sándor nyakára hurkolva, azt fojtogatni látszott. Sándor ezalatt kétségbeesett hangon kiáltozott: «kegyelem! kegyelem!»

— Mit csinálnak önök itt? rivalt rájuk a czár.

Azok elkezdtek nevetni.

— Szindarabot játszunk, magyarázta Konstantin.

— Miféle szindarabot?

— Hát — Pál czár meggyilkoltatását.

... A saját dédapjuk meggyilkoltatását választották ki színműtárgynak!

Ilyen nagyszerű gondolat csak orosz agyban szület-hetik!

Miklós megszidta az egész truppot s mindjárt ki is adta nekik a tantièmet is, meg a játékdíjat is.

— Önök hárman, a miért ilyen gyászeseményt választottak komédia-tárgyul s a trónörökös személye ellen fel-emelték kezeiket, három napi börtönt kapnak kenyéren, vízen.

És aztán a trónörököshöz fordult.

— On pedig, a miért annyira megalázta magát, hogy kegyelemért ordított, hét napi börtönt kap! Egy orosz uralkodónak soha sem szabad azt a szót kiejteni: «kegyelem!»

Ném is ejtették azt ki azóta.

Se kérve — se adva.

EGY KIS FÉLREÉRTÉS.

II. Katalin czárnőnek volt egy bankárja Szent-Péter-várott, Souderland, ki a czárnő magánpénztárát példátlan becsületességgel tartotta rendben. Az egész udvari személyzet pedig ezt a bankárt ki nem állhatta. (Nem «pedig», hanem «azért». Olvasó.) A bankár egy szép new-foundlandit ajándékozott a czárnőnek, mely azt minden sétájában hűségesen kísérte. A czárnő oly kegyes volt, hogy a hű ebet ajándékozójáról nevezte el. Egyszerre a kutya megdöglött. Nem kért rá engedelmet, a mit a czárnő semmi esetre sem adott volna meg neki. A minthogy még holtá után is meg akarta őt tartani s felhívá főudvarmesterét, kiadá neki a parancsot, hogy «Souderlandot, a kutyát, ki kell tömetni».

Az udvarmester világosan hallott, nem lehetett semmi kétsége.

Ehhez azonban assistentia kell. Futott a rendőrfőnökhöz.

— A czárnő azt parancsolta, hogy a kutya Souderlandot ki kell tömetni.

— Ha parancsolta, akkor meg kell történni. A rendőrfőnök feltette a csókaorruját s ellátva magát kellő segéd-személlyel, sietett a bankár lakására.

— Kedves Souderland, meggyónt ön már?

— Nem én.

— Hát a testamentoma készen van-e?

— Nincs az.

— No hát csak rögtön hívasson papot és jegyzőt, gyónják meg és tegyen végrendeletet, mert a czárnő parancsára ki fog tömetni!

— Miért?

— Azt a czárnő tudja és senki más. Ő parancsolta, nekünk engedelmeskednünk kell.

— No de az képtelenség! engem kitömetni.

— Nincs benne semmi képtelenség. A híres rablóvezért Krotinust szintén kitömték, mikor kézre került, valamint a kozák lázadó főnököt Tárász Bujbát. Az egyiket most is mutogatják a vilnai városházánál, a másikat a kazáni templom sekrestyéjében. Ez nálunk különös megtiszteltetés.

— De az lehetetlen! protestált a bankár. Itt tévedésnek kell lenni. Ereszszenek a czárnő elé, vagy engedjenek neki egy sort irnom.

— Az nem szabad! Az elítélt dolga sorsában megnyugodni s a mi dolgunk azt végrehajtani.

— No de ez valami szójáték lesz, a czárnő szokott metaphorákban beszélni. Az a kérdés, hogy mivel parancsolta, hogy kitömjének?

Ez iránt csakugyan nem volt semmi utasítás. Az udvarmester visszament a czárnőhöz, megkérdezni, hogy mivel parancsolja Souderlandot kitömetni.

— No hát mivel? Gyapottal meg tengeri füvel, a hogy szokás.

Most már semmi kétség sem volt. Souderlandnak tudtára adták, hogy szabad választania: a gyapotot szereti-e jobban, vagy a tengeri füvet?

— No de az lehetetlen, hogy ő felsége azt parancsolta volna, hogy elevenen tömjének ki! Ez műszakilag is kivihetetlen. Előbb meg kell hogy öljenek. Azt pedig ő felsége határozza meg, hogy miesoda halál nemével kell valakit kivégezni!

Ez az ötlet szabadította meg. Mert már hozták a gyapotot meg a tengeri füvet a számára.

Az udvarmesternek még egyszer vissza kellett menni a czárnőhöz ezzel a kérdéssel:

— Hogyan parancsolja felséged Souderlandot kitömetni: élve, vagy halva?

— Hiszen megdöglött már!

— Én épen most beszéltem vele.

— Kivel, te ?

— Hát Souderland bankárral.

— Oh te rettenetes borjufóka ! Hiszen Souderland, a kutyáról van szó.

— Majd eltévesztettük.

Azzal ment vissza a bankár palotájába, felvilágosítani a rendőrfőnököt. Akkor aztán meg annak állt feljebb.

Ő förmedt rá a bankárra :

— Hát miért nem mondta az úr, hogy nem kutya !

A HACHÉE-FACHÉE.

De Bruce gróf II. Katalin idejében Szentpétervár kormányzója volt. Naturalizált franczia, a kinek nagyon megetszett Muszkaországban.

Csak egy dologgal nem volt megelégedve : a konyhájával. Orosz volt a szakácsa, a ki rosszul főzött ; de annál jobban lopott. A kormányzónak tele volt a szája e miatt panasszal. Kivált mikor a franczia követnél volt ebéden, a kinek a szakácsa pompásan tudta csinálni a «hachèe-fachèet», a miért De Bruce gróf rajongott.

Egy napon nagyon elrontott minden ételt a muszka szakács ; a kormányzó dühös volt. Hanem a szakács megérezte a pecsenyeillatot s mielőtt ő maga a tráncsirtálra került volna, elinalt s nyakába vette a nagy világot. A kormányzó utána iramított minden rendőrt, hogy csipjék meg, hozzák vissza ; de biz azt nem találták meg, úgy, hogy másnap a kormányzónak, ha ebédelni akart, be kellett magát invitálni a franczia nagykövethoz, a kinek aztán elpanaszolta a maga nagy baját, hozzá téve azon baráti kérelmét, hogy hozasson neki a nagykövet egy jó szakácsot Franciaországból, a ki ilyen jól tudja csinálni a hachèe-fachèet ; biz olyan fizetést ad neki, mint egy generálisnak.

A franczia nagykövet pedig nem csak udvarias ember

volt, de nagy diplomata is. De Brucenek nagy befolyása volt az udvarnál. Azt érdemes volt bármily áldozattal megnyerni. Még az nap felhivatta a saját szakácsát s így szólt neki :

— Monsieur. Nem volna önnek kedve tábornoki fizetésbe lépni ?

— A fizetés jó volna ; de én csak kappanöléshez értek.

— Nem ellenségapritásról, csupán hachèe-fachèe-vágásról van szó.

• Erre meg mért ne állt volna rá a monsieur ?

A nagykövet tehát mindjárt irt egy nyájasságtól mézédés levelet a kormányzónak, felajánlva neki saját szakácsát s azt a monsieur kezébe nyomva, elküldé őt De Bruce úrhoz.

Nagyon rövid időn visszajön a monsieur, szikrázó szemekkel s kegyetlenül szakkermementirozva s a két markában tartva megnevezhetlen orczáját.

— Nos ? Mi az ? Hát nem volt elég a fizetés ?

— De f—t nem volt ! Olyan száz botot kaptam, hogy nines az az orosz generális, a ki meg ne elégedjék vele.

— Száz botot ? Ez félreértés !

— De köszönöm szépen. Ezt nálunk bastonnadenak hívják, nem félreértésnek.

A nagykövet rögtön hajtattott a kormányzóhoz, e felfoghatlan megsértésért elégtételt követelni.

Kiderült aztán, hogy csakugyan félreértés volt : a kormányzónak a komornyikja azt jelenté, hogy «itt van a szakács».

Az nem képzelhette, hogy tegnap óta már meg is jött Franciaországból a megrendelt szakács ; szentül azt hitte, hogy a szökött szakács került kézre.

— Verjetek rá száz botot s dobjátok ki.

Ekkép történt.

A mentség tökéletes volt : a muszkának, mint mindig, úgy most is igaza volt.

A monsieurnek pedig megmaradt a «hachèe» is, meg a «fachèe» is.

A LELEMÉNYES RENDŐRFŐNÖK.

Azimkoff Iván csak kazáni rendőrfőnök volt, mikor Sándor ezár élete vége felé tartományait beutazta. A fizetése nem ment többre ezer rubelnél. S bizony elképzelheti minden ember, mennyit kell egy szegény rendőrfőnöknek ehhez az ezer rubellhez még hozzá lopni és csalni, ha tisztességesen meg akar élni belőle. Szerencséjére a czár oda-vetődött a városba s Azimkoffnak mindjárt a megérkezés utáni napon az a szerenese jutott, hogy a czár legmagasabb színe elé idéztették.

Sándor ezár a szokott rossz humorában volt ekkor is.

— No mondhatom, hogy gratulálhatok neked! Ezzel fogadta a rendőrfőnököt. Sok szép zshiványt van szerencsém országomban elláthatni: Rigában kilopják az arsenalomból az ágyúimat; Moszkvában ellopják a Kremlnek a toronytetejéről az aranykeresztet; Szentpétervárott ellopják a kutyámnak a nyakáról az örvet; hanem olyan tolvajok, mind a tiéd, ninesenek sehol. Tegnap, azalatt, a míg a kocsimról leszálltam s bementem a templomba, meg visszajöttem, kilopták a zsebemből a tárczámat.

— Milyen volt az a tárcza? kérdé Azimkoff.

A czár leírta neki. Veres maroquin, selyem béléssel, volt benne kétezer rubel százas bankjegyekben.

— A mi embertől kitelik, azt megkísérlem, monda a rendőrfőnök és elsietett.

Másnap már megkerült a tárcza. Benne volt a kétezer rubel felváltatlanul.

— Ember vagy a talpadon! monda a czár Azimkoffnak; az pedig ravaszul hunyorított a szemével s azt monda:

— Volnék csak én szentpétervári rendőrfőnök, majd nem lopnák el felséged kutyájának a nyakáról a lánczot!

— Azonban, ha a tárcza megkerült, a tolvajnak is kézre kellett kerülni.

-- Nagyon természetes!

A zsebmetesző, a ki bevallá, hogy ő lopta el a czár tárczáját, abban a kitüntetésben részesült, hogy a megillető adag kancsukán kívül a nyelvkivágatás büntetését is elnyeré, a mi nem is nagyon szigorú bűnhődés egy ily vakmerő gonosztettért.

Azimkoffot pedig a czár rögtön kinevezte ez erélyes és gyors eljárásáért szentpétervári rendőrfőnöknek, ott pedig csak a puszta fizetése tizenkétezer rubelre rugott. Képzeltetni, hogy mennyit kell még ehhez csalni és lopni egy szentpétervári rendőrfőnöknek, ha azt akarja, hogy tisztességesen megéljen.

Mert hogyha egy úrféle lop, különösen ha az államtól, vagy a publikumtól lop, arra azt mondják az oroszok: «meleg helyre talált», «kövér legelőhöz segítette az Isten», «jól gondoskodik a családjáról», «félre tesz egy kopeket a fekete napokra». Hanem ha a paraszt lop, arra azt mondják: «embervért iszik», «özvegyek könyeit iszsza», «halottakat ás fel».

. . . . . Nagy sokára, mikor egyszer a czár megint ugyanazt a kabátját vette fel, a melyiket akkor viselt, mikor a kazáni templomot meglátogatta, érzi, hogy valami kemény tárgy ütögeti a térdeit. Tapogatni kezdi s megtalálja a bélésben alá csuszva az ellopottnak hitt tárczát. Sohasem lopták azt el.

Hiszen hogy mint talált mégis Azimkoff lopott tárczát kétezer rubellel megbéllelve? azt halandó észszel is ki lehet találni, de hol vette a tolvajt, ez a nagyobb talány.

Hát annak meg ez a magyarázata. A börtönben volt épen egy hires zshivány, a ki megérdemlette a lenyakaztatást, ezt maga elé hívatta Azimkoff s azt mondta neki:

— No nézd, itt most két Rusikóról van nálam tudósítás: az egyiket azzal vádolják, hogy kirabolt egy templomot s meggyilkolt az úton három kereskedőt, a másikat meg azzal vádolják, hogy kilopta a czár zsebéből a Szent-Mihály templom előtt a tárczát. Már most melyik vagy te

a kettő közül? Ha az első vagy, akkor a fejedet vágatom le, ha a második vagy, akkor csak a nyelvedet vágatom ki; no meg persze kancsukát kapsz.

A zsványnak volt annyi esze, hogy azt felelje, hogy ő az a második s a nyelve árán megmentse a fejét. Utóljára is hát a nyelv egészen felesleges szerszám az embernél, a ki se nem színész, se nem pap, se nem bakter, egyszóval, a ki nem a nyelvével keresi a kenyerét.

A czár — jót nevetett a tréfának.

OROSZ CANONISATIO.

Nagy Péter czár idejében történt, hogy az ocsakoffi kalyugyer-kolostor annyira roskatag állapotba került már, hogy a tatározgatás helyett tanácsosabb volt újat építeni. A régít a czár rendeletére lebontották, mikor már az új lakható állapotban volt.

A hajdani orosz módra épült nagy zárdának tömérdek apróbb-nagyobb tornya volt, megfelelő nagyságú harangokkal ellátva: csupán egy szögletbe épített toronynak nem volt harangja, sőt ajtók és ablakok is úgy be voltak rajta falazva, hogy a belsejébe is csak faltöréssel lehetett bejutni. Mikor ezt a tornyot is elkezdték lebontani, a sok szúette porhadt gerendát lehányva a tetejéről, egy boltozatra akadtak s a mint azt feltörték, találtak alatta egy fülkét. Abban a szűk odúban volt egy emberi csontváz, a minek még akkor is a derekán volt a szeges cingulum és homlokát körülfogta egy vaskorona, melynek hegyes tövisei a csontba behatoltak. Kezében egy hosszú olvasót tartott. A homlokán levő vaskoronára arany betűkkel volt felírva a neve: «Nikeforosz».

— Martyr! Ereklýe! kiáltának a felfedezők s vitték a czárnak a nevezetes kincs hírét.

Az meg kapott rajta: az orosz egyedül idvezítő egyház

kebelében a főpásztor egyedül a czár maga és így az ő jogai közé tartozik a canonisálás is.

Péter czár a feltalált Nikeforosz vértanu szentté tételének egészen megadta az ünnepélyes pompát. A csontereklyéket, a hozzájuk tartozó vasakkal együtt egy üvegkoporsóba tették s ünnepélyes proccesszióval hordozták városról-városra, utoljára visszavitték az új kolostorba, ott az oltár melletti kriptába elhelyezték s pompás márványemlékre irták fel a nevét s hogy a canonisatio actusa annál emlékezetesebb legyen, Péter czár száz vilnai deákot, a kik ott tilos társulatokban részvétellel vádoltattak, kényszerített a Nikeforosz tiszteletére emelt új kolostorba Nikeforista-barátokká átalakulni.

S nagy öröm volt általában az egész birodalomban, hogy ime egy orosz szenttel megint több van.

A régi kolostort aztán csak hontották alább. Egyszer végre a fundamentomára kerültek az említett harangtalan toronynak s ott találtak egy kis rézládát, melyet ismét nagy ünnepélyességgel felnyitva, meglelték benne Nikeforosz atyának a történetét, a mi pergamenre írva sok száz év előtt eltételezett s alá volt írva az akkori rendfőnök és valamennyi zárdatag által.

No szép dolgok sülték ki abból a protokollumból Nikeforosz atyára. Ő bizony olyan szent volt, a ki nagyon szerette a szép asszonyokat; a mi hát még nem volna olyan nagy hiba, hogy azért az embert mindjárt befalazzák; hanem még azt is tette, hogy azokat a szép asszonyokat, a kiket elcsábított, nehogy elárulják, elküldte a másvilágra, a mi már épen nem volt tőle keresztyéni cselekedet. Elbotrányos életért és sokszoros gyilkosságaiért végre a szent-szék elé állíttatott s ott azon büntetés lett rá kimondva, hogy állása magasságához és bűne nagyságához képest egy külön az ő számára épített toronyban, szeges vaskoronával megszorított fejjel befalaztassék.

Ez a felfedezés természetesen egészen más színben tüntet fel Nikeforoszt, a ki elég indiskretus volt, még esont-

vázkorában is így feltrefálni a czárt és a püspöki kart. De nem is maradt neki Nagy Péter adósa. Már más országban elhallgattak volna az ilyen botrányul s a szentet hagyták volna szentnek: hanem Oroszországban még a csontváznak is meg kell bűnhődni azért, a mit holt ember korában vétett. A czár egy újabb ukázt boesátott ki, melyben elrendelé, hogy Nikeforosz nem lesz többé szent, hanem kidobatik a kolostor kriptájából, csontja elásatik a vesztőhely alá, neve kitöröltetik a kalendáriumból és levakartatik a sírkőről. Azt a száz deákot pedig, a kikből Nikeforista-barátokat csinált, bedugta a zöldmönduros granátosok ezredébe katonáknak.

Ilyen igazságszerető tudott lenni a nagy czár.

A HÁROM KARÁCSONYFA.

I.

A téli palota előtt hatalmasan fújta valaki a streliczek indulóját trombitáján, mely hangra egyszerre kiugrott az őrszobából valamennyi granátos, tőknagalakú aranyos süvegével, paszomántos dohnányával, a korklát elé, a hol a szuronyos fegyverek sorba fel voltak állítva.

Pedig hát az, a ki jött olyan nagy trombitaszóval, nem volt valami tábornok, sem a szentpétervári kormányzó, sem a miniszter, hanem volt a perezses fin, hátán a putonykosárral, kezében a hosszú póznára felfűzött pereczekkel s a trombitája csak az a recesgő péklegény-síp volt, a mi úgy fújta azt a harezi riadót, mint mikor valaki az orrán keresztül énekel.

— Hát te, gazfieszkó, a mi indulónkat recesgettet? rivallt rá tréfás szigorral a káplár, egy ölnyi óriás, simára borotvált arcú, kifent bajuszu legény.

— No és úgy látom, hogy az én trombitaszavamra jobban elő tudtok ugrani, mint ha arra trombitálnának, hogy itt jönnek a svédek! felelt vissza a síheder.

— Ejnye! te tacszó! Mindjárt összezúzlak!

— Te vagy az a legény, a ki valakit összetörsz! Hiszen fogadok rá, hogy még ezt a pereczet sem tudnád a markodban egy roppantással öt darabra törni.

— Én? Te! Mibe fogadjunk?

— A lányat öt darabra törsz, annyi pereczet adok ingyen, a lányat kevesebbre törsz, annyinak az árát fizeted duplán.

— Ide azzal a rúddal!

A suhancz oda nyújtá az óriásnak a pereczes rudat, s az markába kapva róla egy gömbölyű süteményt, a minek igen nagy hasonlatossága van azokhoz a láncszemekhez, melyeket a nehéz fogságra ítélt rabok esörgetnek a bokáikon, odaszorítá azt a markába s összeroppantotta nagy könnyedén.

Biz az csak négy darabra törött.

Aztán fogta a másodikat, harmadikat, sorba az egész füzért, erősködött, káromkodott, a fogait is csikorgatta, toporzékolt; de csak nem tudott négy darabnál többre eltörni egy pereczet.

Az egész őrcsapat nevetett. A kacaj minden újabb meg-hiusult kísérletnél növekedett; utoljára annyira ment, hogy felhangzott a czár szobájáig.

Péter czár kinyitá az ablakát, hogy meghallja, mi az?

Azt már hallotta, hogy az egész csapat hogy felel meg a kommandószó szerint arra a kérdésre: jó volt-e a káposztás leves?

Discant	{	Nagyon jó volt felséges czár: áldassék a te neved és Szent Wladimir.
Tenor		Nagyon jó volt felséges czár: áldassék a te neved és Szent Wladimir.
Bassus		Nagyon jó volt felséges czár: áldassék a te neved és Szent Wladimir.

Hanem hogy kommandószóra hogyan lehet az ő gránátosait, még pedig a téli palota bejárata előtt, ily rendszeres röhögésbe hozni? ez új dolog volt előtte.

S a ki vezényel, az egy pereczes fiu.

— Mi történik oda lenn? kiálta le a czár az ablakból.

— Ez a gazficzko itten! mondá mérgesen a káplár, s megfogta a pereczes fiu fülét.

— Ne az én fülem nyujtsd meg, hanem a magadét, sikolta az; nem hallod, hogy a czár hozzád beszél?

Akkor aztán a czár is nevetett.

Szerenesére karácsony estéje volt. Ezen az estén szabad jókedvűnek lenni még Szentpétervárott is. Még a czárnak is; még a közkatonának is.

— Hozzátok fel azt a fiut hozzám! parancsolá a czár, s ezzel betette az ablakát, melyből mint egy fehér szellem szállt elő a meleg pára, míg nyitva volt, édes ambraillatot és peccsenyeszagot árasztva el az őrt álló katonák feje fölött.

A czár épen lakomájától kelt fel. Az asztal még rakva volt süteményekkel, s körülülve fényes egyenruhás urakkal, mikor a pereczes fiut bevezették. Csak az a prêmes bőrködmön volt rajta, a mit valamennyi pereczáruló visel Szentpétervárott télen.

— Hát te melyik ezredből való katona vagy? kérdé tőle a czár.

— Abból, mely valamennyi ezredet fentartja. Pék!

— Jól van, pékinas! Hát mit akarsz inkább? Enni-e vagy inni?

— Nézni!

A pékinasnak megadatott, a mit kívánt. Volt mit nézni a téli palotában karácsony estéjén.

A czárnak még akkor az első felesége volt a háznál, Lapukhin Eudoxia s két apró gyermeke: egy fiu, egy leány.

Karácsonyfát, mint minden háznál, a czári palotában is állítottak fel s azt a gondos anyai kéz felékesítette mindazokkal a drága csecsebeesékkal, a miknek a kis emberek és a nagy gyermekek olyan nagyon örülnek.

A karácsonyfa meggyújtásához meg voltak híva az előkelő bojárok gyermekei, kiknek szülői szívesen látott hívei

voltak a téli palotának. Hanem az udvari rend már a gyermekeknél elkezdődik Oroszországban. Az örvendő zsisvajgás, a bámulat kitörései el vannak fojtva jó korán a sorára váró fegyelem és az elharapott irigykedés alá. Ott már a gyermeknél kezdődik a «csinn!» a világi rangfokozat.

A meghívott kis hercegek és hercegasszonyok növeldei illemtudással várnak az udvarmester felhívására, a ki az előlépők számára leveszi a karácsonyfáról a pompás ajándékokat, aranyos katonákat az úrfiaknak, hajas babákat a kisasszonyoknak, hollandi, chinai furesaságokat a hivatalos vendégeknek.

A pékinasnak is szabad volt azt egy zugból nézni.

Nézni és nem nyulni hozzá. Nézni azzal a tudattal, hogy mindebből semmi sem az övé.

Minden pompa és ragyogvány hat a gyermek kedélyére; de hát még a gyermekpompa? Amaz csak elkábítja, azt még nem érti; ebben szeretne duskálkodni, válogatni, a szépét-javát magának kikeresni s a kiválasztottat megint rögtön kieserélni a másik gyermekével, a mitszebbnek talál.

Hej, milyen szép hintalovat kapott a trónörökös, a kis Alexis. Fel is kapott rá azonnal s onnan vezényli a törökre bádog katonáit. Annak már csak nagy öröme lehet! A ló hintálás közben nyerit s a festett katonák zenekara trombitál hozzá.

Szegény Alexis! Mire megnősz, ott fogsz lovagolni a földalatti börtön kemény fapadján s vezényelni fogod a patkányokat, a mik előtted tánczolnak!

Mikor aztán vége volt az ajándékosztásnak, mikor már az udvarmester kinek-kinek az ifjú vendégek közül kiosztotta a számára elrendelt karácsonyi ajándékot; mikor már a feldiszitett fenyőfa üresen maradt, csak a csemegék, narancsok, az aranyozott diók, a felaggatott délszaki gyümölcsök lógtak még rajta, eselédmartaléknak szánt, gyomor-elrontani való csecsebecsék, megkeresztelve a lecsorgó viaszgyertyák tarka cseppjeitől, akkor azt kérdezé a czár az utczáról felhívott pereczesinastól:

— Hát te mit kívánnál magadnak belőle?

Minden arcz kegyetlen mosolygással fordult az utezagyerköcz felé. A gyermektársak a legkegyetlenebbek. Mit fog a piszkos ficzko mondani erre? Sirva fakad-e szégyenében, mikor azt kérdezik tőle: «mit választasz magadnak a karácsonyfáról?» aztán semmi sincs már rajta.

A pereczesinas pedig nevető arczczal felelt meg a czárnak.

— Én magát a karácsonyfát kérem!

— S minek neked az a karácsonyfa?

— Annak, hogy majd egyszer azokat az érdemrendeket felakaszszam rá, a miket ezek az urak itt mind viselnek!

— Az ördögbe! Mi a neved?

— Mencsikoff Danielovics Sándor.

— Danielovics Sándor! Te itt maradsz mellettem a palotában.

II.

Elért már mindent, a mi embertől kívánható.

Híre bejárta az egész világot; koronás fők örültek mosolygásának s koszorús hősök reszkettek haragjától.

Jóltevőjét, Amilka herceget elárulta a czárnak. Az összeesküvőt lenyakazták, birtokát odaadták a feljelentőnek hübérrül s a leányát feleségül.

Rá bízott a czár legnagyobb fiának, Alexisnek nevelése — börtönben őrzése — s kivégeztetése.

Ausztriában gróf lett, Németországban birodalmi herceg, Oroszországban ingermanlandi fejedelem.

Kegyencze volt az új czárnőnek házassága előtt, alatt és után.

Birtoka olyan nagy volt, hogy beillett volna királyságnak.

És azonkívül oly hatalmasan tudott rabolni, hogy a legfőbb törvényszék háromszor ítélte halálra és birtokai elkobzására (1713-ban, 1719-ben és 1723-ban). A czár vagy

a czárnő mindannyiszor megkegyelmezett neki; elvette a régi birtokait s adott neki módot, újakat szerezni.

A czárnő halála után ő lett a II. Péter trónörökös gyámja, a kire olyan jól vigyázott, hogy bezárva tartá saját palotájában, a honnan csak egy módja volt a leendő czárnak a kiszabadulásra: ha Mencsikoff leányát feleségül veszi.

Karácsony estéjén ugyanabban a palotában, a hol a perezcsinas először bámulta meg a főurak csillogó érdem-rendeit, volt felállítva egy óriási karácsonyfa, és annak az izmos ágai megterhelve olyan játékszerekkel, a miknek a nagy gyermekek örülnek.

Czimerek és érdemrendek, díszkardok és marsall botok, khamok, attamánok süvegei, városok arany kulcsai, archimandritai mithrák, pásztorbotok, hadi hajók mintái; a szálfá tetején pedig egy arany czifraság, hasonlatos a czári prémkörített koronához. De még valami volt rejtettekben: egy arczkép, tömör aranyrámában, melyet a vékony csillámló fátyol nem takart el annyira, hogy rá ne lehessen benne ismerni Mencsikoff leányára.

A nagy gyermekek, kik között ez ajándékoknak szét kellett osztatni, mind együtt voltak már, leghátul a sutban a trónörökös maga, a legárvább gyermek valamennyi között.

A hatalmas nagy férfi kiosztá közöttük sorban a nekik szánt ajándékokat: «Neked ez a hercegi ezim! Neked ez a kormányzóság! Neked ez a püspöki szék! Neked ez a fejedelmi süveg! Neked ez a vezéri bot!» Míg sorba minden ki nem osztatott s nem maradt más a karácsonyfán, csak az arczkép a legalsó ágán s a korona a hegyén.

— Hát te mit választasz magadnak a karácsonyfáról? kérdezé Mencsikoff II. Pétert, a nyomorult árva gyermeket.

— Én választom magát a fát! felelt az ifju.

— S minek teneked ez a fa?

— Annak, hogy téged felakasztassalak rá: te országos rabló!

A herczeg bámulva tekintte szét. A nagy gyermekek, a kapott ajándékokkal a kezükben, mind félre fordíták tőle az arczaikat; csak egy közeledett felé mosolyogva, az, a kit épen most tett meg Szent-Pétervár kormányzójává; még kezében volt a nagy aranykulcs.

— Herczeg! Te épen most adtad a kezembe ezt a kulcsot, én bizony becsuklak vele téged.

III.

A beresowi kormányzó jószívű öreg úr volt. Minthogy neki magának nem voltak gyermekei, ennél fogva karácsony estéjén a száműzöttek gyermekeit gyűjté össze palotájában, hogy gyönyörködjék az örömeikben, mikor azok a karácsonyfa ajándékain megosztóznak. Nem csecsebecsék biz azok; meleg keztyűk, harisnyák, botosok, korszolyák, theafőző ibrikek, a mikről a sziberiai száműzöttek gyermekei szoktak álmodni, a kis Krisztushoz imádkozás közben.

Mindenki megkapta már a magáét; csak egy nyulánk, halavány leányka van még hátra.

A beresowi kormányzó komoly ember, nem szokta a tréfát; mikor azt kérdi a legutól maradttól: «Hát te, leányom, mit választasz magadnak?» ezt nem teszi kegyetlen rossz élezből: mert van még ott elég miből válogatni, több az ajándéktárgy, mint a gyermek. Hanem a leány még sem választ semmit, hanem azt feleli, láztól reszkető hangon:

— Add nekem magát a fát.

— S minek neked ez a karácsonyfa?

— Az apám ott lakik abban a kunyhóban, a minek csak a teteje látszik ki a hóból. A tüzelőnk elfogyott, én nem mehetek az erdőre, a hideg lel s az apám sem mehet ki, a míg meg nem foltozza a csizmáját, s fázik a keze. Add nekem a karácsonyfát tüzelőnek.

— Mi a neve az apádnak, leánykám?

— Mencsikoff Danielovics Sándor!

HOGY KEZDIK ÉS HOGYAN VÉGZIK.

Ezen fejezet arról szól, hogyan kezdik a hadvezéri pályát Oroszországban, és hogyan végzik?

Hanem előbb lássunk egy kis színházi életet.

Sohol olyan nagy szüretje nincs művésznőnek, pénz dolgában, mint Szent-Pétervárott. Tudják is ezt Európa minden nemzetbeli művésznői, s nem is mulasztják el, a míg in floribus vannak, megtudni, hogy «hol telelnek a rákok?»

Azonban sem Rachel, sem Patti, a diva, nem érték el azt a magaslatot (belépti díj dolgában), a melyre fölemelkedett a maga idejében Chevalier kisasszony, a szent-pétervári franczia szintársulat primadonnája. Mikor ennek volt jutalomjátéka, abonnement suspendu mellett (s az sűrűn szokott lenni), olyankor csak ő nála magánál lehetett a belépti jegyeket kapni s azok mesés árakon keltek el; öt-hatszáz rubelt adogattak egy zártszékért.

Bizonyára igen szépen kellett neki énekelni s valami csodavarázs lehetett a hangjában.

Az igaz, hogy énekelt, hanem ott énekelt, a hol nem kellett volna, t. i., hogy szavaló művésznő volt, a kinek az éneklés nem teszi kellemessé az előadását; hanem a hangja csakugyan birt valami varázsszal, azzal ugyanis, hogy a kinek az óhajtását ő tolmácsolta, annak az — legmagasabb helyeken — okvetlenül megadatott.

Hony soít, qui mal y pense!

Ej, ej, ez a tisztelt olvasó mindjárt valami rosszat gondol! Pedig hát ne tessék hinni; nem úgy van: Chevalier kisasszony nem volt a csárnak a kedvese; hanem csak a czár komornyikjának, Kutajesoffi úrnak.

De mikor az egész kerek földön (a mi mind a czáré) ez az egyetlen halandó volt az, a kinek a szavát a czár bevette.

Beszéllhetett a miniszter, a fővezér, a cárevics, a cárné, a mit akart: ezért csak az állt meg, a mit Kutajesoff úr mondott.

Mikor tehát egy-egy jutalomjáték után mademoiselle Chevalier megmutatá a lajstromot Kutajesoff úrnak, melybe fel voltak jegyezve a művészet pártolóinak nevei, az utánuk jegyzett összegekkel: ebből rögtön és világosan megtudhatá Kutajesoff úr, kik azok, a kik legérdemesebbek magas államhivatalokra és hadvezéri állásokra?

Korzakoff herczeg ezekben az időkben császári biztos volt Condé herczeg hadseregénél s unta ezt a hivatalt. Nemes ambíciója volt magának is hadvezetővé lehetni, ami a legkönnyebb feladat a világon; nem kell hozzá egyéb, mint egy ló, a min az ember vezényel, meg egy csoport számár, a ki a vezényletére hallgat.

Korzakoff ismerte már a dicsőség útját. Szerét ejtette, hogy Chevalier kisasszony egy-egy jutalomjátéka alkalmával hazakerülhessen Szent-Pétervárra. Mindjárt megbízta a titkárját, egy Proud'homme nevű elszázi fiatal embert, hogy siessen Chevalier kisasszony szállására s vegyen tőle egy zártszéket s azt herczegileg fizesse meg.

Az ostoba franczia, a ki, mint minden franczia, soha sem tanulmányozta az idegen nemzetek szokásait, hanem mindent a franczia mintára akart szabni, így okoskodott: «ha én otthon egy ilyen actricenak, mint ez a Chevalier, adok egy zártszékért száz rubelt, hát az mindjárt tudni fogja, hogy muszka herczeggel van dolga». S nyomott a művésznő markába száz rubelt.

S bár legalább annyi esze lett volna az ostoba francziának, hogy ha már csakugyan száz rubelt hagyott a művésznő tenyerében és nem többet, a gazdájának számított volna ötszázat, a hogy ezt felvilágosodott orosz bizonyosan tette volna, de az ostoba franczia egész őszintén megmondta az urának s még szepegett is, hogy hátha megszidják a pazarlásért, hogy biz ez a billét drága volt, a száz rubelesből egy kopeket sem adtak vissza.

— Száz rubel! ordíta fel dühösen Korzakoff. Te szerencsétlen. Koldussá tettél a száz rubeleddel! Végem van! Szibériába küldenek. Megöltél! Degradálva vagyok köz-katonának! Száz rubelt adni Chevalier kisasszonynak! Oh! te franczia barbár!

Azzal nyargalt ki a palotájából; egyenesen a leghiresebb ékszerárushoz, annál kiválogatott ezerkétszáz rubel áru briliántokat s úgy vágtatott vissza Chevalier kisasszonyhoz; bocsánatot kérve titkárja feledékenységeért, ki az imént elfelejtette a művésznő jutalomjátékára küldött im ez ajándékokskákat is átadni, a mit a herceg im ezennel személyesen rak le a nagy művésznő picziny lábaihoz.

A művésznő el volt ragadtatva e figyelem által. Kinyilatkoztatá, hogy mindjárt tudta, miszerint a titkár úr azt a zártszékjegyet saját maga számára vette csupán; ő a hercegnek a saját páholyában ajánl fel egy helyet — ingyen! és azonkívül az előadás után meghívja magához thea-estélyre.

A thea-estélyben válogatott társaság volt együtt; Korzakoff herceg abban a szerencsében részesült, hogy a czár főkomornyikjának, Kutajesoff úrnak is bemutatott s annak irányában egész szeretetreméltóságát kifejtheté.

Meg is kapta néhány nap mulva az óhajtott hadparancsnoki állást s valószínű, hogy ő sem lőtt nagyobb bakokat, mint a többi tábornokok, s ha a katonái jól verekedtek, azt mondta, hogy «ő» győzött.

* * *

Ugyanezen czár (I. Pál) uralkodása alatt, egy sikerteljes békekötés által berekesztett hadjárat után hazatérőben volt az orosz birodalom legnagyobb hősi híre emelkedett fővezére: Szuvarov. Az ősz vezér a fájáról tépte a babért, t. i. Olaszországban és Napoleon keze közül. Ezért bizonynyal megérdemlé, hogy országos pompával fogadják hazatértében.

Nagyszerű volt az előkészület, melylyel Szent-Pétervárott a hős hadvezért fogadni szándékoztak.

A fővárostól hat werstnyire lovas ezredek mennek eléje: huszárok, vértések, kozákok csengő tábori zenével, a Trebián, az út két felén huszezer gyalog képez sorfalat, száz ágyú bömböl eléje s megérkezése estéjén minden ház ki lesz világítva, a palotákon transparentek, a Néva hidjain tűzijáték. Őt magát pedig a czár saját diszhintaja hozza be a fővárosba s egyenesen a czári palotához állít be vele; ott lesz a leszállója a hadvezérnek, egy egész lakosztály lesz berendezve a számára oly pompával, mint mikor külföld ország uralkodója jó látogatóba.

Mindezekon felül el lett rendelve, hogy Szent-Pétervár legfényesebb piacznán nagyszerű márványemlék emeltesék Szuvarov megörökítésére. Fenn a vitéz érzeben öntött lovagszobra; a márványtalapon pedig diadalmas hadjáratának művészi vésű által kiemelt domborművei.

Ennél nagyobb dicsőség még közönséges anyától született orosz jobbágy számára nem lett fentartva.

S a mi furesább, az, — hogy ezt meg is érdemelte.

De a mi legfuresább, az, hogy még sem kapta meg.

A hazatérő fővezérnek azt az utasítást küldte a czár, hogy a hadsereg hazavezetése alatt minden nap más meg más tábornokra bizza rá a napi vezérséget. Szuvarov erre azt az észrevételt tette, hogy ez tiszta képtelenség; ha minden nap más meg más tábornok hajtja végre a parancsokat, az egyik nem fogja tudni, hogy mi intézkedést tett a másik? Ebből olyan zűrzavar lesz, hogy a hadsereg minden ellenség nélkül meg lesz verve. Ő csak egy alkalmas embert ismer e feladatra: az Bagration; annál fogva a napi vezérséget jónak látja állandóul annál hagyni.

Ezzel a «tettével» minden érdemét egyszerre lerontotta. A pompát, díszmenetet betiltották, a szobormintát összetörték s a nemzet legnagyobb hőse diadalmas hadjárata után egyes-egyedül hajtattott be egy rongyos kibitkán a fővárosba, beteg, elesigázva, megtörve. Senki sem

fogadta; a ki megismerte, sietett elfordulni tőle; félreeső utcákon át, mély csendben érkezett meg öreg anyja alacsony házikójába valamelyik szurtos külvárosban s ott pár hét múlva, kapott sebeinek kiujulása, de még inkább a szégyen, a kétségbeesés kioltá életét. Temetési kíséretét képezte egy öreg asszony, meg egy kutya.

Mikor a czár meghallá, hogy kimult, azt kegyeskedett róla megjegyezni:

— Nagy ember volt, kár, hogy dicsőségét beszennyezte engedetlenségével.

S az udvaroncok chorusa utána énekelte:

— Nagy ember volt, kár, hogy dicsőségét beszennyezte engedetlenségével!

S aztán ugyan őrizkedtek, hogy engedelmességüket be ne szennyezzék valamiféle dicsőséggel.

ÖRDÖGSÁNCZ.

I. A RÓZSAKERT.

«Gül-Bagdze» (Rózsakert) volt a neve egy kis helységnek a Csipka-Balkán hegyei között, északra a Kezanlik felé vezető út mellett. A meredek sziklaszorosból egy folyvást lefelé lejtőző ösvény vezetett odáig, sűrű gyertyánfa-erdők között, a miknek sötétzöld szőnyege köröskörül átölelte azt a kerek völgyet, hol a két sor utcából álló falu fehér házikói látszottak elszórva, egy paták mentén, mely kigyótekervényben keresett magának utat a ruméli lapály felé.

Azért mégis világszerte ismeretes volt ez a kis helység. Emlegették a nevét, a hol csak igazi urak laktak, igazi palotákban s finom idegzetű úrhölgyek: a Dolmabagdzsében, vagy a Csiragán-Köskben, akár a Palazzo-Pittiben, vagy a Palais-Royalban és a Louvrebán, akár a Sans-Souciban, vagy az Apsleyhouseban. Mindenütt voltak,

a kik, ha azt olvasták (azaz, hogy csak legfeljebb a külső etiquettejéről felismerték), hogy «Gül-Bagdzse», igaz lelkesedéssel tágiták ki orrezimpáikat s azt mondák: «Ohó, Gül-Bagdzse!»

Mert olvasni kevesen tudták ezt a nevet, a mi szattyánborítékra volt írva utánozhatatlan színű piros festékkel, török betűjegyekben; a felvágott szattyán alatt előtűnt a vastag, fehér szőrnemez burkolat, melyen semmi varrás nem volt. Ki sem lehet találni, hogyan került abba bele az ólompecséttel lezárt esutoraalakú ezinkedény, a mit csak tüzesített késsel lehet felnyitni s akkor aztán a harmadik burkolat alól előkerült az a finom kis lapos kristályüveg-palaczk, a miben valami, az aranynál ragyogóbb nedv tündökölt, a palaczk fenekén jellemző sóforma fehér kristályokkal. Ez a gül-bagdzsei rózsaoalaj.

A mi a kövek között a gyémánt, az a gül-bagdzsei rózsaoalaj a nedvek között. Egy csepp belőle egy termet eláraszt paradicsomi illattal. Halálirtó gyógyszer és szerelemköltő bűv-ír egy cseppben!

Nem tudták azt másutt úgy készíteni, mint Gül-Bagdzséban. A hogy az igazi műértő megismeri a gol-kondai gyémántot a capgyémánttól, úgy megismeri a gyönyörök tudósa a gül-bagdzsei rózsaoalajat a franczia provinceitól, az angol walesitől s az ind gazipuritól: hát még a hamisítványoktól, a mik nem is rózsákból készülnek!

Meg is érdemli a rózsakert nevet e kis völgyvidék. Körülfogva három oldalról erdős hegyektől s csak dél felé nyitva a meleg napsugárnak, úgy fekszik ott, mint egy kis paradicsom. A meddig csak művelhető föld takarja a völgyet, az egész tele van ültetve rózsáligetekkel. Szigorú tele soha sincs e völgynek, az év minden szakában virágoznak a rózsák egyes fajtái, s ha megesik néha, hogy a kianun-i-evvel (december) hófergeteget hoz a vidékre, az első napsütés után másnap elolvad a hó s akkor az a fajta a rózsáknak, a miknek «fényrózsa» a neve, egész

télen át zöldülő lombozatát egyszerre átváltoztatja karmazsinszínűre.

Mikor aztán az első tavasznyílás jön, lángba borul az egész völgy a virágok királynéjának pompájától. Utak, sövények nevetnek a dicsekedő fénytől, a lángrózsák bibor-szőnyeggel vonják be a házak falait s keresztül hajolnak a lapos tetőzeten. A bársonyrózsák feketébe menő csoportjai rikító ellentétet mutatnak az «aranygolyók» telepével szemközt, a százlevelű, az ezerlevelű hajnalszín tengere között a damaskusi fehér s a «szűz» rózsza bozótjai, mint virágoltárok emelkednek elő s a mint dél felé a verőfény odább-odább foglalja el a tért az árnyékfedte völgyben, akkép elevenül meg az erdők széle. Ott a tulfinom «alvó rózsza» telepei vannak, melynek kelyhe össze van csukódva, míg a nap rá nem süt, s mikor a verőfény elhagyja, ismét becsukódik s aludni megy szépen.

S ez így tart egész nyáron át. Még a késő ősz is ott találja az «örök» rózsákat, a mindignyiló kétszínűeket, s a völgy egész népe nem foglalkozik egyébbel, mint rózsaszüreteléssel. Ez neki a kenyere és bora. Ez a vetése és bányája. Ez az aranya és az ezüstje. Ebben van gazdagsága, megelégedése. Ez a hazája és mennyországa.

Férfi és gyermek egész évszakon át rózsalevelet szed, s a nők, leányok hagyományos műértelemmel készítik a rózsalevélből a gyémántbecsű rózsaołajat. Mert az óriási fáradság! Egy millió rózsából csak száz lat olaj lesz. S ha derült időben szedik a rózsát, erős napfénynél, akkor csak hét harmadrészt ad: egy harmada szétillan a levegőben. A gül-bagdzsei völgy, mikor erős napsütés van, folytonosan kincseket érő illatszer árával van elborítva.

. . . . Ebben a tündéri illatkörben csak boldog embereknek lehet lakni.

II. HADZSI AKIM ÉS HORA MIRKÓ.

Hadzsi Akim és Hora Mirkó két átelleni házban lakó szomszédok voltak. A patak választotta el őket egymástól, hanem egy gyaloghíd megint összekötötte.

Az egyik oszmán volt, a másik bolgár.

A mióta ebben a völgyben rózsabokrok nyílnak, mindig együtt lakott a két faj egymás mellett békében s beszélte egymás nyelvét, tisztelte egymás vallását. A házaik úgy voltak építve, hogy a patak egyik oldalát foglalták el a mohamedánok, a másikat a keresztyének. A mecset és templom a legtágasabb téren a völgynek egymással szemben nyílt, s ott sem fordított egymásnak hátat, miután a keresztyének szokása azt tartja, hogy a templom ajtaja Jeruzsálem felé, a mohamedán szokása pedig azt, hogy a mecset ajtaja Mekka felé legyen fordulva. Azután az ünnepeik sem zavarták egymást, a keresztyének pazárgünje (vasárnap), a mohamedánok dzsumagurijével (péntek) nem esik össze.

Aztán mi alapja is lett volna közöttük akárminő összeveszésnek?

A haza? Hisz ez a völgy mind a kettőjük számára elég volt.

A paradicsom? Hát nem laktak-e már eddig is benne?

A dicsőség? Hát nem volt-e az egész világ Gül-Bagdze nevével is tele?

A keresztyén időszámítás 1876-ik évének június havában, vagyis a hadzsira 1254-iki hazirán hónapjában, az első rózsaszüret legterhesebb munkáját bevégezve, künn üldögélt a kapuja előtt mind a két szomszéd és dohányozott. Azaz, hogy ez nem helyes kifejezés. Csak pipázott. Mert a gül-bagdzei völgy rózsailattól átfült levegőjét bódító, maró dohány füstjével bekeverní szentségtörés volna. Itt dohány helyett az «cezetrózsa» (rosa gallica)

hirtelen szárított bimbóiból készült gyurmát pipázzák fel, a mi hasonlatos az Istenek ambroziájához, s thea helyett is a «czukorrózsa» finom, gyöngé illatú bimbóit használják. A rózsza ád mindent.

Pipáztak és nem beszéltek semmit.

Este volt az idő. A kis görög templom tornyában vecsernyére harangoztak; a mecset minaretjében megvárta a muezzim, míg vége lesz az angelus csengetésnek is, s csak azután kezdte rá a maga «Lá illáh ill alláh»-ját, melynek végeztével mind a két szomszéd letette a pipát szájából s a Hora Mirkó elmondta fenhangon a maga Miatyáncját, Hadzsi Akim pedig a maga «Elhemdu lilláhi rabbi l-alaminá»-ját, a nélkül, hogy egymást confundálták volna, s aztán megint szájba vették a csibukot és szíták odább.

A Kezanlik felé vezető útról egy öszvér csengetyűhangja kezdett hallatszani.

A kanyargó hegyi ösvényen kikitűnt a közeledő lovag alakja, magas örmény kalapjával. Mögötte tiszteletteljes távolban üget számárháton négy barna ficzkó, két kézben tartva hosszú puskáját.

Hadzsi Akim megszólal, csibukjával a közeledőre mutatva:

— Cselebi!

— Az ám: Cselebi, hagyja rá a szomszédja.

— De ugyan minek hoz magával négy fegyveres kísérőt?

— Azt magam is szeretném tudni.

— Holott azon a helyen, a hol a rózsák teremnek, soha se termettek se rablók, se gyilkosok.

— Se semmiféle gonosztevők.

Cselebi volt a sztambuli kalmár, a ki a rózsaszüret után el szokott jönni a gül-bagdzsei völgybe, összevásárlani az idei rózsaoлаajat, a mit gyorsan el kell zárni, mert különben a java elpárolog s csak ez első szüretelésből készül a rózsaoлаaj, a későbbi szedés már csak rózsavíznek való, a

legkésőbbit pedig összemorzsolják s azokból meg a görög barátok készítenek olvasóhoz való gyöngyszemeket s a török dervisek a «teshbit».

Cselebi mindig maga jött a vásárra, mert a rózsao-laj-bevásárláshoz nagy tapasztalás kell. Nem is hinné azt valaki, hogy milyen rosszak az emberek. Még a rózsailatot is meg tudják hamisítani. Az, a mit az európai boltokban, illatszerkereskedésekben rózsao-laj cím alatt árulnak, soha se látott rózsafát; azt nárdusgyökérből párolják le, meg vadmuskátli-levelekből, s ezetvelővel keverik össze; a törökök megvetően «idrisz jaghi»-nak nevezik azt s a nagy közönség soha sem érezte az igazi rózsao-laj illatát. Az igazi rózsao-lajat csak a tapasztalt műértő ismeri meg hatvány-sárga színéről, nyulósságáról, tömörüléséről és olvadásáról, meg hogy a fehér ruhára esőppentve, úgy clillan, hogy maga után semmi olajfoltot nem hágy. De minden próbánál bizonyosabb az, mikor a szakértő nyitott ajkaihoz közel tartja a rózsao-lajos üveg szűk száját s teljes lélekzettel szíjja be azt hosszasan. Azt a kéjmámort, a mit akkor érez, semmi hamisítvány nem képes előidézni; az az igazi «roshé». Az ilyen rózsao-lajat csak a Nagy Úr szerialjában használják el s mint fejedelmi ajándék jut az más uralkodók palotájába. Azt nem is veheti meg más, mint Cselebi, a kinek az igazi nevét senki sem tudja, mert «cselebi» csak annyit tesz, hogy «nyájas, udvarias» ember. S ő valósággal az is. Fizet alkudozás nélkül s még azonfölül apró ajándékokskákat is osztogat a kis gyermekeknek, czifra selyemkendőket a szép leányoknak s soha egy goromba szót nem hall tőle senki. Mikor jön, örömmünnepe van az egész faluban s azt ő tudja jól, hogy az ő feje szent; őt minden ember védi, s még a kutyák sem ugatják meg.

Most mégis négy basibozukkal kísérteti magát.

— Éltek-e még? Azon kezdi beköszöntőjét a megérkező vendég, a mint az öszvéréről leszáll a hid előtt Hadzsi Akim és Hora Mirkó házai között. No ha éltek, hát nem sokaig éltek. Magam is utoljára vagyok itt a rózsák völ-

gyében s esztendő ilyenkorra, nem tudom, ki fog lapdázni a fejemmel? De azt tudom, hogy ez az egész rózsaliget nem lesz itt már s helyén számártövis, meg ebbapor fog virítani.

— Ugyan már ki pusztítaná el a mi rózsakerteinket? szól jámbor nyugalommal Hadzsi Akim, leemelve Cselebi nehéz általvető iszákját az öszvérről.

A szomszédja, Hora Mirkó, is oda jött Cselebit üdvözölni.

— Megmondom, hogy ki? Van Szent-Pétervárott egy hatalmas gyáros, szeszfőző no, ha mondom: annak van egy irtóztató nagy gyára, a melyben nárdusból, gerelyből, meg indiai bakszakállból tonnaszámba készítik az idrisz-jaghit. Ez a nagy gyáros akarja ellátni egész Európát az általa gyártott hamis rózsao-lajjal. A németek már mind azt szíják, meg az olaszok is, csak a frenkik, meg az anglisiek nem vették még be; mert azok még tudják, hogy mi a különbség az igazi rózsao-laj, meg az idrisz között? Hát már most ez a nagy moszkó gyáros, azért, hogy a maga jaghi-jával egyedül maradjon a vásáron, megindítja a maga fegyvereseit, hogy égessék föl a rózsaoerdőket mind Drinápoly, Uslak és Kezanlik között, mind az ötven rózsao-termesztő helységet egész Kaloferig.

A két szomszéd nem állhatta meg, hogy fel ne kaczagjon erre a szóra.

Együgyű paraszt emberek voltak, nem ment a fejükbe, hogy valaki háborút indíthasson azért a hitvány ürügyért, hogy valaki az idriszgyártás javára az igazi rózsaoerdőket elpusztítsa. Ha tudós emberek lettek volna, tudhatták volna, hogy ennél hitványabb ürügy miatt lehet és szokás felfordítani a világot.

— No csak ti nevessetek! Hát a németek, meg a frenkik között nem azért ütött-e ki a háború, hogy egy ember elkezdett borsóharkát gyártani, s hogy ennek kelendőségét szerezzenek, csináltak a császárok háborút. Az «idrisz» meg a «roshé» inkább megérdemlik. Aztán láttam én már

olyan nagy városokat is elpusztulva, a miket örök időkre építettek.

— Ha nagy városok elpusztultak, az nem esoda, azoknak kőből volt gyökerük, igyekezett magától telhető okossággal megfelelni Hadzsi Akim; de a gül-bagdzszi ligetek gyökere eleven, ha ma elpusztítják, leégetik, esztendőre megint kihajt s megint Gül-Bagdzsze lesz a helyén s két év múlva megint szüretelünk.

— De nem szüreteltek, mert a fejetek le lesz vágva.

— Ugyan már ki vágná le a mi fejünket? szólt bele Hora Mirkó.

— Hát a tiedet Hadzsi Akim, te pedig a Hadzsi Akimét.

A két szomszéd még nagyobbat kaczagott erre a szóra s aztán odasugott egymásnak:

— Bizonyosan sok mézes pálinkát talált beszedni Cselebi Csipka-Kezanlikban, attól van ilyen jó kedve.

— S aztán farkasalmát tettek a pálinkájába, attól beszél ilyen bolondokat . . . .

. . . . . Cselebi pedig az nap estére Hadzsi Akimhoz szállásolta be magát s egész lefekvésig azokkal a szép történetekkel mulattatá, a miket a mivelt világ nagy gyönyörködve olvasott a Fekete-hegyek közötti mészárlásokról, hogy vagdalják le a czernagoreczok a muzulmán atyafiak orrait és füleit, s asszonyaikat, leányaikat milyen keserves sorsra juttatják? Másnap reggel aztán Mirkóhoz költözött át s annak meg napestig arról mesélt, hogy milyen égrekiáltó kegyetlenségeket követtek el a eserkeszek a bolgárokon, hogy hányták halomra a lemészárolt ártatlanok hulláit.

S aztán folytatta ezt, így a patak egyik oldaláról a másikra átvándorolgatva, a mivel azt nyerte, hogy minden rózsatermesztő gazdától egy aranynyal olesóbban kapta meg a rózsaoalaj unceziáját, mint más évben.

Mikor aztán kihuzta a lábát Gül-Bagdzséből, hogy a szomszéd rózsatermesztő faluba vándoroljon, akkor Hadzsi

Akím azt mondta a maga felnőtt legény fiának, Hazánnak, hogy «ha még egyszer Hora Mirkó házához át próbálsz menni : agyonesaplak».

Hora Mirkónak is volt egy fia, Hazánnal egykoru, Bussa, annak meg Hora Mirkó mondta azt, hogy «ha még egyszer a Hadzsi Akim házából kijönni látlak, agyonlölök».

Hadzsi Akinnek volt egy szép hajadon leánya is, Ezmin ; Hora Mirkó leányát pedig Ronkának hitták. Azoknak nem is szólt a két apa semmit ; csak mindenik fogott egy keresetlen fát s azzal jól megverte a maga leányát s azt sem mondta meg neki, hogy miért ?

S ettől a naptól fogva a harangozó és a muezzim nem vártak rá, míg egyik elvégzi a maga dolgát, hanem mindenik igyekezett a másikat megelőzni s a harangozó belekolompolt a muezzimnek az énekébe s a muezzim beledítozott a sekrestyésnek a harangszavába s azontul minden ember az övjébe dugva hordta a handzsárját, úgy járt rózsát szüretelni.

III. A SÁTÁN SÁNCZA.

A Csipka-szoros délnek fekvő oldalában végig kanyargó út fölött emelkedik ki egy sziklaomladék, mintha valaha vár lett volna, s aztán egy óriás megrugta volna a sarkával, hogy cyclopsi tönkjei egymás hátára omoljanak. A hegyoldalt, mely fölött a sziklacsopot mint egy sánczolat uralg, harántos ösvények vonalazzák végig : kecskejárás csapása. Egyetlen mély völgyvágányon át lehet a sziklatömeghez feljutni, az is be van terítve törmelékkövekkel, miket a felhőszakadás aláhord. Nagy zivatar elől szoktak odamenekülni a meglepett pásztorok, de már annak igen nagy viharnek kell lenni, mely csak a pokolra jutás módjai között enged válogatást. Mert az a bércztömeg az «ördög sáncza».

Semmi fű, fa, bokor nem tenyészik körülötte, azt mind elvitte az ördög ; de annál meglepőbb egy óriási bükkfa a sziklacsopot közepett, mely nagy messzeségre ellátszik.

Oda van ékelve a sziklaesompók közé, gyökerei mint óriás-kigyók kapaszkodnak bele a kemény kőbe, melyet szerte-szét repesztettek, öles átmérőjű dereka daczol a viharokkal s egész bundát visel zöld mohából; koronája hegyét elperzselte a villám s egy vastag száraz ága csonka buékos végével messzire kinyulik, mintha visszafenyvegetné a villámos eget öklével; többi ága tele van élődi fagyöngybokrokkal, a mik fehérlenek a bogyóktól. Körüle letördelt galyakból támadt pudvahalom, mely sötét éjszakákon a redves fa világát terjeszti kisértetesen.

Ez a fogadalom fája.

A ki az ördög sánczához felmászik, e fának a kérgébe beleütött késeket fog találni, mik megannyi nehéz fogadásnak emlékei. Némelyik késnek már csak a félnyele látszik ki a fa kérgéből, a többit benőtték a fa évgyűrűi, évtizedeken, talán századokon át.

Egy félredőlt sziklaesompó oda támaszkodik az élő óriás oldalához. Az elemi erőszak, vihar, villám, vagy földindulás, kitörte a sziklát, de nem birt a fával; a bükk emeli a bérezesonkot. S e természetalkotta kapun át lehet egyedül bejutni az ördögsáncz belsejébe.

A tulsó oldalán még borzasztóbb látvány tárul. Egy sziklával telehányt örvény; a napnemlätta mélységből egyenesen fölmeredő kőszálak, bérezvilág, növényélet nélkül; egy kővé vált alvilági csodagyülekezet, mely a boszorkányszombat torztáncza alatt lett egyszerre merevvé, mely között harsogva rohan az egyetlen élő, a hegyi patak, örök tusára kárhoztatott szellem, mely dühösen harezol az utját álló merev ördögalakokkal; az nem unja meg azokat tajtékjával folyvást csapkodni, s ezek nem unják meg a hátaikat tartani neki. Szakadozott ködfelhők szál-longnak nagy lomhán az óriási sziklaörvény fölött végig; azok is a kijárást keresik belőle, s mikor nem találják, elülnek szépen benne, s akkor aztán éjszaka van odalant.

Csak ritka, kemény, csikorgó időben látni meg a szikla-

örvény fenekét, mikor a köd, mint zuzmara tapad oda a sziklák molához.

Mikor a hold feljön a márványtenger felől, akkor e szakadozott sziklatömegből egy csoport úgy tűnik elő, mintha két férfi ülne egymásnak vetve a vállát, hegyes süvegekkel a fejükön.

A fogadalmi fa előtt négy árnyék mozdul meg a holdvilágban. Csak arra vártak, hogy a hold feljöjjön. Két férfi, két leány.

A férfiak nevei: Hazán és Bussa; a leányoké: Ezmin és Ronka.

A két leányt a két bátya vezeti kézen fogva.

IV.

A kerek föld mindenféle papjai: a püspökök, archimandriták, az imámok, bonczok, lámák és a nambetti-levik azt szépen ki tudták csinálni, hogy a hányféle nemzet, népfaj, emberszín van, annyiféle isten legyen; hanem az ördög megmaradt egynek: ez közös.

Az is igen szép gondolat, hogy a különféle «istenségek»: Jehovah, Allah, Brahma, Kolín, Hitzliputzli, Dál, mind azt kívánják az ő hiveiktől, hogy a másik isten hiveit menjenek ölni, gyilkolni, a föld színéről kiirtani; ezt kívánják ők. a teremtető, a jóltevő, a szaporító, az idvezítő eszme személyesítői; az egy és oszthatatlan ördög pedig: a rombolás, a pusztítás, a kárhozat fejedelme, azt kívánja, hogy az emberek tartsanak össze, kössenek frigyet, értse-nek egyet és szövetkezzenek.

Ha egy mohamedán legény és egy keresztyén leány elmennek a pópához, hogy áldja meg a szerelmüket: az botot fog rájuk, s ha aztán elmennek az imámhoz, hogy adja össze őket, az a szemük közé dobja az olvasóját; hanem ha elmennek a nagy bükkfához s előhívják az ördögöt, az megengedi nekik, hogy szeressék egymást.

Mikor két ifju, a ki egymást gyermekkorától fogva meg-

szerette, a férfikoraig hű bajtárs volt, játékban, szerelemben és veszedelemben, a Balkán és Czerna-Gora hegyci között egymásnak fogadást akar tenni arra, hogy életét-halálát, baját és örömét kész megosztani a bajtársával, míg csak a földön jár, a fogadáshoz nem választja a templomot, az elkülöníti őket: az egyik templom tornyán kereszt van, a másikon félhold; hanem elmegy ahhoz a bükkfához, a mit megütött a villám, annak jeleül, hogy az ég haragszik rá, s még sem veszett ki, annak a bizonyságául, hogy az ördög nem hagyja a magáét, s ott teszi le az esküt a közös sátán nevére s ezt az esküt meg nem töri soha.

Az ilyen testvériségi eskü erősebb minden törvénynél, a mit halandók hoztak.

Mikor a vén Hadzsi Akim és Hora Mirkó elkezdte a maga gyermekeit üldözni, ütni, verni, azért, hogy kiverje belőlük a szomszéd gyermekei iránti régi barátságot, akkor azok egy holdvilágos éjszakán kiszöktek a Sátánsáncz bükkfájához s ott megkötötték egymással a rettenetes szövetséget, a mit ember föl nem bonthat többé. Férfi férfival, leány leánynyal esküszik ott meg, hogy társát el nem hagyja soha, a melyiket veszély fenyegeti, azt a másik követni tartozik.

A fogadást tevők kivonják késeiket övük mellől, könnyű sebet repesztenek vele karjaikon, a felbugygyanó vért az ifjunak a bajtárs, a leánynak a hajadontárs szájába felszivja, s a milyen igaz az, hogy ez a vér az ő vérével összevegyülve marad, olyan igaz, hogy soha egymástól el nem válhatnak többé.

Akkor késeiket beleütik a bükkfa kérgébe s olyan erős a néphit varázsa, hogy az ilyen kést még soha se merte onnan visszahuzni senki.

Hazán megfogadta Bussának, hogy őt a pokol fenekéig követni fogja s a menyország magasáig is felsegíti; ugyanezt fogadta fel Bussa Hazánnak; s mi volna a pokol feneke, ha nem az apa haragja, s mi volna a menny-

ország közepe, ha nem a szép ara szerelme? Hazán szeretette a szép Ronkát s Bussa a bűbajos Ezmint s szeretve volt mind a kettő.

Csendes, békességes időkben boldogok is lehettek volna mind a négyen: a rózsák kertjében megszokták már, hogy a leányok és ifjak a patak egyik partjáról a másikra átjárjanak. Hiszen csak egy csergedező csermely folyása volt az.

Mig egyszer aztán felvilágosította őket felőle valaki, hogy az a patak egy átlábolthatlan mély örvény, s annak a vize éget, mint a kénköves pokoltűz csávája, hogy a keresztyénnek és a muzlemnek gyűlölni kell egymást, ha a paradicsomba akar jutni.

Ekkor aztán a két bajtárs kiszökött a hugaival együtt az ördög sánczára s ott kegyetlen fogadást tett, hogy a hugát nem fogja másnak engedni feleségül, mint a testvérül fogadott jó barátnak.

Meghallotta esküjüket a vén bükkfa s felelt rá az örvényben tomboló zuhatag.

V.

Elmult az ősz, az új tavasz eljött, a Balkán hegygerincez magasából széttekintve, éjente vérvörös fényt lehetett látni az ég alján. Ott áldoznak. Ember-áldozat. — A nagy Hitzliputzli úgy kívánja, hogy a tiszteletére százezer ember véréit itassák meg a földdel, s gyujtsanak fel száz várost. Minél több a halott, Hitzliputzli öröme annál nagyobb. Az elevenen kitépett szívek — a nagy teokallin felmutatva — az ő legnagyobb gyönyörűsége. Hitzliputzli nem halt meg Mexikóban, nem temetkezett el Tlenochtitlanban, csak oltárt cserélt, s most itthon érzi meg magát Európában.

A láthatárt beveresítő oltárlángok éjről-éjre közelebb jönnek, s a gül-bagdzsei férfiak éjszakánként handzsárt köszörülnek, töltényeket tömnek s a leszüretelt rózsaleveleket

az asszonyok ott hagyják fülledni a nagy kádakban: senki sem gondol a rózsaoilaj készítésére; vándorló utazók jönnek-menek a faluban, dühítő rémhíreket hordva házról-házra. A féltékenynyé tett lakosok még a kutyáikat is lánczra tették, hogy azok se látogassanak át egymáshoz, s mikor este gazdáik elvégezték egymás szidalmazását, akkor a kutyák kezdik rá s folytatják a veszekedést, egyik partról a másikra; pedig már nekik igazán nincs semmi közük a prófétákhoz.

Csak Ezmin meg Ronka és Hazán meg Bussa nem szüntek meg egymást szeretni s ezért mindennap meg is kapták a maguk ütlegeit a jámbor Hadzsi Akimtól és Hora Mirkótól.

Egyszer aztán kigyulladt a közelben a tűz.

A nagy «hamis-rózsaoilajgyáros» seregei áttörtek a Balkán szorosán, a csendes gül-bagdzsei völgy viszhangzott patkóik robogásától. A jámbor rózsatermesztők elővették kiköszörült handzsáraikat s mentek egymás torkát elválni.

A vén Hadzsi Akin és szomszédja Hora Mirkó voltak az első pár, mely összetalálkozott: a kis patak hidján kerültek szembe. Soha se bántották azelőtt egymást: egy rossz szó sem volt közöttük; most aztán megfogták egymásnak a torkát s addig szurták egymást késeikkel, míg mind a ketten le nem hullottak a hidról a patakba, a hogy megjósolta előre Cselebi, a kalmár.

Az egyik fél aztán felgyújtotta a mecsetet, a másik fél felgyújtotta a kápolnát. Hitzliputzlinak nem kell se mecset, se kápolna, hanem gúlába rakott emberkoponyák: ezt nevezi ő teokallinak. Azt is megkapta.

Góg és Mágóg hadai leszálltak a völgybe és ölték-vágták, a ki el nem futott: a gyermeket anyja keblén, a leányt kedvese holttestén. A csecsemőnek odaadták az anyja vérét, hogy igya azt; aztán a sziklához vágták.

Az átkozott tusa közepett Bussa rátalált Hazánra. Hazán pedig a testvérét kereste, Ezmint, a ki elfutott a mézsárlás elől.

— Hazán! szolt bajtársának Bussa. Emlékezzél rá, hogy mire esküdtél meg velem? Arra, hogy soha el nem hagysz, minden sorsot megosztasz velem. Itt az idő, hogy szavadat beváltsd. Jőjj velem.

— Hová? kérdezé ez.

— Mit kérdezed? Ha én hivlak, a pokolba is velem kell jönnöd. Együtt élünk, együtt halunk. Ma azt mondom, hogy együtt élünk!

Bussa vitéznek jó barátai voltak a berohanó idegenek, a moszkovita harczosai. Ma az övé volt az élet. Hazánnak vele kellett menni. A bajtársság árulás volt saját faja ellen, de egyuttal menekülés.

Hanem a két leánytestvért nem találták sehol.

A mint a vész kitört, azok a rózsaligetben voltak a többi fiatal hajadonokkal együtt, s a gyilkos hadi lárma zajára Ezmin megragadta Ronka kezét s azt mondta neki: «velem jössz, nem hagysz el!»

— Hová?

— Fel az ördögsánczra!

S a leánycsapat futott Ezminnel és Ronkával az erdők rejtekébe, míg elérte a félelmes hegyszakadékot. Ott megpihent az ördög fája alatt.

VI.

Azt is megjövendölte Cselebi, hogy a «Rózsák kertjét» ki fogják irtani az idegenek. Megtették. Felgyujtották a szép rózsalugasokat s leperzselték tövig a gyönyörű illatos ligetet. Mert hát mi a moszkónak a rózsája? Azt ő odahaza úgy hívja, hogy «kutyavirág». Annak az egyetlen fajnak, a mi nála otthon terem, «rosa canina» a neve. Annak pedig a virágja bűdös, olyan szagú, mint a széttört poloska s a színe olyan, mint a halálé: sárga. Csak a csipkebogyóját kedvelik: abból pálinkát főznek az oroszok.

Hogy mit vétett nekik a rózsák? — De hát mit vétettek

nekik az élet rózsái, a szép leányok, a kiket letéptek, meggyaláztak s aztán megöltek? S mit vétettek nekik a rózsabimbók, az ártatlan gyermekek, a kikre egy isteni lélek, a nagy messiás, a világ idvezítője azt mondá: «bocsásások őket hozzám, mert ezeké a mennyeknek országa!» Követői ugyan hiven megfogadják a szavait: felküldik a csecsemőket hozzá a mennyországba, s hogy hamarébb odaérjenek, felszurják őket a dárdaik hegyére.

— Engedj tova futnom innen! rimánkodék bajtársának Hazán a borzalmak közepett.

— Egy test, egy lélek vagyunk! felelt neki Bussa. — Velem kell jönnöd.

És aztán Hazánnak is innia kellett a kábító tűzitalból, a mit a moszkók hoztak magukkal, a mitől elveszté az eszét, hogy egészen más ember lett belőle, mint a mi azelőtt volt s örült mámorában versenyt pusztította bajtársával saját feleit s gyönyörködött atyafiainak halálkínjában.

Oka volt rá, hogy őket pusztítsa. Azok az asszonyok jártak az ő atyjához elárulni az ő szerelmét Ronka iránt. Azok az ifjak verették meg Ezmint a vén Hadzsi Akimmal, a miért házassági ajánlataikat egymásután visszautasítá. Mindeniket volt oka valamiért gyűlölni. De azért oly kegyetlenül még sem segített volna üldözni a menekülőket, ha a moszkó italának édes mérge át nem járta volna az ereit, s ha Bussának bajtárságot nem esküdött volna a sátán bükkfája alatt. A kéregbe döfött kést nem lehetett visszaalkudni.

Hanem a java a pródának mégis kárba vészett. A legsebbe leányok elmenekültek a martalóczok elől.

Pedig a Jantra mellől jött bolgár labanczoknak azokra fájtt legjobban a foguk.

— Én tudom, hogy hol vannak? mondá Bussa.

— Én is! szóló Hazán.

— Ha utánuk vezettek bennünket, vezéreinkké teszünk, biztaták őket a martalóczok.

— Az én testvérem is közöttük van . . . sugá Bussának Hazán.

— Az enyém is . . . dörmögé vissza Bussa.

S azzal őrvöngő indulattal kiálta az ittas hadnak:

— Jöjjetek velünk! Mi oda vezetünk.

S Hazánnak mennie kellett Bussával, mert esküje kötötte. Az ördögnek adott esküt nem lehet ám olyan könnyen megtörni, mint a mit az ember az Istenre és az ő szenteire bízott. Az ördög szigorú ember.

A vad csorda még szomjasabb arra, a mitől már ittas; ment a két bajtárs vezetése alatt az ördögsáncz felé.

Csak gyöngé asszony nép állt oda szemben, annál sem volt semmiféle fegyver.

Hanem valami fegyver mégis volt velük, a kétségbeesés.

Mikor meglátták, hogy a bős csorda rejteküket megrohanni készül, két leány előlépett az ördögsáncz kapujából, a mit az a félredőlt sziklatönk képez, s lekiáltott a közeledőkre:

— Jöjjetek csak föl hozzánk, majd ezt a követ mindjárt lehengerítjük rátok.

Ha pedig azt a sziklatönköt onnan a meredélyről leeresztik, az úgy elsöpri valamennyit, a kit a völgyvágány útjában talál, mint a hangyát. S aztán van ott szirtdarab még elég, a mit alázúditani az asszonykéz is elég erős, s más úton az ördögsáncz meg nem közelíthető.

A véres csapatnak nem tetszett a meghívás. A szép leányok nagyon drágára tartották a menyasszonyi csókot. Maga a vezérnek fogadott Bussa is tétovázott.

Ekkor a két leány odafenn az ördögsáncz kapujában elkezdett kacagni. Azon nevettek, hogy ime annyi bős férfit két leánynak a pusztá fenyegetése is vissza tud riasztani. A két bajtárs ráismert testvérei, szeretői hangjára.

— Bussa bajtárs! mond Hazán. Tudod, hogy a késed oda van az enyim mellé ütve a bükkfába? Én megyek s te jössz velem.

Azzal megindult föl a meredeknek.

Bussa hátramaradt, megrettenve a veszélytől.

— Nos hát te elmaradsz tőlem?

— Agyonzúznak bennünket azzal a sziklával.

— Ha megölnék, együtt ölnek meg. Ha én nem hagy-
talak el, te sem hagysz el engem.

Azzal megfogta Bussa kezét s vont a magával fölfelé.

A csapat fölbuzdulva követte őket.

— Bátyám, ne közelíts, mert megölünk! sikolta Ezmin
a magasból.

— Szerelmesem, ne jöjj, mert megölsz bennünket!
rimáncodék a szép Ronka.

Hazán pedig karját Bussáéba fonva, előrefeszített mel-
lel haladt fölfelé a meredélyen. Talán maga is úgy kívánta,
hogy dobják le rájuk hát a leányok azt a nehéz kőszálat,
hadd haljanak meg együtt, ha már a bolond ördögnek
ilyen fogadást tettek.

A két leánynak pedig nem volt bátorsága megtenni azt,
a mivel fenyegetőztek.

Ha nem bátyjaik, nem kedveseik lettek volna, a kik ott
elől jöttek, bizony megtették volna. Azokat nem volt elég
lelkük, egy csapással összezúzni.

Hanem volt valami máshoz bátorságuk.

Egymás szemébe néztek, aztán megszoríták egymás
kezét.

— Késeink egymás mellé vannak verve a bükkfába,
mondá Ezmin társnéjának. Te jössz velem, a hová én
megyek.

— Megyek veled.

Azzal átkarolták egymás nyakát, ott hagyták az ördög-
sáncz kapuját s mentek együtt, összeölelkezve — vala-
hová.

A férfisoport pillanatok mulva szilaj rivalgással tört be
az ördögsáncz kapuján s aztán elbámulva állt meg.
A sziklatető, melyről az imént még százával kandikált elő
a sok szép leányfő, üres volt.

A mély sziklaörvény fölött ült a lomha köd lenn a fenéken, az eltakarta titkait.

— Ronka! Ezmin! kiálták a bajtársak.

— Ronka! Ezmin! csúfolódott a visszhang.

S aztán, mintha annak a földalatti rossz hatalomnak a lelke volna, mely a hívásra megjelen, a völgyben ülő köd elkezde fölszállni; egyre emelkedett a bámulattól, félelemtől megigézett csapat felé, beburkolta őket sűrű homályával, aztán fejük fölé emelkedett, mint egy felhő s akkor egy pillanatra föltisztult az örvény egész mélysége.

Hazán és Bussa ott láthatták kedveseiket, az ötszáz lábnyi mély sziklavölgy fenekén. Körülöttük száz ifjú leánytárs. A tomboló hegyi patak ott zuhog rajtok keresztül s forgatja hulláikat kavargó örvényeiben.

Itt voltak Gül-Bagdzse utolsó és legdrágább rózsái letépve.

VIII.

Kinek a szelleme az a vándorló köd az ördögsáncz völgyében? Az Istené vagy az ördögé? vagy tán «egy» mind a kettő s csak az ember szívében van meg a különbség?

Akárkinek a szelleme volt: a sziklasírba temetett aszszonyokért boszút állni előjött.

Egy éjjel beburkolta az egész magaslatot s a ködnek oltalma alatt Szulejmán boszuálló hősei meglepték az ördögsánczot megszállva tartó bolgár csapatot. Az ellen állás késő volt. A felriadt martalóczhad, mielőtt fegyveréhez kaphatott volna, már meg volt kötözve. Bussa egy fejére kapott puskaagyütéstől elkábulva rogyott le.

És ekkor Hazánnak az az ötlete támadt, hogy mégis szebb az élet, mint a halál. Mikor azt látta, hogy bajtársa leesik, nem sietett oda, hogy magának is kérjen abból a remek fejbeütésből, hanem a sziklák közé elbújt s ott a kezét mesterséges hurokkal önmaga hátra kötözte, s mikor az ozman musztehafizok rátaláltak, örvendve

kiálta eléjük jó törökül: «ugyan jókor jöttetek megszabadításomra; épen ma akartak a bolgárok fölakasztani».

Azok elhítték neki, hogy ő mint ozman fogoly került a lázadók közé, elvagdalták a kötelékeit s aztán a basájuk elé vitték, hogy mint szemmel látott tanu beszélje el az iszonyatokat, a miket a bolgárok elkövettek.

— Nézzetek le oda, mondá Hazán, a völgybe lemutatva, a hová most le lehetett látni: a köd magasan állt a hegytetőn.

Az ozmánok szívét düh és iszonyat fogta el e látványra.

Az elfogott csapatra ki lett mondva az ítélet.

Az a nagy bükkfa megbirta valamennyit.

Mikor Bussát, a vezért felvitték arra a messze kinyúló száraz ágra, a mi, mint egy fenyegető kar, mered előre buczkós végével, azt kérdezték tőle, hogy ő volt-e egyedül a vezér? Nem volt-e másnak is része az iszonyatok elrendelésében?

— Dehogynem! ketten voltunk, felelé ő az elátkozott magashól daczosan. Hát az én bajtársam, Hazán, hol van? Hej Hazán, gyere elő! Ne oldalogj el. Késeink egymás mellé vannak ütve a bükkfába. Megesküdtünk, hogy soha egymást el nem hagyjuk. Ide mellém! Most megyünk együtt a pokolba.

— Igaz! Úgy van! mondá Hazán, s azzal levetette a kabátját s ment utána a lajtorján a hívogatójának.

A szörnyű bükkfa mind a kettőt egymás mellé kötve mutatá ki csonka száraz ágán, mintha dicselkednék vele, hogy ime, milyen szépen megtartják a fogadásukat, a kik az ördög nevére esküdtek egymásnak.

* * *

Ez az ördögsáncz lett azután a Csipka-szorosban vívott vérengző harcoknak egyik legveszélyesebb katlana; az ozmánok ágyútelepekkel erősíték meg az ördögrakta sán-

ezokat s azoknak lőtávolában ezrével hullottak el az oroszok legjobb vitézei. — A csontjaik még most is ott fehérlenek a sziklákon, mert a halottat senki sem temeti el a két ágyútelep keresztútjében; a sánczon belül a mély örvényben pedig ott tépi-mossa egyre a zuhatag az ölébe hullott szűzek tetemeit, míg fenn a sziklák legmagasabb ormán ott rázza a szélben az ágait a villámverte bükk-óriás, a lány ága, annyi csontváz csörög rajta, csak a száraz, csonka ágán tántzol párjával, kettő egymáshoz verődve.

Ez a hely csak megérdemli, hogy az ördög elismerje a maga várának.

Hanem azért a nagy «hamis-rózsaoajgyáros» még nem érte el célját. A rózsák jövő tavasszal megint kihajtanak s ha viráguk nem lesz is, de tövisük bizonyosan lesz!

A NÉVNAPI KÖSZÖNTŐ.

Befejezésül még mondjunk el egy muszka történetkét a hirhedett orosz kalandorról és nagy czárjáról.

Megint valami nagy csaláson-lopáson kapták rajta ő magasságát, az ingermanlandi fejedelmet, Mencsikoff Sándort s ezuttal a czár is átlátta, hogy de már ezt nem lehet tréfára venni. Összehivatta hát a nagy haditanácsot s abban maga Péter czár elnökkölt.

A kegyencz sietett megelőzni a bajt. Ő maga megcsinálta a lajstromot, melyben töredelmes szívvel felszámolta: «ekkor s ekkor loptam ennyit; itt meg itt csaltam ennyit». Szép négy oldalra terjedő lajstrom volt biz az. Azt ő maga felvitte a haditanácsba s átadta nagy alázatosan magának a czárnak.

A czár elkezdte olvasni a litániát s maga is megsokalta az önvallomásokat.

— Ej, ej no. Ezt mégis nagyon magasra tetted, Aluska, ennyit nem lophattál. Ezt meg itten nem is loptad: csak

nálad maradt. Emezt meg nem volt esempészet: csak hogy éppen jól gazdálkodtál. Hát ezt itten csak nem nevezheted csalásnak: csak hogy éppen elfelejtetted annak adni, a kinek kellett volna.

S elkezdett a veres plajbászszal egy-egy sort kitörölgetni az önfeladásból. A bírák csak nézték.

Egyszerre aztán egy fiatal tiszt, a ki az asztal végén ült, felugrott a helyéről, kirúgta maga alól a széket s azt mondta, hogy:

— Alázszolgája! Gyerünk haza urak; nincs itt mi ránk semmi szükség.

S fogta a kalapját, hogy elmegy. Csak hadnagy volt még: meg merte tenni.

— No no, fiacskám, csitítá őt a ezár. Hát mért akartál elmenni?

— Hát ha egyszer a haditanács elnöke maga tanítja a vádlottat, hogy mivel védje magát, akkor mit üljek én itt bolondnak, a többiekkel együtt?

— Igazad van, fiacskám, monda a ezár; biz az nem is illik. Hát hogyan kellene csinálni a dolgot?

— Hát ennek az a rendi, hogy a vádlott behivatik s megáll szépen az ajtóban. Akkor felolvastatik előtte a vádlevél s neki csak az a dolga, megmondani, hogy igaz-e, a mivel vádolva van? Azzal ki kell neki menni a tereméből. És akkor következem «én», mint legfiatalabb tagja a haditanácsnak, az ítéletet kimondani. A miben aztán megállapodtunk, azt meghallgatni ismét behivatik a delinquens és semmi szava nincs hozzá.

— No, hallottad ezt, Menesikoff? monda a ezár. Már most tudod, hogy mit kell tenned? Eredj, állj az ajtóba és fogd be a szádat.

Minden akként történt aztán, a hogy a fiatal hadnagy elmondá s a másodszor két fegyveres kíséretében behozott Menesikoffnak ezen ítélet olvastatott a fejére: «vagyon-, rang-, becsületvesztés és halál».

— No most megkaptad, a mit kerestől, monda neki

a czár. Tessék! Így jár az, a ki lop. Megérdemelted. Semmirekellő! Azt gondoltad, hogy majd mindig csak tréfálok veled. Tolvaj! Most az egyszer emberedre akadtál. No hanem hát, mintán én neked olyan sok jó szolgálatot tettél egyszer-másszor, hát még most az egyszer elengedem a büntetésedet, hanem fizetsz a kincstárnak kétszázezer rubelt. Most takarodj. Semmirekellő! Csak még egyszer próbáld ezt tenni!

Néhány nap mulva meglátogatta a czár rehabilitált kegyenczét a palotában. Hát annak a szobái mind valami rettenetes piszkos, szurtos pokróczokkal voltak behuzva.

— Hát disznóólban fogadsz te engem?! rivallt rá a czár.

— Hja! a drága szőnyegeimet el kellett mind adnom, hogy a kétszázezer rubelt kifizethessem.

— Ha én neked holnap azok a te drága szőnyegeid itt nem lesznek a termeidben: hát én a haditanács ítéletét hajtatom rajtad végre, a hogy az ki lett mondva.

A szőnyegek másnapra visszakerültek. Hanem a herczegnek volt rá gondja, hogy a birságba fizetett kétszázezer rubelt valami úton-módon megint visszavarázsolja. A czárnak csakhamar tudomására jutott, hogy a kegyencze ujongal rettentő csempészeteket követett el.

Péter most nem hívta össze a haditanácsot, hanem korán reggel felrontott Mencsikoffhoz. Azt még akkor az ágyban találta, aludt az jó lelkiismerettel.

A czár nem szólt neki semmit, csak lerántotta róla a paplant s a fedezetlen részére olyan sort vert a nád-pálczájával, a milyen egy herczegnek is elég lehet. Azzal ott hagyta. Még csak egy rossz szót sem szólt neki.

A mint azonban hazafelé hajt a czár, szemközt találkozik több előkelő főúr hintájával. Az orosz udvari etiquette szerint, mikor a czár kocsizik az utcán, minden szemközt jövő főúr tartozik a hintájával megállani, kiszállni s a köpenyét a félválláról leeresztve, a czárt üdvözlölni.

A czár maga is megállíttatá a hintáját s azt kérdezé az egyik főúrtól:

— Hát ti hová mentek ilyen korán reggel, egész csoportostul?

— Menesikoffhoz megyünk névnapot köszönteni.

— Hát ma Sándor napja van? S nekem nem mondja senki. De már akkor én is megyek veletek, az én Aluskámat felköszönteni.

Azzal visszafordíttatta a czár a hintáját s a főurakkal együtt a herezeg palotájához hajtatott.

A herezeg, ki még mindig az ágyban feküdt s holmi kenőcsöket készült alkalmazni kinszenvedett részeire, a mint másodszor is betoppant a hálószobájába a czár, szentül azt hitte, hogy még egy verset akar rajta végig hegedülni s nem várta be a látogatás további kifejlődését, hanem nagy sebtiben bombamentes helyre vonta vissza magát: némely historikus szerint az ágy alá, a mi legtöbb valószínűséggel bír.

— No, no, no, hát hová szaladsz? kérdé tőle a czár. Hiszen névnapot köszönteni jöttünk. Gyere elő.

A herezeg aztán, mikor meglátta a többi gratulálókat s meggyőződött felőle, hogy a czárnál ezuttal nincsen bot, elődugta a fejét a rejtekéből, a mikor aztán a czár egész familiáris nyájassággal felköszönté kegyenczét ebben a pozitúrában.

— Kivánunk te neked mindnyájan sok «ilyen» szép boldog névnapokat, mint a mai Szent-Sándor napja! Már most aztán öltözz fel s traktálj meg bennünket, a hogy felköszöntőket illik!

S azzal az egész úri társaság letelepedett a felköszöntött termeiben s ott mulatott nála késő estig. És Menesikoffnak együtt kellett velük inni s egész nap nem juthatott hozzá, hogy a kenőcsöket alkalmazza.

S még a czár enyelgett vele legtöbbet, hogy ugyan miért nem tud a széken ülni? mi lelte? Míg aztán Menesikoff elmesélte, hogy tréfás históriája van annak.

Van neki egy kedvencz agara, a minek az a rossz szokása, hogy a mint egyedül marad a szobában, mindjárt belefekszik a herczeg kedvencz karszékébe; a komornyik, hogy erről leszoktassa, azt találta ki, hogy egy gombostűvel kispékelt vánkost helyezett le a herczeg karszékébe, míg az távol volt, az agár elriasztására. Tegnap azonban a komornyik ott feledte a fatalis vánkost a herczeg hazaérkezte után is s Mencsikoff, nem nézve a hátamögé, beleült az egész gombostű-stratagémába.

A vendégek meg voltak elégedve a magyarázattal; hangoz hahótájuk tanusítá.

Csak a czár dörmögött a markába:

— A tolvaj! Még ezért az adomáért is egy királyt lopott meg!

49/R 232

TARTALOM.

	Lap
Felfordult világ	1
A debreczeni lunátikus.....	205
Éjszak honából:	
Amirani	281
Nagy urak boszúja	300
Hogy becsülik meg a poétákat Oroszországban ?	308
Orosz idyll	312
Bölcs Salamon muszka kiadásban	316
A szép Febroina mulatságai	319
A czár, a ki boszút áll.....	323
Orosz nemezis	336
Az orosz koppantó.....	339
Muszka ajándékok	346
A jégpalota	351
A kosevoi attamán	354
A czárfiak szindarabot játszanak	357
Egy kis félreértés	360
A lachée-fachée	362
A leleményes rendőrfőnök	364
Orosz canonisatio	366
A három karácsonyfa	368
Hogy kezdik és hogyan végzik	375
Örlögsáncz	379
A névnapi köszöntő	399

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PH
3261
F45
1895

Jókai, Mór
Felfordult világ

